İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ; BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Manolya ÖZDEMİR

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

HAZİRAN 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜSTRİ MİRASININ ÖNEMİ; BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Manolya ÖZDEMİR
(502111607)

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Y. Çağatay SEÇKİN

HAZİRAN 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111607 numaralı Yüksek LisansÖğrencisi **Manolya ÖZDEMİR**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **"ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ; BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI ÖRNEĞİ "** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Y. Çağatay SEÇKİN** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Yrd. Doç. Dr. F. Ayçim Türer BAŞKAYA** .....
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Tolga SAYIN .....
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Teslim Tarihi : **30 Nisan 2015**
Savunma Tarihi : **24 Haziran 2015**

Aileme,

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda beni yönlendiren ve destek veren değerli danışman hocam Doç. Dr. Çağatay Seçkin'e,

Tez çalışmam süresince benden yardım ve desteklerini esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Hilal TURGUT ve Yrd. Doç. Dr. Bülent TURGUT' a,

Her zaman bana destek veren sevgili hocam, Yük. Pey. Mim. Fatmagül BOLAT' a,

Yaşamım boyunca olduğu gibi yüksek lisans eğitimim sürecinde de her zaman yanımda olan başta çok sevgili ve fedakâr annem olmak üzere tüm aileme,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2015

Manolya Özdemir
(Peyzaj Mimarı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **xi**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **xii**
ÖZET ..... **xix**
SUMMARY ..... **xxi**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Tezin Amacı 1
1.2 Tezin Kapsamı 2
1.3 Tezin Yöntemi 2
2. ENDÜSTRİ MİRASI **3**
2.1 Endüstrileşmenin Tanımı ve Endüstrileşme Süreci 4
2.2 Endüstri Mirası Kavramı 12
2.3 Eski Endüstri Bölgelerinin Endüstri Mirası Kapsamında Korunması ve İşlevsel Dönüşümü Örnekleri 62
2.3.1 Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya: Park konsepti 62
2.3.1.1 Proje alanındaki sanayi yapıları 65
Yüksek Fırın No. 5(Hochofen 5) 65
Makine Dairesi(Kraftzentrale) 66
Havalandırma Dairesi Kompleksi(Gebläsehallenkomplex): 66
Dökümhane(Gießhalle): 66
Gazhane(Gasometer): 66
Eski Ofis Binası(Alte Verwaltung) 67
Yeni Ofis Binası(Neue Verwaltung) 67
Ambar(Magazin) 67
2.3.1.2 Genel yaklaşım ve değerlendirmeler 67
2.3.2 Milan-Bicocca Üniversitesi, İtalya: Eğitim konsepti 70
2.3.2.1 Genel yaklaşım ve değerlendirmeler 74
3. İSTANBUL'DAKİ BUGÜNE ULAŞAN SANAYİ YAPILARI/ TESİSLERİ **77**
3.1 Enerji Üretimi 77
3.1.1 Gazhaneler 77
3.1.1.1 Dolmabahçe Gazhanesi 78
3.1.1.2 Nakkaştepe-Kuzguncuk Gazhanesi 79
3.1.1.3 Yedikule Gazhanesi 81
3.1.1.4 Hasanpaşa Gazhanesi 85
3.1.2 Elektrik fabrikaları 86
3.1.2.1 Silahtarağa Elektrik Fabrikası 87
3.1.2.2 Bağlarbaşı Elektrik Fabrikası ve Tramvay Deposu 89
3.2 Gıda Üretimi 91
3.2.1 Et işleme 92
3.2.2 Tütün fabrikası 92
3.2.2.1 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası 92

3.2.3 İçecek üretimi ... 96
3.2.3.1 Hamidiye Su Tesisi ve Cendere Su Pompa İstasyonu ... 97
Hamidiye Su terazisi ... 99
3.2.3.2 Bomonti Bira Fabrikası ... 100
4. ÇALIŞMA ALANI-İSTANBUL SÜMERBANK BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI ... 103
4.1 Beykoz İlçesi ... 103
4.1.1 Tarihsel süreç içinde Beykoz Semti ... 104
4.1.2 Beykoz İlçesi' nin doğal yapısı ... 112
4.1.2.1 Topografik yapı ... 112
4.1.2.2 Jeolojik yapı ... 115
4.1.2.1 İklim ... 116
4.1.2.2 Hidroloji ... 116
4.1.2.3 Toprak ... 117
4.1.2.4 Bitki örtüsü ... 118
4.1.2.5 Fauna ... 119
4.1.2.1 Beykoz Çuha ve Kağıt Fabrikası ... 122
4.1.2.2 Hamidiye Kâğıt Fabrikası ... 124
4.1.2.3 İspermeçet Mum Fabrikası ... 124
4.1.2.4 Paşabahçe İspirto ve İçki Fabrikası ... 125
4.1.2.5 Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası ... 126
4.2 Beykoz Deri Kundura Fabrikası'na İlişkin Analizler ... 127
4.2.1 Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın İstanbul içindeki konumu ... 127
4.2.2 Beykoz Kundura Fabrikası'nıngeçmişteki ve bugünkü durumu, Beykoz İlçesi ile ilişkisi ... 129
Çizelge 4.2 (Devam) ... 134
4.3 Kullanıcı Anketleri ... 136
4.3.1 Kullanıcı anketlerinin analizi ... 138
4.3.1.1 Kullanıcı profilinin tanımlanması ... 138
4.3.1.2 Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi ... 140
4.3.1.3 Mevcut Duruma İlişkin Kullanıcı Memnuniyetinin Ölçülmesi ... 146
4.3.1.4 Kullanıcı Taleplerinin Ortaya Konulması ... 160
4.4 Uzman Anketleri ... 182
4.4.1 Uzman Anketlerinin Analizi ... 182
4.4.1.1 Mevcut Duruma İlişkin Uzman Görüşlerinin Belirlenmesi ... 182
4.4.1.2 Tercihlerin Ortaya Konulmasına Yönelik Uzman Görüşleri ... 188
4.5 Kullanıcı ve Uzman Anketi Sonuçlarının Karşılaştırılması ... 196
4.6 Kullanıcı ve Uzman Anketi Sonuçlarının Karşılaştırılması ... 197
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME ... 203
EKLER ... 209
KAYNAKLAR ... 249
ÖZGEÇMİŞ ... 263

KISALTMALAR

BBB PBM **:** Beykoz Belediye Başkanlığı Park ve Bahçeler Müdürlüğü
BBB PM **:** Beykoz Belediye Başkanlığı Planlama Müdürlüğü
BB İM **:** Beykoz Belediyesi İmar Müdürlüğü

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : UNESCO Dünya Kültür MirasıListesindeki Endüstri Anıt/Sitleri, Köksal (2005)' dan uyarlanmıştır. 20
Çizelge 2.2 : Endüsrti mirasına ilişkin diğer faaliyetler, Köksal (2005)' dan uyarlanmıştır. 42
Çizelge 4.1 : Beykoz İlçesinde kurulmuş olan endüstri tesisleri, Köksal (2005)' dan uyarlanmıştır. 121
Çizelge 4.2 : Beykoz Kundura Fabrikası Yapıları işlev çizelgesi, Küçükerman, (1988)' dan uyarlanmıştır. 133
Çizelge 4.3 : Kullanıcı profili. 138

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : M.Ö 7.-8.yy.'an ait madencilikfaalieyti ürünleri; gümüş ve bronz aksesuarlar, Rezan Has Müzesi (Bilgi,2004). 5
Şekil 2.2 : M.Ö 7.-8.yy.'an ait madencilikfaalieyti ürünleri; gümüş ve bronz aksesuarlar, Rezan Has Müzesi (Özdemir, 2015). 5
Şekil 2.3 : Arslantepe Höyüğü' nde (Malatya'nın Kuzeydoğusunda)bulunan M.Ö 4000 yıllarına ait Tunç Çağı Madencilik Faaliyetlerine Örnek; Sap Delikli Balta, Arsenikli Bakır, Samsun Müzesi (Bilgi,2004). 5
Şekil 2.4 : Venedik Tersanesi, 1703 (Url-1). 6
Şekil 2.5 : Derwel nehri kıyısından John Lombe'nin ipek fabrikası (Url-2). 7
Şekil 2.6 : Soho Fabrikası (Url-3). 7
Şekil 2.7 : Fabrikalarda Makineli Üretim (Özüdoğru 2010). 8
Şekil 2.8 : Watt'ın Buhar Makinesi (Url-5). 10
Şekil 2.9 : 1910 model Aultman Taylor buharlı traktör, Rahmi Koç Müzesi (Özdemir, 2015). 11
Şekil 2.10 : 1915' te İstanbul' da inşa edilen buharlı kurtarma romorkörü Agios Georgios' un buharlı makinesi, Rahmi Koç Müzesi (Özdemir, 2015). .. 11
Şekil 2.11 : 1929 Yılında kurulan Cumhuriyet Dönemi' nin ilk fabrikalarından Ankara Hava Gazı Fabrikası' nın doğalgaz kullanılmaya başlanmasından sonraki durumu (Url-6). 13
Şekil 2.12 : Ankara Elektirk Havagazı ve Otobüs İşletmesi Müdürlüğü bahçesindesindeki tarihi hava gazı fabrikası ve elektrik santralinin bazı önemli binalarının yıkımı, 2006 (Url-7). 14
Şekil 2.13 : Ankara Havagazı Fabrikasının yıkımından, 2006 (Url-7). 14
Şekil 2.14 : Ironbridge Gorge Köprüsü (Url-11). 18
Şekil 2.15 : ERIH Endüsti Mirası Rotası, Üretim Sanayi Çapa Noktaları (Url-57). 34
Şekil 2.16 : Rahmi Koç Müzesi Genel Görünüş (Özdemir, 2015). 35
Şekil 2.17 : Rahmi Koç Müzesi Maketi, Müze Giriş Holü (Özdemir, 2015). 35
Şekil 2.18 : İstanbul Uluslararası Modern Sanat Müzesi Santral İstanbul (Url-58). 35
Şekil 2.19 : Almanya' da hazırlanan Endüsti Kültür Rotası ve yol bağlantıları (Url-61). 38
Şekil 2.20 : İngiltere'de bir endüstri bölgesi: Colne Valley (Benevolo, 2006). 56
Şekil 2.21 : Endüstrileşme öncesinde kırsal bir kasaba olan Manchester, 1820 (Url-64). 59
Şekil 2.22 : Endüstri devrimi sonrasında ağırlıkta iplik üretiminin yapıldığı çok sayıda fabrika bacasıyla dolan Manchester, 1857 (Url-65). 59
Şekil 2.23 : Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya: Park Konsepti (Url-66). 63
Şekil 2.24 : BicoccaÜniversitesi(Url-68). 72
Şekil 2.25 : BicoccaÜniversitesi(Url-69). 73
Şekil 3.1 : Dolmabahçe Gazhanesi (Url-70). 78

Şekil 3.2 : Nakkaştepe-Kuzguncuk Gazhanesi(Url-70)..... 80
Şekil 3.3 : Yedkule Gazhanesi açılış töreni (Url-73)..... 82
Şekil 3.4 : Yedikule Gazhanesi, 1956 (Url-74). 83
Şekil 3.5 : Yedikule Gazhanesi' nden bir görünüm (Özdemir, 2015). 83
Şekil 3.6 : Yedikule Gazhanesi (Özdemir, 2015). 84
Şekil 3.7 : Yedikule Gazhanesi' nin tahrip olmuş görünümü (Özdemir, 2015). 84
Şekil 3.8 : Hasanpaşa Gazhanesi(Url-75). 85
Şekil 3.9 : Sihatarağa Elektrik santrali/ santralistanbul genel görünüm (Url77) 89
Şekil 3.10 : Bağlarbaşı elektrik fabrikası ve tramvay deposu, 1928 (Url-78) 90
Şekil 3.11 : Bağlarbaşı Kongre ve Kültür Merkezi' nin genel görünümü (Url-79)..... 91
Şekil 3.12 : Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 20. yüzyıl başları (Url-80)..... 93
Şekil 3.13 : Kadir Has Üniversitesi, dersliklerin bulunduğu koridorlardan bir görünüm (Özdemir, 2015). 95
Şekil 3.14 : Kadir Has Üniversitesi, bir orta avlu görünümü (Özdemir, 2015)..... 95
Şekil 3.15 : Rezan Has Müzesi' nden bir görünüm (Özdemir, 2015). 96
Şekil 3.16 : Rezan Has Müzesi iç mekândan bir görünüm (Özdemir, 2015). 96
Şekil 3.17 : Cendere Su Pompa İstasyonu'nun giriş cephesi, 1903 (Tanyeli, 2003)..... 98
Şekil 3.18 : Su Pompa İstasyonu' nun restorasyonu sonrası bir görünümü (Url-82)..... 99
Şekil 3.19 : Hamidiye Su Terazisi inşaatından (Sönmezer ve Şahin, 2014). 100
Şekil 3.20 : Hamidiye Su Terazisi'ne ait günümüzden bir fotoğraf (Sönmezer ve Şahin, 2014)..... 100
Şekil 3.21 : Bomonti Bira Fabrikası' nın görünümüm, 2012 (Url-83)..... 101
Şekil 3.22 : Bomonti Bira Fabrikası' nın görünümü, 2015 (Url-84)..... 102
Şekil 4.1 : Beykoz İlçesi' nin İstanbul içindeki konumu (Özdemir, 2015). 103
Şekil 4.2 : Beykoz İlçe sınırı (Url- 86). 104
Şekil 4.3 : Bizans Dönemi İstanbul Gelişimi (BBB PM, 2006). 105
Şekil 4.4 : Osmanlı Dönemi İstanbul Gelişimi (BBB PM, 2006)..... 106
Şekil 4.5 : Cumhuriyet Döneminde Beykoz Koyu (Küçükerman, 1988)..... 107
Şekil 4.6 : Cumhuriyet dönemi İstanbul gelişimi (BBB PM, 2006)..... 107
Şekil 4.7 : 20.Yüzyıl' ın başlarında Beykoz Koyu (Küçükerman,1988)..... 108
Şekil 4.8 : Beykoz İçesinde plansız gelişen konut alanları (Kozaman, 2007)..... 109
Şekil 4.9 : Boğaziçi ön görünüm haritası (Url-88). 111
Şekil 4.10 : Beykoz İlçesi arazi kullanımı grafiği (BB İM, 2014)..... 112
Şekil 4.11 : İlçe mahallelerinin yükseklik analizi haritası (Pirgaip, 2007)..... 113
Şekil 4.12 : İlçe mahallelerinin bakı analizi haritası (Pirgaip, 2007) 114
Şekil 4.13 : Beykoz İlçesi Jeolojik Formasyonlar Haritası (Yücel, 2012). 115
Şekil 4.14 : Beykoz İlçesi Ortalama Sıcaklık Değerleri (Url-89)..... 116
Şekil 4.15 : Beykoz İlçesi Hidrolojik Yapı Haritası (Yücel, 2012)..... 117
Şekil 4.16 : Beykoz İlçesi Toprak Grupları Haritası (Yücel, 2012). 118
Şekil 4.17 : Yüzyılda Beykoz Korusu ve III. Selim Kâğıt Fabrikası (Küçükerman, 1988)..... 122
Şekil 4.18 : Beykoz Çuha ve Kağıt Fabrikası (Beykoz Kışlası ve Dikimhane) mevcut durumu(Url-91). 123
Şekil 4.19 : Beykoz Dikimhanesi (daha sonra kışla olarak kullanılmıştır) (Küçükerman,1988)..... 124
Şekil 4.20 : Hamidiye Kâğıt Fabrikasındaki sigara kağıt makinesi ve Hamidiye Kağıt Fabrikasındaki son hazırlık atölyesi (Küçükerman, 1988)..... 124

Şekil 4.21 : İspermeçet Mum Fabrikası mum dökme makineleri ve mum hamurunun hazırlandığı bakır otoklav makinesi (Küçükerman, 1988)..... 125
Şekil 4.22 : Paşabahçe İspirto ve Rakı Fabrikası Boğaz'dan görünümü, 1940' lar (Url-93)..... 125
Şekil 4.23 : Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası, 1937 (Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf-Harita Arşivi; Köksal, 2005). 126
Şekil 4.24 : Paşabahçe Şişecam Fabrikası Yönetim Binası (Özdemir, 2015). 126
Şekil 4.25 : Boşaltılmış olan Paşabahçe Şişecam Fabrikası' ndan bir görünüm (Özdemir, 2015). 127
Şekil 4.26 : Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın İstanbul içindeki konumu. 128
Şekil 4.27 : Beykoz Deri Kundura Fabrikası Ulaşım Şeması. 128
Şekil 4.28 : 1909 yılında Beykoz Kundura Fabrikası çevresinin görünümü (Küçükerman, 1988). 129
Şekil 4.29 : 1945 Yılında Beykoz Kundura Fabrikası deri desen makinelerinin görünümü (Küçükerman, 1988). 130
Şekil 4.30 : 1945-1946 Yıllarında Beykoz Kundura Fabrikası tamir atölyesi (Küçükerman, 1988). 131
Şekil 4.31 : İşçi evlerinden bir görünüm (Url-95). 132
Şekil 4.32 : Beykoz Kundura Fabrikası ve işçi konutlarından bir görünüm (Anonim, tarihsiz). 132
Şekil 4.33 : Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' ndaki yapılarının eklenme kronolojilerinin vaziyet planı üzerinde gösterimi. 135
Şekil 4.34 : Kullanıcı Anketleri Yaş Dağılımları Grafiği. 139
Şekil 4.35 : Kullanıcı Anketleri Cinsiyet Dağılımları Grafiği. 139
Şekil 4.36 : Kullanıcı Anketleri Eğitim Dağılımları Grafiği. 140
Şekil 4.37 : 'Rekreasyon alanlarını en çok hangi mevsimlerde kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların dağılımı. 141
Şekil 4.38 : 'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevapların grafiği. 142
Şekil 4.39 : 'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği. 143
Şekil 4.40 : 'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların grafiği. 144
Şekil 4.41 : 'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği. 145
Şekil 4.42 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir' ifadesine verilen cevapların dağılımı. 147
Şekil 4.43 : Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır 148
Şekil 4.44 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır' ifadesine verilen cevapların grafiği. 149
Şekil 4.45 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.' ifadesine verilen cevapların eğitim düzeyi ile ilişki grafiği 150
Şekil 4.46 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor' ifadesine verilen cevapların grafiği. 151

Şekil 4.47 : ‘SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.’ifadesine verilen cevapların grafiği. 152
Şekil 4.48 : ‘SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.’ifadesine verilen cevapların eğitim düzeyi ile ilişki grafiği. 153
Şekil 4.49 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 154
Şekil 4.50 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır’ ifadesine verilen cevapların eğitim düzeyi ile ilişki grafiği. 155
Şekil 4.51 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 156
Şekil 4.52 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor’ ifadesine cevapların grafiği. 157
Şekil 4.53 : Ankete katılan bireylerin ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası’nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 158
Şekil 4.54 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kalması gerekiyor’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 159
Şekil 4.55 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 161
Şekil 4.56 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı’ ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği. 162
Şekil 4.57 : ‘Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli)’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 163
Şekil 4.58 : Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli)’ ifadesine verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği. 163
Şekil 4.59 : ‘Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı’ifadesine verilen cevapların grafiği. 164
Şekil 4.60 : ‘Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı’ifadesine verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği. 165
Şekil 4.61 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 166
Şekil 4.62 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır’ ifadesine verilen cevapların, yaşla ilişki grafiği. 167
Şekil 4.63 : ‘Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 168
Şekil 4.64 : ‘Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı’ ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği. 169
Şekil 4.65 : ‘Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 170

Şekil 4.66 : 'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği..... 171
Şekil 4.67 : 'Bu alanda müze olmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği. 171
Şekil 4.68 : 'Bu alanda müze olmalı' ifadesine verilen cevapların, eğitim durumu ile ilişki grafiği..... 172
Şekil 4.69 : 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği..... 173
Şekil 4.70 : 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği..... 174
Şekil 4.71 : 'Alanda otoparklar yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği. 175
Şekil 4.72 : 'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği..... 176
Şekil 4.73 : 'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı' ifadesine verilen cevapların,eğitim düzeyi ile ilişki grafiği. 177
Şekil 4.74 : 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği. 178
Şekil 4.75 : 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine verilen cevapların eğitim durumu ile ilişki grafiği. 179
Şekil 4.76 : 'Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği. 180
Şekil 4.77 : 'Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği..... 180
Şekil 4.78 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.'ifadesine verilen cevapların grafiği. 183
Şekil 4.79 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.' İfadesine verilen cevapların grafiği..... 183
Şekil 4.80 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor.' ifadesine verilen cevapların grafiği. 184
Şekil 4.81 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.'ifadesine verilen cevapların grafiği. 185
Şekil 4.82 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır.'ifadesine verilen cevapların grafiği. 185
Şekil 4.83 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip.'ifadesine verilen cevapların grafiği..... 186
Şekil 4.84 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor.' ifadesine verilen cevapların grafiği. 187
Şekil 4.85 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.' ifadesine verilen cevapların grafiği. ... 187
Şekil 4.86 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.' ifadesine verilen cevapların grafiği. 188
Şekil 4.87 : "Fabrika alanı sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı." ifadesine verilen cevapların grafiği..... 189
Şekil 4.88 : 'Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).' ifadesine verilen cevapların grafiği. 189

Şekil 4.89 : ‘Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 190
Şekil 4.90 : ‘Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 191
Şekil 4.91 : ‘Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 191
Şekil 4.92 : ‘Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 192
Şekil 4.93 : ‘Bu alanda müze olmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 192
Şekil 4.94 : ‘Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 193
Şekil 4.95 : ‘Alanda otoparklar yapılmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. ... 193
Şekil 4.96 : ‘Bu Alanda Sert Zeminler Ve Yapıların Yoğun Olduğu Bir Tasarım Yapılmalı’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 194
Şekil 4.97 : ‘Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 195
Şekil 4.98 : ‘Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.’ İfadesine verilen cevapların grafiği. 195
Şekil 4.99 : ‘Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı.’ ifadesine verilen cevapların grafiği. 196
Şekil 4.100 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.’ ifadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği. 197
Şekil 4.101 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.’ ifadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği. 198
Şekil 4.102 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.’ ifadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği. 199
Şekil 4.103 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası’nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.’ ifadesine uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırmaı grafiği. 199
Şekil 4.104 : ‘Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.’ ifadesine, uzman ve katılımcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği. 200
Şekil 4.105 : ‘Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.’ İfadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun kaşılaştırıması grafiği. 201

ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ; BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI ÖRNEĞİ

ÖZET

Sanayi Devrimi'nin yaşandığı yıllarda şehir merkezlerinden uzak, tercihen demiryolu ağına ve su kaynaklarına yakın bölgelerdekonumlanan dev sanayi tesisleri, 1950'li yıllardan itibaren değişen üretim sistemleri ve tüketici ihtiyaçları nedeniyle terk edilmişlerdir. Bu alanlar, endüstrileşmenin ve endüstrileşme döneminin şahitleridir. Bu nedenle, bazıları endüstri mirası olarak koruma altına alınmıştır. Bazıları ise koruma altına alınmamış veya koruma altında olduğu halde kullanılmadığı için zarar gören yapı/tesislerdir.

Endüstri mirasının gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, yapıları uygun bir işlevle kent hayatına kazandırmanın yanı sıra, özgün kimliklerini de korumaya bağlıdır. Türkiye'nin endüstrileşme sürecinde, İstanbul, ulaşım/nakliye olanakları, coğrafi konumu, verimli su kaynakları gibi özellikleri ile endüstrileşme döneminin en yoğun yaşandığı kentlerdendir.İstanbul' da, 19. yüzyılda sayısı 256'yı bulan ve bugün 43'e düşen sanayi yapı ve tesisi olduğu bilinmektedir. Bir kısmı halen işlevini sürdüren, bir kısmıda, 20. yüzyılın ortalarına kadar kullanıldıktan sonra işlevini yitiren sanayi yapılarıyla ilgili ayrıntılı belgeleme çalışmaları henüz yapılmamıştır. Terk edilen fabrikalar, ihmal, bilinçsiz onarım veya genel bir yöntem belirlemeden gelişigüzel kararlarla yapılan yeniden işlevlendirme çalışmaları ile her geçen gün daha fazla tahrip olmaktadır.

Tezin çalışma alanı, İstanbul Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasıdır. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, döneminin üretim kapasitesi en yüksek tesislerindendir. İşlevini kaybetmiş olan fabrika alanındaki yapıların birçoğu ve makineler varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada, Beykoz yerel halkı/kullanıcı ve uzman anketleri uygulanmıştır. Anket analizleri ve endüstri mirası için dünyada yapılan yeniden işlevlendirme çalışmaları doğrultusunda, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için işlev önerileri geliştirilmiştir.

Çalışmada, kullanıcı ve uzman anketlerinin SPSS programında yapılan ki kare analizleri sonucunda, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın mevcut işlevinin değiştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, bu alanın rekreasyon için farklı işlevler yüklenerek kullanılması gerektiği tespit edilmiştir.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nın endüstriyel kültür mirası olarak korunması ve dünyada uygulanan yeniden işlevlendirme çalışmaları göz önünde bulundurularak yeniden işlevlendirilmesi, bu alanın kentle bütünleşerek yaşatılması bakımından önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışmada Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için oluşturulan anket çalışması ve sonuçları, endüstriyel kültür mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları için bir örnek teşkil edebilir, endüstriyel miras alanları için yeni işlev önerileri geliştirilirken, alanın sahip olduğu nitelikler doğrultusunda, interdisipliner çalışmalarla geliştirilerek kullanılabilir.

REFUNCTIONING OF INDUSTRIAL HERITAGE; BEYKOZ LEATHER AND SHOE FACTORY EXAMPLE

SUMMARY

Giant industrial installations located close to the railway network and water resources preferably far from the city centers, during the industrial revolution times, was abandoned from 1950's by the reason of changing of manufacturing systems and consumer requirements. At the same time, in large cities with high population growth and rapid urbanization movements in parts of the industry formerly known as the suburban areas of cities increasingly became closer to city centers. Industrial areas in cities, are the witnesses of industrialization and the period of industrialization. Therefore, some of them are protected in terms of being as industrial heritage. Some of them weren't put under protection or damaged because of being led stood idle in spite of being under protection. Industrial areas are places showcasing the community's history . In this context, society , history, and in terms of today to transmit to future generations , it is necessary to protect the industrial heritage . Maintaining alive the heritage of the industrial heritage is important that meets the demands of users . Otherwise, they become isolated areas and urban region where these areas.

Transmissibility of the industrial heritage to the posterity depents on bringing the structures on to the urban life and also protecting their unique identities. Within the industrialization period of Turkey, İstanbul is one of the cities which experienced the most intense period of industrialization with the features such as transportation / shipping facilities, geographical location, efficient water resources. It is known that, there were number of 43 to 256 industrial buildings and facilities in the 19th century in İstanbul. There hasn't been any detailed documentation studies on the facilities that still continue to function and the facilities lost their funtion after used up to the mid-20th century. Abandoned factories are falling into ruin every passing day by the carelessness, senseless repairs or the refunctioning efforts conducted with random decisions.

This study aims to record of the industrial heritage in Istanbul which is a significant component of the Ottoman Empire's technological history and took an important part in Istanbul's physical development, and to put forward some proposals for conservation and re-use of them within the scope of the internationally acceptable concepts. In the thesis, the influences of the Industrial Revolution on Europe and the Ottoman Empire have been discussed. The industrial plants that were constructed in Istanbul have been studied and recorded.

Beykoz Leather and Shoe Factory used the advanced technology of the industrialization period is provided as a representation of tanning tradition. Factory, near the rich water resources to provide the energy required for the production of water resources , raw materials and for shipping the final product is established in the sea. Today, thanks to advances in logistics plants can be positioned independently of the sea. Located in the outskirts unplanned developing worker housing near the factory area reflects the traces of the urbanization movement of the period There are still made on the consumption of foods and plants.Structures that survived for a long time and is no longer available although they require the restoration. This study also examines the architecture and surviving the industry, including our heritage exposed to the environmental impact study Beykoz leather and shoe making factory, was evaluated by survey participants. Visual-physical analysis, surveys, expert opinions, which are designated facility has been measured through surveys what changes may need to type.

The working area of the thesis is the İstanbul Beykoz Leather and Shoe Factory is one of the factories, has the highest production capacity of that period. Many of the structures and the machines continue their's existence in the plant area that lost its function. In the direction of survey analysis and worldwide studies of reusing industrial heritage, function recommendations has developed for Beykoz Leather and Shoe Factory.As analysis of the study area, Beykoz Leather and Shoe Factory 's transport facilities have been examined. The transition and the current status of the plant , the relationship with the Beykoz district and mapped in the order making factory buildings . In line with this analysis , Beykoz Leather Shoe Factory for applying user and expert survey questionnaires were analyzed

In the study, it has concluded that the Beykoz Leather and Shoe Factory's current function must be changed in consequence of user and expert survey results of chi-

square analyzes made in SPSS. Besides, different functions that have been identified as necessary for recreation. Protection of Beykoz Leather and Shoe Factory as a cultural heritage and refunctioning it taking into consideration the adaptive reuse techniques practiced in the world is important to keep alive integrating with the city of this area.According to the responses obtained from the results of surveys conducted face to face, and measures to be taken for the facility to be asked to identify solutions, has tried to measure satisfaction and demands of the local population. Polls will be held mass is made taking into account the population Beykoz district. SPSS was used for statistical analysis while. The results are graphically when examining whether a significant correlation of user profiles for each group were expressed.

The survey also applied only to experts yet the user has tried to reach broader conclusions. Experts were obtained in comparisons with the survey was done to try to get the most effective results. The answers of experts in different areas of the participants were able to concentrate on the more narrow. Chi square test was applied to the relationship between participation and participants were asked to be identified. In many different areas as design expert answers to survey design ideas and participants are asked to indicate may be differences though. Each age group, participation in the expression of gender distribution of the results obtained by different converge, there are in the group with the majority.

In this context, this survey study and its results for the Beykoz Leather and Shoe Factory can serve as an example for the protection of industrial heritage and in accordance with the qualifications held by the field can be used by developing the interdisciplinary study while developing new functionality proposals for industrial heritage sites.

1. GİRİŞ

Endüstri devrimi 18. Yüzyılın sonlarında başlayan bir süreçtir. Bu süreç, üretim, teknolojik gelişme ve ekonomi üzerinde olduğu kadar, kentlerin fiziksel ve sosyal yapısının değişmesinde de etkili olmuştur. Kentlerde, konut, ticaret, eğitim, rekreasyon alanları ve diğer yeşil alanların yer aldığı bölgelere ek olarak, sanayi bölgeleri oluşmuştur. Bu bölgelerde tesis edilen endüstri tesisleri ise, zaman içinde teknolojinin gerisinde kalmışlar ve ihtiyaca cevap veremez hale gelerek işlevlerini yitirmişlerdir. Çoğu 20. Yüzyıl sonunda, atıl mekânlar haline gelmişlerdir.

İstanbul, konumu ve sahip olduğu doğal kaynaklar sebebiyle endüstrileşmenin yoğunlaştığı kentlerden biridir. Endüstrileşmeye bağlı olarak gerçekleşen yoğun göç sonucu ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Kent içinde, plansız gelişen, ekonomik, sosyal ve fiziksel açıdan sağlıksız çok sayıda mekân ortaya çıkmıştır. Bu mekânlardan bir kısmı da terk edilmiş endüstri alanlarıdır. Özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğiyle beraber işlevsel olarak eskiyen, gelişen teknolojinin gerisinde kalan sanayi tesisleri ve/veya bünyelerindeki yapılara ihtiyaç kalmamıştır. Bu yapılar işlevlerini kısmen veya tamamen yitirmelerinin ardından yıpranmaya başlamış ve kaderleriyle başbaşa bırakılmışlardır. İstanbul'da sanayinin yoğunlaştığı en önemli bölgelerden biri olan Beykoz ilçesinde birçok endüstri tesisi, kentin bir parçası olmaktan kopmuş atıl alanlar durumundadırlar. Beykoz Deri Kundura Fabrikası boğaza cephe veren konumu ve bir dönemin yaşayan organizması olduğu düşünüldüğünde, bugünkü varlığını kentten ve kentliden kopuk bir biçimde sürdürmektedir.

1.1 Tezin Amacı

Tez çalışmasının amacı, kent içi ve yakın çevresinde kalan endüstriyel alanlar için korumanın öneminin vurgulanması ve Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bugünkü haliyle yerel halkın beklentilerini karşılayıp karşılamadığını ve bu alan için uygun işlev önerileri ortaya koymaktır.

Tez kapsamında, Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın kentle bütünleşmesini ve kentli için kullanılır, görülebilir bir mekâna dönüşmesini sağlayacak yeni işlev önerileri geliştirebilmek için uzman ve kullanıcı görüşüne başvurulmuştur.

Bu haliyle tez, endüstriyel miras alanlarında yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılırken, uygun işlevlerin uzman ve kullanıcı görüşüne başvurularak belirlenmesine bir örnek teşkil etmektedir.

1.2 Tezin Kapsamı

Kentlerin biçimlenmesinde etkin rol oynamış bir süreç olan endüstrileşmenin, sosyal, fiziksel ve ekonomik açıdan ele alınması, endüstriyel alanların kültür mirası kapsamında yeniden işlevlendirme çalışmalarının çeşitli örneklerinin analizi, uzman ve katılımcı görüşleri doğrultusunda İstanbul Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için geliştirilen işlev önerileri çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

1.3 Tezin Yöntemi

Tez araştırmasında, literatür taraması ile anket yöntemleri birarada ve belirli bir sıra ile kullanılmıştır. Kütüphane, arşiv ve web ortamında gerçekleştirilen literatür araştırmalarını takiben, alan çalışmalarına başlanmıştır. Alan çalışmaları kapsamında, anket çalışmaları yürütülmüştür. Sahada yapılan tespitler uzman ve kullanıcı anketleri, ki kare analizleri ile desteklenmiş ve kontrol edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, İstanbul Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nı kent ve kentli için kullanılabilir ve sürdürülebilir kılmak amacıyla uygun işlev önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

2. ENDÜSTRİ MİRASI

İngiltere' de 18. yüzyılda yaşanan endüstri devrimi ile başlayan endüstrileşme süreci kentlerde birçok sanayi yapı ve tesislerinin inşa edilmesine neden olmuştur. Bu dönem ekonomik ve sosyal yaşamı etkilediği gibi fiziki çevrede de değişiklikler meydana getirmiştir. Endüstri ürünleri, üretim, fabrika, depolama, lojistik gibi birçok kavram ve işlev bu dönemde ortaya çıkmış ve birçok yenilikle tanışılmasına öncülük etmişlerdir. Endüstrileşme süreci kentte olduğu gibi insan yaşamında da değişikliklere yön vermiştir ve değişen dünya yapısı ile birlikte son bulmuştur. Bu süreç, geride *endüstri mirası* olarak nitelenen mekânlar bırakarak yerini farklı işlevlere devretme sürecine girmiştir (Elhan, 2009). TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage- Endüstri Mirasının Korunması İçin Uluslararası Komitesi) 2003'te yayınladığı Ninji Tagıl tüzüğünde endüstri mirasının, tarihsel, teknoloji, sosyal, mimari ve bilimsel değere sahip endüstri kültürünün kalıntılarından oluştuğunu, bu kalıntıların işleme ve arıtma tesislerini, depo ve mağazaları, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerleri, ulaşım ve tüm altyapıyı, bina ve makineleri, atölyeleri, fabrikaları, maden ve siteleri, endüstri ile ilişkili sosyal ve toplumsal faaliyetler için kullanılan konut, ibadet ve eğitim gibi işlevlerin gerçekleştirildiği alanları içerdiği ifade edilmiştir. Yine aynı tüzükte endüstri mirasınıinceleyen bir çalışma konusu olarak "endüstri arkeolojisi" nin, teknoloji tarihi, mimarlık tarihi, arkeoloji ve koruma boyutlarıolan bir disiplin olduğu belirtilmiş, konunun; koruma, mimarlık tarihi, sosyoloji-teknoloji tarihi, tasarım, kent, bölge ve peyzaj planlama, makine, inşaat ve elektrik mühendisliği, ekonomi gibi birden fazla meslek alanınınıilgilendirdiğini, dolayısıyla disiplinler arasıbir çalışma konusu olduğu vurgulanmıştır. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi' nde endüstri mirası, *endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı parçaları ve yerleşimler ile içinde bulundukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur* şeklinde tanımlanmıştır (ICOMOS, 2013).

2.1 Endüstrileşmenin Tanımı ve Endüstrileşme Süreci

Endüstri kelimesinin, Türkçe' de hem Fransızca okuması olan endüstri şeklinde hem de eş anlamlısı *sanayi*olarak kullanıldığı bilinmektedir. Kelimenin kökeninin Latince' deki *industrie*kelimesi olduğu ve Fransızca' ya ise *endustire*şeklinde geçtiği bilinmektedir. Endüstri kelimesi, iş beceri, zekâ ve bunların birlikte uygulamaya konulması eylemi anlamındadır. Endüstri ekonomi terimi olarak tarım dışındaki mal üretimi olarak da ifade edilebilir(Seyidoğlu, 2002). Türk Dil Kurumunun Sözlüğünde ise "Ham maddeleri yapılı bir hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların topu" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2008). Endüstrileşmeyi ise Tekeli *teknolojinin salt tarım dışı üretime değil, tarımsal üretime de girmesidir* şeklinde ifade eder. Yani endüstrileşme, basit bir ifadeyle sanayinin ekonomik faaliyetler içindeki yerinin arttırılmasıdır denilebilir (Tekeli 2011).

İnsan var olduğundan bu yana yaşamını sürdürebilmek amacıyla üretmiştir. Bu bağlamda endüstri kavramı geniş kapsamlı bir kavramdır. Endüstri kavramının bugünkü dar kapsama geçtiği tarihsel süreçte üretim için kullanılan aletlerin insan tarafından kullanımına son verilmiş ve üretim işlevi makinelere devredilmişir. Bunun sonucu olarak makineli üretimle *endüstri* kavramı günümüzdeki kapsamına gelmiştir(Batur ve Batur, 1970).

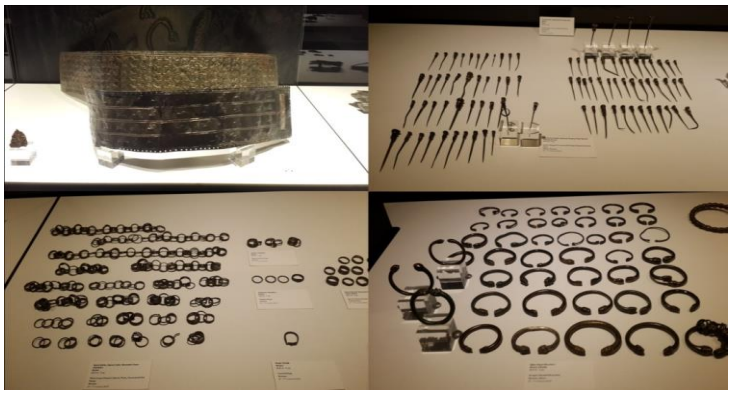
Endüstrileşme süreci ise genel olarak *manufaktur*denilen el ile üretimin makineye devredilmesi ve fabrika düzenine geçiş olarak tanımlanabilir. Bu süreç uzun bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Bu nedenle üretim sisteminde önemli bir adımın atıldığı 18. yüzyıl, bu sürecin başladığı dönem olarak kabul edilmektedir (Quataert, 1999).

Endüstrileşmenin doğuşu, Amerikalı tarihçi Nef'e göre yalnızca 18. yy. sonları ve 19. yy. başları ile sınırlandırılamaz. Endüstrileşme süreci 16. yy.ın ortalarına kadar uzanan uzun bir süreçtir(Deane, 1994). Ancak ilk endüstri faaliyetlerinin başlangıcı 16.yy.dan çok daha eski tarihlere uzanmaktadır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 : M.Ö 7.-8.yy.'an ait madencilikfaalieyti ürünleri; gümüş ve bronz aksesuarlar, Rezan Has Müzesi (Bilgi,2004).

Tarih öncesi çağlarda insanlar, hayvanlardan korunmaları ve beslenmeleri için gerekli yiyecekleri elde etmek amacıyla bilinen ilk sanayi faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir(Anonim, 1992). Bu dönemde taşları, hayvan deri ve boynuzlarını işlemişler, avcılık yapmışlar sonraki dönemlerde de yerleşik hayatageçişle beraber tarım, hayvancılık ve madencilik faaliyetlerinde bulunmuşlardır (Şekil 2.2) (Şekil 2.3) (Bilgi, 2004).

Şekil 2.2 : M.Ö 7.-8.yy.'an ait madencilikfaalieyti ürünleri; gümüş ve bronz aksesuarlar, Rezan Has Müzesi (Özdemir, 2015).

Şekil 2.3 : Arslantepe Höyüğü' nde (Malatya'nın Kuzeydoğusunda)bulunan M.Ö 4000 yıllarına ait Tunç Çağı Madencilik Faaliyetlerine Örnek; Sap Delikli Balta, Arsenikli Bakır, Samsun Müzesi (Bilgi,2004).

Tarım Devrimi M.Ö 8000 li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu devrimi yaşayan toplum göçebe hayattan yerleşik hayata geçmiş ve toprak, sermayeyi oluşturan en önemli unsur olmuştur. Tarım devrimini izleyen binlerce yıl üretim ve ulaşım, insan ve hayvanın kas gücüyle ve bu gücün daha verimli kullanılabilmesi için geliştirilen aletlerle yapılmıştır. Tarım devrinin başlıca üretim aracı toprak ve insan gücü olduğu bilinmektedir(Bilgi,2004).

Ortaçağda, su gücüyle çalışan çarklı düzenekler ve değirmenler sayesinde tahıl öğütme, bitkisel yağ çıkarma, kumaş dokuma, deri işleme ve kâğıt çekme gibi işlerin görüldüğü üretimhanelerin bir bakıma ortaçağın temel sanayi faaliyetleri olduğu bilinmektedir (Gimpel, 1996).

Temel sanayi faaliyetlerinden daha gelişmiş ve fabrika ölçeğindeki üretim faaliyetlerinin geçmişinin de endüstri devriminden öncesine dayandığı bilinmektedir. Venedik' te 1104 yılında gelişmiş seri üretim biçimine benzer biçimde üretim yapan ve en aktif dönemlerinde 16.000 işçinin çalıştığı tersanelerde gemi üretilmiştir (Şekil 2.4) (Köksal, 2005).

Şekil 2.4 : Venedik Tersanesi, 1703 (Url-1).

Ancak bazı tarihçilere göre bilinen ilk fabrika düzeyindeki sanayi faliyeti 1719 yılında İngiltere'nin Derby şehrinde Derwel nehri kıyısında inşa edilmiş olan John Lombe'nin kurduğu İpek Fabrikasıdır (Şekil 2.5) (Mantoux, 1961).

Şekil 2.5 : Derwel nehri kıyısından John Lombe'nin ipek fabrikası (Url-2).

İnşa edilen ilk fabrikalar, iplik tezgâhları değirmenlere monte edilmesiyle su gücünü kullanarak üretim yapan tekstil fabrikalarıdır. Bundan ötürü ilk fabrikalar için İngilizce'de değirmen anlamına gelen "mill" kelimesi de kullanılır. Lonbe' nin kurucusu olduğu ipek fabrikası "mill" olarak da anılır (Freeman ve Soete, 2003). Bazı tarihçiler ise bilinen ilk fabrikanın 1761 yılında kurulmuş olan Matthew Boulton'un Birmingham'daki Soho Fabrikası olduğu görüşündedirler (Şekil 2.6) (Özüdoğru, 2010). İlk fabrikanın kuruluşu ile ilgili farklı görüşler olsa da konut ölçeğinde üretimden endüstri tesislerine geçişin uzun bir süreç olduğu görüşü ortaktır.

Şekil 2.6 : Soho Fabrikası (Url-3).

Endüstrileşme; insanların avcı-toplayıcı iktisadi aşamadan sanayi toplumu aşamasına geçmeleri, artan gereksinimler karşısında kıt kaynakların etkin kullanımı zorunluluğunun yol açtığı, yüzyıllar süren bir gelişmenin sonucudur (Anonim, 1984). İç ve dış piyasa yaratma, teknolojik gelişmeyi hızlandırma, rekabeti arttırma gibi

nitelikleriyle kalkınmayı doğrudan etkilediği için az gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmanın temeli olarak görülür hatta eş anlamlı olarak kullanılır(Seyidoğlu, 2002). Bunun nedeni üretimde teknolojik gelişim sonucu gerçekleşen makineleşmenin, toplumun yaşayışında sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan da önemli ölçüde değişimlere sebep olmasıdır (Şekil 2.7) (Kıraç, 2001; Şimşek, 2006).

Şekil 2.7 : Fabrikalarda Makineli Üretim (Özüdoğru 2010).

Endüstrileşme sürecinin başlangıcındaki önemli endüstri faaliyetleri dokuma ve pamuk alanında gerçekleştiği bilinmektedir. Bununla birlikte endüstrileşme sürecini etkileyen bazı önemli gelişmeler şöyle listelenebilir:

- 1698 yılında, İngiliz mühendis Thomas Savery, ilk ticari olarak satılan buhar makinesini yapmıştır. Bu makine maden ocağından suyu dışarı atmak amacıyla kullanılmıştır,
- 1709’ da kok kömürünü elde eden Abraham Darby kok kömürü ile yüksek ısılı fırınları çalıştırmıştır,
- 1712 yılında Thomas Newcomen tarafından tasarlanan Savery’ nin yaptığı buhar makinesini geliştirmiştir ancak yine de istenilen verim alınamamıştır. 1774’te James Watt, Newcomen’ in makinesini onarırken gizli ısıyı keşvetmiş ve böylece daha randımanlı bir buharlı makine yapmıştır,
- 1745 yılında Almanya’ da ilk defa Christian August Hausen tarafından elektrik akımının elektrostatik makine üzerindeki etkisini denenmiştir,

- 1779 yılında Thomas Farnolls Pritchard'ın Büyük Britanya' da Severn Nehri için tasarladığı demir köprü inşa edilmiştir,
- 1782' de Alman iplik makinaları yapılmıştır,
- Diğer Avrupa ülkelerine göre nisbeten geç sanayileşen Almanya' nın ilk tekstil fabrikası 1784 te Düsseldorf yakınlarında kurulmuştur,
- 1783'de ilk buharlı gemi ve buhar gücüyle çalışan çekiç yapılmıştır. Buharla işleyen çekicin yapılmasıyla büyük demir fırınları ortaya çıkmıştır,
- 1840-1900 yılları arasında Britanya' da demir yolları önceki yıllara kıyasla 10 kat gelişmiştir,
- 1863 yılında Ernest Solvay tarafından cam ve sabun gibi ürünlerin yapımında kullanılan kimyasalların üretildiği fabrika kurulmuştur,
- 1873 yılında Völkliyen demir fabrikası faaliyete geçmiştir (Url-4; Köksal, 2011).

Endüstrileşme birbiri ile iç içe geçmiş, zincirleme faaliyetler bütünüdür. Endüstrileşme zincirinin açıklanabilmesi endüstri kavramının anlaşılmasına bağlıdır. Endüstri kavramını daha iyi anlayabilmek için endüstrinin unsurlarının bilinmesi yararlı olur. Kıraç (2001), endüstrinin doğal kaynaklar, emek, anamal ve yönetim olmak üzere dört unsuru olduğunu ifade etmiş ve bu unsurları şöyle açıklamıştır:

Doğal kaynaklar: Doğada mevcut olan hammaddeler ile imalat için gerekli enerjiyi elde etmek için kullanılan kömür, petrol, gaz, su gibi doğal zenginliklerdir. Doğal kaynaklar yeryüzünde her bölgede eşit miktarda bulunmadığından farklı bölgelerde farklı endüstriler gelişmiştir. Örneğin kömür madeni bakımından zengin olan İngiltere' de kömür ve kömürle çalışan makinelere ilişkin endüstri kolları gelişirken Britanya' da benzer gelişmeler daha çok ham maddesi çelik olan endüstri kollarında görülmüştür denilebilir.

Emek: Fikir gücü ve kas gücü olmak üzere iki çeşittir. Sanayinin çok miktarda emeğe ihtiyacı vardır ve bu emek çalışan işçilerden karşılanır. Ancak üretimde insanın yerini makinenin alması sonucu işçiden beklenen emek azalmıştır.

Anamal (Sermaye): Ham maddelerin işlenerek kullanılabilecek hale gelebilmesi için gerekli olan araç, makine, fabrika, ulaşım olanakları ve para anamalı oluşturur. Bu

sebeple İngiltere endüstrileşmede önde gelen ülke olmuştur. Zengin maden yataklarına ve canlı ticaret hayatına sahip olması ülkenin erken endüstrileşmesine kapı açmıştır.

Yönetim: Ham maddelerin ve anamalın bir araya getirilerek verimli olmasını sağlayan yönetim, serbest ekonomilerde gerekli olanaklara sahip olan herkes yapabilir. Ekonomik sistemleri farklı olan ülkelerde yönetim, devleteliyle yapılmaktadır. Amaç, devlet tarafından planlanmış ekonomi anlayışına göre sanayiyi yönetmektir. Tüm ekonomik sistemlerde doğal kaynaklar, anamal ve yönetim birbirini tamamlamaktadır ve bu unsular sanayiyi oluşturmaktadırlar.

Endüstrileşme sürecinin miladı olarak kabul edilen *Endüstri Devrimi,* tekniğin, sanayi üretiminin ve ulaşım olanaklarının gelişmesi nedeniyle, 18.yüzyıldan itibaren çağdaş dünyada meydana gelen değişimleri ifade eder. Teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri ile *Endüstri Devrimi*, uzun bir sürece yayılarak gerçekleşmiş, 19. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür. Bu terim ilk kez İngiliz ekonomist Arnold Tonybee tarafından kullanılmıştır. Ekonomicilere göre endüstri devrimi dönemi 1774 yılında JamesWatt' ın buhar makinesini buluşuyla başlamıştır (Şekil 2.8)(Hançerlioğlu, 1981).

Şekil 2.8 : Watt'ın Buhar Makinesi (Url-5).

İngiltere'de 18. yüzyılın ortalarına kadar endüstri devrimi için gerekli ön koşullar hazırlanmıştır. Endüstrileşme süreci şehirlerde buharlı makinelerin kullanımı ile başlamıştır (Benevolo, 1981). 1760' lardan itibaren üretimi sağlayan insan, hayvan, su ve rüzgâr gücü gibi güç kaynakları değişmiş, 1780'li yıllarda buhar gücü ve buhar makineleri kullanılmaya başlanmış; ücretli işçilerin çalıştığı fabrikalar inşa edilmiştir (Pamuk, 1997).

Buhar makinesinin icadı ile insan gücünün yerine getirdiği işlevler buhar gücü ile çalışan kollar sayesinde makineye devredilmiştir. Buharlı lokomotifler ve gemiler

ulaşımın ve endüstri ürün ve ham maddelerinin farklı pazarlara taşınmasını kolaylaştırmıştır. Buharlı traktörler, tarımda insan gücüne ihtiyacın azalmasında önemli rol oynamıştır (Şekil 2.9), (Şekil 2.10) (Kıraç, 2001).

Şekil 2.9 : 1910 model Aultman Taylor buharlı traktör, Rahmi Koç Müzesi (Özdemir, 2015).

Şekil 2.10 : 1915' te İstanbul' da inşa edilen buharlı kurtarma romorkörü Agios Georgios' un buharlı makinesi, Rahmi Koç Müzesi (Özdemir, 2015).

İngiltere' de yaşanmaya başlayan bu gelişmeler 19. yüzyıldan itibaren Almanya, Fransa, Belçika gibi diğer Avrupa ülkeleri ve ABD' ye çeşitli üretim kollarında yayılmıştır. İtalya, Hollanda, Japonya ve Rusya ise endüstrileşme sürecini 20. yüzyılın başlarında yaşamaya başlayan ülkelerdir (Köksal, 2010).

2.2 Endüstri Mirası Kavramı

Endüstri mirası kavramı, en genel anlamda endüstri toplumunun geçmişinde var olmuş olguların tamamı olarak tanımlanabilir (Feroğlu, 2008). Ekonomisi tarıma dayalı toplumda aile ölçeğinde evlerde ve el tezgâhlarında yapılan üretim endüstri devrimi sonrasında fabrikalarda gerçekleşmeye başlamıştır. Fabrikalarda teknolojilerin, üretim alanlarının ve bunlara paralel olarak yeni yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Daha önce evlerde olan üretim konuttan ayrılmıştır. Fabrikalarda yapılan toplu üretim kentleşmeyi ve kent hayatını değiştirmiştir. Sanayi bölgeleri etrafında yoğunlaşan kentler, bu bölgelerde nüfus yoğunluğunun ve yapılaşmanın artmasına sebep olmuş toplumun yapısında değişim ve dönüşümler meydan gelmiştir (Günay, 2002).

Teknolojideki ilerlemeler, tarımsal üretimle geçinen toplumların sanayi toplumuna dönüşmesine ve yeni yapılaşmaların doğmasına neden olmuştur. Ölüm oranlarının düşmesi, savaşların azalması gibi nedenlerle, dünya nüfusunda artış olmuştur. Örneğin, Avrupa'da nüfus 18. yüzyılda 100-120 milyonken 20. yüzyılda 450 milyona ulaşmıştır (Toprak, 1985a). Tarımsal faaliyetlerin azalması ve makine kullanımının yoğunlaşması ile kırsal nüfus fabrikalarda çalışmak üzere kentlere göç etmiştir (Pamuk, 1994). Yirminci yüzyılın başlarında, dünya nüfusunun onda biri kentlerde yaşamaktayken 1980'lerde kentli nüfus oranı dünya nüfusunun üçte biridir (Hout, J. vd, 2000). Bu sebeplerle kalabalıklaşan ve hızla yapılaşan kentlerin önemli bir bölümünü fabrikalar oluşturmaya başlamıştır. Enerjiyi üretim ve kullanımdaki farklılaşmanın, yeni üretim biçimlerinin doğmasına neden olmasıyla üretim biçimleri ve teknik gelişmeler doğrultusunda fabrika yapılarında değişim gerekliliği doğmuştur (Günay, 2002).

Teknik gelişmeler yalnızca güç kaynaklarının değişmesinde ve yeni üretim biçimlerinin ortaya çıkmasında değil üretimin yapıldığı endüstri tesislerinin fiziksel yapısında da değişikliklere neden olmuştur. Üretimin gerçekleştirildiği ve endüstri tesislerinin önemli mekânı olarak fabrikalar üretimde su gücü kullanıldığı dönemlerde akarsuların yakınında konumlandırılırken 18. yüzyılda buhar gücünün keşfi ve buhar makinelerinin üretimde kullanılmaya başlanmasıyla fabrikaların konumları su kaynağından bağımsız seçilmeye başlanmıştır. Fabrikalar için yine konum seçiminde ham madde temini ve üretilen ürününün dağıtımının kolaylığı

bakımından denize kıyısı olan kentlerde deniz kenarında, kıyısı olmayan kentlerde ise önemli yolların güzergâhları üzerindeki arazilerde konumlandırılmaları söz konusudur. Teknik yenilikler endüstriyel tesislerinin konumlarının belirlenmesinde olduğu gibi mekânsal organizasyonunda da etkilidir. Yine 18. yüzyılın sonlarına doğru elektriğin keşfiyle birlikte fabrikalar içindeki araçların kolonlarla buharlı makinelere bağlanma gerekliliği ortadan kalkmıştır. Güç kaynağının değişmesi fabrikalarda iç mekânda da fiziksel farklılaşmalara neden olmuştur. Gelişen yeni teknikler fabrikalarda yeni inşa malzemesi arayışlarına neden olmuştur. Ahşap yapılar içlerindeki ham maddelerle birlikte yangın riski altında olduğundan bu riski azaltmak amacı ile demir konstrüksiyonlu yapılar inşa edilmiştir. Demir konstrüksiyonlu yapılarda kullanılan dökme demir ani ısı değişimlerinden etkilenip kırıldığından bazı yapımcılar ahşap kullanmaya devam etmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde ahşap malzeme yerini beton ve çelik yapı malzemesine bırakırken bu değişiklik fabrikaların biçimsel anlamda da değişmesine sebep olmuştur. Üretim için yeni güç kaynaklarının keşfi ve fabrikaların inşasında malzeme yelpazesinin genişlemesi endüstriyel alanların şekillenmesinde etkili olmuştur. (Winter, 1970).

Gelişen ve günümüzde de gelişmeye devam eden teknolojinin zamanla gerisinde kalan ve ihityaçları karşılayamaz hale gelen endüstri yapı ve tesislerinin kentlerde atıl mekânlara dönüşmesi sonucu bakımsız ve yıkılma tehlikesiyle karşı karıya kalmışlardır (Şekil 2.11).

Şekil 2.11 : 1929 Yılında kurulan Cumhuriyet Dönemi' nin ilk fabrikalarından Ankara Hava Gazı Fabrikası' nın doğalgaz kullanılmaya başlanmasından sonraki durumu (Url-6).

Gelişen teknoloji ile havagazının kullanımını yitirmesi ve doğalgaz kullanımına başlanması sonucu atıl hale gelen Ankara Havagazı Fabrikası yıkılma tehlikesi ile

karşı karşıya olan ve bu nedenle tehlike oluşturdukları için yıkım işlemi yapılan endüstri mirasına iyi bir örnek teşkil eder (Şekil 2.12, Şekil 2.13).

Şekil 2.12 : Ankara Elektirk Havagazı ve Otobüs İşletmesi Müdürlüğü bahçesindesindeki tarihi hava gazı fabrikası ve elektrik santralinin bazı önemli binalarının yıkımı, 2006 (Url-7).

Şekil 2.13 : Ankara Havagazı Fabrikasının yıkımından, 2006 (Url-7).

Endüstri tesisleri insanlık tarihinin önemli bir döneminin izlerini taşıyan, kuruldukları dönemin üretim ve yaşam biçimine ilişkin bilgi aktaran oluşumlardır. Taşıdıkları bu değerlerin yanı sıra kuruldukları kentlerin merkezinde, ulaşımı kolay ve/veya denize kıyısı olan bölgelerinde konumlanmış olmaları endüstri tesislerini daha da değerli kılmaktadır.

Endüstri tesislerinin 20. yy ın ikinci yarısında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları sonucu endüstri mirası kavramı gündeme gelmiştir.

Endüstri mirası kavramı ilk olarak tarihçiMichael Rixendüsri yapıları, makine ve teçhizatlarının tahrip olması nedeni ile 1955 yılında *Industrial Archaeology (Endüstri Arkeolojisi)*başlıklıbir yazıda kullanmıştır (Yıldırım, 2007).

Endüstriyel kalıntıların miras niteliğinde değerlendirilmesine yönelik ilk çalışmalar İngiltere'de 1950'li yıllarda endüstri mirasının korunması ve kayda geçirilmesi ile başlamış, 1986 yılında Fransa ve Hollanda'da ulusal endüstriyel bilgi toplama merkezleri kurulmuş ve endüstri kalıntıları miras kapsamında değerlendirip

kayıtaltına alınmıştır. Hollanda'da 1850–1945 yıllararasında, Fransa'da ise ortaçağ sonrası dönemden itibaren çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Belçika'da birçok yapı bu kapsamda incelenmiştir. İskandinav ülkelerinde de bu konuda araştırmalar yapan kurumlar kurulmuştur (Kıraç, 2001).

Endüstriyel miras kavramının gündeme geldiği ilk dönemlerde miras kavramının kapsamı daha darken zamanla miras niteliği taşıyan varlıkların listesi uzatılmış ve insan yapımı varlıklar, imajlar, binalar, peyzajlar vb. için bu sıfat kullanılmaya başlamıştır. Daha sonra sanayi yapıları ve alanları bu listeye eklenmiştir.

Günümüzde endüstri mirası kapsamında TICCIH' ın da öncelikli çalışma alanları içinde olan birçok sektör ve kategori kavramın, ilk ortaya atıldığı dönemlerde kapsam dışı olduğu bilinmektedir.

Özellikle erken endüstrileşen ülkelerde, 1950'li yıllarda miras algısı oluşmaya başlamasıyla nelerin miras niteliği taşıdığı konusu tartışılmaya başlanmıştır. Türkiye'de de temsilciliği bulunan TICCIH bu konuda öncelikli alanları:

- Dökümantasyon ve kayıt
- Eğitim ve araştırma
- Miras koruma
- Endüstriyel arkeoloji
- Endüstriyel mimari
- Endüstriyel müzeler şeklinde belirlemiştir (Url-8).

Endüstri mirası kapsamında ilgili olduğu öncelikli alanları yapı bir kategorileme yapmıştır. TICCIH' ın endüstri mirasına yönelik yaptığı ve ilgili olduğu öncelikli alanları ifade eden sektörel kategoriler ise şöyledir:

- Tarım ve gıda üretimi
- Köprüler
- Kanallar
- Kimyasallar
- İletişim
- Enerji ve Güç

- Cam
- Küresel / Yerel Gruplar
- Hidro elektrik ve elektro - kimyasal
- Demir ve Çelik
- Deri
- Deniz Taşımacılığı
- Makine Mühendisliği
- Metalurji
- Madencilik ve kömür madeni ocakları
- Kâğıt
- Demiryolları
- Tekstil
- Turizm
- Su
- Ahşap

Birçok farklı sektöre ilişkin birçok alanda endüstri mirasının korunmasına yönelik faaliyet gösteren TICCIH'ın, endüstriyel mirasın korunmasına yönelik konferanslarındaki endüstri mirasının yer altı/yer üstü yapı, alan ve makinelerini kapsadığı endüstri arkeolojisinin kapsamı; *endüstriyel geçmişten anladıklarımızın değerlendirilmesi, endüstri yapılarının yeniden kullanılması, endüstri ürünlerinin müzelerde sergilenmesi, korunmuş demiryollarının işletilmesi, yapıların korunması için modellerin üretilmesi, teknoloji tarihi ve ekonomi tarihi çalışmaları* olarak tanımlanmaktadır (Trinder, 1992; Köksal, 2005).

TICCIH' ın, endüstri mirasının araştırılması, belgelenmesi, kayıt altına alınması ve korunması kapsamında bilirkişiliğini üstlendiği bir kuruluş olan ICOMOS (International Council on Monument and Sites- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi),1964'de Venedik' te yapılan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin bildirgesi olan *Venedik Tüzüğü*'nün, anıt ve

yerleşmelerin korunması konusunda çalışacak uluslararası bir konseyin kurulmasını önermesi ile 1965 yılında Varşova' da kurulmuştur.

Başlıca amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek ICOMOS' un Varşova'da toplanan birinci genel kurulu niteliğindeki kongresinde, kuruluş kararlarının yanı sıra, Venedik Tüzüğü uluslararası düzeyde kabul edilmiştir.

ICOMOS' un halen geçerli olan uluslararası tüzüğü ise, 22 Mayıs 1978'de Moskova'da yapılan beşinci genel kurulda son biçimini almış ve yürürlüğe girmiştir. Buna göre ICOMOS'un amaçları;

- Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak,
- Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak,
- Mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak,
- Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır (Url-9).

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi ise bu tüzüğü, Türkiye'deki taşınmaz kültür varlıklarının uluslararası düzeyde tanıtılmasını sağlamak ve kültür kanalıyla uluslararası ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmak şeklinde iki madde daha eklemiştir (Url-9).

Endüstriyel mirası, yapıları, alanları ve peyzajları korumak için ICOMOS ve TICCIH' ın ortak bildirgesi olan 2011 tarihli Dublin Bildirgesi'nde endüstriyel miras bir kere daha tanımlanmıştır. Buradaki tanıma göre,taşınmaz ve taşınabilir malzeme ve varlıkları kapsayan endüstriyel miras alanları, bu alanda bulunan yapılar, kompleksleri ve sahip oldukları manzaraların yanı sıra geçmiş veya üretimi devam

eden endüstriyel süreçlerin kanıtı niteliğindeki makine, nesne veya belgelerden oluşmaktadır. Endüstriyel miras, hammadde çıkarımı, malların dönüşümü ile ilgili enerji ve ulaştırma altyapıları, endüstriyel süreçler gibi kültürel ve doğal çevre arasındaki derin bağlantıyı yansıtır. Eski veya modern üretim yapan tesisler ile geniş pazarlara ürünlerini dağıtmak için kullanılan ulaştırma ağlarını kapsar. Maddi varlıklarla birlikte genel olarak toplulukların yaşantısını değiştiren ve dünyada değişiklikler meydana getiren iş ve işçi organizasyonu gibi önemli organizasyonel değişikliklerin, karmaşık sosyal ve kültürel miras boyutları da vardır. Yine aynı bildirgede endüstriyel mirasın kapsamı belirlenmiş, endüstriyel miras alanlarının kayıt altına alınması raporlanması ve belgelerin toplanmasının önemi vurgulanmış, endüstriyel mirasın korunmasına yönelik etkin koruma yöntemleri geliştirilmesi, bu alanlara ilişkin kurumsal farkındalığın sağlanması, kamuoyunun bilinçlendirilmesi,endüstriyel mirasa yönelik araştırma ve eğitimlerin gerçekleştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Url-10).

Endüstriyel mirasın korunmasına yönelik uluslararası çalışmalar yapan başka bir kurum olan UNESCO (**U**nited **N**ations **E**ducational, **S**cientific and **C**ultural **O**rganization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Birleşmiş Milletler' in özel bir kurumu olarak 1946 yılında kurulmuştur. Türkiye' nin de üye olduğu UNESCO, eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki amaçlarını kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlar aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışan bir örgüttür (Url-10). UNESCO Dünya Kültür Mirası çalışmaları kapsamında endüstri mirasına ilişkin çalışmalar yürütmektedir. Endüstri mirasının yapı ölçeği boyutunda değil endüstri tarihine ilişkin bilgi veren tüm alet, ekipman, tesis ve çevresiyle bir bütün olarak ele alınması gerekliliğinin vurgusunu yaparak bazı önemli endüstriyel miras alanlarını tescillemiştir. İngiltere' de yer alan ve UNESCO tarafından 1986 yılında Dünya Kültür Mirası olarak tescillenen Ironbridge Gorge köprüsü bu konuda ilk örnektir (Şekil 2.14) (Özüdoğru, 2010).

Şekil 2.14 : Ironbridge Gorge Köprüsü (Url-11).

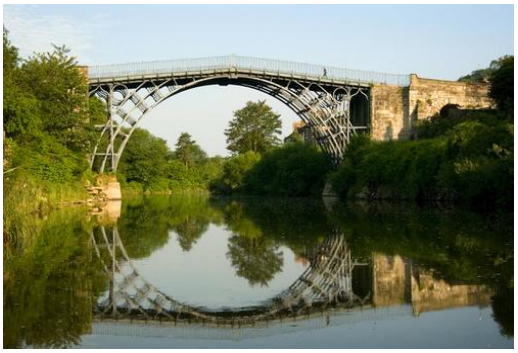
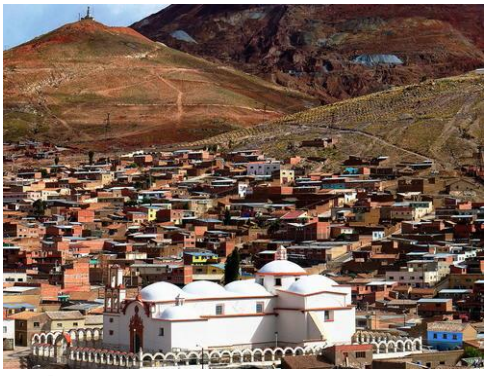
UNESCO dünya kültür mirası listesine alınması için yapı, alet veya bölgelerde kendi belirlediği on kriterden en az birini bünyesinde barındırması şartını aramaktadır. Bu on kriter ise şöyledir:

1. İnsanın yaratıcı zekâsının bir başyapıtını temsil ediyor olması;
2. Mimari veya teknolojinin, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı gelişmeleriyle, bir zaman dilimi içerisinde ya da dünyanın bir kültür alanı içinde, insani değerler arasındaki etkileşimini sergilemesi;
3. Kaybolmuş veya yaşayan bir kültürel geleneğin, bir uygarlığın en azından istisnai tanıklığını yapmış olması;
4. Mimari ve teknoloji alanında ya da insanlık tarihinin önemli aşama göstermesi, bir tür seçkin örneği olması;
5. Geri dönüşü olmayan değişimlerin etkisiyle dayanıklılığını yitirmemesi, özellikle çevre ile bir kültür veya kültürlerin temsilcisi, insan etkileşimi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının seçkin örneği olması;
6. Somut fikirler olaylar veya yaşayan gelenekler ile ilişkili olması, olağanüstü evrensel öneme sahip sanatsal ve edebi eserlerle inançları ile doğrudan ilişkili olması. (Komite, bu kriterin, tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini düşünmektedir) ;
7. Üstün bir doğal mucize ya da istisnai doğal güzellik ve estetik öneme sahip alanları içermesi;
8. Dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden seçkin örnekleri, oluşması önemli olan ve devam eden, şekillerinin önemli jeomorfolojik ya da fizyografik özellikler gelişimindeki jeolojik süreçleri sergilemesi;
9. Devam eden evrim süreci ve karasal, tatlı su, kıyı, deniz ekosistemleri, bitki ve hayvan topluluklarının gelişiminde ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden seçkin örnekler içermesi;
10. Bilim veya koruma açısından olağanüstü evrensel değere sahip tehlike altındaki türler ihtiva edenler dâhil olmak üzere biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli doğal yaşam alanlarını içerir.

Çizelge 2.1 : UNESCO Dünya Kültür MirasıListesindeki Endüstri Anıt/Sitleri, Köksal (2005)' dan uyarlanmıştır.

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
1.	1978	Wieliczka Tuz Ocağı	Polonya	(4)	 (Url-13).
2.	1980	Roros	Norveç	(4) (5)	 (Url-14).
3.	1980	Ouro Preto tarihi kenti	Brezilya	(1) (3)	 (Url-15).
4.	1982	Arc-et-Senans Royal Saltworks	Fransa	(1) (2) (4)	 (Url-16).

Çizelge 2.1 (Devam)

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
5.	1985	Pont du Gard (Roma Sukemeri)	Fransa	(1)(3) (4)	 (Url-17).
6.	1985	Segovia Tarihi Kenti ve Sukemeri	İspanya	(1)(3) (4)	 (Url-18).
7.	1986	Ironbridge Gorge	İngiltere ve Kuzey İrlanda	(1)(2)(4) (6)	 (Url-19).
8.	1987	Potosi Kenti Maden Ocakları	Bolivya	(2)(4)(6)	 (Url- 20).

Çizelge 2.1 (Devam)

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
9.	1988	Trinidad şeker fabrikaları vadisi (şeker işletmeleri)	Küba	(4)(5)	 (Url-21).
10.	1988	Guanajuato Tarihi Kenti ve maden ocakları (maden kasabası) Meksika	Meksika	(1)(2)(4)	 (Url-22).
11.	1992	Rammelsberg Madenleri ve tarihi kenti	Almanya	(1)(4)	 (Url-23).
12.	1993	Engelsberg Demir İşletmeleri	İsveç	(4)	 (Url-24).

Çizelge 2.1 (Devam) .

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
13.	1993	Zacatecas Tarihi Merkezi	Meksika	(2)(4)	 (Url-25).
14.	1993	Banska Stiavnica (gümüş madeniçıkarılan kasaba)	Slovakya	(4) (5)	 (Url-26).
15.	1993	Coro ve Limanı	Venezuela	(4) (5)	 (Url-27).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
16.	1994	Völklingen Demir İşletmesi	Almanya	(2) (4)	 (Url-28).
17.	1995	Crespi d'Adda	İtalya	(4) (5)	 (Url-29).
18.	1995	Kutná Hora endüstrikasabası	ÇekCumhuriyeti	(2) (4)	 (Url-30).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
19.	1996	Canal du Midi	Fransa	(1)(2) (4) (6)	 (Url-31).
20.	1996	Verla Değirmeni	Finlandiya	(4)	 (Url-32).
21.	1997	Hallstatt-Dachstein SalzkammergutKültürel Peyzajı	Avusturya	(2) (3) (6)	 (Url-33).
22.	1997	Kinderdijk-Elshout Fabrika Bağlantısı	Hollanda	(1) (2) (4)	 (Url-34).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
23.	1997	Las Médulas	İspanya	(1)(2)(3)(4)	 (Url-35).
24.	1998	Semmering Demiryolu	Avusturya	(2)(4)	 (Url-36).
25.	1998	Canal du Centre ve çevresindeki kaldırma sistemleri	Belçika	(3)(4)	 (Url-37).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
26.	1998	Ir. D. F. Woudagemaal (D. F.Wouda Buhar Pompa İstasyonu)	Hollanda	(1)(2)(4)	 (Url-38).
27.	1998	Karlkrona Limanı	İsveç	(2)(4)	 (Url-39).
28.	1999	Himalaya Darjeeling Demiryolu	Hindistan	(2)(4)	 (Url-40).

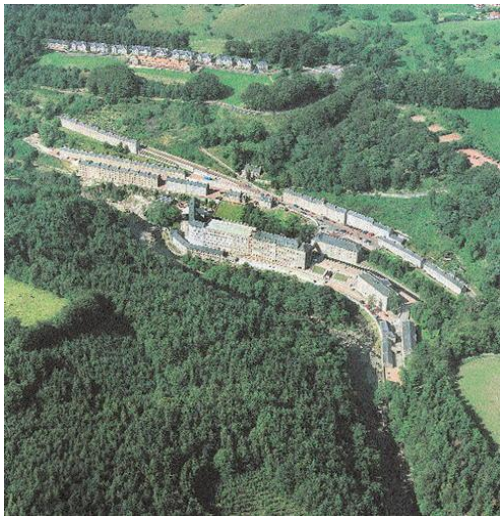
Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
29.	2000	Spiennes (Mons) NeolitikÇakmaktaşı Ocağı	Belçika	(1)(3)(4)	 (Url-41).
30.	2000	Qincheng Dağı ve DujiangyanSulama Sistemi	Çin	(2)(4)(6)	 (Url-42).
31.	2000	Blaenavon Endüstri Yerleşmesi	İngiltere veKuzey İrlanda	(3)(4)	 (Url-43).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
32.	2001	Zollverein Kömür Madeni	Essen, Almanya	(2)(3)	 (Url-44)
33.	2001	Goiás Kasabası Tarihi Merkezi(maden çıkarılan kasaba)	Brezilya	(2)(4)	 (Url-45).
34.	2001	Derwent Vadisi	İngiltere veKuzey	(2)(4)	 (Url-46).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
35.	2001	New Lanark	İngiltere veKuzey İrlanda	(2) (4) (6)	 (Url-47).
36.	2001	Saltaire	İngiltere veKuzey İrlanda	(2)(4)	 (Url-48).
37.	2001	Büyük Bakır Dağı Maden Ocağı(Falun)	İsveç	(2)(3)(5)	 (Url-49).

Çizelge 2.1 (Devam).

Sıra	Kayıt Yılı	Anıtın/Sitin Adı	Ülke	Kabul Edilme Kriteri	Fotoğraf
38.	2006	Vizcaya Köprüsü	İspanya	(1)(2)	 (Url-50)
39.	2006	Agav Peyzajı ve Tekila Üretimi	Meksika	(2)(4)(5) (6)	 (Url-51).
40.	2007	İwami Ginzan Gümüş Madeni veKültürel Peyzajı	Japonya	(2)(3)(5)	 (Url-52).

Çizelge 2.1 (Devam).

41.	2008	Rhaetian Demiryolu	İtalya, İsviçre	(2)(4)	 (Url-53).
42.	2009	La Chaux de Fonds/ Le Loclewatchmaking town planning	İsviçre	(4)	 (Url-54).
43.	2009	Shushtar Tarihi Sulama Sistemi	İran	(1)(2)(5)	 (Url-55).

Çizelge 2.1' de verilmiş olan, UNESCO' nun dünya kültür mirası listesindeki 43 endüstri anıt/sitinden 20. sıradaki Verla Değirmeni ve 38. sıradaki Vizcaya Köprüsü haricindeki alanlar, yerleşim yerleri, vadiler gibi büyük ölçekli alanlardır. Çalışma alanı Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, 183 dönümlük arazisi ile söz konusu alanlardan ölçek olarak oldukça küçük olmasına karşın, sahip olduğu nitelikler bakımından, UNESCO' nun dünya kültür mirası listesine alınması için yapı, alet veya bölgelerde belirlediği on kriterden 2 ve 5 numaraları kriterlere

uymaktadır.Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, yerel halk için bir çalışma alanı olmanın ötesinde, bünyesindeki eğitim birimleri, yaz şenlikleri gibi sosyal yapıda izleri bulunan bir oluşumdur. Yerel halk için Fabrika, eğitim, üretim, sosyalleşme gibi farklı roller üstlenmiştir. Ayrıca, Türkiye' nin ayakkabı ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayacak kapasitede üretim yaptığı dönemlerde ise Fabrika tüm ülkede tanınmış, benimsenmiştir. Dönemin ileri teknolojilerinin kullanıldığı Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, dericilik geleneğinin bir temsili niteliğindedir. Fabrika, su kaynaklarından üretim için gerekli enerji sağlanması için zengin su kaynakları yakınında, hammadde ve son ürün nakliyesi için ise deniz kıyısında kurulmuştur. Bugün lojistikteki gelişmeler sayesinde fabrikalar deniz kıyılarından bağımsız konumlanabilmektedir. Şehrin dış çeperinde konumlanmış fabrika alanı yakınlarında plansız gelişen işçi konutları ise dönemin kentleşme hareketlerinin izlerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası UNESCO' nun belirlemiş olduğu 2 numaralı kritel olan, *Mimari veya teknolojinin, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı gelişmeleriyle, bir zaman dilimi içerisinde ya da dünyanın bir kültür alanı içinde, insani değerler arasındaki etkileşimini sergilemesi* ve5 numaralı kritel olan, *Geri dönüşü olmayan değişimlerin etkisiyle dayanıklılığını yitirmemesi, özellikle çevre ile bir kültür veya kültürlerin temsilcisi, insan etkileşimi olan geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının seçkin örneği olmas* kriterlerini taşımaktadır.

Endüstriyel miras kapsamındaki unsurlar, taşınır kültür varlıkları yani dönemin koşulları hakkında fikir veren tüm alet, ekipman ve nesneler ile taşınmaz kültür varlıkları olarak nitelendirilen, yapılar ve endüstriyel peyzajlardır. Nesneler, yapılar ve peyzajlar, endüstriyel miras kapsamında yer alırlar (Kıraç, 2001). Bu bağlamda TICIH ve ICOMOS dışında kapsamlı çalışmaları olan bir başka kuruluş da ERIH'dir. 1999 yılında kurulmuş bir topluluk olan ERIH (The European Route of Industrial Heritage/Avrupa Endüstri Mirası Rotası) Avrupa'nın en önemli sanayi mirası ağıdır. Kullanılmayan üretim tesislerinden endüstriyel manzara parklarına ve inter - aktif teknoloji müzelerine kadar tüm endüstriyel alanlar arasındaki ortak bir ağdır.ERIH, Avrupa' nın endüstri mirası çeşitliliğini tanıtmak için endüstriyel miras alanlarının turistik faaliyetler için değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda, 2003-2008 yılları arasında 11 katılımcı ülke ile bir endüstri mirası ağı oluşturulmuştur. Bu ağ oluşturulurken endüstri mirası;*demir çelik sanayi, madencilik, tekstil, imalat,*

*enerji, ulaştırma ve haberleşme, su, hizmet sektörü, peyzaj, konut ve mimari, kâğıt, tuz, savaş endüstrisi*şeklindetemalara ayrılarak değerlendirilmiştir. Endüstri mirası ağı *belirlenen çapa noktaları*, mevkiler ve bölgesel rotalar üzerindeki mevkilerden oluşmaktadır (Şekil 2.15).

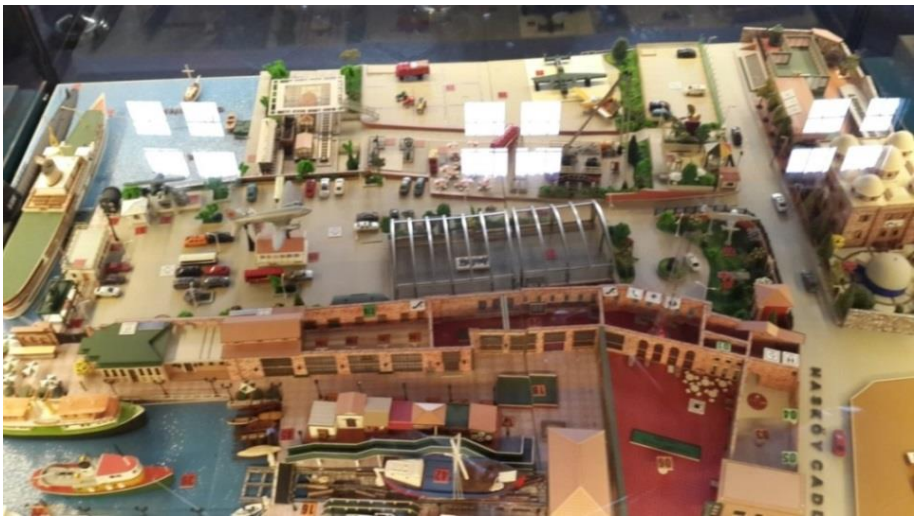
Şekil 2.15 : ERIH Endüsti Mirası Rotası, Üretim Sanayi Çapa Noktaları (Url-57).

Çapa noktaları, adından da anlaşılacağı gibi endüstri mirasına yönelik birçok özelliğin demirlendiği noktalardır. Çapa noktaları, Avrupa endüstri tarihinin tam aralığını göstermektedir. Her yaştan ziyaretçiler, rehberli turlar, multi-medya sunumlar ve özel etkinlikler ile kendi tercihine ilişkin endüstriyel mirasını yeniden yaşayabilmektedir. Tüm bağlantı noktaları aynı anda bölgesel rotaların çeşitli noktalarının başlangıcıyla birleşmektedir ve böylece endüstri mirası ağını oluşturmaktadırlar. Endüsti mirası ağı farklı ülkelerin farklı şehirlerinden belirlenmiş 72 durak noktasından oluşan rotalardan meydana gelmektedir (Url-56).

Türkiye ERIH' e üye olmasa da,Rahmi Koç Müzesi'ne dönüştürülen Haliç Kıyısı'ndaki, LengerhaneBinasıve Hasköy Tersanesi,demir çelik sanayi, enerji, ulaşım ve haberleşme temaları kapsamında;*Santral İstanbul* adıyla uluslararasıçağdaş sanat müzesi olarak dönüştürülen Silahtarağa Enerji Santrali ise enerji teması kapsamında ERIH çapa noktaları arasına alınmıştır (Şekil 2.16), (Şekil 2.17), (Şekil 2.18) (Url-58).

Şekil 2.16 : Rahmi Koç Müzesi Genel Görünüş (Özdemir, 2015).

Şekil 2.17 : Rahmi Koç Müzesi Maketi, Müze Giriş Holü (Özdemir, 2015).

Şekil 2.18 : İstanbul Uluslararası Modern Sanat Müzesi Santral İstanbul (Url-58).

UNESCO endüstri mirası listesi seçim kriterleri olduğu gibi ERIH de endüstri mirası rotasına kabul edeceği endüstri mirası örnekleri için bazı kriterler belirlemiştir. Bu kriterler şöyle sıralanabilir:

- Sembolik değeri ve Avrupa endüstri tarihi ile ilgili önemli bir yere sahip olması, bilgi vermesi yönleri ile özgün ve ilgi çekici bir konumda olması gerekmektedir. (Eğer bölge tarihi bir yapı veya biçime sahip değilse (örneğin sonradan eklemlenmiş bir müze binasına sahipse), bünyesindeki yapı ziyaretçiler için ilgi çekici nitelikte olması.),
- Ziyaretçilere alan ziyareti, çok dil ile anlatımı olan turlar, fabrika işleyişine ilişkin gösteriler, multimedya gösterimleri, çocuklar için özel turlar gibi olanaklar sunması,
- Gelişimlere açık ve turizm potansiyeline sahip bir bölge içinde yer alması,
- Farklı insan gruplarının ilgisini çekebilecek nitelikte olması ve alanın yeterliulaşım bağlantılarının yer aldığı bir bölgede konumlanması,
- Modern turizm altyapısı ve hizmet açısından ziyaretçi beklentilerini yerine getirir nitelikte; alanda ziyaretçi merkezi / danışma / dükkânlar olması, tüm yıl boyunca, ya da en azından mevsimsel, haftanın 5 günü açık olması, restoran / kafe / yerinde bistro veya en azından yeterli tuvaletin yer alması, engelli ve sınırlı hareketli insanlar için tam ulaşılabilir olması, toplu taşıma ve bisiklet yolları bağlantıları bulunması, otobüs, otomobil ve bisiklet park yerleri olması, iç ve dış mekânlarda yönlendirici işaretler olması, özellikle açık sergiler için dinlenme yerleri olması (Url- 59).

ERIH kapsamında endüstri mirası rotasına girecek yapının fiziksel özelliklerinin yanı sıra alanın turistik alt yapısı da önem arz eden konulardandır. Endüstri mirası için turizm faaliyetlerinin artırılmasına çalışılmaktadır. Tursitler tur rehperleri eşliğinde katılımda bulundukları alanla ilgili bir anket doldurmakta, broşürler ve internet erişim sistemleriyle turistlere alan tanıtılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda endüstriyel kültür mirası için turizm faaliyetlerini canlandırma gayesi de göz önüne alarak ERIH, Avrupa endüstri kültür mirasının korunmasına yönelik yakın gelecek için önceliklerini;

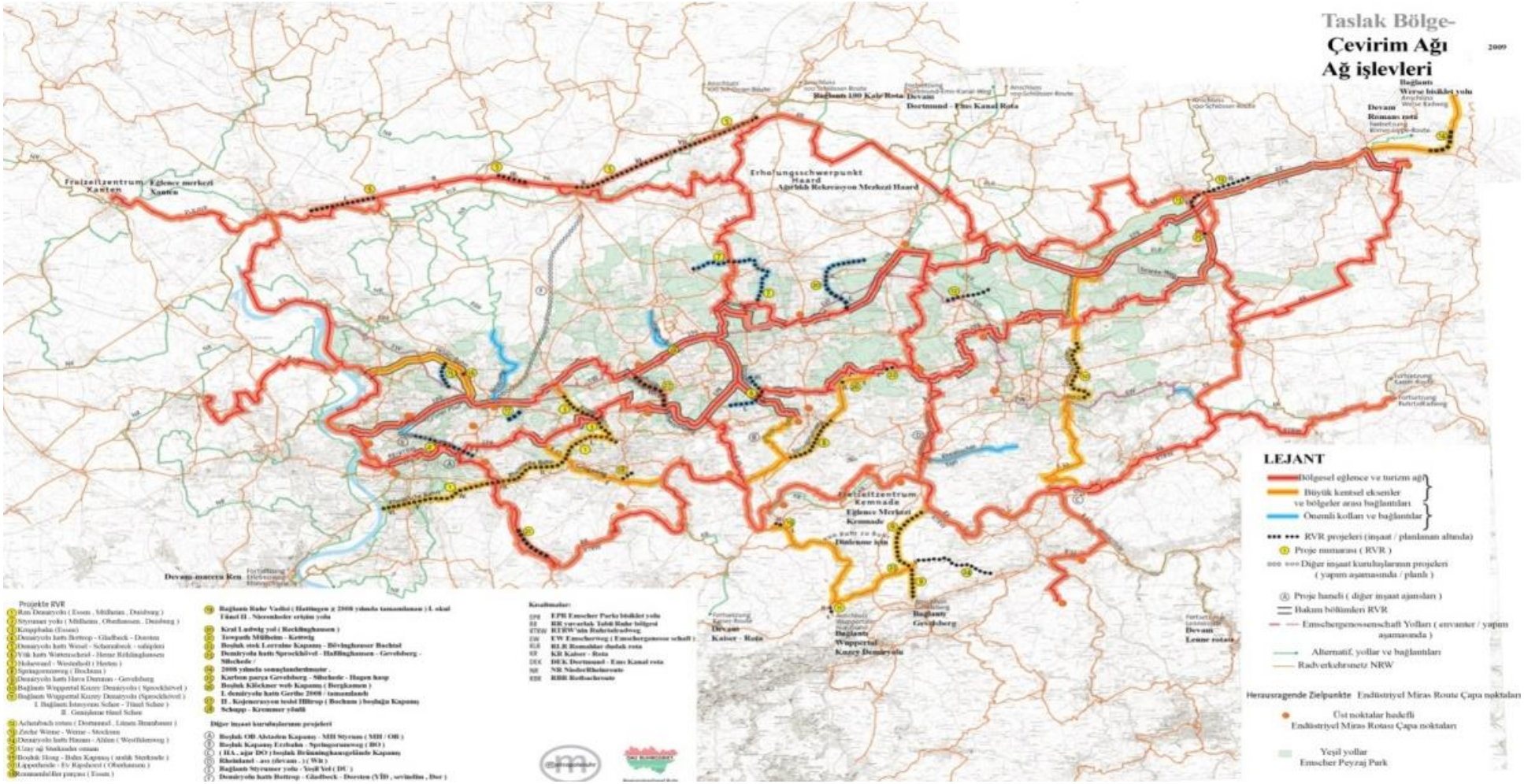
- Avrupa'nın tamamı için endüstri rotasını uzatma,

- TICCIH gibi diğer (kültürel) ağlara bağlantılar,
- Fon ve diğer gelir kaynaklarını tespit,
- Düzenlemek veya başka miras ağları ile işbirliği içinde çeşitli etkinliklere katılmak şeklinde belirlemiştir (Url- 60).

ERIH tarafından hazırlanan Avrupa kıtası ölçeğindeki endüstriyel kültür mirası rotasının dışında Endüstri MirasıYolu (The Industrial Heritage Trail) isimli benzer bir çalışma Almanya' da hazırlanmıştır. Merkezi Ruhr kenti olan ve çapı 400 kilometrelik bir çember rotadan oluşan endüstri mirası yolu 25 bağlantı noktasını, 16 endüstriyel manzara noktasını ve 13 köyü kapsar. Bisiklet yolları sayesinde bisiklet turuna da olanak sunan bu yol, toplam 700 kilometre uzunluğunda bir ağdan oluşmaktadır. Bu ağ UNESCO' nun dünya mirası listesinde olan Zollverein Madeni'ni de kapsamaktadır (Şekil 2. 19) (Url-60).

Modern endüstri mirası yapıları üzerine çalışmalar yapan bir başka kuruluş olan DOCOMOMO (DOcumentation and COnservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the MOdern MOvement) 20. yüzyıla ait endüstri mirasının belirli bir kısmıyla ilgilenmektedir.

Endüstri mirası ile ilgili yapılan bir diğer çalışmaİsveç Enstitüsü'nün sponsorluğunu yaptığı "Nordic-Baltic Industrial Heritage Platform 2000–2002 (IHP)/Kuzey Baltık Endüstri MirasıPlatformu" isimli programdır (Köksal, 2005). Başta Kuzey Baltık ülkelerinin katılımıyla gerçekleştirilen proje 2002 yılında Baltık Denizi bölgesindeki ülkeleri kapsayacak şekle gelmiştir. Proje kapsamında, eğitim ve ağ oluşturma amacıyla iş birliği sağlama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İskandinav ve Baltık ülkelerindeki endüstri mirasının korunması için bir rapor hazırlanmış, Avrupa ve Amerika' daki endüstri mirasının araştırılması ve korunmasına yönelik seminerler düzenlenmiştir(Özüdoğru, 2010).

Şekil 2.19 : Almanya' da hazırlanan Endüsti Kültür Rotası ve yol bağlantıları (Url-61).

Endüstri mirasına ilişkin süreli yayınlar, araştırma projeleri, tez çalışmaları da yapılmaktadır. Konu ile ilgili yayınlar, araştırmalar, sempozyumlar, konferanslar endüstriyel alanlar konusunda bilgilenme ve endüstri mirası kavramına ilişkin bilincin artmasına katkı sağlamaktadır.

Kurum ve kuruluşların yanı sıra üniversitelerde endüstri mirasının korunmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Viyana Teknik Üniversitesi'nde "Federal Office for the Protection of Monuments and Department for Industrial Archaeology-Endüstriyel Arkeoloji Bölümü ve Anıtların KorunmasıFederal Ofisi" isimli bir bölüm bulunmaktadır. Almanya'daki TU Bergadakademie Freiberg'de Endüstri Arkeolojisi, Bilim ve Teknoloji Tarihi Enstitüsü (Institute for Industrial Archaeology- Endüstri Arkeolojisi Enstitüsü, History of Science and Technology-Bilim ve Teknoloji Tarihi), Çek Cumhuriyeti'ndeki Czech Technical University-Çek Teknik Ünivesitesi'nde Endüstri Arkeolojisi Araştırma Merkezi (Research Centre for Industrial Heritage (VCPD), Amerika'daki Michigan Tech University-Michigan Teknik Üniversitesi'nde Endüstri Arkeolojisiyle ilgili yüksek lisans programlarıve İngiltere'deki Leicester University-Leicester Üniversitesi'nde Arkeoloji ve Antik Tarih Bölümü (Leicester University School of Archaeology) bulunmaktadır (Köksal, 2005).

Türkiye'deki üniversitelerde de kültürel miras kapsamında ele alınan endüstri mirasına yönelik eğitim programları düzenlenmektedir. 2014-2015 eğitim öğretim yılında İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesinde, kültürel mirasın bir taraftan korunması diğer taraftan turizm yoluyla ekonomik bir kaynağa dönüşmesini amaçlayan Kültürel Miras ve Turizm ön lisans programı kurulmuştur. Koç Üniversitesi Müzecilik ve Kültürel Miras Yönetimi yüksek lisans programı, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Kültürel Miras ve Turizm ön lisans programı ve Giresun Üniversitesi Kültürel Miras Yönetimi ön lisans programı kapsamında endüstri mirasına yönelik eğitimler ve dersler yürütülmektedir.

Endüstri mirasına ilişkin çalışmalar yapan bir çok kuruluş, günden güne bilinç düzeyinin arttığı endüstri mirası kavramına yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir (Çizelge 2.2).

Endüsti mirasına yönelik çalışmalar yapan tüm organizasyon, kurum ve kuruluşlar, insanlık tarihinin yaşadığı en önemli süreçlerden biri olan endüstileşme süreci ve üretim biçimlerine yönelik bilgi veren endüstri mirasının koruma altına alınması ortak paydasında buluşmaktadır. Konuyla ilgili Avrupa Konseyi Avrupa'daki Endüstriyel, Teknik ve inşaat Mühendisliği Mirasının Korunması ve Korunması ve Muhafazası Hakkındaki Tavsiye Kararı No. R (90) 20 (COE, 1990), endüstri mirasının korunmasının öneminin altını çizmektedir. Tavsiye kararı, teknik, endustri ve inşaat muhendisliği mirasının, özgün doğasını hesaba katarak uygun önlemlerle korunmasını ve muhafaza edilmesini güven altına alma ihtiyacını vurgulayarak, bu miras konusunda olusturulacak kamu farkındalığını uyandırmak ve teşvikleri ilerletmek için gereken izlemlere, bu amaçları başarmak için, teknik, endustriyel ve inşaat mühendisliği mirasının bilimsel bilgisinin tesvik edilmesinin, üye devletler adına ilave dikkat konusu olması gerektiğini ele alarak, üye devletlerin hükümetlerine:

- Teknik, endüstriyel ve insaat muhendisliği mirasının tanımlanması, gözlemi ve bilimsel incelenmesine izin veren önlemlerin uygulanmasını sağlamayı veya takip etmeyi;
- Bu mirası, ilgili yasal koruma ve muhafaza etme önlemleri yoluyla özgün doğasına bağlı olarak korumayı;
- Teknik, endüstriyel ve inşaat muhendisliği mirası hakkındaki kamu bilgisini ve bu mirasın artırılmasını, kamuyu genel anlamda uyarmak yoluyla ve turizmin teşvik edilmesi uzerinde özel vurgu yaparak teşvik etmeyi;
- Bu tavsiyeye eklenen ekte oluşturulan prensipler temelinde, bir bütün olarak Avrupa ortak tarihi mirasının bir kısmı olan belirli istisnai endustriyel toplulukları muhafaza etme ve sürdürme gayretlerini bir araya toplama olasılığını çalışmayı tavsiye etmekte;
- Genel Sekreterlikten bu tavsiye metnini üye olmayan devletlere, Taraflara veya Avrupa Kültürel Miras Sözleşmesi ve/veya Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözlesmesine Taraf olmaları için davet edilen devletlere iletmesini rica etmektedir (Url-62).

Tüm çalışmaların başlangıcı sayılabilecek endüstri mirası konusunda uluslararası ilk çalışma 1986 yılında Ironbridge George köprüsünün dünya mirası listesine

alınmasıdır. Bu gelişmeyi 1987 yılında Bolivya' daki kalay madenleri ve 2001 yılında Zollverein Madeni endüstri mirası listesine alınması yakip etmiştir. UNESCO ve ICOMOS'un 2007 yılında hazırladığırapora göre dünya kültür mirasılistesindeki 754 kültür varlığının 43'ü endüstri mirasıdır (World Heritage Industrial Sites, UNESCO-ICOMOS Documentation Centre, June 2007).

Çizelge 2.2 : Endüsrti mirasına ilişkin diğer faaliyetler, Köksal (2005)' dan uyarlanmıştır.

Komiteler	**Kuruluşlar**	**Süreli Yayınlar**
TICCIH(**T**he **I**nternational **C**ommittee for the **C**onservation of **I**ndustrial **H**eritage- Uluslarası Endüstriyel Mirası Koruma Komitesi)	Association for Industrial Archaeology' (AIA)	Almanya'da "Industriedenkmalpflege und Geschichtskultur", "Industriekultur", "Route der Industriekultur"
UNESCO(**U**nited **N**ations **E**ducational, **S**cientific and **C**ultural **O**rganization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)	Almanya'da Industriedenkmal Stiftung	Belçika'da 1983'ten beri Ghent Tekstil Müzesiyayını olan "Tijdschrift voor Geschiedenis van Techniek en Industriele Cultuur- Teknik ve Endüstri Kültürü Tarihi"
ICOMOS (**I**nternational **C**ouncil **o**n **Mo**nument and **S**ites- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)	Fransa'da Comité d'Information et de Liaison pour l'Archéologie, l'Étude et la Mise en Valeur du Patrimoine Industriel, (CILAC)	Danimarka'da 1978'den bu yana, Flemish Association for Industrial Archaeology'nin yayını olan "Tijdschrift Industrieel Erfgoed- Endüstri Mirası" Dergisi
ERIH (**E**uropean **R**oute of **I**ndustrial **H**eritage- Avrupa Endüstri Mirası Rotası)	Amerika'da American Society for Industrial Archaeology (SIA) (http://www.sia-web.org)	Fransa'da 1976'dan beri yayınlanan "L'Archéologie Industrielle en France, Patrimoine, Technique, Mémoire";
ICOHTEC (**I**nternational **Co**mmittee for the **H**istory of **Tec**hnology- Uluslarası Teknoloji Tarihi Komitesi)	Japonya'da Japan Society for Industrial Archaeology (1977) gibi kuruluşlar.	Hollanda'da 1981'den bu yana"Tijdschrift Industriële Archeologie" Dergisi,

Endüstriyel alanların, miras olarak kabul edilme koşulları konusunda farklı görüşler mevcuttur. Kapsam incelenirken, zaman boyutu tartışılan konular arasında olmuştur. Bazı uzmanlara göre, kısaca geçmişte kullanılan üretim teknikleri ve bu tekniklerin sosyal ve kültürel izlerini kapsayan endüstri mirası kapsamına girecek miras, endüstri devriminden önce inşa edilmiş olmalıdır. Ancak endüstri devriminin etkileri ülkelere göre farklı zaman dilimlerinde farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. Bazı ülkeler bu süreçten doğrudan etkilenmiş hatta sürecin gerçekleşmesinde başrol oynamışlarsa da bazı ülkeler süreci geriden takip etmişlerdir. Dolayısı ile endüstri mirasına yönelik bir başlangıç tarihi çizgisi çekmek pek mümkün değildir.

Endüstri mirası kavramının başlangıç tarihi kadar bitiş tarihi de önem taşımaktadır. En son hangi dönemde yapılmış endüstriyel alanların miras kapsamına alınması gerektiği konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Ancak zaman içinde varılan genel yargı endüstri mirası kapsamının başlangıç ve bitiş dönemine ait kesin bir çizginin olmadığı yönündedir. Çizelge 2.1 de verilmiş olan UNESCO dünya endüstri mirası listesi, 20. yüzyıla ait endüstri tesislerini olduğu gibi Neolitik Dönem'e ait çakmaktaşı ocağı, Roma Dönemi' ne ait su kemeri gibi yapıları da kapsamaktadır. ICOMOS ve TICCIH gibi kuruluşlar da yaptıkları çalışmalarda yalnızca endüstri devrimi sonrası inşa edilmiş endüstri yapılarını değil bu süreç sonrasında inşa edilen yapılar ve çevrelerini miras kapsamına dâhil etmişlerdir.

Endüstri mirası kavramının kapsamına ilişkin bir diğer konu da endüstri yapıları ve çevrelerinin miras kavramı çerçevesinde değerlendirilmesidir. Önceleri miras kavramının çerçevesi, tek yapı ölçeği ile sınırlıyken zaman içerisinde, bu çerçeve yapıların çevresini de kapsamıştır. Hatta endüstriyelbölgeler, ürünler, mekanik donanımlar, sanayi kompleksi içindeki konutlar, dükkanlar ve rekreasyon alanlarıda endüstriyel miras kapsamında elealınmayabaşlanmıştır. Bu sayede önceleri göz ardıedilen sosyo-ekonomik etkinlik tarihi vedeğişen üretim, kullanım sistemlerinin; konut, dükkan, rekreasyon alanıgibi yaşama mekânlarını içeren sanayi komplekslerindeki sosyal yaşam da bu kapsamda incelenmeye başlanmıştır (Cengizkan, 2002). Endüstri mirası kavramı hızla olgunlaşmaya başlamıştır. Avrupa'da ve Amerika'da genişkitlelere ulaşmıştır. Sadece Almanya'da son 10 yıllık süreçte, her yıl 7–8 endüstri yapısının yeniden değerlendirilmesi söz konusudur (Yıldırım, 2007) ve TICCIH'in 1985 yılıraporuna göre İngiltere'de 14000,

Avusturya'da 254, İsveç'te 200, Polonya'da 400 civarında tescil edilmişendüstri anıtıbulunmaktadır (Özen ve Sert, 2006).

Endüstri yapılarının korunması ve yeniden kullanılması anlayışının, dünyanın ilk teknik müzesinin Paris'te açılmasıyla (1794) gündeme geldiği bilinmektedir. Endüstri yapılarının yeniden kullanımıyla ilgili bilinen ilk uygulamalardan birisi de 16.yy. da yapılan Nürnberg'deki bir depo binasıdır (Köksal, 2005; Özen ve Sert,2006).Endüstri mirasına yönelik koruma ve yeniden kullanım uygulamaları, Avrupa'da önemli bir yere sahipken, Türkiye' de yeni gelişen kavramlardır. Türkiye' de ICOMOS ve TICCIH kuruluşlarının temsilcilikleri bulunmakta ve üniversitelerde, konuya ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Ancak UNESCO dünya mirası listesinde, endüstri mirası kapsamına giren Türkiye' den bir yapıt bulunmamaktadır. Türkiye'de yalnızca, baştaİstanbul olmak üzere bazı diğer illerde bireysel çabalarla yeniden işlevlendirilen örnekler bulunmaktadır. Rahmi Koç Müzesine dönüştürülen Haliç Kıyısı'ndaki, Lengerhane Binası ve Hasköy Tersanesi, Kadir Has Üniversitesi olarak yeniden işlevlendirilen Tekel Cibali Tesisi, *Santral İstanbul* adıyla uluslararası çağdaş sanat müzesi ve kültür merkezine dönüştürülen ilk enerji santrali Silahtarağa, İstanbul Modern Müzesine dönüştürülen T.C. Denizcilik İşletmeleri için kuru yük deposu olarak inşa edilen 4 no'lu antrepo binası ve Bursa Belediyesi'ninkatkılarıyla tekstil müzesi olarak yeniden işlevlendirilen Bursa Merinos Tekstil Fabrikası Türkiye' de ilk akla gelen örneklerdir.

Endüstri mirası terimi çeşitli ülkelerde ve kaynaklarda farklı şekillerde ifade edilmekte ayrıca miras kapsamında değerlendirilecekve yeniden işlev kazandırılacak yapıların seçiminde farklı kriterler uygulanmaktadır. Ancak TICCIH' ın 1978 yılında İsveç'te yapılan toplantısında *endüstri mirası* ve *endüstri anıtı* terimleri kullanılmıştır (Kazas, 2008). Cengizkan (2006) ise endüstri mirasını, *üretimi gerçekleştirilen mekanik donanımları ve içinde yer aldıklarıstrüktürle birlikte, bir ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin göstergeleri ve basit mekanik aletlerden, geniş endüstriyel bölgelere uzanan ölçekteki fiziksel bütün elemanları kapsayan genel bir kavramdır*şeklinde tanımlamıştır.

Endüstri mirası kavramı temel olarak, işlevini yitiren endüstriyel alanların ait oldukları dönem hakkında bilgi verdiği farkındalığının uyanmasıyla ortaya çıkmıştır. Endüstri tesislerinin verimli işletilememeleri, gelişen teknolojinin gerisinde kalmaları, kent ve yakın çevresinde neden oldukları çevre kirliliği, ulaşım

sistemlerinin gelişmesiyle yeni ve kolay ulaşım ağlarının dışında kalmaları gibi nedenlerle kapatılmaları, dünya genelinde görülen bir durumdur. Kapatılmalarıyla atıl duruma gelen endüstriyel alanlardaki yapılar, zamanla bakımsız kalmaları sonucu zarar görmektedirler. Öte yandan endüstri yapıları işlevlerini yitirmeden dahi üretim biçimleri, ürettikleri ürün gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösteren ve yapılarına zarar veren çeşitli gazlar ve kimyasal maddelerin etkisinden kaynaklanan tahribatlara maruz kalırlar (Kıraç, 2005).

İşlevi devam eden endüstri yapılarının karşılaştığı bir diğer sorun gelişen teknolojinin gerisinde kalmaları sonucu terk edilmeleridir. Eskiden havagazı üretimi yapan gazhanelerin, elektrik ve doğalgazın kullanılmaya başlanması ile atıl hale gelerek terk edilmeleri bu duruma en iyi örneği teşkil eder (Şimşek, 2006). Kentsel nüfusla paralel bir hızla artan yapılaşma sonucu, kent içi ve yakın çevresinde işlevleri gereği geniş alanlara inşa edilmiş olan endüstri tesislerinin korunmaları, arazi değerleri nedeniyle zorlaşmaktadır.

Endüsri tesislerinin işlev kaybı neticesinde yıkımları ise hem masraflı hem de bünyelerinde barındırmaları muhtemel zararlı gazların açığa çıkacağı gerekçesiyle çevreye zarar verecek bir uygulama olarak görülmektedir(Url-63).Endüstri tesisisinin yıkımı veya boşaltılması sürecinde, yapılarla birlikte içlerindeki üretim sürecinin parçası olan makine ve ekipmanlar satılmakta tarihi değeri farkedildiği durumlarda ise ait oldukları fiziksel çevreden koparılarak müzelerde sergilenmektedirler. Bulundukları yerlerden sökülüp taşınmamaları durumunda ise bozularak yok olmaktadırlar (Şimşek, 2006).

Tüm bu sorunlara ilaveten endüstri mirası kavramının koruma kapsamı çerçevesinde henüz yerini bulamamış olması endüstri alanlarının korunması ve yeniden kullanılmasına engel teşkil etmektedir. Koruma ve yeniden kullanım çalışmaları yüksek maliyetli çalışmalardır. Bunları karşılayacak ödeneklerin bulunamaması uygulamaların gerçekleşmemesine neden olmaktadır (Köksal, 2005).Miras ve koruma anlayışının özellikle antik yapılarçerçevesinde sınırlı kalması nedeni ileendüstri mirasıdiğer tarihi miras kapsamındaki yapılar kadar ilgi görememiştir. Kültür mirasının başta gelen seçim kriterleri olan geleneksel, eski, nadir, güzel ve doğal olma niteliklerini genelde barındırmadığı düşünülen endüstri yapıları ve bulunduğu endüstri bölgeleri, terk edildiklerinde kentlerde sosyal çöküntü alanlarına dönüşmekteve bu durum koruma çabalarınıengellemektedir (Şimşek, 2006).

Türkiye' deki endüstri yapılarının korunamamasıve hızla yok olmalarınınnedenlerini Köksal (2005) *koruma kararları ve korumaya bakış, ekonomik nedenler, bilimsel çalışmaların yetersizliği, yeniden işlevlendirme ve uygulama sırasında karşılaşılan sorunlar* olarak gruplandırmıştır. Bahsi geçen sorunlar endüstri mirası için dünya genelinde geçerli sorunlardır. Ancak Türkiye' deki ve yurt dışında özellikle de Avrupa ülkelerindeki en önemli fark 1980'lerin sonunda Avrupa ülkelerinin neredeyse hepsinde endüstri mirasının tanımıve çerçevesinin yapılmışolmasıdır. AncakTürkiye'de endüstri mirasıenvanteri bulunmamaktadır(Köksal,2005).

Endüstri yapılarının yıkılmayarak endüstriyel miras kapsamında korunması, bu yapıların fiziksel özelliklerinden dolayı zorluklar arz etmektedir. Endüstri yapıları işlevleri nedeni ile geniş hacimlere sahip yapılardır. Bu özellikleri yüklenecek yeni işlev kararını etkilemektedir.

Endüstri mirası için yeni işlev kararı verilmesi sürecinde öncelikle, alan ve yapılarla ilgili araştırma ve belgeleme yapılması önem taşır. Endüstriyel miras alanına yönelik geçmişteki ve günümüzdeki durumuna ilişkin analizler, çevre analizi, ilgili literatür taramaları, alana ilişkin alınan kararların değerlendirmeleri yapılmalıdır.

Avrupa konseyinin endüstri mirasının korunması ve bu konuya dikkat çekilmesi amacıyla 1981'de başlattığı araştırma kapsamında, Avrupa' daki endüstri mirasının ne durumda olduğunu ortaya koymak için iki çalışma gerçekleştirilmiştir. Mimar Manfred Wehdorn ilk çalışmanın yürütücülüğünü yapmıştır. Avrupa' nın kuzey ülkelerindeki (Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İsviçre, İzlanda, Liechtenstein, Lüksemburg ve Norveç) endüstri mirasını araştırmıştır. İkinci çalışmayı yürüten mühendis José Antonio Fernandez Ordonez Avrupa'nın güney ülkelerindeki (Fransa, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Malta, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan) endüstri mirasının durumunu araştırmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda birçok Avrupa ülkesinin, endüstri mirasının yasalar çerçevesinde korunduğunu belirlenmiştir. Endüstri mirasının korunması konusuna olan ilginin artmakta olduğu ve endüstri anıtları konusunda çalışmalar yapan bölüm, enstitü ya da birimler kurulduğu belirtilmiştir (Wehdorn, 1985).

Endüstri mirasını koruma çalışmaları yapan TICCIH' ın üçüncü Uluslararası Sanayi Anıtlarını Koruma Konferansında, endüstri mirasının değerlendirilmesinde dikkat edilecek hususlar;

a) *Endüstri mirası ulusal ve uluslararası ölçekler de düşünülerek değerlendirilmeli,*

b) *Alanın ekonomi tarihi ve coğrafyası açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı,*

c) *Alan, parçası olduğu sanayinin bütünü içinde açıklanmalı / ortaya konmalı /tanımlanmalı,*

d) *Kalıntılar üretim süreci ile iliskilendirilmeli,*

e) *Yapının işlevinin değerlendirilmesi yapının mimari değerlendirilmesini öneçıkartacak sekilde olmalı,*

f) *Alan, çevredeki diğer anıtlarla da ilişkilendirilmelidir,*

g) *Anıtlar, parçası oldukları sanayinin uluslararası çalısmalarına da referans verecekşekilde kendi geçmişlerinin perspektifinde görülecek biçimde açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı,*

h) *Alanların islevleri olarak çalısma ve yasama alanları vurgulanmalı*şeklinde ifade edilmiştir (Knapas ve Schybergson, 1978).

Endüstriyel miras alanları, ulusal ve evrensel ölçekte ait oldukları döneme ilişkin toplumların üretim ve yaşam biçimlerinden izleri günümüze taşımaları, kentlerde önemli dokular oluşturmaları nedeni ile değer taşıyan ve bu sebeple koruma altına alınması gereken alanlardır. Bu bağlamda öncelikle, bütüncül bir koruma anlayışı belirlenmelidir. Bütüncül koruma iki şekilde değerlendirilebilir; birincisi, endüstri mirasının bulunduğu ülke ölçeğinde korumayı sağlayacak ve sürdürecek yasal düzenlemelerin oluşturulması veya varsa eksikliklerinin giderilmesi ile bölgesel ve kentsel ölçekteki plan ve düzenlemelerde bu koruma kararlarının uygulanması; ikicisi ise, endüstri mirasınakendisi ve yakın çevresi ile düşünülerek, lokalyaklaşılmasıdır. Endüstri mirasının korunmasında mirasın çevresel bütünlüğünün sağlanmasına ilişkin Meneguell (2006), sadece tek bir yapıyıveya bir detayı korunmanın, endüstri alanının boyutları ve içeriğinin anlaşılmasını zorlaştırdığını belirtmiştir. Dolayısı ile endüstri yapılarının tespitleri yapılarak bu yapıların dönemin üretim biçimine ilişkin bilgi aktaran kısımları ve çevreleri ile birlikte ele alınmaları önem arz etmektedir.

Endüstri mirasının korunmasına yönelik çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Höhmann (1992),endüstri mirasının korunmasında uygulanan yöntemleri dört grupta incelemektedir;

1. ***Herhangi bir müdahale yapmadan veya en az müdahale ile yeni bir işlevvermeksizin olduğu gibi koruma:***Bu yöntemde endüstriyel mirasın özellikle açık hava müzeleri olarak korunması önceliklidir.

2. ***Az bir değisimle ve eski islevine yakın bir islevle koruma:*** İşlevini yitirmemiş teknik anıtlar için tercih edilen bu yöntemde bazı işlevlerkorunurken bazıları için yeni işlevler kazandırılabilir.

3. ***Yapıya müze işlevi yükleyerek koruma*****:** Müze işlevi yüklenmesi her yapı için uygun değildir. Fazla hasar görmemiş ve döneme ait yeterli teknik bilgiyi sağlayacak nitelikteki yapıların, müze olarak yeniden işlevlendirilmesini öngören yöntemdir.

4. ***Endüstri anıtlarını yeni bir islevle yeniden kullanma*****:** Bu yöntemde hedef yapıyı ve alanı günümüze entegre etmek, yeniden yaşatmaktır (Höhman, 1992).

Endüstri mirasının korunmasında bu yöntemlerin hepsi kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin uygulanmasında endüstri mirasının sergilenmesi öncelikli ortak hedeflerden olmalıdır. Endüstri mirasının sergilenmesi ile birlikte halkın bu alanlara ilişkin ilgi, bilgi ve bilincinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılması gereklidir. Ulusal ve uluslararası uygulamalara yönelik bilgi alınması ve bu çalışmaların yol gösterici nitelikte değerlendirilmesi, yapılacak yeni uygulamaların, işleyen ve sürdürülebilir uygulamalar olmasına katkı sağlayacaktır. Endüstri mirasının korunmasına yönelik uygulamalar için yapılacak uygulamanın, ekonomik boyutunun değerlendirilmesi, alternatif gelir kaynakları ve fonların sağlanması uygulamanın gerçekleşmesi için gerekli başlıca unsurlardandır. Ekonomik gelir elde etme yolları, devlet tarafından sağlanan bütçeler, kurum ve kuruluşlardan sağlanan ödenekler olabilir. Burada endüstri mirası için başlıca hedefin koruma ve yaşatma olduğu gerçeğinden uzaklaşmadan yeniden işlevlendirme uygulamaları, ekonomik getiri için bir kaynak sağlayıcı olacaktır. Endüstri mirasının korunması ve ekonomik kazanç sağlaması birbirleri ile çift yönlü ilişkide olan bir döngünün parçalarıdır(Köksal,2005).

Endüstri mirasının ekonomik gelir sağlaması, korunması ve sürdürülebilirliğini olumlu yönde etkileyen bir özelliktir. Bu anlamda endüstri mirasına yönelik yeniden

işlevlendirme ön plana çıkmaktadır. Yeniden işlevlendirme ile elde edilecek ekonomik girdinin, koruma için kullanılması, sürdürülebilirliğin sağlanmasına da katkıda bulunacaktır.

Endüstri mirasının koruyarak yeniden işlevlendirme bağlamında ekonomik parametrelerin yanı sıra katılım önem arz eder. Koruma ve yeniden işlevlendirme sürecinin başından sonuna kadar, tüm tarafların, özellikle de yerel halkın sürece dâhil edilmesi uygulamanın başarısını olumlu yönde etkileyen bir faktör olacaktır. Sürecin her aşamasında katılımcıların dâhil edildiği, üretim odaklı çalışmaların başarılı olduğu bilinmektedir. Yerel halk başta olmak üzere, yerel yönetimler, ilgili meslek kuruluşları ve üniversitelerin dâhil edildiği çalışmaların başarıya ulaşması söz konusudur (Köksal, 2005). Özellikle yerel halkın, kente/bölgeye yapılacak tüm uygulamalarda olması gerektiği gibi, endüstriyel miras alanlarının yeniden işlevlendirilerek korunması için yapılan çalışmalarda katılımının sağlanması, mirasın kentle bütünleşik biçimde yaşayan, işleyen, sahip olduğu tarihi ve miras değeri korunan bir mekân olarak kente katkı sağlamasında başlıca etkili unsur olacaktır.

Mossetto (1994)' ya göre, korumanın üç farklı düzeyi bulunmaktadır. Bunlar *yeniden kullanım/yeniden işlevlendirme, (kısmi) restorasyon ve koruma*dır. Yeniden kullanım/yeniden işlevlendirme ve (kısmi) restorasyonda, müdahalelerin uygun olmaması durumunda yapı/alanın tarihi ve miras niteliklerini yitirmeleri riskinin olduğunu ve katılımın sağlanmadığı uygulamalarda bu riskin arttığını ifade ederek yeniden işlevlendirme uygulamalarında, katılımcı yaklaşımın altını çizmiştir(Mosetto, 1994).

Bu çerçevede bakıldığında, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinin çok yönlü çalışılması gereken bir konu olduğu ortadadır. Zorlukları ve riskleri ile beraber doğru müdahelelerle gerçekleştirildiğinde pek çok getirisi olacak bu çalışmaların faydalarını Binney vd. (1990), şu şekilde belirtmektedirler;

1. Sanayi yapıları dayanıklı inşa edilmişlerdir. Uzun süreler yaşayabilirler ve dolayısıyla yeniden kullanımauygundurlar.

2. Yapılar biçimleri açısından uyumludurlar. Çeşitli kullanımlara olanak sağlarlar.

3. Birçok sektörün katılmak isteyecekleri yapısal özelliklere ve konumlara sahiptirler. Bu da alansal gelişmeyi destekleyici bir nitelik sağlar.

4.Yapıların genellikle verimli su kaynaklarının ve/veya ulaşım bağlantılarının yakınında konumlanmış, büyük alanlara sahiptirler. Böyle avantajlarından dolayı büyük ölçekli kentsel projeler içinde önemli yerleredinebilirler.

Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi dünyada yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemin çeşitli avantajları bulunmaktadır. İngiltere Miras Komitesi'nin (English Heritage, 2006), hazırladığı kitapçıkta (Heritage Works: The Use of Historic Buildings in Regeneration) mirasın, sağlayabileceği avantajlar üzerinde durulmuştur. Birçok olumlu özelliğinin yanı sıra mirasın, daha geniş alanlar için düşünülen yenileme projeleri çerçevesinde değerlendirilebilir ve geliştirilebilir olma avantajının varlığı ön plana çıkmaktadır. Bu noktada yerel halkın mekânla ilişki kurmasında önemli odak bağlantılar oluşturmalarıyönüyle de toplum tarafından sahiplenilme avantajının olduğu üzerinde durmuşlardır (Elhan, 2009).

Endüstri alanları dâhil olmak üzere tüm alan, yapı ve/veya yapı gruplarıyapıldığı döneminkoşullarına ve yaşayış biçimine tanıklık etmiş ve dönemin mimarisi ile birlikte kültürüne aitizler taşıyor olması, yerel halk için biranlam barındırır. Bu anlam, sadece geçmişe saygıdan öte, içinde bulunulan zaman dilimindeki deneyimide kapsamaktadır (Neill, 1997). Endüstri alanlarının, toplumun geçmişini sergilerken bu günü de kucakladığından bahsedilmesi mümkündür. Bu bağlamda toplumun, geçmişi ve bugününü muhafaza edebilmek açısından, endüstri mirasının korunması gereklidir. Endüstri mirasının korunarak nasıl değerlendirileceği, özellikle de kentsel mekânlar için mevcut yapı ile toplumun geçmişinin izleri silinmeden ilişkilendirilmesi önemlidir. Bu konuya kapsamlı, disiplilerarası ve bütüncül yaklaşımlarla çözüm getirilmesi gerekir.

Bulunduğu yer ve dönemde, insanın yaşama ve üretim biçiminin canlı şahitleri biçiminin şahitleri olarak endüstri mirası, kullanılmadıklarında zarar görmektedir. Endüstri mirasının korunması için, çağa ayak uyduracakları ve zarar görmeyecekleri biçimde seçilecek doğru işlevlerin, önemli katkısı olacaktır. Köksal(2005),endüstri mirasının günün koşullarına uygun, bulunduğu mekâna ve peyzaja entegre olacak şekilde işlevlendirilmesi için uygulanması gereken sürecin adımlarını; *Araştırma, belgeleme, restitüsyon, koruma kararlarının alınması, restorasyon, yeniden işlevlendirme ve kullanım* olarak sıralamıştır.

Endüstri mirası için detaylı araştırma ve belgelemelerin yapılması, ilgili plan, harita ve fotoğrafların arşivlenmesi aşaması, restütisyon, restorasyon ve yeniden işlevlendirme aşamalarının sağlıklı, mirasın aslına uygun biçimde gerçekleştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Cartier ve diğ.(1993), endüstriyel mirasın durumunun tespitine önce fotoğraf çekimleri ile başlanmasını, sonra daendüstri mirasının geneli için kullanılabilecek;

- *Fabrikanın adı,*
- *Nerede yer aldığı,*
- *Üretimde hangi tür enerji kullanıldığı,*
- *İlginç makinelerin korunup korunmadığı,*
- *Alana ait hangi kayıtlara ulaşılabileceği,*
- *Alandaki yapılara eklentiler olup olmadığı,*
- *Hangi mimari formların ilgili yapılara uygulandığı* sorularının kullanılmasını önermiştir.

Genel çerçevesi bu ve benzeri bir soru listesi ile çizilebilecek olan endüstri mirasının, mevcut durumunun daha iyi ortaya konması için, bölgesel bir çalışma ölçeğinden başlanarak yapı ve malzeme ölçeğine kadar analiz imkânı veren tabakalı bir çalışma yapılmalıdır. Bu tabakalı olarak hazırlacak envanterler bir endüstri mirası datası oluşturmak için kullanılacak, kolaylık sağlayacaktır.

Yapılacak analiz ve belgeleme çalışmaları sonunda mevcut durumlarıortaya konulacak bu alanları 4 grupta koruma kapsamına almak mümkündür:

- Birinci derece riskli endüstri yapısı/tesisi: Kullanıcı tahribatı yoğunolan, olumsuz doğa koşullarından etkilenebilecek, bütçe yetersizliği gibi ekonomik gerekçelerle korunamayan endüstri yapıları/tesisleri,
- İkinci derece riskli endüstri yapısı/tesisi: Acil müdahale gerektirmeyen, uzun vadede çözümler geliştirilebilecekendüstri yapısı/tesisi,
- Üçüncüderece riskli endüstri yapısı/tesisi: kısa vadede müdahalegerektirmeyen endüstri yapısı/tesisi,

- Risk taşımayan endüstri yapısı/tesisi: Kısa ve uzun vade için risk taşımayan endüstri yapısı/tesisi (Köksal, 2005).

Müdahale öncelikleri farklı da olsa endüstrileşme sürecinin katılımcısı/parçası olan endüstriyel alanların, kentsel mekânlara toplumsal, ekonomik ve fiziki açıdan etki etkileri olması ortak paydalarıdır. Endüstrinin konumlandığı kentlerde ve yakın çevrelerinde, konut alanları oluşmaktadır. Bu konut alanlarında yaşayanların burayı tercih etme sebebi ise mevcut endüstri tesisinde çalışmaları olmaktadır. Bu süreci takiben, üretim fonksiyonunun yanı sıra, çalışanlarının ve çevre halkın faydalanabileceği, eğitim, sağlık, barınma gibi farklı hizmetler de sunan bu alanlarda belli bir sistem oluşmakta ve kullanıcıları olan yerel halk için her açıdan birincil öneme sahip yaşayan mekânlar haline dönüşmektedirler. Bu çerçevede endüstrialanlarının, kentin biçimlenmesine etkileri ve gelişimine katkıları, ürünlerinin kent genelinde kullanılıyor olması, kentin fiziksel yapısı ve ülkenin ekonomik yapısında izleri bulunur.

Bu izlerin kavranması ve endüstrileşme sürecinin kentlere yansımalarını daha kapsamlı ifade edebilmekiçin öncelikle *kent*tanımlanarak, gelişimden bahsedilmesi gereklidir. Kent kavramı farklı meslek disiplinlerinde birbirinden farklı tanımlanmaktadır. Birbirinden farklı ölçütler kent için bu farklı tanımlamaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Sosyolojik, ekonomik, politik, demografik ve kültürel boyutlarıyla kent kavramı, sosyal bilimciler tarafından değişik yönleri ile tanımlanmıştır. Sosyal bilimcilere göre kent, diğer birçok sosyolojik kavram gibi soyut bir nitelik taşımaktadır. Buna karşılık kenti oluşturan yerleşme, sosyal yapı, tesisler, kent içi akıcılık ise somut unsurlardır. Soyut bir anlam taşıyan kentimeydana getiren unsurlar, kenti oluşturan işlevsel bütünleşmesidir (Özek,1973). Cansever(2006) kenti; *toplumsal hayata, ,insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir* şeklinde tanımlar. Keleş (2010), ekonomistlere göre kentin,*mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak içinortaya çıkan bir ekonomik mekanizma olduğunu* ifade etmiştir. Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında kent, sosyal hayatınmesleklere, işbölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği, kurumsallığın yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin günlükyaşamın tamamını etkilediği yerleşme merkezi olarak tanımlanabilir (Ünsal, 1982).

Tekeli (2011) ise kenti, *tarımsal olmayan üretim yapılan ve tüm üretimin denetlendiği, dağıtımının koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine ulaşmış ya da bu düzeyi aşmış insan yerleşmesi* şeklinde tanımlar. Fiziksel açıdan değerlendirildiğinde, insan topluluğunun yoğun bir şekilde yaşadığı yerleşim birimi olan kent, fiziki açıdan farklı amaçlar için kullanılan çok sayıdaki binalar ile insanların ulaşımını sağlayan yollardan oluşurken, fonksiyonel açıdan ise ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşim birimleridir (İspir, 1991).

Kent ile ilgili yapılan yönetsel anlamda tanımlamalarda, genellikle belediye sınırları içinde kalan nüfus, kentli nüfus olarak tanımlanabilir. Nüfus ölçütü bakımından ise Türkiye' de Köy Kanunu'nun1. Maddesinde *Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir*ifadesi yer almaktadır. Bu noktada demografik olarak belirli bir büyüklüğe sahip olan yerleşim yerleridir. Ekonomik açıdan düşünüldüğünde, nüfusu tarım dışı alanlarda çalışan, mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinmelerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizma olarak değerlendirilebilir. Kentlere ilişkin bu farklı tanımların ortak paydası insan varlığıdır denilebilir. Yani kentlerin ortaya çıkma sürecinden bugüne var oluş ve gelişim süreci, temelde insanın bir arada yaşama gereksinimiyle doğmuştur(Keleş, 2010).

İlk insanlar, sınırlı alanlarda gezinmiş, bu dönemde sadece nüfus fazlasına gereken yiyeceği bulmak için başka yerlere göçmüştür. Barınağı olmayan insan, bu dönemde, önce mağaralarda sonra da ilkel el aletleriyle kazdığı kovuklarda yaşamıştır. Bu ilk dönemde, insanın sadece yiyecek toplayan bir canlı olduğu bilinmektedir. Kısıtlı miktardaki yabani besinler, ancak belirli sayıda insanın beslenmesine olanak tanımıştır. İnsan avlanmayı öğrendikten sonra, dağınık bölgelerde toplu yerleşmeler meydana gelmiştir. Bu bölgelerde insan ağırlıkta balıkla beslenmeye başlamıştır. Kapanan Eski Taş Çağı ile insan birçok yeni şeyin yanı sıra bitki ıslahını da öğrenmiştir. Bu gelişme insanın tarımı benimsemesi ve tarlaların yakınında konuşlanmasını gerektirmiştir. Yeni Taş Çağı ile birlikte köy yerleşiminin oluşmuştur. İlkel tarımda verimliliğin düşük olması nedeni ile geniş arazilerden az miktarda ürün alınması, bu bölgelerde yerleşim yoğunluğunun düşük olmasını gerektirmekteydi. Bazı gelişmeler ile birlikte Yeni Taş Çağı' ndaki köy biçiminin bugüne ulaşan köy biçimi olduğu söylenebilir. Bazı uzmanlar ilk kentlerin metal

çağındaortaya çıktığını öne sürmektedir. Murray (1949), metal silah kullanan insanların, taş silah kullanan insanlar karşısında bir üstünlük sağladığını öne sürmüştür. Metal silah kullanan insanların, diğerleri üzerinde hâkimiyet kurarak topraklarını fethetmiş ve bu topraklara yerleşmişlerdir. Bu topraklarda çiftçileri köleleştirmişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan ilk kentler, hâkimiyet altına alınan topluluklar etrafına kurulmuş kalıcı birer ordu karargâhı olduğu ileri sürülmektedir. Yani bir bölgede siyasi hâkimiyetin kurulması, kentlerin doğuş sebebi olarak görülmektedir (Begel, 1996). Bazı uzmanlar da kentlerin,ilk olarak M.Ö. 4 binin sonunda, Mezopotamya'da ortaya çıktığını ifade etmektedir. Tarımın Mısır' da Mezopotamya'dan daha geç ortaya çıkması sebebi ile kentlerin de ilk olarak Mezopotamya' da ortaya çıktığı bilinmektedir. Ancak 21. yüzyılda, neolitik dönemin yerleşim biçimlerini tam olarak anlamak için yeterli kazılmış bölüm bulunmaması ile birlikte Mısır'ın Güneyinde bulunan Hiyerakonpolis'te 1967' de başlatılan bir araştırma, Mısır' ın ilk kentleri hakkında oldukça bilgi sağlayacak niteliktedir (Valbelle, 2000).

Köyler, tarımsal etkinliğin ön planda olduğu, tarımda çalışan sınıfın toplandığı mekânlar olarak tanımlanabilirken, kentler için tarım dışı nüfusun bir arada yaşadığı ve tarımda ortaya çıkan ürün fazlasının takas edildiği mekânlar olarak doğdukları ifade edilir. Bu noktada kentlerin doğuşu ekonomik faaliyelere dayandırıldığı görülmektedir (Aydın, 2007). Kentlerin doğuşuna zemin hazırlayan sebepler birbirlerinden beslenen ve etkilenen sebeplerdir. Bu nedenle birini diğerinden ayırmak mümkün değildir. Bir bölgede siyasi hâkimiyetin kurulması, dönemin ekonomik faaliyetleri olan ürünlerin takas işlemleri, birbirleri ile doğrudan etkileşim içindedir.

Kentler ilk ortaya çıktıkları tarihten itibaren büyük bir değişim geçirmişlerdir. Bu tarihsel gelişim süreci içinde kentler, site, polis, komün ve kent devletleri gibi adlar alırken, kent kavramı ile beraber uygarlık da büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Kentlerin dönüşümü ile insanoğlunun dönüşümü iç içe geçmiş ve birbirini besleyen süreçler olmuş; kentler tarih boyunca kültür ve uygarlıkların doğduğu, geliştiği ve çeşitli uygarlıkları da bu varlığı ile etkileyen yerleşim mekânlarından öte vasıflar taşıyan merkezler olmuştur (Kavruk, 2002).

Politik hâkimiyetin kesin bir şekilde kurulmasından ve bu hâkimiyeti tehdit eden bir unsur bulunmadığından yeterince emin olunduktan sonra, ordu karargâhı, saraya

dönüşmeye başlamıştır. Muhafızların barınması ve depo olarak kullanılması için saray ve tapınaklara ek binalara ihtiyaç doğmuştur. Kentli nüfusu, hükümdarlar ve yakınları, ruhbanlar ve onların emrinde çalışanlar oluşturmaktayken, sivillerin ihtiyaçlarını karşılayan ve silah üreten zanaatkârlar da bunlara eklenmiştir. Üretim sarayın ihtiyacından fazla olmaya başlayınca ise kent bir pazara dönüşmüştür. Bu pazarda kentsel ürünlerle, köy ürünlerinin takası yapılmaya başlanmıştır. Kentte takas faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, yerel, bölgesel ve daha geniş alanlara mal sunan pazarlar olmak üzere üç tip pazar mevcuttu. Bu ticari faaliyetler, kentlerin kurulmasından önce de gerçekleştiriliyorsa da kolay taşınabilecek mallarla sınırlı olmuştur. 19. Yüzyılda demiryolunun icadına kadar en hızlı taşımacılık yöntemi gemicilik olmuştur. Bu nedenle gemicilik yapılan kentlerin daha hızlı geliştiği bilinmektedir. Taşımacılığın gelişmesine ek olarak mesleki uzmanlaşmanın artması, kentleşmeyi hızlandıran bir etken olmuştur. Mesleki uzmanlaşmanın bir sonucu olarak toplumda, aristokratlar, tüccarlar, zanaatkârlar, küçük çiftçiler ve köleler olmak üzere farklı sınıflar meydana geldi (Begel, 1996).

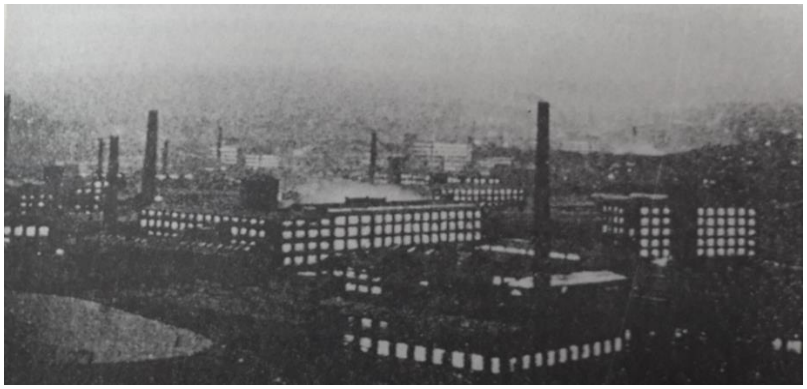
Ortaçağ'a gelindiğinde Doğu Roma ve Batı Roma İmparatorlukları' nın bölünmesi kentlerin sosyal ve fiziksel yapısını etkilemiştir. Bu bölünmenin ardından, Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu olarak var olmuştur. Bizans İmparatorluğu kentleri öncelikle ortak bir merkezi yönetime bağlı birer idari merkez haline gelmişler ve Konstantinopolis dışındaki kentlerin gelişmeleri, bu dönemde durma noktasına gelmiştir. İslam dinin yükselişiyle, Akdeniz çevresindeki bölgelerde bir diğer bölünme meydana gelmiştir. Önceleri tüm Hristiyan kentlerinden görkemli bir başlangıç dönemi yaşanmışsa da ticaret yapılmaması, Doğu kentlerinin önemini kaybetmesine neden olmuştur (Begel, 1996).

Ortaçağ' ın ardından kentlerin gelişmesi yeniden ivme kazanmıştır. On sekisinci yüzyılın ortasında endüstri devriminin etkileri İngiltere' de başlayarak tüm Avrupaya yayılmıştır. Endüstriyel üretim ve nüfusun artışı, endüstri üretiminin ve üretim sistemlerinin makineleşmesi, olarak ifade edilebilen bu etkiler, on üçüncü yüzyıldan beri ilk kez o dönemde, kent sistemlerinin büyüyerek gelişmesine neden olmuştur. Sistemli üretimin kentte yarattığı istihdam başta olmak üzere sosyal, fizisel ve ekonomik anlamda birçok imkânın kentlere konuşlanması nedeni ile kırsal yerleşimlerden kentlere yapılan göçler de kentin nüfus artışında etkili olan bir diğer faktör olmuştur. Bu süreçte, yeni yollar, sulama kanalları, 1830'dan sonra demir

yolları inşa edilmiştir. Endüstri tesisleri, önceleri su yatakları kenarlarında, suyolları boyunca daha sonra da kırsal kesimde hammadde ve enerji elde etmek amacıyla kullanılan kömürün çıktığı geniş alanlara inşa edilmiştir (Benevolo, 1981).

Üretim tekniklerinin gelişmesi sonucu artan ürün miktarı, tarım faaliyetiyle uğraşanların dışında insanlara da yetebilir duruma geldiğinde yeni mekânlarıyla yani günümüzdeki yapısıyla kentler ortaya çıkmıştır.

Tarım Çağı, 18. yüzyılda teknolojinin gelişmesi sonucunda ortaya çıkan Endüstri Devrimi ile sona ermiştir. Sonrasında toplumun yaşayışını şekillendiren Endüstri Çağı başlamıştır. Endüstri çağı ile üretim ve tüketim biçimleri değişerek çalışan sınıfın ağırlığını, köylüden işçiye kaydırmış, temel yerleşim mekânını köyden kente dönüştürmüş, üretim mekânlarını da tarlalardan fabrikalara çevirmiştir (Şekil 2.20).Böylelikle tarım toplumu dönemi kapanmış, endüstri toplumu dönemine geçilmiştir.

Şekil 2.20 : İngiltere'de bir endüstri bölgesi: Colne Valley (Benevolo, 2006).

Endüstri toplumu, endüstri devrimi sonrasında oluşmuştur ve tarıma dayalı geleneksel toplumda evlerde, el tezgâhlarında yürütülen üretim, sanayi toplumunda fabrikalarda yapılmaktadır. Endüstri devrimi ile ortaya çıkan yeni teknolojiler, yeni bir üretim ortamı ve yaşam biçimi doğurmuştur. Konut ve iş yeri birbirinden ayrılmıştır. Fabrikalardaki kitlesel üretim kentleşmeyive kent hayatını değiştirmiştir. Sanayi bölgeleri etrafında kurulan kentler, insan trafiğinin doğmasına yol açmıştır. Yaşama biçimi toplumun sosyolojik yapısında değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Aile, geniş aile tipinden çekirdek aileye dönüşmüştür. Fabrikalarda üretim, insan hayatının bütün alanlarına yansımıştır (Günay, 2002). Bu bağlamda sanayileşme; *Toplumdaki ekonomik faaliyetlerin ağırlığının sanayi kesimine kayması; iş bölümü ve uzmanlaşmış iş gücüyle geniş bir pazara hem üretim hem*

tüketim mallarının sunulması ve buna bağlı olarak da büyük ölçekli üretim ve makine kullanımıyla ortaya çıkan teknolojik gelişme süreci ve bu sürece eşlik eden hızlı kentleşme olarak da tanımlanır (Özüdoğru, 2010).

Ekonomik temelli olan endüstrileşme süreci dünyada farklı hızda yayılmış, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik etmenleriyle fiziksel mekânda farklılaşmalara neden olmuştur. Üretim tesisleri ve beraberindeki ilişkili yapılar kentlerde endüstrileşme süreci öncesinde mevcut olmayan mekânların gelişmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Endüstri kentinin doğuşu mekânda meydana gelen radikal dönüşümler ve farklılaşmalarla birlikte gelişirken, kırsal sınıfsal yapı giderek çözülmeye başlamıştır. Sanayi üretiminin artması ve kırdan kente göç, mevcut kentlerin sosyo-mekânsal düzenini ciddi anlamda değiştirmiştir. Modern kent, bu büyük karmaşayı ve sermaye birikiminin önündeki engelleri kaldırmak için inşa edilmeye başlamıştır (Kurtuluş vd., 2012).

Keleş (2010)' e göre de endüstrileşmenin toplum yaşayışında sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda etkisi kentlerin gelişiminde rol oynamıştır. Keleş, bu etkenlerin birbirleri ile etkileşim içinde olan etkenler olduğunu ve kentleşme hareketlerini etkilediğini savunur ve üretim biçimindeki değişimin, yani ekonomik öğenin kentleşmenin tanımında özel bir ağırlığı olduğunu ifade eder. Bu nedenle kentleşmenin, tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyine geçiş olarak endüstrileşmeyle benzer biçimde de tanımlandığınıifade etmiştir. Sanayi devriminin başında gelişen ticaret yaşamı ile sanayi öncesi dönemin izlerini taşıyan zanaatların bütünleşebildiğini ancak ilerleyen dönemlerde üretimde makineleşmenin sistemli bir biçimde ve geniş ölçüde uygulanmaya başlamasıyla geleneksel kent yapısının sarsarak ve değiştirmeye önayak olduğunu belirtmiştir.

Endüstrileşme öncesi dönemde kentler, kolaylıkla savunulabilecek küçük alanların ticaret ihtiyacını karşılayan merkezlerdir (Tümertekin, 1997). Endüstrileşme öncesi kent ile endüstri kenti arasında teknolojiden doğan temel yapısal farklılıklar mevcuttur (Aslanoğlu, 1998). Genel olarak topografya ve iklim koşullarıyla ilk şeklini alan kentler, endüstrileşme süreciyle birlikte hammadde, enerji kaynakları ve ulaşım ağlarının konumlarına göre gelişmişlerdir(Özüdoğru, 2010). Endüstri devriminin neden olduğu nüfus artışı, endüstriyel üretimin artışı ve üretim

tekniklerinin farklılaşması/üretimde makineleşme 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de ortaya çıkmış, kısa bir zaman içinde diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır(Benevolo, 1981).

Tüm endüstri dalları eski kentlerin dışında, enerji kaynaklarının, ulaşım araçlarının, hammadde kaynaklarının, işçiliğin ucuz ve kolay olduğu yerlerde yerleşmiştir. Fabrikaların yakınında işçi kentleri, banliyöler oluşmuştur. Endüstri devrimi sonrasında hızla artan kentleşme olgusu, endüstrileşmenin bir yan ürünüdür ve endüstrileşme ile ayrılmaz bir bütündür.

Kentleşme, ekonomik alandaki değişmelerin bir sonucudur. Endüstri devrimi ile kömür, buhar, petrol, elektrik gibi yeni güç kaynaklarının bulunması, Avrupa' nın ekonomik anlamda çok hızlı gelişmesine ve buna paralel bir kentleşme devriminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Yavuz, 1972).

Endüstri tesislerinin, mevcut kentlerin çeperlerinde özellikle de ulaşım ağlarına yakın, zengin su kaynaklarının olduğu bölgelerde toplanması, bu kentlerin hızla büyümesine, nüfuslarının artmasına ve yeni kentlerin oluşmasına neden olmuştur (Benevolo, 1981).

Endüstri tesisleri, gerekli ham madde ve endüstri çıktısı olan ürünlerin, ucuz ve kolay ulaştırılabilmesi gereği nedeni ile su kanalları ve demiryolları yakınında konumlanıştır. Endüstri tesislerinin yanı sıra nüfus da bu ana akslar boyunca ve kesişim noktalarında yoğunlaşmaya başlamıştır.

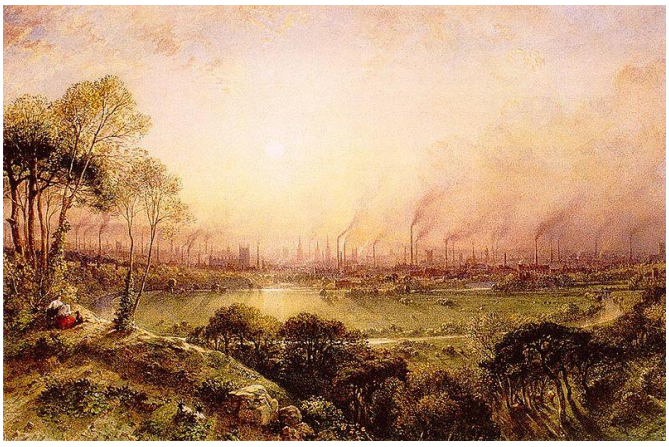
Endüstrileşme ile birlikte, kentlerde ortaya çıkan göç ve nüfus artışından ötürü, yerleşim bölgelerinde plansız ve sağlıksız alanlar oluşmuş ve kent merkezlerindeki mevcut endüstriyel tesislerin buralarda kullanarak büyüme eğilimi içine girmeleri, kent merkezlerinde köhneleşmiş çöküntü bölgeleri yaratmıştır (Benevolo,1993).

Kentsel mekânlarda köhne bölgelerin oluşmasında rol oynayan endüstri deviriminin etkileri, 18. yüzyılda İngiltere' de başlayarak Avrupa' ya yayılmıştır. Genel olarak nüfus ve endüstri üretiminin artışı, üretim sistemlerinin makineleşmesi şeklinde ifade edilebilen bu etkiler, Avrupa' daki kent sistemlerinin boyutlarını etkilemiştir. Kırsal kesimden kente yapılan göçlerle birlikte kentlerde nüfus artışı hızlanmıştır. Bu bağlamda, endüstri kentlerinin nüfusu katlanarak artmıştır. Örneğin 1760 yılında 12.000 nüfuslu bir endüstri kenti olan Manchester' ın nüfusu 1851 yılında 400.000' e çıkmıştır (Benevolo, 2006).

Kentlerde, nüfustaki artışın çoğu endüstride çalışmak üzere göç eden kesimden meydana gelmiştir. Böylece kentlerin belirli bölgelerinde işçi mahalleleri ortayaçıkmaya başlamıştır. Bu mahalleler, bitişik nizamlı, niteliksiz, birçok servis imkanıbulundurmayan işçi evlerinin bir araya gelmesiyle oluşan mahallelerdir. Suyun büyük bir kısmı endüstri tesislerinde kullanılmaktadır ve bu alanlarda su dağıtım şebekesi bulunmadığı içi salgın hastalıklar meydana gelmeye başlamıştır. Ayrıca maden kömürü yakılması da hava endüstri kentlerinde hava kirliliğine neden olmaktadır. Endüstri tesislerinde kullanılan kömürden kaynaklanan hava kirliliği, göl ve nehir kenarlarında kurulan endüstri tesislerinin neden olduğu su kirliliği kentlerde çevre kalitesini olumsuz yönde etkilemiştir (Şekil 2.21), (Şekil 2.22).

Şekil 2.21 : Endüstrileşme öncesinde kırsal bir kasaba olan Manchester, 1820 (Url-64).

Şekil 2.22 : Endüstri devrimi sonrasında ağırlıkta iplik üretiminin yapıldığı çok sayıda fabrika bacasıyla dolan Manchester, 1857 (Url-65).

Endüstri kentlerinde yeni ve sağlıksız yaşam alanları ortaya çıkmış ve kentler, teknoloji toplumun yeri haline gelmiştir. Bu bağlamda Avrupa'da kent planlamasının

çıkış noktası, endüstrileşme ile ortaya çıkan sağlıksız kentsel mekânlara çözüm arayışı olmuştur (Kıraç, 2001).

Kentlerde, alt yapı sistemleri oluşturma ve konutların standartlarını düzeltme çalışmaları ile birlikte, artan nüfusa paralel olarak büyüme hızlanmıştır. Ulaşım sistemlerinin gelişmesi ve kentlerin yeni işçi yerleşimlerine doğru yayılması, konut alanları ve işyeri mekânlarının birbirinden ayrılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kentlerdeki konut baskısı, görece azalmıştır (Neaverson ve Palmer, 1998).

Endüstri kentlerinde, endüstri öncesi kentlerden farklı olarak ticaret merkezdedir. İdari ve dini işlevler önemini kaybetmiştir. Üretilen yeni enerji türlerinin endüstride ve tarımsal üretim, ulaşım ve haberleşmede kullanılması, yoğun nüfuslu ve toplanma, örgütlenmeye olanak sağlayan bir kent yapısının meydana gelmesine neden olmuştur. Kentin yeni yüzünde geniş yollar ve çok katlı yapılar belirmiştir. Konut ve işyeri kesin bir çizgiyle ayrılmıştır. Endüstri kentinde, önceki kent yapısından farklı olarak nüfus, gelir düzeyine göre mekânsal olarak ayrışmıştır. Üst ve orta gelir düzeyine sahip nüfus, kent çevresinde yerleşmişken, düşük gelir düzeyine sahip nüfus, merkezi iş alanı ve konut bölgesi arasında kalan geçiş bölgesinde yer almıştır(Aslanoğlu, 1998).

Endüstrileşme, Avrupa ile farklı hızda ve biçimde de olsa dünya genelinde kentlerin oluşmasında ve biçimlenmesinde etkin faktörlerden olmuştur.

Endüstrileşme, Avrupa ile farklı hızda ve biçimde de olsa dünya genelinde kentlerin oluşmasında ve biçimlenmesinde etkin faktörlerden olmuştur. Endüstrileşmenin etkilerinin Avrupa'dan farklı biçim ve sürede geliştiği ülkelerden biri Türkiye' dir.Türkiye' de kentler, endüstrileşme ile birlikte birçok sosyal ve ekonomik etki altında şekillenmiştir.Endüstri Devrimi öncesinde Osmanlı Devleti' nde üretim, loncalar tarafından yürütülüyordu. Hükümet, loncaların ürettikleri malların kalite, miktar ve maliyetlerine müdahale edebiliyordu. Ağırlıkta insan gücüyle üretim yapılarak genellikle iç pazar ihtiyacını karşılanmaktaydı. Ordu ve hükümet için çalışan fabrikalar dışındaki endüstri işletmeleri çoğunlukla 30-40 işçinin çalıştığı küçük tesislerdi (Toprak, 1985a).

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda kentsel mekânların biçimlenmesinde, Avrupa' dan farklı bir dönüşüm geçirmiştir. Devletin en gelişmiş dönemi olan 16. yüzyılda, dengeli biryerleşim ve mekân organizasyonu mevcuttur. Ancak 17. ve 18. Yüzyıllar

arasında toplum yapısında meydana gelen kopmalar, mekân organizasyonununda da etkili olmuştur. Avrupa' nın aksine, endüstrileşemeyen toplum, endüstrileşmiş mekân organizasyonuna da sahip olamamıştır (Tekeli, 1971; Kıraç, 2001).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaEndüstri Devrimi' nin etkileri Avrupa' da olduğu kadar yoğun değildir. Bu dönemde, el ile veya basit aletlerle küçük ölçekli üretim sürmüştür. Devlet eliyle veya özel kişi/kurumlar tarafından fabrikalar kurulurken, küçük zanaatlar üretimlerine devam etmiştir. Endüstrileşme hareketleri en yoğun en başkent İstanbul ve yakın çevresinde gerçekleşmiştir. Başkent olması, denizle bağlantısı nedeni ile İstanbul endüstrinin gelişmesi için elverişli bir kent olmuştur. 18. Yüzyılın ikinci yarısında yabancı sermaye ve yatırımlarla birlikte İstanbul'da endüstrileşme hız kazanmıştır. Başta İngiltere olmak üzere erken endüstrileşmiş başka birçok ülkeden getirilen üretim teknikleri ve makinelerle endüstrileşmede ve endüstriyel üretim yapılmıştır. Ayrıca bu sistemlerin kurulması ve gerekli durumlarda bakım/onarımı içinde getirildikleri ülkelerden uzmanlar gelmiştir. Fakat endüstrileşmedeki bu dışa bağımlı durum endüstriyel atılımlara ket vurmuştur. Fabrikaların ustaları gittiğinde, ya da teknolojik yöntemlerin yetersiz kaldığı durumlarda, fabrikalar kapanmış veya üretim yapılamamıştır Endüstride kullanılan makinelerin, teknoloji ile ilgili teknik uzmanların, yapı/makine parçalarının bile yurt dışından getirtilmesi, endüstrileşmenin ülkede köklü bir dönüşüme neden olmasını engellemiştir. Bu süreçte çoğunlukla yurt dışına hammadde gönderilmiş, dışarıdan da bitmiş ürün getirtilmiştir (Toprak, 1985a).

Osmanlı İmparatorluğu'nun endüstriyel gelişmesi, Avrupa'da 19. yüzyılda gerçekleşen endüstriyel gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiştir. İstanbul ve Üsküdar'da bulunan 2750 adet kumaşçı tezgâhında çalışan 3500 kişinin, 30-40 yıl içinde 25 tezgâh ve 40 çalışana düştüğü raporlanmıştır (Önsoy, 1988). Ahmed Mithad, *Ekonomi Politik* (1878) isimli eserinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulan fabrikaların işletilemediğini, bunun önemli sebeplerinden birinin serbest ithalat olduğunu belirtmiş, bu durumdan kurtulmak için makine ve sanayi hammaddeleri dışındaki ürünlere ağır gümrük vergileri konulmasını, Avrupa teknolojisinin öğrenilmesi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi gerektiğiniifade etmiştir (Önsoy, 1988).

Yabancıların İmparatorluktaki ticari faaliyetlerini sınırlayan şartların, Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması ile kaldırılması, Avrupa mallarının Osmanlı pazarında

yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır (Giz, 1968). İngilizlerle yapılan ticaret antlaşmasını diğer Avrupa ülkeleri de elde etmeleri ile Osmanlı pazarı, Avrupa' da üretilen mallar için açık bir duruma gelmiş, yerli mamullerin yerini giderek artan bir hızla yabancı mallar almaya başlamıştır. Bu durum sınırlı ve belirli bir kalitenin üstünde üretim yapamayan Osmanlı küçük üreticisi, zanaatkârını işsiz bırakmış ve devletin vergi gelirlerinin düşmesine neden olmuştur. Savaşlar nedeni ile kötü durumda olan Osmanlı ekonomisi, kaynak kaybına uğramıştır. Bu durum19. yüzyıl boyunca kötüleşerek sürmüş, dış borçlarla durum daha da zorlaşmış ve yüzyılın sonlarında devletin Avrupa mali kontrolüne girmesine neden olmuştur (Seyitdanlıoğlu, 2009).

Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayinin temeli, küçük el zanaatlarına dayalıdır. İş hayatını düzenleyen kurallar loncalar tarafından konulmuştur ve aynı zanaat dalında çalışanlar kendi localarına bağlıdırlar. Locaların kurallarına göre bir zanaatkâr çıraklık ve kalfalık yapmadan usta olamazdı. Ayrıca, her zanaata ait locanın, ürünlerin ölçü ve standartlarını düzenleyen katı kuralları bulunuyordu. Bu standartların dışına çıkmak kesinlikle yasaktı. Bu şartlarla sanayi faaliyetini düzenleyen ve mamulün kalitesini koruyan lonca sistemi, gelişmeye uygun olmayan ve rekabeti engelleyen kuralları ve yapısı itibariyle endüstrinin gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca sermaye birikimine imkân tanımamış girişimci bir yapının ortaya çıkmasını engellemiştir (Eldem, 1970).

Endüstrileşmeninetkilerinin Avrupa'dan farklı biçim ve sürede geliştiği ülkelerden biri Türkiye'dir. Türkiye'de kentler, endüstrileşme ile birlikte birçok sosyal ve ekonomik etki altında şekillenmiştir.

2.3 Eski Endüstri Bölgelerinin Endüstri Mirası Kapsamında Korunması ve İşlevsel Dönüşümü Örnekleri

2.3.1 Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya: Park konsepti

Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya'da bulunan Ruhr Bölgesi için üst ölçekte ele alınan 'Emscher Park' olarak da bilinen proje kapsamında bir peyzaj proje alanıdır.

Ruhr Bölgesi, Almanya'nın batısında, Duisburg'tan Dortmund'a uzanan, iç içe geçmiş 17 kenti barındıran ve 115x70 km'lik bir bölgeyi kaplayan, ülke için son derece önemli bir sanayi alanıdır. Bölgedeki zengin kömür ve maden ocakları, demiryolu

bağlantıları, doğal su kaynakları 1850'lerden itibaren başlayan endüstrileşme için uygun koşulları sağlamış ve bölge 20. yüzyılın başlarına doğru Almanya'nın ve Avrupa'nın en büyük endüstri bölgesihaline gelmiştir. 1970'li yıllara kadar tam kapasite ile kullanılan fabrikalar, değişen üretim sistemleri, azalan doğal kaynaklar, daha uygun koşullarda ithal edilen ürün ve hizmet gibi nedenlerlekapatılmaya başlamıştır (Labelle, 2001). 1980'lerde hemen hemen tamamen boşaltılan Ruhr bölgesi işlevini yitirmişgaz depoları, kömür işletmeleri, su kuleleri, yüksek fırınlar, metal işletmeleri, türbinler, limanlar, tersaneler ve madenişletmeleri ile devasa sanayi alanları ve fabrikalarına sahiptir (Şekil 2.23) (Ganser, 1992).

Şekil 2.23 : Landschaftspark Duisburg Nord, Almanya: Park Konsepti (Url-66).

IBA'nın yürütücülüğünde ele alınan bu bölgede, 1989 yılında başlayan ve 1999'da tamamlanan çok kapsamlı çalışmalar ve projeler uygulamaya geçirilmiştir. Emscher Park projesinin, *bölgenin doğal çevresi ile birlikte ekonomisinin yenilenmesinde ekolojiyi temel merkez noktası olarak kullanmak ve işlevini yitirmiş sanayi alanlarını açık alan, rekreasyon ve kültürel kaynaklardan oluşan bir bölgesel ağa dönüştürmek*(Labelle, 2001) ana hedefi olmuştur.

Ruhr Bölgesi projesi, üst ölçekten gelen genel kararlar çerçevesinde, bölgedeki farklı alanlar için üretilen farklı projelerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Her proje için bir yarışma düzenlenerek proje kapsamında gerçekleştirilen 120 uygulamanın 60'ı ulusal ya da uluslararası mimari proje yarışmasıyla seçilmiştir. Böylece bölgede yaşayanların hem planlama hem de inşa sürecine katılmaları sağlanmıştır. Öncelikle, bölgede yüzyıllarca süren sanayinin sebep olduğu çevre kirliliği için bir rehabilitasyon çalışması düşünülmüşve uzun yılları kapsayan aşamalı bir programla

uygulanmıştır. Önerilen projelerde, bu bölgede yer alan çeşitli sanayi yapılarına ticari, kültürel ve rekreatif amaçlı yeni işlevler getirilirken özgün niteliklerinin, sanayi kimliğinin korunmasına dikkat edilmiştir (Almaas, 1999).

IBA, Emscher Park projelerini ve Ruhr Bölgesi'nin endüstri mirasını bir rota çerçevesinde tanıtmak amacıyla *Endüstri Kültürü Güzergâhı (Route Industrie Kultur)* isimli bir çalışma başlatmıştır. Böylece 19. yüzyılın en önemli endüstri bölgesi, işlevini yitirdikten sonra, koruma amaçlı ve özenli çalışmalar ile tarihsel, mimari ve teknik sürekliliği bozulmadan, kamu yararı gözetilerek ve alana bütüncül yaklaşılarak yeniden hayat bulması sağlanmıştır. Emscher park, *kentsel, ekonomik, sosyal ve ek olojik değişim için tetikleyici bir unsur olduğu kadar aynı zamanda da bir sembol*haline gelmiştir (Brown, 2001). Landschaftspark Duisburg Nord Duisburg, Avrupa'nın en yoğun alanlarından birinde, Ruhr Bölgesi'nin batı köşesinde yer almaktadır. Oldukça gelişmiş ulaşım ağına ve kaliteli altyapıya sahiptir.

Landschaftspark Duisburg Nord, Ruhr Bölgesi'ndeki uygulamalar arasında öne çıkan projelerden biridir. Duisburg Park alanında demir ve çelik sanayi, 19. yüzyılın ortalarında Sanayi Devrimi'nin etkisiyle başlamışve 1985'e kadar azalarak da olsa sürmüştür. 1985'te işlevini yitirmiş20.000 m²'lik bir sanayi alanı olan Duisburg için 1990 yılında peyzaj mimarı Peter Latz öncülüğünde geniş içerikli bir park projesi geliştirilmiştir. Bu proje, *sanayiden arta kalanların, kültürünve doğanın buluştuğu önemli alanlara dönüştürülmesinin temsilcisi* olarak öne çıkan bir projedir (Thiry, 2003).

Latz'ın çıkış noktasını, alanda var olan endüstriyel tesis ve altyapılardan aldığını görmek mümkündür. Tasarımın bileşenlerini birbiriyle ilişkilendiren demir yolu ağı, çelik iskeleler, kanal sistemi ve anıtsal özellik taşıyan kömür ambarları, tamamen korunarak ancak fonksiyonları değiştirilerek tasarımın ana parçaları haline getirilmiştir. Yeni yürüme yolları ve yükseltilmiş yaya köprüleri, var olanlarla birleştirilerek kullanıcının alanı farklı yüksekliklerden deneyimlemesi amaçlanmıştır. Tüm yollar, eski tesislere kazandırılan yenifonksiyonlarla oluşturulmuş plaza, bahçe ve diğer rekreasyonel alanları birbirine bağlamaktadır. Bitkisel elemanlar ise, zaman zaman strüktür elemanı olarak görev yapmakta, toprağın elverişli kaliteye sahip olduğu alanlarda meyve ağaçları ve yoğun bitki dokusu, zeminin buna izin vermediği alanlarda ise zamanla toprak kalitesini arttırabilecek kavak ve huşağaçları, ahududu ve egzotik bitkiler seyrek olarak konumlandırılmıştır. Alandaki kanal ise, tasarımın

ana fikrini anlatan bir simge özelliği taşımaktadır. Öncesinde atık su ileten kanal, arıtılarak ve yeri değiştirilerek temiz suyun depolandığı suyolu ve gölcüklere bağlanmıştır. Bu tip ekolojik çalışma ve müdahalelerle alandaki çevresel iyileşme sağlanmıştır(Stilgenbauer, 2005).

Aynı zamanda alanda yapılan her türlü müdahalede sanayi kimliğinin izlerini sürdürme ilkesi benimsenmiştir. Latz (2003), bir dergiye verdiği röportajında konuyla ilgili görüşünü, *Eğer zengin bir tarihe sahip bir alanla uğraşıyorsanız ki bu tarih o toplum için de önemliyse üstelik o zaman buradaki kimliği silmemek son derece hayati bir konudur* diyerek belirtmektedir. Ayrıca,mekândaki katmanların çok iyi okunmasının gerektiğini, 150 yıllık bir üretim geçmişindeki katmanları anlamak için fabrikaların üretim metotlarını da anlamak gerektiğini, bu noktada sanayi arkeolojisinden yararlanılacağı gibi aynı zamanda, mekânda yer almış önceki aktiviteleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan toplumsal mitleri de araştırarak bununla ilgili mitleri dahi kullanmanın son derece önemli olduğunu belirtmektedir (Thiry, 2003).

2.3.1.1 Proje alanındaki sanayi yapıları

Landschaftspark Duisburg Nord proje alanında demir-çelik üretimi üzerine sekiz ayrı sanayi ünitesi bulunmaktadır.

Günümüzde hepsi farklı işlevlerle yeniden kullanılmaktadır.

Yüksek Fırın No. 5(Hochofen 5)

Bu bölgedeki maden ocağı işletmeleri, 1973'te açılmış ve 1985'e kadar kullanılmıştır. Modern soğutma sistemi ve fırınlarıyla yüksek çevre standartlarında bulunan işletmelerinin, Avrupa Demir ve Çelik Kurumunun koyduğu kotadan dolayı işlevine son verilmiştir. Kurumun bu kararıyla birlikte, 82 yıllık umut ve hayal kırıklıklarını barındıran bu maden ocağı kapatılmış, yapılan toplu protestoların sonrasında alanda bulunan yüksek fırın sanayi anıtı olarak tescillenerek koruma altına alınmıştır. Bu yapı şimdi, demir işlemeciliği sanatının uygulamalı deneyimlenebileceği bir işlevle kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu yapının kulesinden tüm Disburg alanını ve çevresini seyretme imkânı bulunmaktadır (Url-67).

Makine Dairesi(Kraftzentrale)

Makine Dairesi, 1906 ve 1911 yılları arasında inşa edilmiş, 170m boyu, 35m eni ve yaklaşık 20m yüksekliği olan büyük bir yapıdır. Bu yapı, jeneratörleri çalıştırmak ve elektrik üretmek için yüksek fırın gazı ile doldurularak kullanılan 10 gaz makinesi ve fırın için hava üreten 6 vantilatörden oluşmaktadır. Makine dairesi, 1965'e kadar hem fabrika, hem de yakınındaki Neubreisacher Strasse konutları için elektrik üretmekteydi. İşlevi durdurulan makine odası, 1987'e kadar ambar olarak kullanılmıştır. Alandaki park projesinin geliştirilmesiyle, Makine Dairesi yenilenerek karma fonksiyonlu etkinlik merkezine dönüştürülmü ştür. 7 aylık inşa çalışmasından sonra, 1997'de tekrardan açılmıştır ve o zamandan beri pek çok uluslararası etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır (Url-67).

Havalandırma Dairesi Kompleksi(Gebläsehallenkomplex):

Havalandırma Dairesi Kompleksi, 20. yüzyılın başlarında açılmış, Havalandırma Dairesi ve Pompa Merkezinden oluşan bir komplekstir. Neoromanesk kemerli pencereleri ve süslemeli saçakları ile döneminin mimari tarzını yansıtan önemli yapılardan oluşmaktadır. 1950'lerde komplekse bir de yüksek fırın soğutmasında gerekli olan suyu temin etmek için Kompresör Dairesi, Havalandırma Dairesine ise maden eritmek için gerekli olan havayı üreten 4 motorlu turbo vantilatör eklenmişti. Günümüzde ise kompleksin farklı yapıları korunarak, konserler ve şirket kutlamaları, dans ve tiyatro gösterileri gibi çok genişçapta etkinlikler için kullanılmaktadır (Url-67).

Dökümhane(Gießhalle):

Dökümhane, ham demirin döküldüğü, üretildiği bir yapıdır. 2 saatte bir yapılan bu döküm işi, sıcak demirin direk yüksek fırından oluklar boyunca kum çukurlarının içine akıtılması ve orada ham demir olarak katılaştırılması şeklinde bir uygulamadır. Bu ham demir su aracılığıyla soğutulur, çukurlardan çıkartılır ve çelik fabrikasınayollanırdı. 90ların ortalarından sonra, dökümhane konserler, tiyatro performansları ve açık hava film gösterileri için kullanılmaya başlanmıştır (Url-67)

Gazhane(Gasometer):

Gazhane, ham demir üretimi için gerekli olan yüksek fırın gazının temin edildiği yapıdır. Burada işlenen gaz, Makine Dairesine aktarılırdı. Burada gaz üretimi ve tüketimi eşit değildir ve yüksek ölçüde ihtiyaç olduğu zaman kullanmak üzere gazhanede fazla gaz depolanırdı. Yaklaşık 20.000 m^3 gaz depolanabilir

kapasitesindedir. Günümüzde, yapı ilgili spor kuruluşu tarafından yağmur suyuyla doldurulmuştur ve dalışmerkezi olarak kullanılmaktadır (Url-67).

Eski Ofis Binası(Alte Verwaltung)

Eski ofis binası Lösorter Sokağı'na bakan cephesi ile 1906 yılında resmi olarak açılmıştır. Binada respisiyon ve yönetim kurulu bulunmaktaydı, ayrıca işçilere maaşları da bu buradan dağıtılmaktaydı. 1950'lere kadar birtakım eklemeler oldu ve kullanımları değişmiştir. 1953'te Emscherstrasse'de yeni ofis binası açılınca, kullanımı tekrar değişmiştir. Duşve kilitli dolap odaları eklenmiştir, işçiler için bir kafeterya inşa edilmiştir, muayene odası temin edilmiştir ve işçi temsilcilerine kendi odaları verilmiştir. Günümüzde, bu bina Alman Gençlik Yurt Kurumu tarafından 140 yataklı bir yurda çevrilmiştir (Url-67).

Yeni Ofis Binası(Neue Verwaltung)

Yeni Ofis Binası, eski binanın yerine işlev vermek üzere döneminin tarzını yansıtan gösterişsiz bir stilde 1953'te inşa edilmiştir. 1985'te maden ocağının kapatılmasına kadar, fabrika müdürü ve yönetim departmanının ofisleri bu binada yer almıştır. Günümüzde ise Duisburg-Nord Kent Parkı için çalışan kurum, kuruluş ve derneklerin ofisleri bulunmaktadır (Url-67).

Ambar(Magazin)

Ambar 1902'de tamamlanmıştır ve alandaki ilk yapılardandır. Büyük tuğlaları, kemerleri ve dökme demir pencere çerçeveleri ile bina, 20. yüzyıl başlarındaki mimari tarzı yansıtmaktadır. Tüm bu özellikleri korunmuştur. Birinci Dünya Savaşına kadar bina atölye olarak kullanılmıştır, savaştan sonra ise malzeme ve teçhizat depolamak için kullanılmaya başlanmıştır. Bu ambar, 1990'da alandaki proje çalışmaları başladığında ilk yenilenen binadır ve çalışmalar sırasında mimarlara ve katılımcılara ev sahipliği yapmıştır. Kafeterya ve bar birleştirilmişve demir ile ilgili sergi girişkatta yer almıştır. Alanda gerçekleştirilmiş projeler, alanın bütünsel dokusunu korunarak ve uygun işlevler seçilerek tasarlanmış ve karma fonksiyon yapısıyla geniş kitlelere hitap edebilecek şekilde hayata geçirilmiştir (Url-67).

2.3.1.2 Genel yaklaşım ve değerlendirmeler

Bölgede gerçekleştirilen projenin başarısını anlamak için Duisburg Nord sanayi alanının sahip olduğu özgün kimliğini ve bunun tasarım sürecinde nasıl ele alındığını anlamak faydalı olacaktır. Duisburg Nord sanayi alanı, işlevini sürdürdüğü süre

boyunca Almanya ve bulunduğu bölge için ekonomik açıdan oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Ülkenin ve bölgenin ekonomik gelişimine katkı sağlamıştır. Günümüzde bu özelliği, farklı bir işlevle de olsa hala sürdürülmektedir. Dolayısıyla toplumsal bellekte ekonomik bir getiri aracı olarak görülen bu alan hala bu kimliğini sürdürmektedir (Elhan, 2009). Günümüzde turizm için önemli bir ilgi noktasıdır. Alanın mevcut fiziki dokusu neredeyse tamamen korunmuştur. Bu sayede, kentsel kimlikte yer edindiği simge değeri, aynı zamanda yine toplumun belleğinde görsel bir algı unsuru olma özelliği devam etmektedir ve bu niteliğini eskisinden daha fazla kişiye ulaştırarak ve yaşayarak deneyimleme imkânı sunarak pekiştirmektedir. Sanayi yapıları ve yapılar arasındaki avlular eskiden burada çalışanların aktif olarak kullandıkları alanlar olarak günümüzde yeniden yaşamın sürmesi sağlanmıştır, aktif olarak kullanılan yerler haline getirilmişlerdir. Sanayi alanında buraya özgü olan bitki çeşitlerini içeren bir doğal yapı oluşmuştur. Bu doğal nitelik de, günümüzde, korunmuşve deneyimlenen peyzaj alanları olarak değerlendirilmişlerdir (Elhan, 2009). Çalışma kapsamında, Landschaftspark Duisburg Nord projesinin, belirlenen genel ilkeler çerçevesinde ele alınarak, yaklaşımının değerlendirilmesi, olumlu bir örnek olan bu projenin niteliklerini ortaya koyacaktır. Proje, amaç, hedef, yöntem ve genel yaklaşım bağlamında şu şekilde belirtilebilir;

***Amaç*:** Duisburg Nord alanındaki sanayi mirasını korumak ve yeniden hayata katarak peyzajla bütünleşen bir kent parkı yaratmak

Hedef: Landschaftspark Duisburg Nord alanındaki sanayi mirası değerine aygılı, özgün niteliğini koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileri ile peyzaj tasarım projeleri geliştirmek

Yöntem: Kent parkı konsepti çerçevesinde, sanayi mirasınıda değerlendirerek çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan ve yaşayan bir mekân haline getirmek (Elhan, 2009).

Proje için genel yaklaşım;

- Üst ölçekten gelen kararlar doğrultusunda, alan, çevresiyle uyumlu ve birbirini destekleyecek şekilde, gerekli ulaşım, altyapı planlarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Sanayi yapı ve alanları için önerilecek işlevler, öncelikle içinde bulunduğu çevredeki ihtiyaçlar doğrultusunda düşünülmüştür; yerel halka belli oranlarda işimkanı sunmuş, çevredeki

gelişimi tetiklemiş, bölgede turizm potansiyelini artırmış, kent parkı ihtiyacına ve rekreatif, sportif ve sosyal taleplere sunduğu çeşitli aktivitelerle cevap verebilmiştir. Aynı zamanda alanda bulunan sanayi mirasının tanıtımı anlamında ve son derece başarılı bir tasarım projesi olması bağlamında kent, ulus ve uluslararası ölçekte bölgesini temsil etmektedir.

- Proje süreci yerel halk, ilgili kurumlar, öğrenciler, sosyal dernekler, kulüpler ve özel yatırımcıların katılımı ile gerçekleşmişve her aşamasında mutlaka her katılımcının bilgilendirilmesi sağlanarak şeffaflık gözetilmiştir.
- Seçilen işlevler kamuya yöneliktir. Alan çeşitli aktif kullanımlara imkan sunmakta ve farklı yaş gruplarına ve faklı ilgi alanları olanlara da hitap edebilmektedir. Ayrıca mekân, farklı zamanlarda katılınabilecek faaliyetlerin yanı sıra belli sürelerde geceleri yaptıkları ışık gösterileriyle mekânı her saatte kullanılabilir kılmışlardır.
- Alandaki teknik malzeme ve donanım neredeyse tamamen korunmuşve yeni işlevle bütünleşecek şekilde tasarımlar geliştirilmişve alana çok az müdahale etmeye çalışılmıştır.
- Alanda fiziki dokunun ve yapıların teknik anlamda korunmasının yanı sıra, buradaki çalışma ortamını, teknik sürecin nasıl işlediğini, var olduğu dönemin sosyal, ekonomik, politik, kültürel yapısını yansıtacak şekilde bütüncül düzenlemeler yapılmıştır ve ziyaretçilerin deneyerek öğrenmeleri, bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Eski işçilerin çeşitli turlara rehberlik etmeleri de ayrıca kişisel deneyimlemeleri yansıtması açısından önemlidir.
- Alan, katılımı ve şeffaflığı da sürdürerek başarıyla yönetilmektedir. Landschaftspark Duisburg Nord projesinin başarısına bakıldığında pek çok unsurun özenle biraraya getirilmesi ve örnek bir uygulama ve yönetim süreci izlenmiş olmasının yanı sıra temelde katılımı öngören ve mekânı iyi algılayarak var olan değerlerine sahip çıkan, özgün kimliğine saygılı, toplum belleğindeki yerine özenli yaklaşan bir tasarım anlayışı benimsenmesinin etkili olduğu görülmektedir (Elhan, 2009).

Proje ile ilgili değerlendirmeler;

1. Sanayi mirası niteliğinde olan yapılar, teknik donanımlarıyla korunmuş ve yenilenerek kamu yararına işlevlendirilmiştir.

2. Sanayi dokusuyla iç içe peyzaj düzenlemesi yapılmış ve mevcut bitki örtüsü korunmuştur.

3. Çeşitli aktiviteler ve kültürel etkinlikler için alanlar düzenlenmiştir.

4. Emscher Park projesi genelinde rehabilitasyon kararı verilen Emscher Nehrinin Duisburg Nord park alanından geçen kısmının temizlenerek çevresi düzenlenmiştir.

5. Alanı keşfetmek ve anlamak için *Sanayi Tarihi Gezi Rotası* ve *Proje Gezi Rotası* olmak üzere turlar düzenlenmektedir.

6. Mekânda yedi farklı gelişme alanı öngörülmüş ve her biri farklı işlevlerle düzenlenmiştir.

7. Eğitim-öğretim amaçlı bir çiftlik oluşturulmuştur.

8. Gerektiğinde bahçe bitkilerini sulamak için, diğer zamanlarda da kanala temiz su aktaran rüzgâr su kulesi yenilenerek kullanılmaktadır (Elhan, 2009).

2.3.2 Milan-Bicocca Üniversitesi, İtalya: Eğitim konsepti

Bicocca Üniversitesi (Università Statale di Milano-Bicocca) projesi, Bicocca sanayi bölgesi için planlanan dönüşüm ve yenileme projesi (Progetto Bicocca) kapsamında gerçekleştirilen uygulamalardan biridir.

Milan, İtalya ekonomisinin gelişiminde önemli rol oynayan kentlerden biridir. Bicocca bölgesi, Milan'nın kuzeyinde, tarihi sanayi merkezinde yer almaktadır. Bu bölge 1900'lerin başından beri Pirelli'nin sanayi alanı olarak hizmet vermiştir. Pirelli, bu alanda lastik tekerleği, elektrik kablosu ve diğer kauçuk ürünleri üretiminin yanı sıra enerji santralleri ile kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine çevirerek üretim yapmaktadır. 1970'lerin sonu 1980'lerin başı arasında, sanayi tesisi değişen sanayi süreçlerine adapte olmakta yetersiz kaldığı için Bicocca alanında önce üretim azaltılmış sonra ise tamamen durdurulmuştur. Bu durum karşısında Pirelli Grubu, alanı yeniden geliştirmek için projeler düşünmeye başlamıştır ve Pirelli SpA, Milan Kent ve Eyalet Yönetimi, Lombardy Bölgesel Yönetimi ve İşçi Sendikası'nın ortak kararı ile Milan Metropolitan Alanı çerçevesinde geliştirilecek bir tasarım projesi için yarışma başlatmışlardır. (Elhan, 2009).

Bu dönemden önce, Milan'daki planlama sistemi ile ilgili belli sorunlar bulunmakta, master gelişme planı ya da buna öncü olacak türde projeler geliştirilememekteydi. 1976'da hazırlanan gelişme planı 1980'lerin başında onaylanmışfakat yerel yönetim Milan için farklı bir kentsel yenileme yaklaşımı benimseyerek eski sanayi alanının dönüşümü öncülüğünde bir gelişim ve yenileme planı öngörmüştür. Dolayısıyla 1980–90 arasındaki dönemde dönüşüm ve yeniden işlevlendirme üzerinde çalışmalara ağırlık verilmiştir. Pirelli'nin Bicocca dönü şüm projesi ile kamu-özel işbirliği sağlanarak tüm kente yansıyacak bir gelişim öngörülmüştür (Goldstein, 2002). Berlin'den sonra Avrupa'daki ikinci büyük çapta gerçekleştirilen projedir.

Milan'ın kuzey alanı için karma fonksiyonlu teknolojik bir çekim merkezi oluşturmak amaçlı uluslararası bir yarışma açılmıştır. Finale kalan 3 proje 1988'deki ikinci aşamaya katılmışve bunların arasından Gregotti Associati ve ekibinin projesi seçilmiştir. Pirelli, bu yarışmanın yanı sıra, alanda 21.yy için uygun kapasitedeolabilecek bilimsel ve teknolojik senaryolar kurgulanması için Profesör Umberto Colombo'yu uluslararası bilim grubunun yöneticisi olarak görevlendirmiştir (Elhan, 2009).

Bicocca Projesi (Progetto Bicocca)'nin programı öncelikle Milan yerel yönetimi tarafından geliştirilen kentsel planlama şeması çerçevesinde ele alınmıştır. Proje, yaklaşık 1milyon m²'lik kentsel alanda geliştirilmiştir, ancak projenin 800.000 m²'si tamamlanmıştır. Bu kapsamda, projede, 30.000 öğrenci kapasiteli bir üniversite (Università Statale di Milano-Bicocca), Ulusal Araştırma Merkezi (Consiglio Nazionale delle Ricerche) ve Pirelli HQ soğutma kulesinin çevresinde tasarım projesi geliştirilmesi öngörülmüştür. Proje alanında 5000 kişilik konut alanı, 50.000 m² yaya yürüme alanları ve meydanlar, 110.000 m² park alanı ve alanı Parco Nord ve Bresso'ya bağlayan yaya yolları ve köprülerden oluşmaktadır (Dell'Agnese, 2005).

Bicocca projesindeki temel hedef aslında teknolojik bir çekim noktası veya bir yaratıcılık/bilim merkezi oluşturmaktı. Aynı zamanda araştırma altyapıları yaratmak ve bunların yanı sıra ticari ve konut içeren karma kullanım gelişimi planlanmıştı. Fakat projenin en son hali biraz daha değişerek, yine merkezde üniversiteyi koruyarak ama daha fazla konut gelişimi önererek oluşmuştur(Puri Negri, 1999).

Proje vizyonundaki diğer bir unsur ise; kentsel peyzajın stili ve kullanımı üzerinedir. Proje temelde, *Pirelli sanayilerinin planlanmış alanlarını ve ürünlerini, çeşitli kullanımlara açık bir meydana dönüştürmek* amacı taşımaktadır (Molinari, 1999). Alanda yaşanan bu dönüşüm sürecinde önemle üzerinde durulan bir diğer konu ise, sanayi geçmişinin tarihini değerlendirerek geçmiş ile şimdinin arasında köprü oluşturmak üzere tasarlanması olmuştur. Alanın yerleşim planı, sanayi mirası büyük yapı bloklarının mevcut yol ağları bütünleşerek tasarlanması ile düzenlenmiştir ve mevcut dokunun yapı blokları ve yol düzenlemesi ile korunması geçmişin izlerini taşıması ve yansıtması açısından oldukça etkili olmuştur. Bu genel tasarının dışında, tek tek sanayi mirası yapıları da yenilenerek farklı işlevler için kullanıma açılmıştır. Bunlardan birisi de Bicocca Üniversite binasıdır (Şekil 2.24).

Şekil 2.24 : BicoccaÜniversitesi(Url-68).

Bicocca Üniversitesi (Università Statale di Milano-Bicocca)

Bicocca Projesi'ndeki genel yaklaşım olan toplumun faydalanabileceği araştırma ve eğitim birimleri oluşturmak amacı ile Bicocca Üniversitesi kurulmuştur. Proje kapsamında üniversite oldukça önemli bir rol oynamış ve bir çok açıdan projenin ilerlemesinde etkili olmuştur. Üniversite ile ilgili proje 1994'te başlamışve 1998'de tamamlanarak eğitim vermek üzere açılmıştır. Bicocca Üniversitesi Eyalet Üniversitesi Polytechnic, Katolik Üniversitesi, Bocconi Universitesi ve UILM gibi pekçok üniversitenin de projenin gelişiminde etkili olması ile birlikte oluşmuş olması ve Lombard Bölgesindeki yedinci üniversite olması açısından önemlidir (Elhan, 2009).

Üniversite kompleksi, Pirelli çalışmalarının genel olarak fiziki anlamda tamamlayıcısı şeklinde bir rol oynamaktadır; tren yolunun kuzeyinde yer almakta ve

Bicocca-Breda-Falk teknolojik aksının planlanmış bir uzantısını oluşturmaktadır. Kompleks Politecnico di Milano Üniversitesi'nin elektronik departmanı için oldukça uygun bir yerdir ve ayrıca işlevi de servis sektörü ve araştırma aktiviteleri ile olduğu gibi alandaki üretim ile de özel olarak ilişkilidir.

Bina, bazı bölümlerinde 10 kata kadar yükselmekte ve yüksek yoğunluğu sağlarken alanın geri kalanına da saygılı olmaktadır. Üniversite yapısı 450 kişilik 4 tane hol, 250 kişilik 6 tane hol ve 150 kişilik 4 tane hol içermektedir. Üst katlarda profesörlerin odaları, derslikler ve hizmet odaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Teknolojik Merkezle değişimlere imkân tanıyacak geniş laboratuarlar içermektedir. Kompleks, yaklaşık 30.000 öğrenciye sahiptir (Aulenti, 1999).

Üniversite kompleksi, farklı tipte çoklu katlardan oluşmaktadır ve sokak ve meydanlarla ilişki içindedir. Bicocca meydanının merkezinde yer alan üniversite binaları kırmızı duvarlar ve beyaz pencere kepenkleriyle karakteristik olarak öne çıkmaktadırlar (Şekil 2.25). Yeni Ateneo meydanına ve Bilim Merkezinin meydanına cephe veren ana kompleks eski Pirelli antrepolarından oluşmaktadır (Aulenti, 1999).

Şekil 2.25 : BicoccaÜniversitesi(Url-69).

Proje alanında, üniversite olarak seçilen yapılarınsanayi döneminden kalma mevcut formları, ebatları büyük oranda oldukları gibi korumuştur. Cephede pencere açıklıkları olabildiğince korunmuş, pencereler beyaz kepenklerle vurgulanmışlardır (Elhan, 2009).

2.3.2.1 Genel yaklaşım ve değerlendirmeler

Proje ile ilgili Uygulama öncesinde amaç, hedef ve yöntem belirlenmiştir. Söz konusu proje amaç, hedef ve yöntemini;

***'Amaç*:** Bicocca alanındaki sanayi mirasını koruyarak, işlevsizleşen bu alanı yeniden canlandırmak ve kentin imajını değiştiren çekici bir kentsel merkez yaratmak.

Hedef: Bicocca alanındaki sanayi mirası değerine saygılı, özgün niteliğini olabildiğince koruyan, sanayi dokusuna uygun çözüm önerileriile üniversitenin ana çekim noktası olduğu ve çevresinde karma işlevli kullanımların geliştiği bir kentsel alan oluşturmak.

***Yöntem*:** Eğitim konsepti çerçevesinde sanayi mirasını da değerlendirerek çevresinde çeşitli fonksiyonlarla alanı, yeniden aktif olarak kullanılan ve yaşayan bir mekân haline getirmek. ' şeklinde ifade etmek mümkündür (Elhan, 2009).

Proje alanı için belirlenen genel yaklaşım çerçevesinde, projede ulaşım sistemleri ve bağlantılarına oldukça önemli yer verilmiştir. Erişimi kolaylaştırmak amaçlı altyapı çalışmaları yapılmıştır. Çevredeki diğer önemli noktalarla bağlantılar oluşturulmuştur. Günümüzde belli eksiklikleri olmakla birlikte önemli bir konumda ve erişilebilir bir noktada bulunmaktadır. Proje süreci için genel yaklaşım ve değerlendirmeler;

- 'Proje süreci çeşitli tarafların katılımı ile şeffaflık gözetilerek yürütülmüştür. Yarışma açılarak projelerin seçilmesi de katılım için önemlidir.
- Bicocca Projesi, alanın kendi içinde ve çevresinde olduğu kadar kent genelinde de tetikleyici, öncü bir rol oynayarak dönüşüm ve yenileme projelerinin gelişmesini sağlamıştır ve kentin çehresinin, imajının değişimini sağlamıştır. Yakın çevresinde ekonomik, sosyal ve fiziki açıdan olumlu getirileri olmuştur.
- Projede üniversite konseptinin benimsenmesi, alanın kültürel anlamda gelişmesini ve farklı bir imaja sahip olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda üniversite alan içinde ve çevresinde ilişkili farklı yenileme/dönüşüm/tasarım projelerinin gelişmesinde etkili olmuştur.
- Bicocca projesi, en başından beri alandaki tarihi tasarıma aktarmayı, sanayi geçmişinin izlerini günümüze taşımayı ilke edinmişve uygulamıştır. Geçmiş

ve gelecek arasında köprü oluşturmak ve tarihsel süreklilik sağlamak hedefiyle yola çıkılmışve başarılı uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

- Alandaki tasarımlarla karma kullanım sağlanmış ve bu çeşitlilik kullanıcıda da sağlanılmasına çalışılmıştır.
- Sanayi alanının mevcut dokusu, yapı blokları ve sokaklar eskisi gibi korunmuşve alanın bütüncüllüğü içinde algılanması sağlanmıştır.
- Koruma altına alınmış yapılar yenilenerek çeşitli işlevlerle kullanıma açılmıştır. Açık alanlar ise yine geçmişteki kimliği yitirmeyecek şekilde düzenlenmiştir.
- Sanayi mirası korunurken modernist bir yaklaşımla yeni tasarımlar geliştirilmeye çalışılmıştır.
- Bicocca projesi, İtalya genelinde enerji üretimi tanıtımı kapsamında yapılan turistik turlar içersinde yer almakta, bu sayede alanda turistik turlar yapılmakta, görsel unsurlarla geçmişten kareler sunulmakta, çeşitli aktivitelerle mekânı ve sanayi geçmişini anlatan geziler düzenlenmekte ve bu da alana canlılık ve çeşitlilik katmaktadır.' Şeklinde ifade edilebilir (Elhan, 2009).

3. İSTANBUL'DAKİ BUGÜNE ULAŞAN SANAYİ YAPILARI/ TESİSLERİ

Endüstri devriminin ardından, dünyada farklı ülkelerde farklı hızda yaygınlaşan endüstrileşme hareketlerinin Türkiye' de en yoğun biçimde gerçekleştiği kentlerden biri İstanbul olmuştur. Tez çalışmasının bu bölümünde, İstanbul'daki günümüze ulaşan sanayi yapı ve tesisleri, üretim alanlarına göre ayrılarak incelenmiştir.

3.1 Enerji Üretimi

İstanbul'da kurulan aydınlatma, ısıtma ve çevirici güç amaçlıenerji üreten tesisler; gazhaneler, elektrik fabrikalarıve mazot fabrikalarıolarak üç grupta incelenmiştir.
Bu işletmelerden gazhane ve elektrik fabrikalarıdaha çok aydınlatma amacıyla kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda kentlerin geceleri aydınlatılmasıiçin ilk girişimler Tanzimat Dönemi'nde (1839) başlamıştır (Toprak, 1993). Sokakların aydınlatılmasıiçin gazhanelerden yararlanılması1856'ya dayanır. Kentte ilk aydınlatılan sokaklar, İstiklal ve Galip Dede Caddeleri'dir. Aydınlatmada önce gazyağı, sonra havagazı, ardından elektrik ve 19. yüzyılın sonlarında petrolün ithal edilmesiyle petrol kullanılmaya başlanmıştır (Toprak, 1993). Petrol tenekelerini depolamak amacıyla kent içinde gaz depolarıkurulmuştur. 19. yüzyılın ortasında İstanbul'daki en büyük petrol ambarı, bugün de mevcut olan Çubuklu'daki depolardı. İstanbul'da enerji üreten fabrikalardan günümüze ulaşan Dolmabahçe, Nakkaştepe , Kuzguncuk, Yedikule ve Hasanpaşa Gazhaneleri ile Silahtarağa ve Üsküdar Elektrik Fabrikalarıile ilgili ayrıntılıbilgiler bu bölümde anlatılmıştır.

3.1.1 Gazhaneler

Maden kömüründen gaz üretimi 1812'de keşfedilmiş, ardından 1813'te Londra, daha sonra Paris ve diğer Avrupa kentlerinin havagazıile aydınlatılmasına başlanmıştır (Toprak, 1993). Osmanlı İmparatorluğu'nda ise, havagazıile aydınlatma Abdülmecid döneminde (1839-1861) Dolmabahçe Sarayı'nın yapımısırasında gündeme gelmiştir (Toprak, 1993). Dolmabahçe Gazhanesi'ni, Kuzguncuk'taki, ardından Yedikule ve Kadıköy-Hasanpaşa'daki gazhaneler izlemiştir. İstanbul'da kurulan ve 20. yüzyıla

tarihlenen diğer gazhaneler ise, 1961'de Kağıthane'de Poligon'da, Poligon Kasrı'nın yıkılmasıile oluşan alana kurulan gazhane ile, Beyoğlu Muvakkat Gaz İşletmesi adıyla bir Türk-Fransız ortaklığıolarak işletilen ve 1984'te İETT'ye bağlanan Beyoğlu Gazhanesi'dir (Eyice, 1994).

İşletim sistemi açısından Hasanpaşa Gazhanesi'ne benzeyen Poligon'daki gazhanenin üretimine, İETT bünyesindeki diğer gazhaneler gibi 13 Haziran 1993'te son verilmiş; ardından tesis iz kalmayacak şekilde tamamen yıkılmıştır. Genelde Fransız tekniği ile kurulmuşolmalarına rağmen, gazhanelerde İngiliz ve Alman teknolojileri de mevcuttu.

3.1.1.1 Dolmabahçe Gazhanesi

Adı: Dolmabahçe Gazhanesi

Konumu: Dolmabahçe/Beşiktaş

Kuruluşyılı: 1854

Mülkiyeti: Kurulduğu dönemde Dolmabahçe Sarayı'na bağlıolan gazhane bugün İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne aittir.

İşlevi: Hava gazı üretimi

KorumaKararı: İstanbul III NumaralıKültür ve Tabiat VarlıklarınıKoruma Kurulu tarafından 13.01.2004 gün ve 14275 sayılıkarar ile korunmasıgerekli kültür varlığıolarak tescil edilmiştir.

Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: Abdülmecid döneminde (1839-1861) Dolmabahçe Sarayı'nın yapımısırasında sarayıaydınlatmak amacıyla saray yakınlarında bir gazhane kurulmasıkararlaştırılmıştır (Toprak, 1993). Bu kararın ardından İstanbul'un ilk gazhanesi olan Dolmabahçe Gazhanesi, 1854'te tamamlanmıştır (Şekil 3.1). 1900'lerde genişletilen tesise bağlıyapılarıve gazhanenin büyüklüğünü, bu döneme ait bir fotoğraftan izlemek mümkündür.

Şekil 3.1 : Dolmabahçe Gazhanesi (Url-70).

1911 ve 1926 tarihli planlara göre, Gazhane; biri büyük üç gaz deposu, 2 eski fırın, bir kok kömürü fırını, bir hangar ve kok kömürü deposu olarak kullanılan 4 küçük yapıolmak üzere 11 yapıdan meydana gelmekteydi.

Gazhanenin genişletilmesi ile Haliç'in kuzeyinde bulunan semtlere de havagazıverilmeye başlanmıştır (Müller-Wiener, 1992). 1960'larda İnönü Stadı'nın genişletilmesi sırasında gazhanenin bir kısmıyıkılmıştır. Bugüne ulaşan gaz deposu, 1993'e kadar Kâğıthane'deki gazhaneye bağlıgaz deposu olarak kullanılmıştır (Akbulut, 1994).

Bu tarihte İETT'ye bağlıdiğer gazhaneler (Yedikule, Hasanpaşa) ile birlikte Dolmabahçe Gazhanesi de kapatılmıştır. Bugünkü Durum: Gazhane'nin arazisinin bir kısmıKüçükçiftlik Lunapark'ıtarafından kullanılmaktadır. Yasal koruma altında olan gazhane alanından bugüne bir gaz deposu ulaşmıştır. İçiçe geçmiş3 kaptan oluşan gaz deposu doğal zemin kotunun altında kalmıştır. Yapıya gaz giriş-çıkışınısağlayan borular ve gaz sevkıyatıiçin kullanılan donanım bugün de mevcuttur. Makinelerden birinin üstünde MONTROUGE PRES PARIS damgasıvardır. Gaz deposunun dış yüzeyi kısmen sökülmüşve üst örtüsü kaldırılmıştır. Bu nedenle olumsuz doğa koşullarına açıktır ve her geçen gün daha fazla zarar görmektedir. Gaz sevkıyatıdonanımının üstünün örtülü olması, tahribatıkısmen de olsa azaltmaktadır. Deponun etrafındaki derme çatma kulübelerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi için çalışan bir firmanın işçileri yaşamaktadır (Köksal, 2005). Gazhane alanının yeniden kullanımıiçin İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından dönem dönem bazıprojeler hazırlatılmıştır. Ancak henüz netleşen bir proje ve uygulama yoktur (2015).

3.1.1.2 Nakkaştepe-Kuzguncuk Gazhanesi

Adı: Nakkaştepe-Kuzguncuk Gazhanesi
Konumu: Kuzguncuk/Üsküdar
Kuruluşyılı: 1864
Mülkiyeti: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İşlevi: Havagazıüretimi
KorumaKararı: İstanbul III NumaralıKültür ve Tabiat VarlıklarınıKoruma Kurulu tarafından, Beylerbeyi Sarayı'nın müştemilatıolarak değerlendirilmişve 28.12.1995

tarih ve 7820 sayılıkarar ile birinci derece tarihi eser olarak tescil edilmiştir (Köksal, 2005).

Tarihsel-TeknolojikGelişimSüreci: Beylerbeyi Sarayı'nın yapımısırasında Kuzguncuk'ta dere içinde İstanbul'un ikinci gazhanesi kurulmuştur (Müller-Wiener, 1992).

Gazhanenin yapımına 1861'de Gas de France isimli bir Fransız şirketi tarafından başlanmıştır (Müller-Wiener, 1992). 1864'te tamamlanan gazhane, öncelikle Beylerbeyi Sarayı'nın aydınlatılmasıiçin kullanılmıştır(Toprak, 1993). Gazhanenin üretim fazlası, kentin aydınlatılmasıiçin değerlendirilmiştir (Toprak, 1993). 10 dönümlük bir alan üzerine kurulan gazhane depoları, fabrika binalarıve havuzlarıile İstanbul'un önemli endüstri komplekslerinden birisidir. Bugünkü Durum: Hasanpaşa Gazhanesi'nin yapımıile önce önemini, 1940'lıyıllardan itibaren de işlevini yitirmiştir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Nakkaştepe-Kuzguncuk Gazhanesi(Url-70).

1940 yılında bölgeye elektrik gelince, gazhanenin metal bölümleri sökülerek Hasanpaşa Gazhanesi'ne taşınmıştır. 1996'dan sonra, Mülkiyeliler Birliği gazhane alanıve gazhaneden geriye kalan yapıları, sosyal ve kültür tesisi olarak kullanmak üzere Hazine'den 49 yıllığına kiralamıştır. Yapıların restorasyon ve yeniden işlevlendirme projeleri Gökhan Avcıoğlu ve DurmuşDilekçi tarafından hazırlanmıştır. (Avcıoğlu, 1998)

Proje, Haziran 1999'da Boğaziçi İmar Müdürlüğü, ilgili koruma kurulu ve Üsküdar Belediyesi'nden gerekli izinler alındıktan sonra, uygulanmaya başlamıştır (Anonim, 2000).

Projenin müellifleri Avcıoğlu ve Dilekçi tarafından hazırlanan rölöveye göre, Gazhane; fırın, katrandan arıtma, depo ve idare birimlerini barındıran ana bina; fırın

kısmıyla ilişkili bir baca; kükürtten arıtma birimi ve iki gaz deposundanmeydana gelmekteydi. Restitüsyon çizimlerinde bu yapılar dışında, iki gaz deposunun ortasında soğutma kulesi yer almaktadır. Projeye göre, 2500 metrekarelik kapalıalan tasarlanmaktadır. Ayrıca iç duvarların ve bazıkapı-pencerelerin oranlarıdeğiştirilmiştir. Çelik ve cam ile yeniden inşa edilen gaz depolarılokanta ve kafe olarak kullanılacaktır. Gaz depolarıbir geçitle birbirleri ile ilişkilendirilmiştir. Gaz depolarının büyük olanının ortasında bir galeri boşluğu bırakılmışve zemindeki suyun görülmesi sağlanmıştır. Alandaki iki yapının uzun kenar aksının keşişim yerine ve iki gaz deposunun ortasına birer yangın merdiveni eklenmiştir.Çelik strüktürlerin, yangına 120 dk. Dayanıklıepoksi boya ile kaplanacağı belirtilmektedir (Url-70). Mülkiyeliler Birliği endüstri tesisinin, *düşünce, kültür, sanat üreten bir merke*zolarak kullanılmak ve kente kazandırılmak üzere yeniden işlevlendirildiğini belirtmektedir (Url-71). Toplam maliyetin 3 milyon dolarıbulmasıöngörülen projenin ilk aşama masraflarıMülkiyeliler Birliği üyeleri tarafından karşılanmıştır. Gazhane alanının yanındaki 30 dönümlük boşarazinin de alınarak tesisin denize kadar uzatılmasıhedeflenmektedir. Ancak ekonomik sorunlar nedeniyle uygulamaya ara verilmiştir (2015). 2012 yılı Ağustos ayında yükleniciyle protokol imzalandığı, ancak sonraki süreçte, yüklenicinin Sözleşme öncesi tamamlaması gereken ruhsat işlemlerini, Protokolde öngörülen 120 işgünü içerisinde tamamlayamaması ve aynı protokolün ilgili maddesinde öngörülen cayma hakkını kullanması nedeniyle, yüklenici ile sözleşme imzalanmasından vazgeçildiği ve yeni yatırımcılarla görüşme çalışmalarına başlandığı; gelinen noktada, Mülkiyeliler Birliği Yönetim Kurulu, İstanbul Şubesi ve bazı üyeleri tarafından yapılan araştırmalar ve sağlanan ilişkiler ile talepler neticesinde, iki grubun Nakkaştepe arazimiz ile ilgilenmekte olduğu ve bu gruplarla görüşmelerin devam ettiği hususları Mülkiye kamuoyuna duyurulmuştur (Url-71).

3.1.1.3 Yedikule Gazhanesi

Adı: Yedikule Gazhanesi

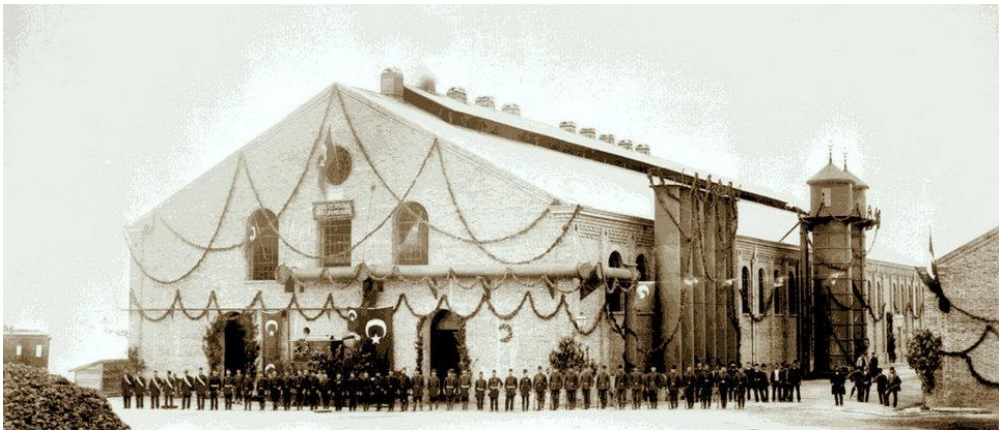
Konumu: Yedikule/Fatih Kuruluşyılı: 1880

Mülkiyeti: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

İşlevi: Havagazı üretimi

Koruma Kararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 16.02.1992 gün ve 4273 sayılı karar ile kömür depoları, 04.01.1995 gün ve 6263 sayılıkarar ile lojman, katran ayırıcılarıve ilk döneme ait gazometre korunmasıgerekli kültür varlığıolarak tescil edilmiştir (Köksal, 2005).

Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: II. Abdülhamid döneminde (1876-1909), 1880'de sur içinin aydınlatılmasıiçin Fransızlara ait Société Ottomane pour l'eclairage de la Ville isimli bir şirket tarafından Yedikule'de inşa edilmiştir (Şekil 3.3).

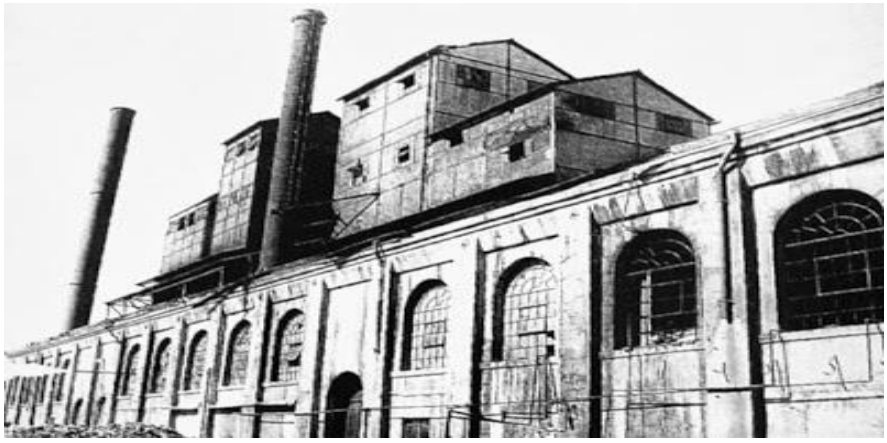

Şekil 3.3 : Yedkule Gazhanesi açılış töreni (Url-73).

Deniz ulaşımından yararlanmak amacıyla deniz kenarında kurulmuştur. 52.000 m²'lik alanıkaplayan işletme; kömür-havagazıüretim yapıları, katran ayırıcılar, vinç, ısıtarak damıtan imbik kazanları, yıkama tesisi, ambar, kantar binası, idari binalar ve üç adet gaz deposundan oluşmakta olduğu bilinmektedir (Müller-Wiener, 1992).

1887'de gazhanenin işletme imtiyazı 40 yıl süreyle Hasan Tahsin isimli bir tüccara devredilmiştir. 1914'te gazhanenin üretimini arttırmak ve teknolojisini yenilemek amacıyla tekrar bir ihale açılmıştır. İşletme bu kez 50 yıllık süreyle Fransızlara verilmiştir (Müller-Wiener, 1992; Akbulut, 1994). Gazhane, I. Dünya Savaşı sırasında, tahrip edildiği için işletilememiştir. Ardından kısaltılmışadıSatgazel (Société Anonyme Turque de Ganz et d'Electricité à Istanbul et Entreprises Industrielles) olan bir şirket tarafından devralınmıştır (Yurt Ans., 1982-1983).

1931'de ise, işletme bu kez Sofina Şirketi'ne satılmıştır. 1948'de Yedikule Gazhanesi'ne 26.000 m³ üretim kapasiteli dört fırınlıbatarya eklenmiştir (Şekil 3.4)(İETT Dergisi, 1956).

Şekil 3.4 : Yedikule Gazhanesi, 1956 (Url-74).

H. Şahenk tarafından çekilen ve 1960 yılına tarihlenen iki hava fotoğrafı, gazhane alanındaki iki gaz deposunun aynıyıl içinde sökülmüşolduğunu göstermektedir. Sözkonusu fotoğraflar alandaki yapıların konumları ve kütleleri hakkında da bilgi vermektedir. Üretiminin son yıllarında Kasım 1992'de gazhanede *Seretonin II* isimli bir sanat etkinliği gerçekleştirilmiştir. 13 Haziran 1993'te ise, İETT bünyesindeki diğer gazhaneler gibi, Yedikule Gazhanesi'nin de üretimine son verilmiştir.

Güncel Durum (2015): İşlevini yitiren gazhane, İETT tarafından depo ve hurdalıkarazi olarakkullanılmaktadır (Şekil 3.5). Bakımsızlık ve kasıtlı tahribat gibi nedenlerle yapılar oldukça kötü durumdadır (Şekil 3.6).

Şekil 3.5 : Yedikule Gazhanesi' nden bir görünüm (Özdemir, 2015).

Şekil 3.6 : Yedikule Gazhanesi (Özdemir, 2015).

Koruma Kurulu'nun müdahalesi ile, fabrikanın gaz deposu, su kulesi, makine-kazan dairesi ve transportör fırınları, kantar binası, soğutma kulesi, marangozhane, atölyeler ve iki konut günümüze ulaşmıştır. Diğer yandan, gaz deposunun sac levhası çökmüş, ana taşıyıcı kabuğa bağlı 3'lü ray sistemi kısmen bozulmuş, soğutma binasının bir kısmı yıkılmış, tartı binasının tartı kısımları bozulmuş, makine-kazan dairesi ve transportör fırınları binasının çatıları yıkılmış ve fabrika tüm donanımını yitirmiştir. Bugüne (2015) ulaşan yapılar arasında yer alan; 1950'de Wilke Werke AG (Braunschweig) yapımı içiçe geçmiş üç kaptan oluşan gaz deposu, makine-kazan dairesi, transportör fırınları binası, 1889'a tarihlenen ve Dortmund'da üretilen Aucklonne marka iki baca, soğutma kulesi, kantar binasıve içindeki iki tartıaleti ile binanın güney ve doğu cephelerinin önündeki metal ve ahşap tartı düzeneği, atölye içindeki bir makine ve alandaki diğer yapı/ yapı kalıntılarının daha fazla zarar görmelerini önleyecek girişimlerde bulunulmalıdır (Şekil 3.7) (Köksal, 2005).

Şekil 3.7 : Yedikule Gazhanesi' nin tahrip olmuş görünümü (Özdemir, 2015).

Gazhane alanının rant değerinin yüksek olması gazhane yapıları ve alanı üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlatılan ve alanın kültürel amaçlı kullanımını amaçlayan bazı projeler mevcuttur, ancak henüz net bir bilgi kamuoyuna sunulmamıştır (2015) (Köksal, 2005).

3.1.1.4 Hasanpaşa Gazhanesi

Adı: Hasanpaşa Gazhanesi

Konumu: Kurbağalıdere-Hasanpaşa/Kadıköy

Kuruluşyılı: 1891

Mülkiyeti: İETT

İşlevi: Havagazıve sugazıüretimi.

KorumaKararı: İstanbul II NumaralıKültür ve Tabiat VarlıklarınıKoruma Kurulu tarafından 25.10.1994 gün ve 3564 sayılıkarar ile 2. grup korunmasıgerekli kültür varlığıolarak tescil edilmiştir. Gazhanenin yeniden işlevlendirme projesi ise, 26.06.2001'de aynı kurul tarafından onay almıştır (Url-75).

Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: 1891'de Fransız bir mühendise, 50 yıl süreyle Kadıköy, Üsküdar ve 8. Daire-i Belediye sınırlarınıhavagazıile aydınlatma ve ısıtma imtiyazı verilmiş, böylece Kadıköy Gaz Şirketi faaliyete geçmiştir. Ardından Anadolu Yakası'nın gaz ihtiyacınıkarşılamak amacıyla Kadıköy-Kurbağalıdere'de (Hasanpaşa) bir gazhane yapılmasına karar verilmişve 1892'de hizmete giren Kadıköy Gazhanesi kurulmuştur (Şekil 3.8) (Akbulut, 1994).

Şekil 3.8 : Hasanpaşa Gazhanesi(Url-75).

1924'te sözleşme 50 yıl süreyle uzatılmış, şirket 1926'da Yedikule Gazhanesi'ni satın almıştır. 1931'de işletme, İstanbul Elektrik Şirketi'ne devredilmiş, 1945'te de

zarar eden gazhane, devlet tarafından satın alınarak İstanbul Belediyesi Elektrik Tramvay Tünel İdaresi'ne bağlanmıştır (Akbulut, 1994).

1948'de Kadıköy Gazhanesi'ne iki yeni fırın, 1957'de de 30.000 m³ kapasiteli yeni fırın bataryasıve gaz tasfiye cihazlarıeklenmiştir. İşletme 1968'e dek çeşitli eklerle genişletilmiştir. Toplam 33.000 m²'lik fabrika alanında 20 yapıyer almaktadır (Köksal, 2005).Tesisteki üç gaz deposu, sırasıyla 1891-2 tarihli Bonnet-Spazen yapımı, 1938 tarihli Wilke Werke yapımıve 1961 tarihli Technosport yapımıdepolardı. 1993'e kadar ayakta olan depolardan bugün sadece en son yapılanımevcuttur. İçiçe geçmişüç kaptan oluşan gaz deposunun dışyüzeyi ve üst kısmısökülmüş, üst örtüsü ortadan kalkmıştır. Alanda 19. yüzyıldan bugüne ulaşan yapılar, idare binası(1891), sayaç atölyesi (1891) ve kömür deposudur (yatık fırın Hovine) (Köksal, 2005).

Geri kalan yapıların hepsi 20. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Eski ve yeni fırınların temizleyici tesislerinin içindeki donanım kısmen ayaktadır. 13 Haziran 1993'te, İETT bünyesindeki diğer gazhaneler gibi, Hasanpaşa Gazhanesi'nin de işlevine son verilmiştir (Köksal, 2005).

İstanbul Büyükkent Belediyesi'nin talebi üzerine, İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden bir grup öğretim üyesi tarafından Gazhane yapılarıve işletim sistemi ayrıntılıincelenmiş, tüm alanın rölövesi, restitüsyon çizimleri ve gazhaneyi sosyal ve kültürel merkez olarak değerlendirmek üzere restorasyon ve yeniden işlevlendirme projeleri hazırlanmıştır (Tanyeli ve Aslan, 2001).

Güncel Durum (2015): 20. yüzyıl ortalarına dek eklerle genişletilen Hasanpaşa Gazhanesi, 1993'te işlevini yitirmiştir. Tüm alan bakımsız durumdadır ve tesis her geçen gün biraz daha tahrip olmaktadır (Şekil 3.8). Tesis, uzun süren bürokratik işlemlerin ardından *Gazhane Gönüllüleri* isimli sivil inisiyatif, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi ve Kadıköy Belediyesi'nin ortak çalışmalarıile gündemde tutulmuştur (Köksal, 2005).

3.1.2 Elektrik fabrikaları

Avrupa kentleri 1878'den başlayarak elektrikle aydınlatılırken, Osmanlıtopraklarında elektrik kullanılmasıkararı, ancak 1908'de, II. Meşrutiyet ile alınmıştır. Kentte elektrik kullanımı1913'te Silahtarağa'daki elektrik santralinin yapılmasıile başlanmıştır. Elektrik öncelikle tramvaylara verilmiştir. Sokakların elektrikle

aydınlatılmasıise, 1920'lere dayanır. 20. yüzyıl başlarında belediyeden çeşitli imtiyazlar alarak kente elektrik vermek üzere çalışan şirketler arasında, Dersaadet Gaz Şirketi, Üsküdar ve Kadıköy Gaz Şirketi gibi şirketlerin adı geçmektedir (Toprak, 1993)

3.1.2.1 Silahtarağa Elektrik Fabrikası

Adı: Silahtarağa Elektrik Fabrikası

Konumu: Silahtarağa/Kâğıthane

Kuruluşyılı: 1913

Mülkiyeti: TEK (Türkiye Elektrik Kurumu)

İşlevi: Elektrik üretimi.

KorumaKararı: İstanbul I NumaralıKültür ve Tabiat VarlıklarınıKoruma Kurulu tarafından 06.03.1991 gün ve 2532 sayılıkarar ile tescil edilmiştir (Köksal, 2005).

Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da bir elektrik santrali yapılmasıkararlaştırılmıştır (Toprak, 1993). Ancak kentte su santrali yapmaya yetecek akar su bulunmadığıiçin, buhar santrali yapılmasıuygun bulunmuştur. Bu nedenle deniz yolu ile kömür naklinin mümkün olduğu yer olan Silahtarağa seçilmiştir. Fabrika, 1913'te Kağıthane ve Alibeyköy Dereleri'nin ağzında, 118.000 m²'lik bir alanda, Macar Ganz Elektrik Anonim Şirketi tarafından kurulmuştur (İETT Dergisi, 1957a).

Merkezi Peşte'de olan şirket, imzalanan sözleşme gereği, 3.000 kilovatlık bir merkez fabrikasıkuracak ve imtiyaz süresince kente 600 genel aydınlatma lambası yerleştirecekti (İETT Dergisi, 1957a). İstanbul ve Türkiye'nin ilk termik santrali olan tesis, 1914'te üretime geçmiş, aynıyıl Santral'in işletmesi BelçikalıSofina Şirketi'ne devredilmiştir (Kara, 1994).

Elektrik santrali, her biri 5.000 kilovatlık üç turbojeneratör grubu ile saatte 12-13.000 kg buhar sağlayan 6 kazanla donatılmıştır. 1921'de yeni bir makine dairesi inşa edilerek 12.000 kw'lık bir turboalternatör ile saatte 12.000 kg buhar veren iki kazan daha eklenmiştir. 1923'te fabrikadaki turbojeneratörlerden biri sökülerek, yerine 10.000 kw gücünde yeni bir türbin konulmuştur. İşletme, Belçikalı şirket yönetiminde, Société Anonyme Turque d'Eléctricité-OsmanlıTürk Elektrik Anonim

Şirketi ismiyle 1937'e dek genişleyerek faaliyetine devam etmiştir. 1938-1952 yıllarıarasında İstanbul'un elektrik ihtiyacını tek başına sağlayan tesis, 1952'den sonra kurulan diğer tesislerle birlikte kente hizmet etmiştir (Toprak, 1993).

1937'de Nafia Vekâleti'ne, ertesi yıl İETT İşletmeleri Umum Müdürlüğü'ne bağlanan tesisin üretim gücü, 1956'da yapılan eklerle arttırılmıştır (İETT Dergisi, 1957b).

I. Ulusal Mimarlık akımının çizgilerini taşıyan idare binasından, kumanda merkezi ve makine dairesine geçişvardır. Seyfi Arkan tarafından tasarlanan makine dairesi, hem cephe kurgusu, hem de iç donanımıile fabrikanın mimari ve teknolojik değerini arttıran önemli bir ektir. Arkan'ın yapısıçeşitli kotlardan makine ve kazan dairesine bağlanmaktadır. Fabrikanın yerleşim planıda özel olarak kurgulanmıştır. Üretime ait yapılar olan makine ve kazan daireleri bir arada, idare binasının yakınında konumlanmaktadır. Mühendis lokali, üretim yapılarına yakın bir yerde inşa edilmiştir. Genişarazide bakım üniteleri ve atölyeler yer almaktadır. İşçiler ve mühendis-yöneticiler için tasarlanan lojmanlar, mutfak, yemekhane, dinlenme alanları, otopark gibi yaşam ve rekreasyon alanlarıfabrika alanının diğer ucunda düzenlenmiştir. 1970'te TEK'e devredilen işletme, bu tarihten sonra kısmen durdurulmuş, 18 Mart 1983'te de tesislerin eskimesi ve soğutma suyunun temininde yaşanan güçlük nedeniyle kapatılmıştır (Köksal, 2005).

Güncel Durum (2015): Benzersiz bir ulusal endüstriyel miras niteliği taşıyan Silahtarağa Elektrik Santrali artık santralistanbul adı ile enerji müzesi olarak kullanılmaktadır. Elektrik santrali' nin Santralistanbul'a dönüştürülmesine yönelik çalışmalar, kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının da katkılarıyla yürütülmülür. Silahtarağa Elektrik Santrali'nin İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne tahsisi 1 Mayıs 2004 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Url-76).

Santralde 2004-2007 yılları arasında yoğun renovasyon çalışmaları yapılmış ve 8 Eylül 2007 tarihinde kullanıma açılmıştır. Fabrikaya ait bütün yapılar, içlerindeki taşınır-taşınmaz donanım, kayar vinç düzenekleri, hatta alet takımlarına kadar işletmenin her türlü ayrıntısı mevcuttur. İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından 29 yıllığına kiralanan fabrika Emre Arolat, Nevzat Sayın ve Han Tümertekin'in hazırladığı projeyle, bilim müzesi, kütüphane, eğitim amaçlı yeniden

değerlendirilmiştir. Silahtarağa Elektrik Santralı'nın 1913'te ve 1921'de inşa edilen ilk makine daireleri, güçlendirilip korunarak santral İstanbulEnerji Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Bu dönüşümün ilk adımı, elektrik üretiminin durduğu 1983'ten sonra çalışmadığı için paslanmaya başlayan türbin-jeneratör gruplarının ve diğer makinelerin uzman ekipler tarafından temizlenmesi ve özel bir koruyucuyla kaplanarak paslanmanın durdurulması olmuştur. Daha sonra, 1 numaralı türbin-jeneratör grubu, 1931'de çalışmaya başladığı tarihteki görünümüne ulaştırılarak korunmu. 3 numaralı türbin-jeneratör grubu üretim durduğunda içi açık olarak bırakıldığındanbu grup da açık şekliyle korunmuştur (Şekil 3.9) (Url-76).

Şekil 3.9 : Sihatarağa Elektrik santrali/ santralistanbul genel görünüm (Url77) .

Toplamda 1,738.83 m2 taban alana ve 3,876.95 m2'lik kullanım alanına sahip Enerji Müzesi, halihazırda 1 ve 2 no'lu Makine Daireleri'nde Silahtarağa Elektrik Santralı'nda üretimin en önemli unsurları olan ve dönemin ileri teknolojisinin tipik çizgilerini yansıtan farklı markalarda türbin-jeneratör gruplarını ziyaretçilere sunmaktadır (Url-76).

Enerji Müzesi'nin giriş katına ise, ziyaretçilerin kendi elektrik enerjisini üretebileceği, manyetik heykeller yapabileceği ve daha birçok deneyi gerçekleştirebileceği, 22 etkileşimli ünitenin yer aldığı, Enerji Oyun Alanı kurulmuştur. Ayrıcasantralistanbul'un kuruluşundan bu yana bünyesinde gerçekleştirdiği çeşitli ulusal ve uluslararası panellerin, konuşmaların ve seminerlerin çoğu Enerji Müzesi giriş katında bulunan Sinema/Seminer Salonu'nda yapılmıştır.

3.1.2.2 Bağlarbaşı Elektrik Fabrikası ve Tramvay Deposu

Adı: BağlarbaşıElektrik Fabrikasıve Tramvay Deposu

Konumu: Bağlarbaşı/Üsküdar

Kuruluş Yılı: 20. yüzyıl başı

Mülkiyeti: İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü, Kair Has Vakfı.

İşlevi: Elektrik üretimi.

KorumaKararı: Tescil edilmemiştir.

Binayı savaş yıllarında inşa ettirmeye başlayan Hayri Bey'in (Ürgüplü) amacı; o zamanki vakıflara ait Alemdağ ormanlarından odun, kömür ve Taşdelen menbaından iyi su nakletmektir. Bu amaçla Almanya'dan birçok malzeme ile tramvay arabalarını getirip Çamlıca'ya kadar olan rayları döşemiştir. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yapımına bir süre ara verilen merkezde Üsküdar Havagazı Şirketi'ne verilen 'Elektrikle Tenvirat İmtiyazı' sayesinde sadece elektrik üretilmeye başlanmıştır. O zamanki yazışmalarda geçen 'Elektrik istihsal eden (üreten) fabrika, aynı zamanda tramvayları da hareket ettireceğinden bir masrafla iki işin hasıl olacağı' düşüncesiyle binanın inşaası için 1927 yılında başlayan ikinci girişim, Süreyya Paşa'nın katkılarıyla sonuçlandırılmıştır. Bina, Meclis Başkanı Kazım Özalp, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya ve Şehremini Muhiddin Bey'lerin katılımıyla Üsküdar tramvaylarının hizmete girdiği 7 Haziran 1928 günü törenle açılmıştır (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Bağlarbaşı elektrik fabrikası ve tramvay deposu, 1928 (Url-78) .

Pervititch tarafından 1930'da hazırlanan plana göre, işletme, geniş iç hacimli bir elektrik fabrikası, fabrikaya geçişi olan 2 katlı idare binası ve idare binası ile bağlantılı katlı bir kule, büyük bir tramvay garajı ve bekçi kulübesinden oluşmaktadır. Elektrik fabrikası, tramvay hattı için elektrik ürettiği bilinmektedir (Url-78).

Fabrika yapısının bodrum katında elektrik panolarıiçin ayrılmışkabinler bulunmaktadır. Fabrika binası, idare binasıve kule, I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin etkilerini taşımaktadır. 1965'e kadar tramvay hattıiçin kullanılan tesis, bu tarihten sonra işlevini yitirmiştir (Köksal, 2005).

Güncel Durumu (2015): Bağlarbaşı'ndaki alan, hizmete açıldığı yıl olan 1928'den 1960'ların sonuna kadar tramvay deposu olarak kullanılmıştır. Anadolu Yakası'ndan tramvayların kaldırılmasıyla (1966) otobüs garajına dönüştürülen alanda bir yandan 100 otobüs depolanırken diğer yandan üretim atölyesinde motor yapımı, rektifiye ve parça imalatı işleri yürütülmüştür. İETT, 1998 yılında İkitelli Garajı'nda Motor Yenileme Fabrikası'yla modern tesislere kavuşunca bir süre boş kalan alan daha sonra kültür merkezine dönüştürülmüştür. İnşaatı 15 Mayıs 2005'te başlayıp 20 Temmuz 2007'de tamamlanan tesisin resmi açılışı 28 Haziran 2008'de yapılmıştır. Yapılan kültür merkezinde tiyatro ve toplantı salonları, Türkevi, sahaflar çarşısı, otopark ve tarihi bina yer almaktadır (Şekil3.11) (Url-79).

Şekil 3.11 : Bağlarbaşı Kongre ve Kültür Merkezi' nin genel görünümü (Url-79).

Bağlarbaşı Kongre ve Kültür Merkezi Kasım 2011'de İETT Genel Müdürlüğü tarafından protokolle Üsküdar Belediyesi'ne tahsis edilmiştir (Url-79).

3.2 Gıda Üretimi

Gıda üretimi; et, tütün, içecek, un, makarna, şeker, tahin, bisküvi, çikolata ve konserve üretimi olarak gruplandırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın ilk yarısında ve öncesinde kurulan birkaç fabrika dışında, gıda ihtiyacıküçük işletmeler yoluyla giderilmekteydi. Ülkede gıda üretmek üzere kurulan fabrikaların büyük bir kısmı, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. 1913'e tarihlenen sigorta planlarına göre, Eminönü'ndeki limonata fabrikası, Galata'daki Makarna

Fabrikası Galata'daki Lokum Fabrikası, Balat'taki Soda Fabrikası gibi küçük işletmeler bunlar arasında yer almaktaydı. Ermys Konserve Fabrikasıörneğinde olduğu gibi, kent içinde birçok yerde aynıisimle çalışan işletmelere de rastlamak mümkündü. Ökçün'e göre, adıgeçen fabrika, 1903-1912 yıllarıarasında kurulmuşolan konserve fabrikalarından biriydi. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde hazırlanmışolan Plan d'Assurance de Constantinople (1913) ile Ermys Konserve Fabrikası, hem Fındıklı'da, hem de Ayvansaray'da kurulmuştu. Ökçün'ün listesinde Ermys Konserve Fabrikası adıyla verilen üçüncü fabrika ise, Beyoğlu'ndadır (Ökçün, 1997).

3.2.1 Et işleme

İstanbul'da 20. yüzyılın başlarında kentin sağlıklıve temiz et ihtiyacınıkarşılamak üzere, etin elde edildiği, işlendiği, depolandığıve korunduğu bir işletme olan mezbaha kurulmuştur. Kesimden arta kalan organ ve deriler, mum ve deri üretimi gibi üretim sahalarına gönderilmekteydi. Nakliye masrafınıazaltmak ve paylaşımıkolaylaştırmak amacıyla, bu işkollarımezbaha yakınlarına yerleşmişti. Örneğin, 1927'de Sütlüce'de mezbaha bitişiğinde Ahmet Kara tarafından Şark Deri Fabrikasıisimli bir deri fabrikası kurulmuştur. Dönemin en modern fabrikasıolan bu işletmede, kromlu deri üretilmiştir. Fabrika, 1949'da Ahmet Kara'nın vefatına kadar işletilmiştir. Bu işkolunun kentteki en önemli örneği olan Sütlüce Mezbahası, tümüyle yıkılarak, bazıdeğişiklerle yeniden inşa edilmiştir (Yelmen, 1994).

3.2.2 Tütün fabrikası

Osmanlı İmparatorluğu'na tütünün girişi 17. yüzyılın başlarına dayanır (Alioğlu ve Alper, 1998). Sağlığa zarar vermesi ve dine aykırıolduğu ileri sürülerek üretimi yasaklanan tütünle ilgili bütün işlemler, 1862'de devlet tarafından tekel altına almıştır (Alioğlu ve Alper, 1998; Doğruel, 2000).

İstanbul'da tütün-tütün ürünlerini üretmek ve saklamak amacıyla, 19. yüzyılın ikinci yarısında fabrika ve depolar kurulmuştur. Çok sayıdaki tütün depolarına örnek olarak, günümüze de ulaşan Paşalimanı'nda Vedad Tek tarafından inşa edilen Nemlizade Tütün Deposu ve Kâğıthane'deki depolar verilebilir (Doğruel, 2000).

3.2.2.1 Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Adı: Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası

Konumu: Cibali/Fatih

Kuruluş yılı: 1884

Mülkiyeti: Reji idaresi, 1925'ten itibaren Tekel Genel Müdürlüğü.

İşlevi: Tütün işlemek ve sigara-puro üretmek.

KorumaKararı: İstanbul I NumaralıKültür ve Tabiat VarlıklarınıKoruma Kurulu tarafından 16.09.1997 gün ve 3618 sayılıkarar ile korunmasıgerekli kültür varlığıolarak tescil edilmiştir (Köksal, 2005).

Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: 1884'te üretime geçen fabrika Alexandre Vallaury tarafından tasarlanmışve mimar Hovsep Aznavur tarafından inşa edilmiştir (Alper, 2004). İşletme 10.385 m²'lik arsa üzerinde kurulmuşolup, 40.000 m²'lik kapalıalana sahipti. İlk kurulan büyük ana binada başlarda sadece tütün işlenmiş, 1900'den itibaren de sigara imâlatına başlanmıştır (Anonim, 1994). Fabrikada yaklaşık 2500 kişi çalışıyordu. 20. yüzyıl başlarında Eugene Bottazi tarafından fabrikaya ekler yapılmıştır (Şekil 3.12) (Alioğlu ve Alper, 1998).

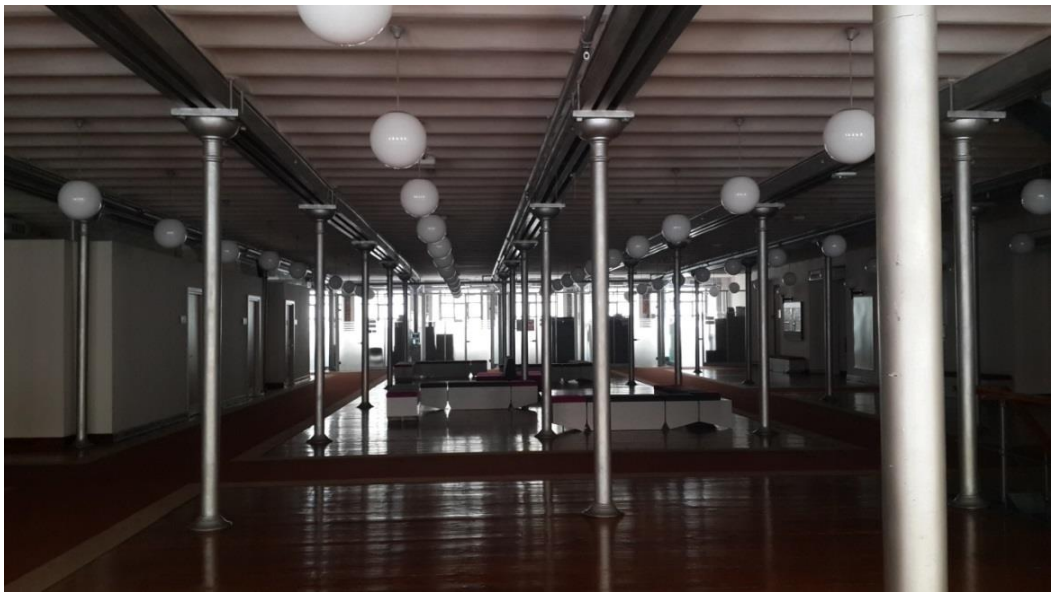
Şekil 3.12 : Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, 20. yüzyıl başları (Url-80).

Bu döneme kadar Fransız Reji İdaresi tarafından işletilen fabrika, 1925'te Türk Tekel İdaresi'ne bağlanmıştır (Doğruel, 2000). Fabrikada 1946'da puro, 1959'da filtreli, aromalıve soslu sigara üretilmiştir. Burada 1500'ü kadın ve 662'si erkek olmak üzere toplam 2162 kişi çalışıtğı bilinmektedir. TEKEL Cibali Tütün Fabrikası; kendi polisi, sosyal görevlileri, hastaneleri, sosyal tesisi, bakkalları, okulları, yangın birimi, sendikaları ve lokantalarıyla aslında kendi başına küçük bir şehir gibidir.1984'te fabrikaya yurt dışından yeni makineler getirtilmiş, 1988'de de pipo tütünü tesisi kurulmuştur (İstanbul, 1994). 22 Mart 1985'te fabrikanın bir kısmıTekel tarafından

müze olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak binanın mülkiyetinin Tekel'e değil de, Maliye Bakanlığı'na ait olduğu ortaya çıkınca müze boşaltılmıştır (Doğruel, 2000).

Fabrika, 1995 yılına kadar kısmen de olsa kullanılmış, bu tarihte tamamen terk edilerek, 1997'de Maliye Bakanlığı'nın 15.12.1997 tarih ve 75044 sayılıkararıile 29 yıllığına Kadir Has Üniversitesi'ne devredilmiştir. 3 Temmuz 2000'de başlayan restorasyon çalışması, 16 ay sürmüştür. Yıkım ve temizlik 3 ay, güçlendirme, 4 ay sürmüştür. Bina 2002 yılında Kadir Has Üniversitesi olarak hizmete girmiştir (Kalkan, 2002). Birbirlerine avlu veya geçitlerle bağlanan yapıların yapım malzemeleri, tuğla, cam, demir, döküm taşıyıcıkolonlar, pik döküm kolonlar, çelik putrellerdir. Döküm kolonların, makinelerin oluşturduğu rezonansıemme özelliği olduğu belirtilmektedir (Kalkan, 2002). İlk inşa edilen yapıların taşıyıcısistemi, yığma duvar ve ağırlıklıolarak metal, bazımekânlarda da ahşap taşıyıcıelemanlardan oluşmaktadır. Bodrum kat dışındaki katlarda döşemeler ahşap parke, tavanlar ise ahşap çıtalıdır. Sonradan inşa edilen ek yapılar betonarme strüktürlüdür. Binalarıbirbirine bağlayan geçitin üstü, iki yanındaki binalara taşıtılan çelik ve cam asma çatı sistemindedir (Alioğlu ve Alper, 1998).

Güncel Durum (2015):Büyük kısmı boşaltılan ve tamamen terk edilen fabrika, 1997'de Maliye Bakanlığı tarafından Kadir Has Vakfı'na satılmıştır. Dr. Mehmet Alper, binaların bir üniversite kampüsüne dönüştürülmesi için gereken restorasyon çalışmalarından sorumlu mimar olarak atanmıştır. Restorasyon çalışmalarına başlamadan önce, fabrikaya ait ürünlerin ve bilgilerin sergilendiği müze, Tekel Genel Müdürlüğü tarafından Maltepe Sigara Fabrikası'na taşınmıştır. Ancak restorasyon sonrasında eserler ait olduklarıyere getirilememiştir. Fabrika' nın, 13 Şubat 2002' deKadir Has Üniversitesi olarak açılışı yapılmıştır (Şekil 3.13) (Url- 81).

Şekil 3.13 : Kadir Has Üniversitesi, dersliklerin bulunduğu koridorlardan bir görünüm (Özdemir, 2015).

Tütün fabrikasının, eski kimliğine dair izler; bodrum katındaki makine idare panosu ve ray izleri ile duvarlardaki eski fotoğraflardır (Alioğlu ve Alper, 1998:48). Yapılan incelemelerde binaların bir kısmında kolon ve kirişler tutularak, volta döşemeler kaldırılmıştır. Binadaki tüm kolon ve kirişlerin çelik desteklerle güçlendirildiği görülmektedir (Şekil 3.14) (Kalkan, 2002).

Şekil 3.14 : Kadir Has Üniversitesi, bir orta avlu görünümü (Özdemir, 2015).

Yapının bahçesindeki Bizans dönemine ait sarnıç müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir (Şekil 3.15). Müzede farklı dönemlere ait eserler süreli olarak sergilenmektedir (Şekil 3.16).

Şekil 3.15 : Rezan Has Müzesi' nden bir görünüm (Özdemir, 2015).

Şekil 3.16 : Rezan Has Müzesi iç mekândan bir görünüm (Özdemir, 2015).

3.2.3 İçecek üretimi

İstanbul'daki içecek üretimini; su depolarıve su arıtma tesisleri, limonata, soda gibi alkolsüz içecek üreten işletmeler, bira, şarap, likör gibi alkollü içecek üreten işletmeler ve kalıp buz hazırlayan tesisler olarak dört ayrıgrupta incelemek mümkündür. En önemli içecek olan suyun, kent içinde dağılımınıve depolanmasınısağlayan tesislerin kuruluşu, Roma dönemine dek uzanmaktadır (Çeçen, 1995).

OsmanlıİmparatorluğuŞ'ndaki su tesisleri ve sistemi konusunda, Kazım Çeçen tarafından hazırlanan çok sayıda yayın vardır (Çeçen,1994).

Günümüze, donanımıile ulaşan Terkos Su Pompa İstasyonu ise, S. Akatay tarafından ayrıntılıolarak incelenmiştir. Kentte Avrupa yakasına su sağlamak amacıyla verilen imtiyaz sonucunda *Dersaadet Anonim Su Şirketi* isimli Fransız Şirketi tarafından 1883'de Terkos Gölü kenarında kurulan bu tesis, İstanbul'a ilk kez klorlanmış ham su vermiştir (Akatay, 2003). İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 15.10.1998 gün ve 4955 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen tesisin müze ve kültürel amaçlı yeniden kullanımı için çalışmalar sürmektedir (Köksal, 2005).

Osmanlı İmparatorluğu'nda alkollü ve alkolsüz içecek üretimi, genelde küçük işletmelerde gerçekleştiriliyordu. Ayrıca içkinin üretim miktarı az ve kalitesi de çok iyi değildi. Yabancı sermaye yatırımları ile kurulan fabrikaların üretimi ise, büyük ölçekli ve iyi kalitedeydi. İthal alkollü içki ile rekabetin fazla olması, büyük işletme açma girişimini engellemekteydi. İstanbul'da bira üretimi açısından önemli iki fabrika; 1912'de birleşen Bomonti Bira ve Büyükdere Nektar Bira Şirketleri'ydi. Her iki fabrikada günümüze ulaşmış, yüksek lisans tez çalışması kapsamında incelenmiştir. (Akyurtlaklı, 1997; Türk, 2004).

Ayrıca 1911'de Fransız ve Osmanlı yatırımcılarının ortaklığı ile Milli Bira Fabrikası Osmanlı Anonim Şirketi adıaltında bir bira şirketi daha kurulmuştu. 1913 tarihli plana göre Fener'de, kıyıda Nektar ve Bomonti Bira Fabrikası isimli bir işletme daha vardı (Doğruel, 2000).

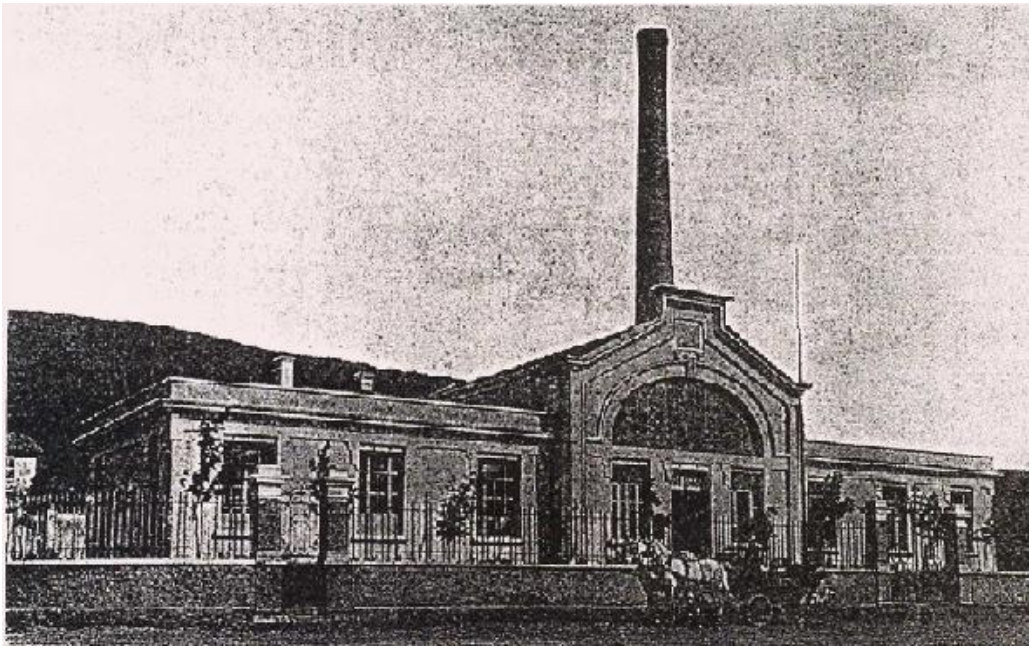
3.2.3.1 Hamidiye Su Tesisi ve Cendere Su Pompa İstasyonu

Adı: Hamidiye Su Tesisi, Cendere Su Pompa İstasyonu
Konumu: Ayazağa Cendere Caddesi, Maslak
Kuruluşyılı: 1902
Mülkiyeti: İSKİ
İşlevi: Su pompa istasyonu
KorumaKararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 13.10.1993 gün ve 4994 sayılı karar ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Köksal, 2005).

Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: Hamidiye Su Tesisi'nden günümüze Cendere'deki Su Pompa İstasyonu, Maslak'taki Su Terazisi ve kentin çeşitli yerlerine dağılmış 49 çeşme ulaşmıştır. Fransızlar tarafından 1902'de kurulan Su Pompa

İstasyonu, Kağıthane memba sularının dağıtımıiçin suyun 120 m'ye yükseltilmesini sağlamaktaydı (Şekil 3.17) (Kaya, 1998). Bu amaçla Avrupa'dan su yükselten makine ve kazanlar getirtilmişti (Tanyeli, 2003).

Alphonse Dufour isimli bir mühendisin denetiminde kurulan ve işletilen makine ve kazanlar, Escher-Wyss&Cie. (Zürih, İsçivre) Şirketi tarafından üretilmiştir (Tanyeli, 2003). 12.270 m²'lik alana yayılan su istasyonu, 1200 m³'lük su deposu, su pompa istasyonu ve lojmandan oluşmaktadır. Pompa istasyonu ve çeşmelerin tümünün üstünde 1318/1900 tarihi vardır (Kaya, 1998). Demir borular kullanılan tesislerde, buharla çalışan tulumbalar saatte 120 m³suyu 120 m yüksekliğe çıkarıyordu. Yerçekimi gücü ile su bu kuleden 3.000 m uzaklıktaki Balmumcu depolarına iletiliyordu. Buharla çalışan tulumba sistemi, 19. yüzyılda yerini elektrik motorlarının çalıştırdığı santrifüj tulumbalara bırakmıştır (Çeçen, 1994).

Şekil 3.17 : Cendere Su Pompa İstasyonu'nun giriş cephesi, 1903 (Tanyeli, 2003).

Bu tarihe kadar Osmanlı su tesislerinde sular, pişmiş toprak künklerle iletilirken ilk kez bu tesiste dökme demir borular kullanılmıştır (Çeçen, 1992). Suların dağıtımı için Companie Generale du Conducteur fabrikalarında üretilen dökme demir borular kullanılmıştır.Tesis, su pompa istasyonu, depo, kazan dairesi, tamirhane, lojman, müdür ve işçi odalarından oluşmaktadır (Tanyeli, 2003).

Güncel Durum (2015): Cendere Su Pompa İstasyonu' ndan günümüze, pompa istasyonunun salonu ve kömür deposu, bir adet elektrikle çalışan su pompası, kazan

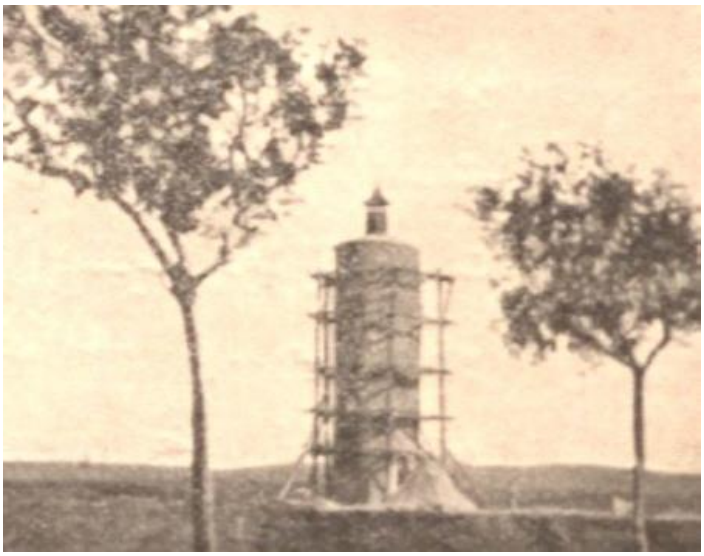
dairesi, tamirhane, müdür ve işçi odaları, toprak seviyesinin altındaki su deposu ve boru bağlantılarının varlığı bilinmektedir. Yapının buhar makineleri, kazan dairesindeki iki kazan ve bacası ortadan kalkmıştır. İşlevini yitiren tesisi, müze olarak kullanılmak üzere, İTÜ Mimarlık öğretim üyelerinden oluşan bir grup tarafından Yrd. Doç. Dr. Gülsün Tanyeli' nin önderliğinde, restorasyon ve yeniden işlevlendirme projesi 2006 yılında tamalanmıştır. 2009 Yılında revizyonu tamamlanan proje 2012 yılında tamamlanmış, Kültür ve Turizm Bakanlığı Tarafından müze olarak kabul edilmiştir ve İstanbul Su Medeniyetleri Müzesi adını almıştır. Müze kentin su tarihine ışık tutacak nitelikte, su iletimi için kullanılan techizat ve donanımın sergilendiği bir mekân olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.18) (Kapınak, 2012). Tanyeli, verdiği röportajlarda henüz kullanıma açılmamış olan müze ve teknik donanımın doğal faktörlerin etkisiyle zarar görmesinin söz konusu olduğunu ifade etmektedir (Url- 82).

Şekil 3.18 : Su Pompa İstasyonu' nun restorasyonu sonrası bir görünümü (Url- 82).

Hamidiye Su terazisi

Kağıthane Yeşilce Mahallesi Eski Büyükdere Caddesi kenarında, bugün Petrol Ofisi akaryakıt istasyonunun yanında konumlanan (Sanayi Sitesi) Su Terazisi, 2.25 km mesafedeki Cendere Su Pompa İstasyonu'ndan alınan suyu, 4 km mesafedeki Balmumcu Deposu'na, oradan da Yıldız Sarayı'na pompalamaktaydı (Şekill 3.19) (Köksal, 2005).

Şekil 3.19 : Hamidiye Su Terazisi inşaatından (Sönmezer ve Şahin, 2014).

Su Terazisi'nin yüksekliği 8.75 m'dir. Yasal koruma altında olan ve günümüzde yoğun bir yapı dokusu ortasında kalan Terazi'nin, üst kısmı ve giriş kapısı kısmen yıkılmıştır (Şekil 3.20) (Köksal, 2005).

Şekil 3.20 : Hamidiye Su Terazisi'ne ait günümüzden bir fotoğraf (Sönmezer ve Şahin, 2014).

3.2.3.2 Bomonti Bira Fabrikası

Adı: Bomonti Bira Fabrikası,Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikaları Şirketi, İstanbul Tekel Bira Fabrikası

Konumu: Feriköy/Şişli

Kuruluş yılı:1902

Mülkiyeti: Bomonti Bira Şirketi, Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikaları Şirketi, Tekel İdaresi, özel bir inşaat firması.

İşlevi: Bira, kalıp buz ve gazoz üretimi.

KorumaKararı: İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 25.02.1998 gün ve 9294 sayılı karar ile tescil edilmiştir.

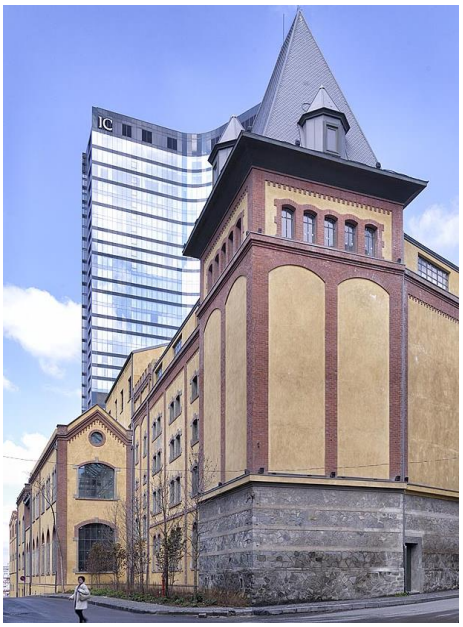
Tarihsel-Teknolojik Gelişim Süreci: 1890'da İsviçreli Bomonti kardeşler tarafından Feriköy'de kurulmuştur (Zat, 1994). Modern bira üretim tekniği ile işletilen tesis, 1902'de yine Feriköy'deki bugünkü yerine nakledilmiştir. 1908'e dek sadece üst fermantasyon birasıüretilen fabrikada, bu tarihte eklenen soğutma tesisleri ile alt fermantasyon birasıda üretilmeye başlanmıştır. Fabrikada biranın yanısıra, kalıp buz ve gazoz da üretilmekteydi (Zat, 1994). 1909'da Büyükdere'de açılan Nektar Bira Fabrikasıile aralarındaki rekabet, her iki şirketin de zarar etmesine neden olunca, 1912'de Bomonti-Nektar Birleşik Bira Fabrikaları Şirketi'ni kurarak birleşmişlerdir (Doğruel, 2000).

Bu yeni şirket aynıyıl İzmir Halkapınar'da, 1928'e kadar üretimini sürdüren Aydın Bira Fabrikası'nı kurmuştur. 1918'de tasfiye olan şirketin tesisleri, sermayesinin %99,6'sı İsviçreli girişimcilerin olan Türk Bira FabrikalarıT.A.Ş. tarafından satın alınmıştır (Yurt Ans. 1982-1983). Tekel İdaresi, şirkete 10 yıl daha bira üretimizni vermişve 1938'de işletme Tekel İdaresi'ne geçmiştir. 40 dönümlük bir arazi üstünde konumlanan fabrika çok sayıda binadan oluşmaktadır(Şekil 3.21) (Zat, 1994).

Şekil 3.21 : Bomonti Bira Fabrikası' nın görünümüm, 2012 (Url-83).

Güncel Durum (2015): 20. yüzyılın ikinci yarısında Efes Pilsen ve Tuborg Fabrikaları'nın kurulması ile üretim her geçen yıl düşmüştür (Köksal, 2005). Fabrika bugün işlevini yerine getirmemektedir. Fabrika ve hemen yanında bulunan arazi 2010 yılında özel bir şirkete satılmıştır. Fabrikanın hemen yanında bulunan arazide 2013 yılında yapımı tamamlanan 35 katli bir otel bulunmaktadır. Fabrika ise tadilat geçirmektedir ve 2015 yılı eylül ayında bir eğlence mekânı olarak hizemete girecektir (Şekil 3.22) ((Tez, 2014).

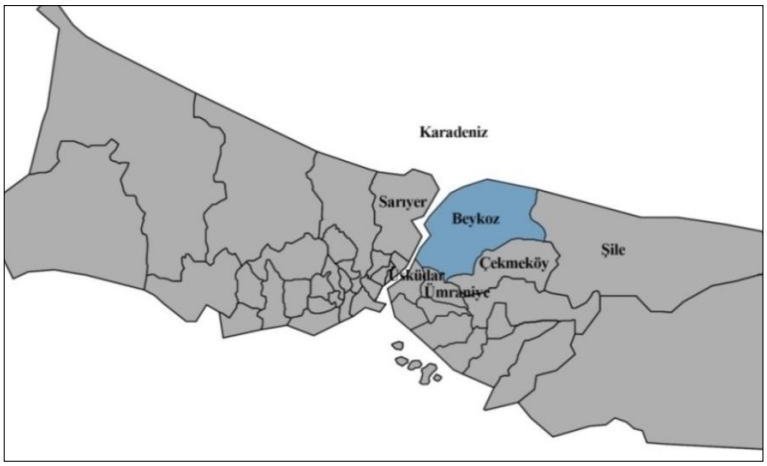
Şekil 3.22 : Bomonti Bira Fabrikası' nın görünümü, 2015 (Url-84).

4. ÇALIŞMA ALANI-İSTANBUL SÜMERBANK BEYKOZ DERİ VE KUNDURA FABRİKASI

Bu bölümde, çalışma alanının konumlandığı Beykoz İlçesi' nin coğrafi konumu, tarihçesi ve doğal yapısından bahsedilmiştir. Bölümün devamında, ilçenin sosyal ve fiziksel yapısının yeniden biçimlenmesine neden olan endüstri tesislerine yer verilmiştir. Beykoz İlçesi'nin İstanbul Boğazı kıyısındaki çalışma alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nınkonumu ve bağlantı, ulaşım noktalarına yer verilmiş, Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın tarihsel gelişiminden ve güncel durumundan bahsedilmiştir. Alana ilişkin analizler yapılmış ve son olarak bu alanın endüstri mirası olarak işlevlendirme çalışmaları için bir öneri olabilecek uzman ve kullanıcı anketleri uygulanarak bu anketlerin sonuçları yorumlanmıştır.

4.1 Beykoz İlçesi

İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasının kuzeyinde konumlanmıştır (Şekil 4.1). Beykoz ilçesinin doğusunda Şile, batısında İstanbul Boğazı, güneyinde Ümraniye, Çekmeköy ve Üsküdar ilçeleri, kuzeyinde Karadeniz bulunur. Beykoz İlçesi'nin yüzölçümü 313 km² dir.İstanbul Boğazı'ndaki kıyısı 25,6 km ve Karadeniz kıyısı ise 15,3 km uzunluğundadır (Url-85).

Şekil 4.1 : Beykoz İlçesi' nin İstanbul içindeki konumu (Özdemir, 2015).

Beykoz, Boğaziçi'nin bir zamanlar oldukça uzak sayılan, diğer boğaz semtlerine oranla daha kırsal bir yapı gösteren; çevre köyleri, ormanları ve korularıyla ünlü bir yerleşmesidir. Kuzeyde ve doğuda tepelerle çevrilidir. Kuzeyindeki Beykoz Çayırı diye bilinen geniş düzlük ve güneyde Paşabahçe'ye doğru açılan ve düzleşen kesimi bir yana, kıyılarda bile yüksek ve engebeli bir yapıya sahiptir (Şekil 4.2) (Anon., 1993).

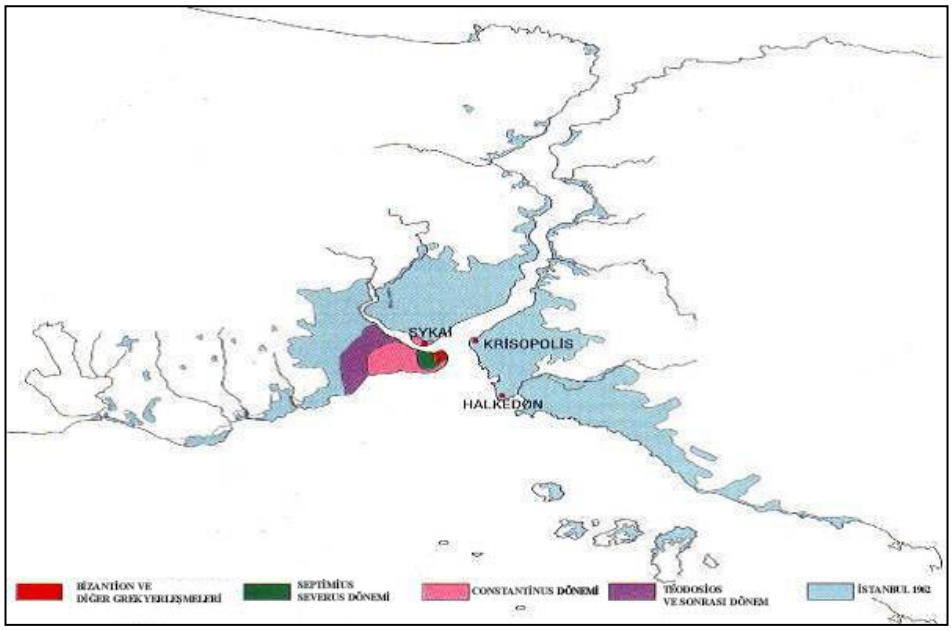
Şekil 4.2 : Beykoz İlçe sınırı (Url- 86).

TÜİK' in 2013 verilerine göre nüfusu 248.083 olan Beykoz'un Anadolu Kavağı, Tokatköy, Çamlıbahçe, Ortaçesme, Yalıköy,Merkez, Gümüşsuyu, İncirköy, Acarlar, Paşabahçe, Soğuksu, Çiğdem, Çubuklu, Kanlıca, Kavacık, Anadoluhisarı, Göksu, Göztepe ve Yenimahalle başta olmak üzere 45mahallesi bulunmaktadır (BB EİM, 2014).

4.1.1 Tarihsel süreç içinde Beykoz Semti

Beykoz'un tarihine ilişkin olarak bilinen en eski tarih M.Ö. 700'lerdir. Bu dönemde deniz yoluyla Beykoz'a gelerek yerleşen Traklar, Beykoz'a yerleştiği bilinen ilk halktır. Traklar Beykoz'a geldiklerinde, kralları *Amikos'*un ismi olduğu için, buraya *Amikos* adını vermişlerdir. Amikos, Beykoz'un bilinen en eski adıdır. Traklar burada Bebrik Devleti'ni kurmuşlardır. Bebrikler M.Ö. 337 yılında Bithinyalıların saldırısına uğramış ve Bebrik Devleti uzun süren kanlı mücadele ve savaşların ardından yıkılmıştır. Bithinya dönemi, Beykoz'un yavaş yavaş gelişmeye başladığı bir dönemdir. M.Ö. 74 yılında Bithinya kralı IV. Nicomedes ölürken tüm krallığını Roma imparatorluğuna devretmiştir. Bunun üzerine Roma İmparatorluğu Bithinya'yı bir eyalet olarak ilan etmiştir. M.S. 395 yılında Roma İmparatoru Büyük Teodosyus imparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ve Batı Roma İmparatorluğu

olarak ikiye bölene dek, Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan Beykoz, bu tarihten itibaren Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. 669 yılında Müslüman Araplar bu toprakları Perslerden almışlardır. Kısa bir süre sonra çekilen Arapların ardından bölgenin hâkimiyeti yeniden Bizanslıların eline geçmiştir (Şekil 4.3) (Url-87).

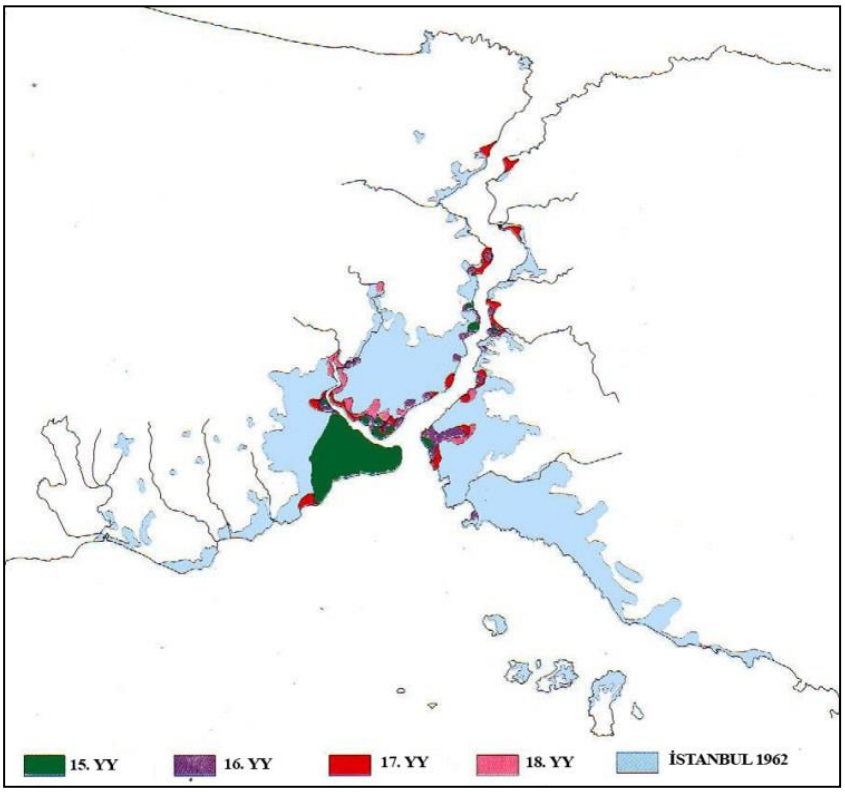
Şekil 4.3 : Bizans Dönemi İstanbul Gelişimi (BBB PM, 2006).

Beykoz, Bizans döneminde tapınak ve ayazmaları ilekutsal bir mekân olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu dönemdeki dini ve sosyal içerikli kullanışların yanı sıra yer yer korunaklı koyların güneye bakan yamaçlarında tarım ve balıkçılık faaliyetleri ile geçinen köy yerleşmeleri de olmuştur. Bu yerleşmeler; Anadoluhisarı, Kanlıca, Çubuklu ve Anadolu Kavağı'dır. Bizans öncesi ve Bizans döneminde ilçe kıyıları dini, avlanma, mesire ve Karadeniz'den gelen saldırılara (Ruslar, Bulgarlar, Vikinglere) karşı savunma için kullanılmış ve yoğun yerleşmeye açılmamıştır. Anadolu Hisarı'ndan sonra kuzeydeki kesimleriyse, Bizans döneminden sonra, insanların yaz aylarını geçirdiği banliyöler olarak kullanılmıştır (Aslan, 1989).

Bizanslıların bölgedeki üstünlükleri yedi yüz yıldan daha fazla sürmüş; Yıldırım Bayezid'ın bölgeyi ele geçirdiği tarih olan 1402 yılına kadar devam etmiştir. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethinden 51 yıl önce, Beykoz (Amikos) Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı Devleti' nin sınırları içerisine dâhil edilmiştir (Şekil 3.4). Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dâhil edilen kentin adı, bu tarihten itibaren Amikos yerine, Beykoz olarak anılmaya başlamıştır (Url-4).Beykoz' un adı,

bazı kaynaklara göre Farsça anlamı köy olan *kos* kelimesindengelmektedirveİzmit Sancağı beylerinin burada oturdukları için Beykoz'un*Beyköyü* olarak anıldığı ileri sürülmektedir. Bazı kaynaklarda ise, bölgenin ceviziyle ünlü olmasından dolayı, koz kelimesinin ceviz anlamına geldiği öne sürülmektedir. Farklı kaynaklarda ise bu çevrede yetişen ağaçların cevizlerine *hünkar cevizi* anlamında *bey kozu* denildiği ve bunun zaman içerisinde Beykoz adına dönüştüğü yer alır (Koçu, 1961).

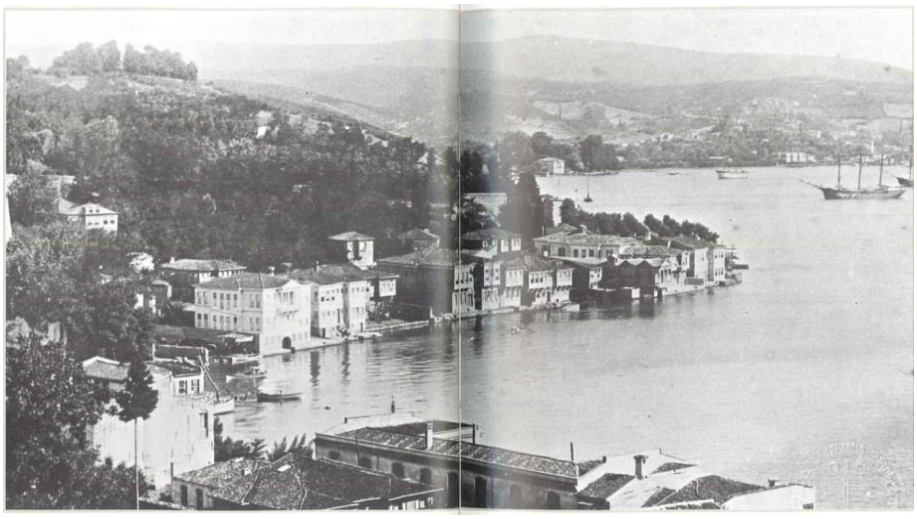
Onbeşinci yüzyılda Anadoluhisarı, Merkez, Anadolukavağımahallelerinde yerleşimler olmuştur.17.-18. yüzyıl Osmanlı döneminde ise bu yerleşmelerin yakın çevrelerine doğru yayıldığı bilinmektedir. Beykoz, 1870 yılında ilçe olmuştur (Şekil 4.4) (Uçar, 2013).

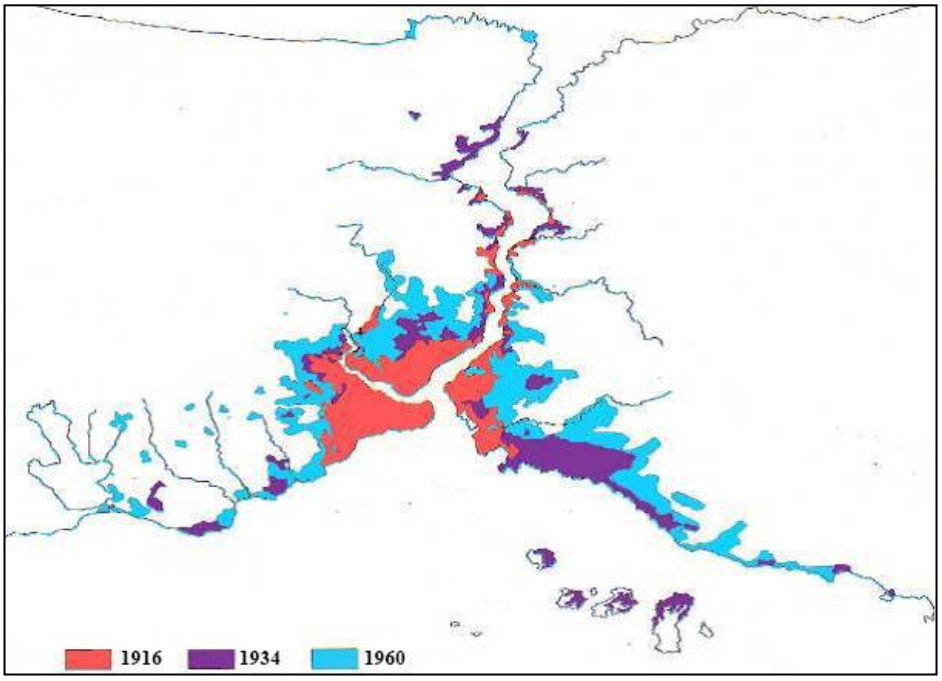
Şekil 4.4 : Osmanlı Dönemi İstanbul Gelişimi (BBB PM, 2006).

İlk Türk mahallesi, 16. yüzyılda Anadoluhisarı veçevresinde oluşmuştur. Bu dönemde Hıristiyan köyleri de varlıklarınısürdürmüştür. Bu dönemde yapılaşma kıyılarda iki katlı, sırtlarda ise en fazla üç katlı evler inşa edilmiştir. 16. yüzyılın ikinci yarısında yalılar inşa edilmeye başlamıştır. 18. yüzyıla kadar deniz çıkıntısının önem kazandığı yalı rıhtımları, sokağın bir devamışeklindedir ve ulaşımın deniz yolu ile olmasından dolayı her yalının bir de kayıkhanesi bulunmaktadır. İskeleler ise yalı mimarisinin bir parçasını oluşturmuşlardır(Aslan, 1989).Cumhuriyet kurulduktan

sonra da Beykoz ilçe statüsü korumuştur. 20. yüzyılda hemenhemen tüm kıyı şeridi boyunca yerleşimlere rastlanmaktadır (Şekil 4.5), (Şekil 4.6). Bu dönemde Boğaziçi'nin hem coğrafi görünümünde, hem de Boğaziçi sakinlerinin sosyal yapısında ve yaşamlarında farklılıklar olmuştur(Aysu, 1990).

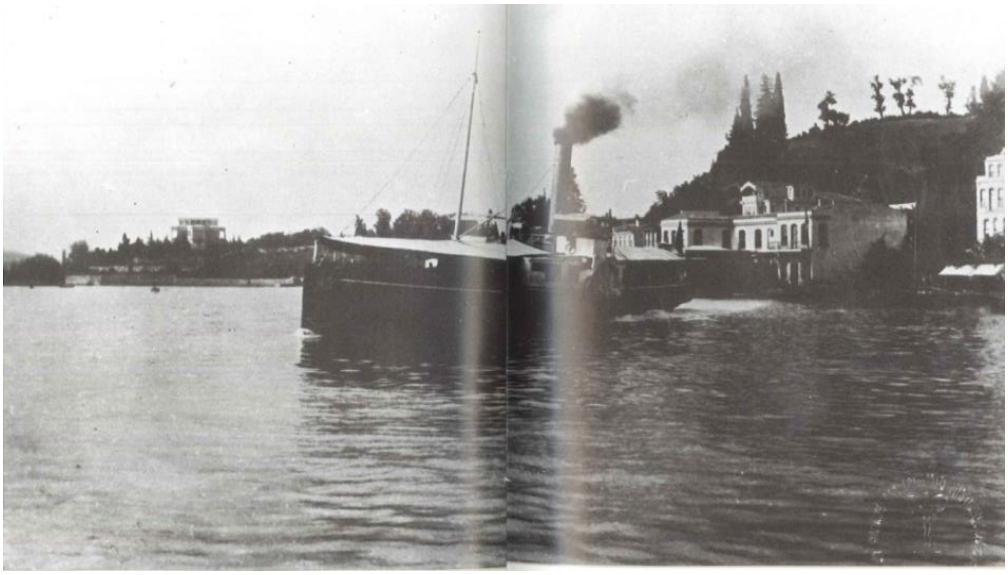
Şekil 4.5 : Cumhuriyet Döneminde Beykoz Koyu (Küçükerman, 1988).

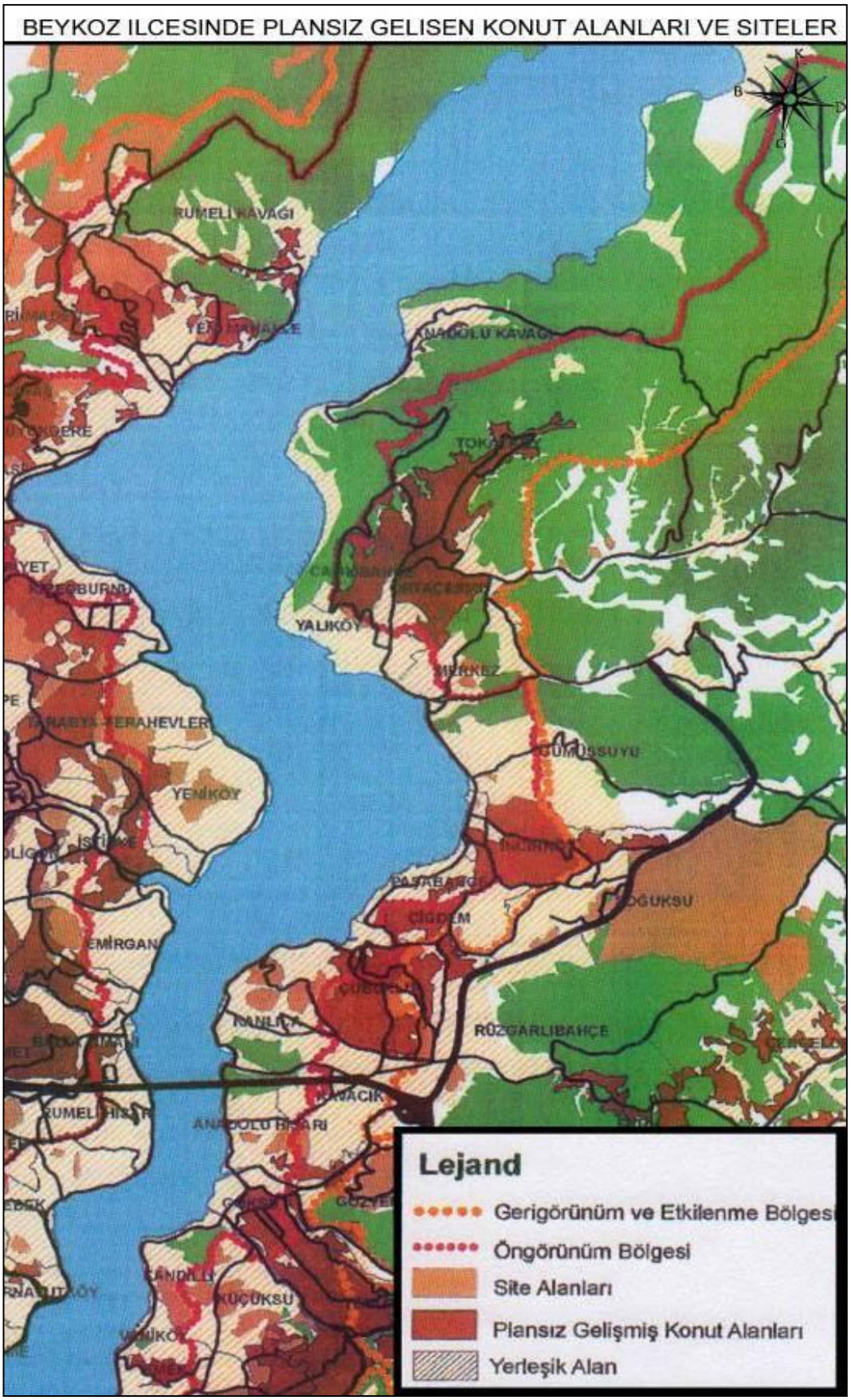
Şekil 4.6 : Cumhuriyet dönemi İstanbul gelişimi (BBB PM, 2006).

Buharlı gemilerin kullanılmaya başlanması, ulaşımı kolaylaştırmıştır. Böylece Beykoz, yazlık ağırlıklı olarak kullanılan bir bölge olmaktan çıkmış ve bu gölgede daimi yerleşim alanları oluşmaya başlamıştır. Vapur seferlerinin başlaması ile Boğaz köylerinin meydanlarına açılan iskeleler kurulmuştur. Bu meydanlar, ticaretin ve sosyalleşmenin olduğu mekânlar haline gelmiştir (Aysu, 1990).

Sanayi devrimi ile birlikte makineleşme, nüfus patlamaları ve kırsal alanlardan kentlere yoğun göç yaşanmıştır.Diğer il ve ilçelerde olduğu gibi Beykoz'da da hem kıyı kesiminde hem de iç kesimlerde tepelere doğru yerleşim alanlarında artış görülmüştür (Şekil 4.7), (Şekil 4.8).

Şekil 4.7 : 20.Yüzyıl' ın başlarında Beykoz Koyu (Küçükerman,1988).

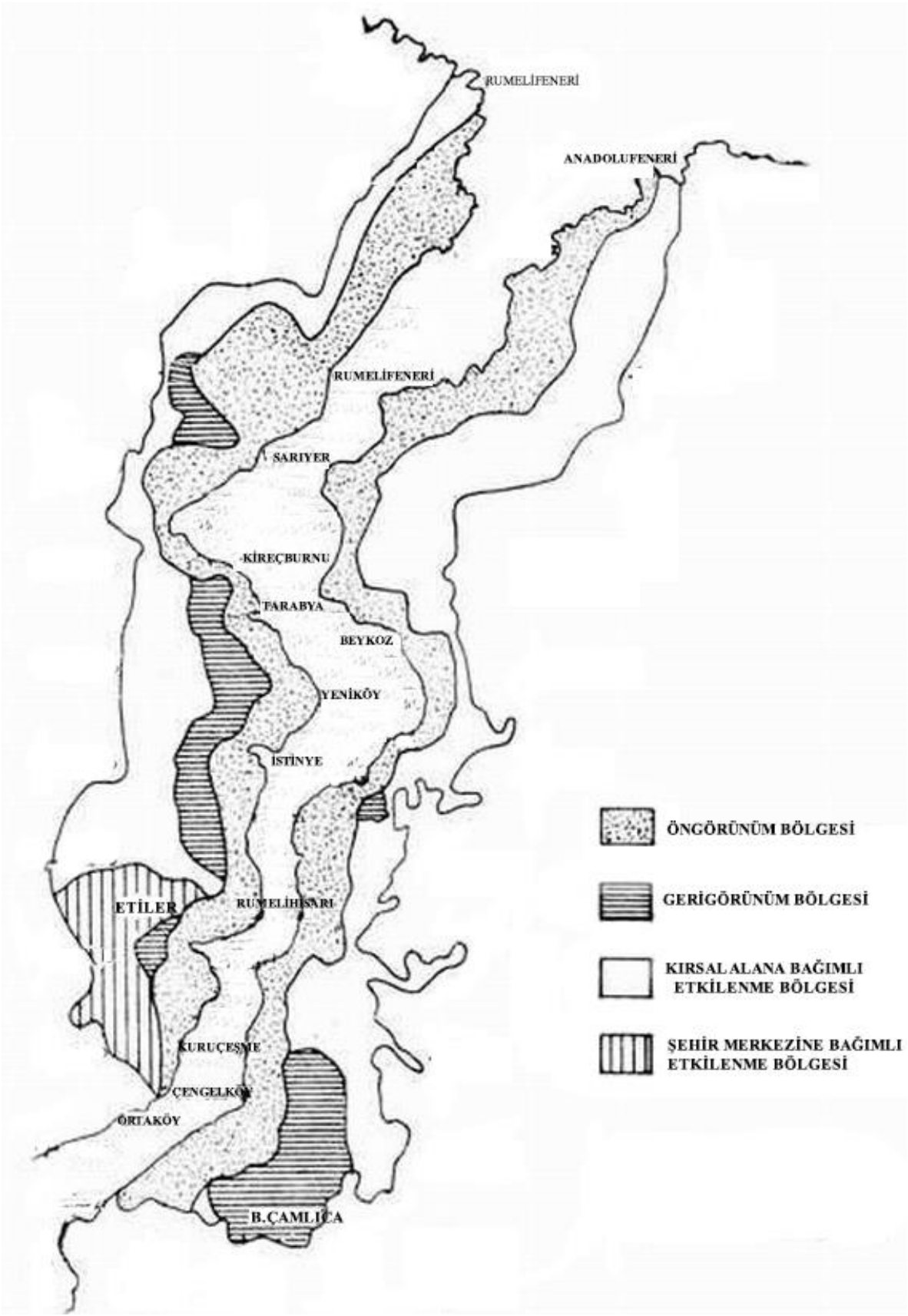

Şekil 4.8 : Beykoz İçesinde plansız gelişen konut alanları (Kozaman, 2007).

Nüfusun kentlerde yoğunlaşmasıöncelikle tarihsel dokuda tahriplere nedenolmuştur (Tekin, 1990). Kentlerdeki sanayileşme ve kentleşmeye bağlı olarak, demografik hareketlerde de değişimler görülmeye başlanmıştır. 1950'lerde başlayan göç hareketlerinin sonucu olarak, 1960'lardanitibaren Beykoz' da fabrikaların kurulması, Beykoz sırtlarının gecekondu bölgesi haline gelmesine neden olmuştur.1950 ve 1960 yılları arasında daha çok Karadenizlilerin yerleştiği bölgeye, 1960 sonrasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç olmuştur (Şekil 4.9). İlçenin yoğun göç almasının nedeni, Paşabahçe Şişecam, Beykoz Deri ve Kundura ve Tekel Fabrikaları ile birlikte çok sayıda küçük işletmenin varlığı olmuştur. Bu dönemde Beykoz nüfusunun büyük çoğunluğu bu fabrikalarda çalışmakta veya işçi nüfusun beslediği küçük ticari işletmelerde esnaflık yapmaktadır. Balıkçılık, tarım, bostancılık ve hayvancılık da geri kalan Beykoz halkı için önem kazanmıştır (BB İM, 2014).

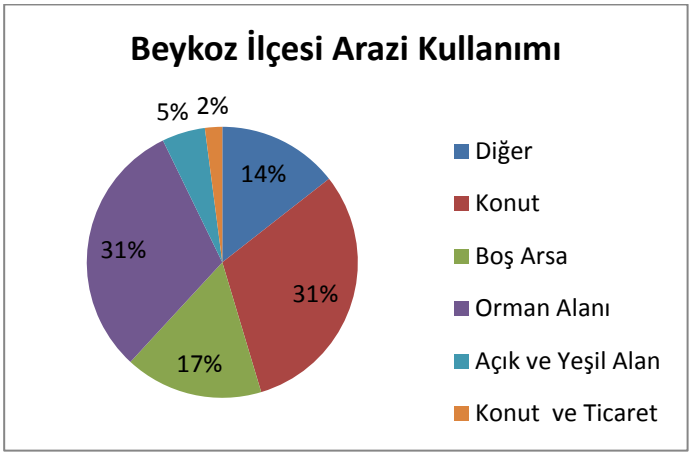
Yirmibirinci yüzyılda Beykoz, Paşabahçe'den kuzeyde Ortaçeşme'ye ve Tokat Deresi Vadisine kadar aralıksız uzanan bir yerleşme bölgesidir. Kuzeyden güneye doğru Tokat, Ortaçeşme, Çamlıbahçe, Yalıköy, Merkez (Beykoz), Gümüşsuyu muhtarlıkları Beykoz ilçesini oluşturmaktadır. Kuzeyde Ortaçeşme ve Tokat Deresi Vadisi'nin çevresindeki ve arkasındaki tepeler ile Serviburnu'nun üstünde kalan tepelerin güney yamaçları tümüyle gecekondularla dolmuştur (Anon., 1993).

22.07.1983 onay tarihli ve 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım Planı' na göre Boğaziçi bölgesi ön görünüm bölgesi, geri görünüm bölgesi, kırsal alana bağımlı etkilenme bölgesi, şehir merkezine bağımlı etkilenme bölgesi olarak bölgelere ayrılmıştır (Şekil 4. 9).Boğaziçi ön görünüm bölgesi, sahil şeridine bitişik olan ve 22/7/1983 tarihli 1/1000 ölçekli imar uygulama planında gösterilen bölgedir. Beykoz ilçesinin kıyı şeridi, bu plana göre ön görünüm bölgesindedir (Url- 88).

Şekil 4.9 : Boğaziçi ön görünüm haritası (Url-88).

İlçenin arazi kullanımı incelendiğinde açık yeşil alan olarak nitelendirilen ağaçlandırılmış alanlar, hobi bahçesi, mesire yeri ve park alanları toplamı 54,9 hektardır. Donatıların kapladığı alan bu alan içerisinde %1' lik bir alana sahiptir. Donatıların kapladığı alanlar içinde, dini tesis, eğitim tesisi, resmi kurum, sosyal tesis, spor alanı, sağlık kurumu ve mezarlık alanı dahil edilmiştir. Çalışma alanı içerisinde 174, 8 hektar boş alan bulunmaktadır (Şekil 4. 10) (BB İM, 2014).

Şekil 4.10 : Beykoz İlçesi arazi kullanımı grafiği (BB İM, 2014).

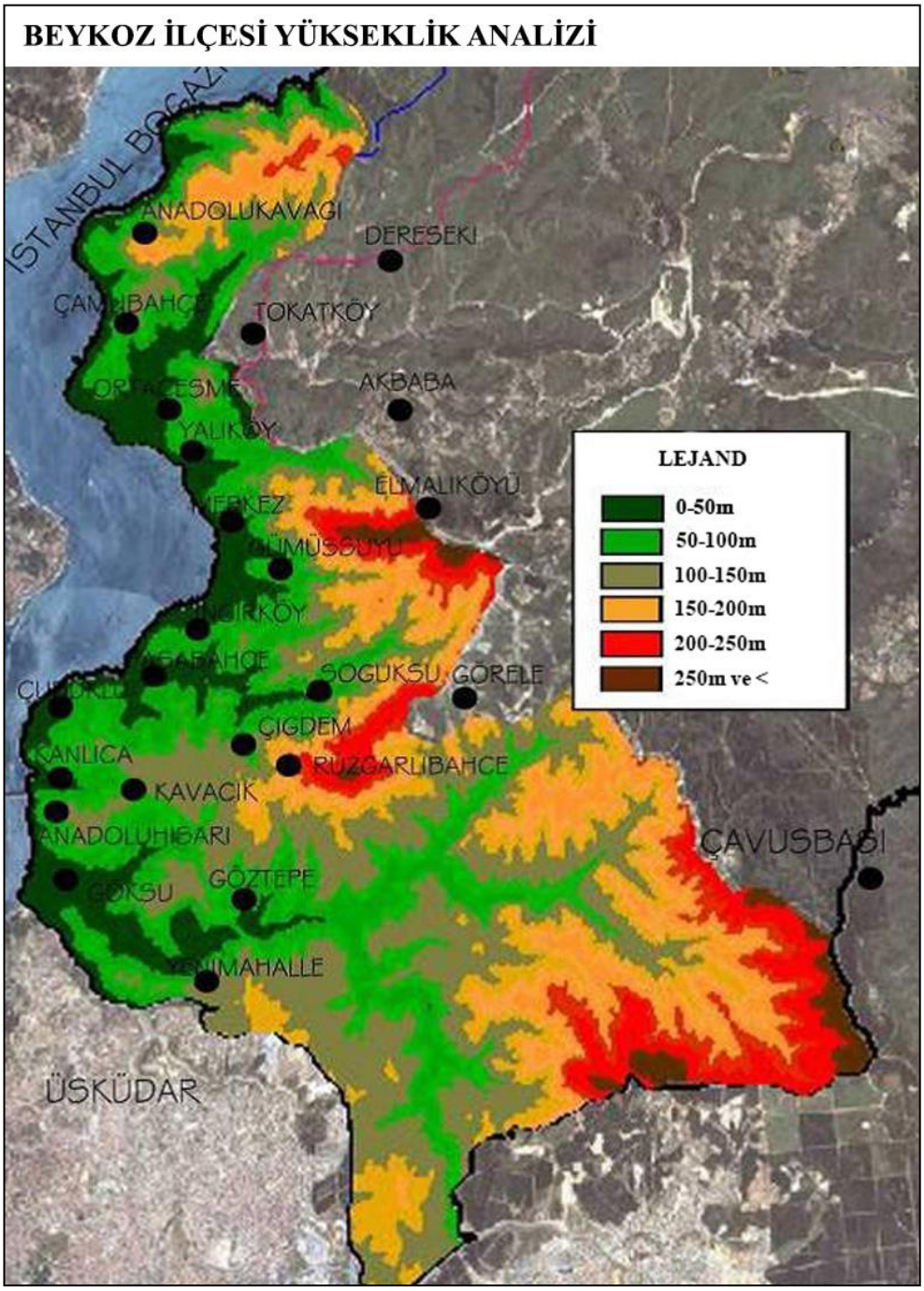
4.1.2 Beykoz İlçesi' nin doğal yapısı

4.1.2.1 Topografik yapı

İlçede en dik yamaçlar bölgenin kuzeyinde olup, bu alanlarda arazi eğimleri % 60'ları bulmaktadır. İlçede vadiler KB – GD yönlerinde, birbirlerine paralel, İstanbul Boğazı'na dik biçimde konumlanmışlardır. Vadiler arasındaki uzaklıklar çok fazla olmamakla birlikte birbirlerinden 100 – 200 m yükseklikteki tepelerle ayrılmışlardır. Önemli vadiler; Göksu Küçüksu, Çubuklu ve Beykoz Vadileridir. Göksu – Küçüksu vadileri ilçenin en büyük vadileridir, küçük fakat etkili vadi kolları mevcuttur. Göksu Deresi'nde kaymış gömük menderesler yer alır ve vadi içinde alüvyal topraklara rastlanmaktadır. Erozyonla taşınıp gelen bu topraklar tarımsal faaliyetler için uygundur (Çavuşlar, 1991).

Beykoz ilçesi genel olarak tepelik bir yapıya sahiptir ve düz alanlar azdır (Şekil 4.11). Arazi 250 - 350 m arasındaki tepeler ile bunların dik yamaçlarından oluşmaktadır. Tarıma uygun olan düz ve az eğimli I., II., ve III. sınıf arazilerinin toplamı ilçe arazisinin % 7.1'ini oluşturmaktadır (3070 ha). Toprak koruma tedbirleri alınarak tarım yapılabilecek oldukça eğimli IV. sınıf arazinin oranı % 1.3'tür (576 ha). Ormancılık ve otlağa (mera) bırakılması gereken dik ve çok dik eğimli VI., VII.

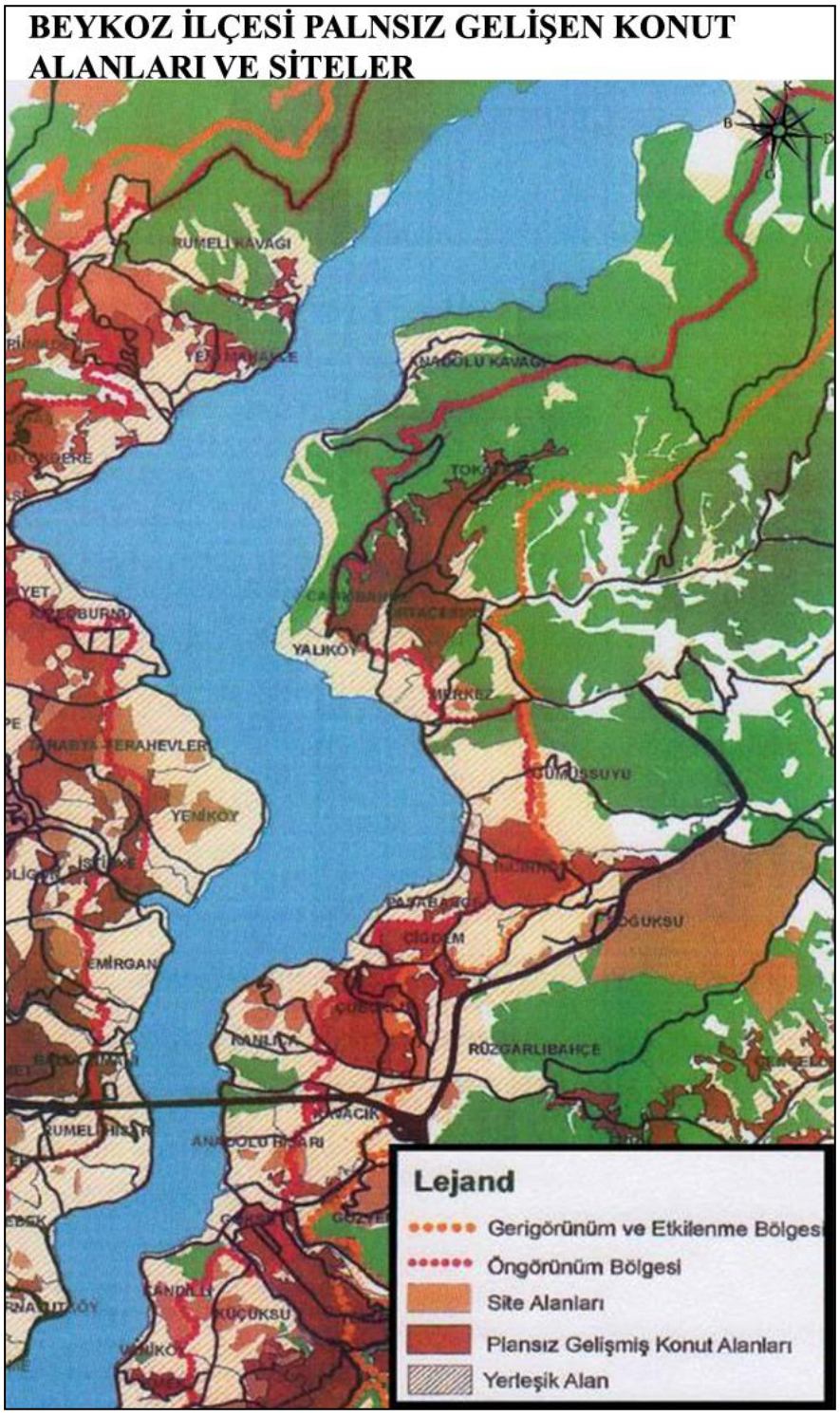
sınıf arazileri % 84.1'dir (36162 ha). Kalan % 7.4'ü de yerleşme alanı, kumul alanı vb. arazidir (Pirgaip, 2007).

Şekil 4.11 : İlçe mahallelerinin yükseklik analizi haritası (Pirgaip, 2007).

İlçenin bakı analizine göre, alanın genelinde arazinin yöneliş dağılımı değerlendirildiğinde batıya bakan alanların %15,26 ile ilk sırada geldiği görülmektedir. Bu alanların büyüklüğü yaklaşık 177,39 hektardır. Batıya yönelen alanları %14,83 ile güneybatıya bakan alanlar izlemektedir, bu alanların büyüklüğü ise 172,35 hektardır. Bu değeri %13,73 ile güneye bakan alanlar, %11,06 ile kuzeye

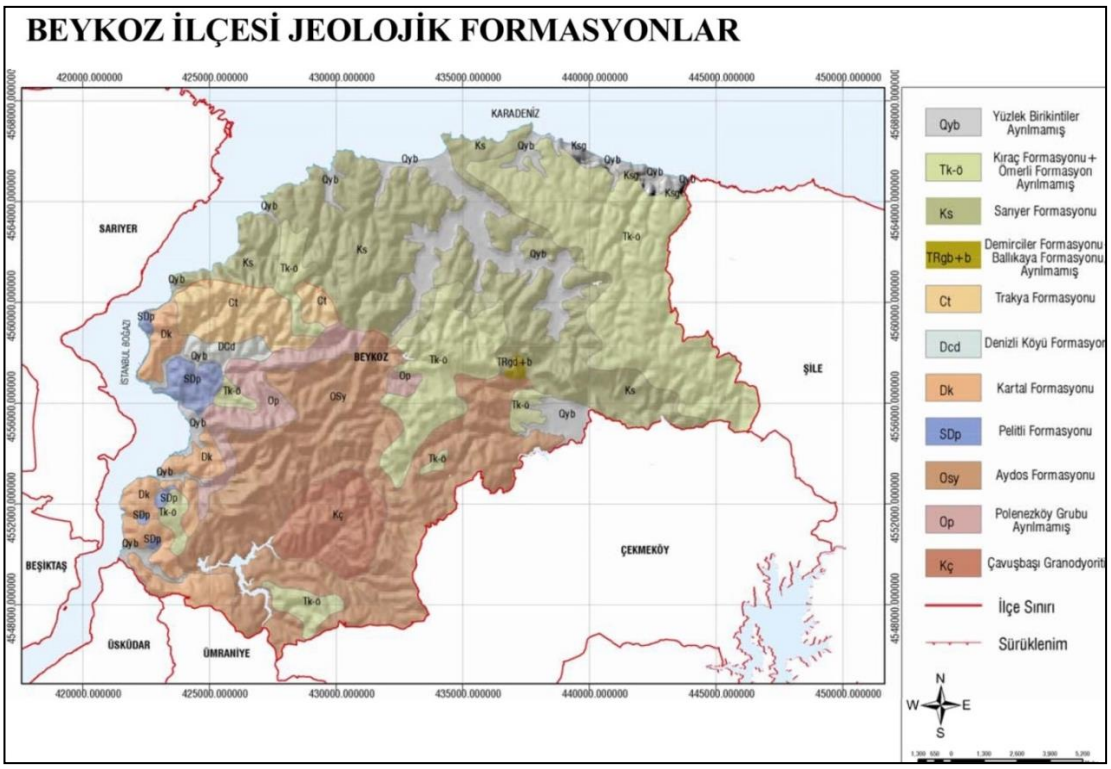
yönelen alanlar izlemektedir. Doğuya ve Kuzeydoğuya yönelen alanların toplam büyüklüğü ile 187, 54 hektardır. Doğuya bakan alanlar, toplam alanın %8,02 si olup, alansal büyüklüğü ise 93,24 hektardır. Kuzeydoğuya bakan alanlar ise planlama alanının %8,11' ini kapsamaktadır. Düz olan alanların alansal büyüklüğü ise 8,50 hektar olup, ilçenin %0,73' ünü kapsamaktadır (Şekil 4.12) (BB İM, 2014).

Şekil 4.12 : İlçe mahallelerinin bakı analizi haritası (Pirgaip, 2007)

4.1.2.2 Jeolojik yapı

Jeolojik yapı incelendiğinde, bölgedeki KB - GD istikametinde uzanan faylar, bölgesel morfolojiye şekil veren en önemliyapılardır. İstanbul ve civarında KD - GB ve KB - GD yönelimli genç morfolojik yapı bulunmaktadır (Şekil 4. 13).

Şekil 4.13 : Beykoz İlçesi Jeolojik Formasyonlar Haritası (Yücel, 2012).

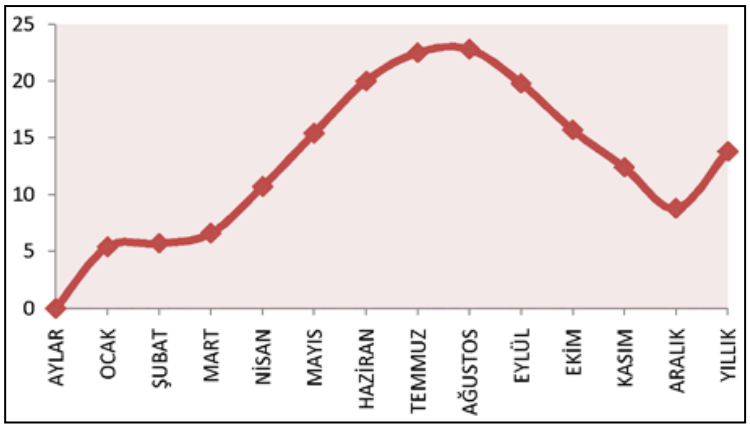
Alanda bu tipte üç önemli yapı vardır. Bunlardan birincisi normal faydır. Bu fay Çavuşbaşı'ndan başlamakta, Beykoz Merkez'inden Boğaz'ın karşı yakasına Sarıyer'e kadar devam etmektedir. İkincisi ise daha kuzeyde bulunmakta, stratigrafik ötelenmeleri oluşturmakta ve kireç taşlarını geçtiği yerlerde yüksek debili kaynak boşalımlarına (Akbaba Kaynağı) sebebiyet vermektedir. Üçüncü önemli yapı ise bir dolgu atılımlı fay zonu olan ve Şile'den Sarıyer'e kadar uzanan bindirme zonudur(Öztürk, 1998).

Bölgedeki karstik kireçtaşlarının özellikle Pliyosen çökelleri gibi geçirimsiz perdelerle karsıkarsıya geldiği fay hatlarından yüksek debili su boşalımları olduğu söylenebilir. Beykoz İstanbul içinde depremsellik açısından daha güvenilir bir yer olmakla birlikte iki önemli kırık hattına da sahiptir. Bunlardan en genç olanı yani tehlikelisi Sarıyer'den Beykoz'a ve buradan Çavuşbaşı'na geçen ve tekrar aktive

olma ihtimali olan bir kırıktır. İkinci kırık hattı ise daha kuzeyde Bozhane Köyü'nde Mahmut Şevket Paşa üzerinden Anadolukavağı'na uzanan kırık hattıdır. Bu kırık daha yaslı olup daha az tehlikelidir. Bölgede heyelan gibi kitle hareketleri Pliyosen çökelleri (Beykoz ile Paşabahçe arasında) ve Gözdağ Formasyonu (Kavacık civarı) için yersel tehlikeler oluşmaktadır (Öztürk, 1998).

4.1.2.1 İklim

İlçe ve yakın çevresinde Akdeniz iklimi ile Karadeniz ikliminin karışımı olan *Geçiş Tipi İklim* etkilidir. Yazlar, Akdeniz kadar sıcak olmamakla birlikte Karadeniz kadar yağışlı değildir. Ortalama sıcaklık değerleri bakımından en yüksek sıcaklıklar Ağustos ve Temmuz aylarında, en düşük sıcaklıklar ise Ocak ve Şubat aylarında görülür. Ortalama yağış değerleri bakımından ilçe en çok Aralık ve Ocak aylarında, en az Temmuz ve Ağustos aylarında yağış almaktadır. İlçenin yıllık ortalama yağış miktarı 752.5 mm 'dir. Ortalama nisbi nem değerleri bakımından Aralık, Ocak ve Mart ayları en yüksek, Ağustos ve Eylül ayları en düşük değeri almaktadır. Ortalama buhar basıncı değerleri bakımından Temmuz ve Ağustos ayları en yüksek, Ocak ve Şubat ayları en düşük değeri almaktadır (Şekil 4. 14).İlçede hâkim rüzgârlar Lodos ve Poyrazdır. Çavuşbaşı Beldesi'nde Lodos, Yıldız, Karayel ve Poyraz rüzgârları görülür (BB İM, 2014).

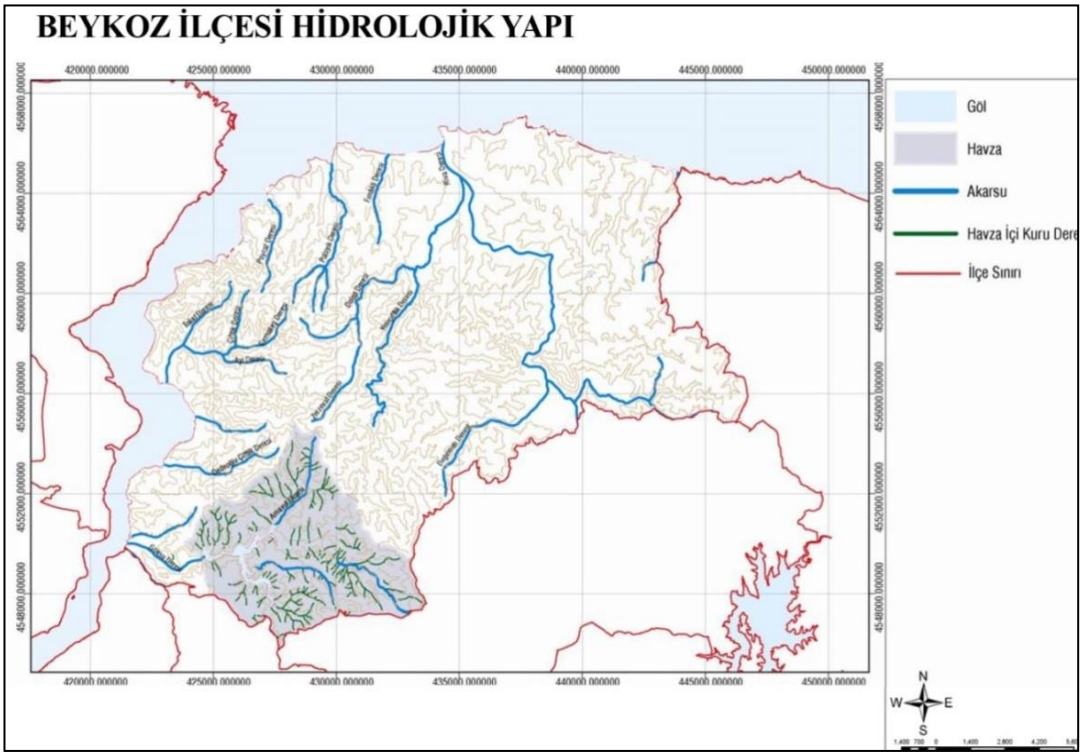

Şekil 4.14 : Beykoz İlçesi Ortalama Sıcaklık Değerleri (Url-89).

4.1.2.2 Hidroloji

Beykoz ilçesinde büyük akarsu bulunmamakla birlikte mevcut önemli akarsular; Beykoz deresi, Çubuklu deresi, Göksu deresi, Küçüksu deresi ve Riva deresidir (Yılmaz, 1997).Bu dereler içerisinde en yüksek debiye sahip olan Riva deresine; Dolap deresi, zerzevatçı deresi, yeni çiftlik deresi, Ayışarpı deresi ve Değirmen

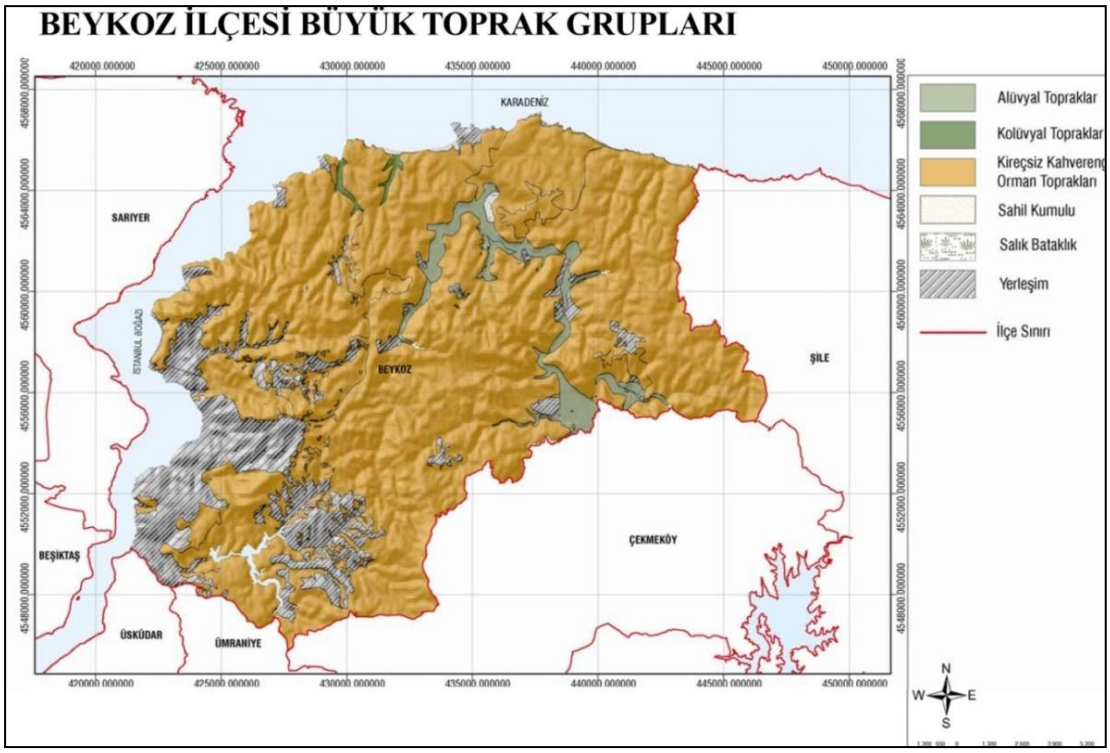
deresi akmaktadır. Bunlara ek olarak çalışma alanı içersinde Halayık dere, Poyraz, Sivat, Tokat deresi, Çiftlik deresi, Sırmakeş deresi, Ayı deresi bulunmaktadır. Ayrıca alan içerisinde bulunan Elmalı Barajı, İstanbul Metropoliten Alanın içme suyunun bir bölümünü temin etmektedir. baraja; Karanlıkdere, Çengeldere, Çonguldere, Dudakdere Dutdere, Baklacık Deresi ve Arnavutköy Deresi akmaktadır (Şekil 4.15) (BB İM, 2014).

Şekil 4.15 : Beykoz İlçesi Hidrolojik Yapı Haritası (Yücel, 2012).

4.1.2.3 Toprak

Beykoz ilçe sınırları içerisinde, Kireçsiz Kahverengi orman toprağı, Alüvyal topraklar, Kalüvyal topraklar bulunmaktadır. Ayrıca büyük toprak grubu olarak değerlendirilmeyen Sahil Kumullar ve Sazlık Bataklıklarda ilçe sınırı içerisinde yer almaktadır (Şekil 4. 16). Kireçsiz kahverengi orman toprakları, zayıf ana materyal üzerinde iyi drene olan yamaçlarda oluşmaktadırlar. Çoğunlukla bitki örtüsü orman karakterindedir.Beykoz ilçesi toprak yapısının büyük bir kısmını oluşturan bu toprak grubu,25,505 km² bir alanıkaplamaktadır. Yüzeysel akış ile yukarı arazilerden taşıdıkları materyalleri akarsu yatakları boyunca taşıyıp, taşkınlarla akarsu çevresinde biriktirmesiyle oluşan alüvyal topraklar, Beykoz ilçesinde 11,41km² alanı kaplamaktadır.

Şekil 4.16 : Beykoz İlçesi Toprak Grupları Haritası (Yücel, 2012).

Dik eğimli arazilerin yüksek kısımlarından, yerçekimi, toprak kayması, yüzey akışı gibi nedenlerle taşınan materyallerin eteklerde birikmesi sonucunda oluşan toprak grupları olan kolivyal topraklar,Beykoz ilçesi Anadolu Feneri köyünde görülür ve 1,04 km² bir alanı kaplar.

Kıyı kesimlerde, pedolojik olayın gerçekleşmeden, materyallerin dalga hareketleri ile taşınıp depolandığı alanlar olan kumul alanlar,Beykoz İlçesinde 0,4 km² lik bir alanı kaplamaktır.Özellikle havzaların su depolama bölgelerinde veya deltaların denize yakın bölgelerinde oluşan sazlık bataklıklar devamlı ıslak alanlardır ve emilim hızları çok düşük olan bu alanlarda depolanan su, hem tatlı hem de tuzlu su flora ve faunasına hizmet etmektedir. Beykoz ilçesi sazlık bataklık alanlar Riva köyü sınırlarıiçersinde 0,39 km² lik bir büyüklüğe bir alan sazlık bataklıklardan oluşur (BB İM, 2014& Yücel, 2012).

4.1.2.4 Bitki örtüsü

İstanbul, Avrupa-Sibirya Fitocoğrafik Bölge ile Akdeniz Fitocoğrafik Bölgesinin kesişiminde konumlanmıştır. llıman iklime uyum sağlamış bitkilerin yetiştiği Avrupa –Sibirya Fitocoğrafik Bölgesi, Beykoz' un bulunduğu Marmara bölgesinin kuzey kıyıları ile tüm Karadeniz kıyılarını kapsar. Marmara kıyıları ve boğaz

boyunca Akdeniz iklim türünün karakteristik bitki türleri olan maki ve pseudomaki bitki formasyonları görülmektedir (BB İM, 2014). Buna ek olarak Beykoz ilçesi' nin farklı bakılara sahip olmasından kaynaklanan lokal iklim koşulları, farklı yükselti ve alçaklıklarda konumlanmış olması, çeşitlilik arz eden toprak yapısından dolayı bitki örtüsü bakımından zengindir.

Alan içindeki bitki örtüsü genel olarak, ormanlar ve makilerden oluşmaktadır. İlçe'de hâkim bitki örtüsü orman olup, orman alanları 26 879 hektardır. Hakiki orman örtüsü ise Milli Park ilan edilen Polonez Köy çevresindedir. Beykoz ilçe sınırları dahilinde 81 familya ve 259 cinse ait toplam 431 takson yer almaktadır (Tarakçı, S. vd., 2012). Orman türleri içersinde yapraklı türler olarak, meşe (Quercus spp.) , kayın (Fagus spp.), kestane (Castenea sativa) , kavak (Populus spp.), gürgen(Carpinusbetulus) , karaağaç (Ulmus campestris), çınar (Platanus orientalis), dişbudak (Fraxinusexelcior), kızılağaç (Alnus spp.),söğüt (Salix babylonica),kızılcık (Cornus spp.) ve yabani elma (Malus spp) yer almaktadır. Maki türü olarak defne (Laurus nobilis), Sakız (Pistacia terebinthus) , erguvan (Cercis siliquastrum), katırtırnağı (Spartiumternceum), lobenler (Citrus solvifolius, Ostus villasus),ateşdikeni (Pyracanthacoccinea), akçameşe (Quercus lotifolius), kermes meşesi (Quercus coccifera) bulunmaktadır (Yücel, 2012).

4.1.2.5 Fauna

Beykoz ilçesinde özellikle İstanbul' un kuzey ormanlarında, karaca (*Capreolus caprelous*), yaban domuzu (*Sus serofa*), yaban kedisi (*Felis silvestris*), çakal (*Canis aureus*), tilki (*Vulpes vulpes*), porsuk (*Meles meles*), ağaç sansarı (*Martes martes*), gelincik (*Mustela nivalis*), alaca sansar (*Vormela peregusna*), tavşan (*Lepus europaus*), tarla sincabı (*Citellus citellus*), fındık faresi (*Muscardinusavellarianus*), kirpi (*Erinaceus concolar*), köstebek (*Talpa europaea*), orman ağaç faresi (*Dryonis nitedula*), yediuyuklar (*Glis glis*), fare (*Mus musculus*), adi tarla faresi (*Microtusarvalis*), sakallı yarasa (*Myotis mystacinus*), cüce yarasa (*Pipistrellus pipistrellus*), gibi hayvanların yaşadığı bilinmektedir (Şen, 2000). Orman alanları göçmen kuşlar için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, İstanbul çevresindeki tek geniş orman koruma sahaları olan Polonezköy Tabiatı Koruma Alanı (3006 ha) ve Belgrat Ormanı (3600 ha) ÖKA (Özel Koruma Alanları) sınırlarına dâhil edilmiştir (Yücel, 2012).

Beykoz İlçesi, genel olarak tepelik bir yapıya sahiptir ve düz alanları azdır. Arazisi, tepeler ile bunların dik yamaçlarından oluşmaktadır. İlçenin bakı analizine göre, alanın genelinde arazinin yöneliş dağılımı değerlendirildiğinde batıya bakan alanlar ilk sıradadır.Bu anlamda Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nın bulunduğu ilçe olan Beykoz arazisi bakı ve jeolojik yapısı nedeni ile tarım faaliyetleri için elverişli olmamasına karşın, Akdeniz ve Karadeniz iklimi bir arada görüldüğü için bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir ve İstanbul' un Kuzey ormanlarının bir bölümü burada bulunur. Toprak yapısı çoğunlukla orman toprağı olan ilçede büyük akarsu olmamakla birlikte çok sayıda küçük akarsu bulunmaktadır. Bu bağlamda, Beykoz İlçesi doğal yapısı ile kentleşmenin hızla arttığı İstanbul için büyük önem taşımaktadır. İlçenin bahsi geçen doğal özellikleri nedeni ile tarım arazisi olarak kullanılacak bölgesinin kısıtlı oluşu ve orman arazisinin çoğunlukta oluşu, ilçe için koruma ve kullanmanın, yalnızca sahip olduğu endüstriyel miras açısından değil doğal yapısı bakımından da önem arzettiğini ortaya koymaktadır.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, endüstriyel geçmişin şahitliğini yapmasının yanı sıra, sahip olduğu geçiş iklimi, zengin bitki örtüsü ve su kaynakları, fauna çeşitliliği gibi doğal özellikleri bakımından, İstanbul'un korunması gereken ilçelerinden Beykoz' da konumlanması gereği, hassasiyetle değerlendirilmesi gereken bir mekândır.

Beykoz ilçesinde,Beykoz işi ve çeşmibülbül olaraktanınan cam sanatı ürünlerinin üretildiği cam fabrikaları, derelerin kenarında Beykoz testi ve küplerinin üretildiği çömlekhaneler, ordunun ihtiyacını karşılamak için debbahane ve dikimhane, mum fabrikası gibi pek çok farklı sektörde üretim yapan endüstri tesisi inşa edilmiştir. Beykoz ilçesinin sahip olduğusu kaynaklarının üretim için gerekli enerjiyi elde etmede kullanılabilir olması, deniz kıyısındaki konumu itibari ile ilçedeki endüstri tesislerinin hammaddelerinin ve son ürünlerinin nakliyesinin deniz yoluyla yapılabilmesi, kuzeyinde yer alan kömür madeninin sanayidekullanılması ve dönemin yerleşim bölgelerinden uzak olması itibari ile endüstri tesislerinin kurulması için oldukça uygun bir alan olarak görülmüştür. Dolayısı ile ilçede çok sayıda sanayi tesisi kurulmuştur. Bu tesislerin bazıları yok olmuşken bazıları halen mevcuttur. Beykoz ilçesinde kurulmuş olan endüstri tesisleri kronolojik sıra ile verilmiştir.

Çizelge 4.1 : Beykoz İlçesinde kurulmuş olan endüstri tesisleri, Köksal (2005)' dan uyarlanmıştır.

Endüstri Tesisinin Adı	**Kuruluş Yılı**	**Kurulduğu Yer**	**Mevcut/ Değil (2015)**
Çuha ve İpekli Dokuma Fabrikası	1719'dan önce	Beykoz	Mevcut değil
Çubuklu Cam ve Billur İmalathanesi	1798-1878	Çubuklu	Mevcut değil
Beykoz Dikimevi (eski Kağıthane)	1803-1805, 1863	Beykoz	Mevcut
Kâğıt Fabrikası, Hünkâr İskelesi	1804	Beykoz	Mevcut değil
Çuka ve Kağıt Fabrikası	1805	Beykoz	Mevcut değil
Beykoz Askeri Debbağ Fabrikası (Deri ve Kundura Fabrikası)	1810	Beykoz	Mevcut
Modiano Cam Fabrikası	1884	Paşabahçe	Mevcut değil
Beykoz Hamidiye Kâğıt Fabrikası	1890	Beykoz	Mevcut değil
Umuryeri Kireç Fabrikası	1902	Beykoz	Mevcut değil
Yorgi Pagapulo Konserve Fabrikası	1903-12 arasında	Çubuklu	Mevcut değil
Göksu Tuğla ve Kiremit Fabrikası	1913'ten önce	Göksu	Mevcut değil
Testi imalathaneleri	19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başı	Göksu,Anadolu Hisarı, Eyüp	Mevcut değil
Kalınoğlu Ananyas Deri Fabrikası	1900-1910	Beykoz	Mevcut değil
Paşabahçe Tuğla ve Kiremit Fabrikası	1910	Paşabahçe	Mevcut
Göksu Testi Fabrikası	1918'den önce	Göksu, mevcut değil	Mevcut değil
Mazot Fabrikası	1922'den önce	Umuryeri/Beykoz	Mevcut değil
Paşabahçe İspirto ve İçki Fabrikası	1923	Paşabahçe	Mevcut değil
İspermeçet Mum Fabrikası	1930	Paşabahçe	Mevcut değil
Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası	1934	Paşabahçe	Mevcut

Çizelge 4.1 (Devam).

Endüstri Tesisinin Adı	Kuruluş Yılı	Kurulduğu Yer	Mevcut/ Değil (2015)
Çuha ve İpekli Dokuma Fabrikası	1719'dan önce	Beykoz	Mevcut değil
Çubuklu Cam ve Billur İmalathanesi	1798-1878	Çubuklu	Mevcut değil
Beykoz Dikimevi (eski Kağıthane)	1803-1805, 1863	Beykoz	Mevcut
Kâğıt Fabrikası, Hünkâr İskelesi	1804	Beykoz	Mevcut değil
Çuka ve Kağıt Fabrikası	1805	Beykoz	Mevcut değil

4.1.2.1 Beykoz Çuha ve Kağıt Fabrikası

III. Selim döneminde, 1805'te, Beykoz Korusu' nun kuzeyine doğru dereboyunda Beykoz Çuha ve Kâğıt Fabrikası kurulmuştur (Şekil 4. 17). Bundan 80 yıl kadar sonra tekrar Hamidiye Kâğıt Fabrikası kurulmuş, çeşitli duraklamalarla 1915'e kadar üretim yapılabilmiştir (Yücel, 2012). Fabrika kompleksi, 1812 Kauffer Haritasında, 1909 Necip Bey Haritasında, 1945 Alman Mavisi Haritasında ve 1957 kadastral paftasında izlenebilmektedir.

Şekil 4.17 : Yüzyılda Beykoz Korusu ve III. Selim Kâğıt Fabrikası (Küçükerman, 1988).

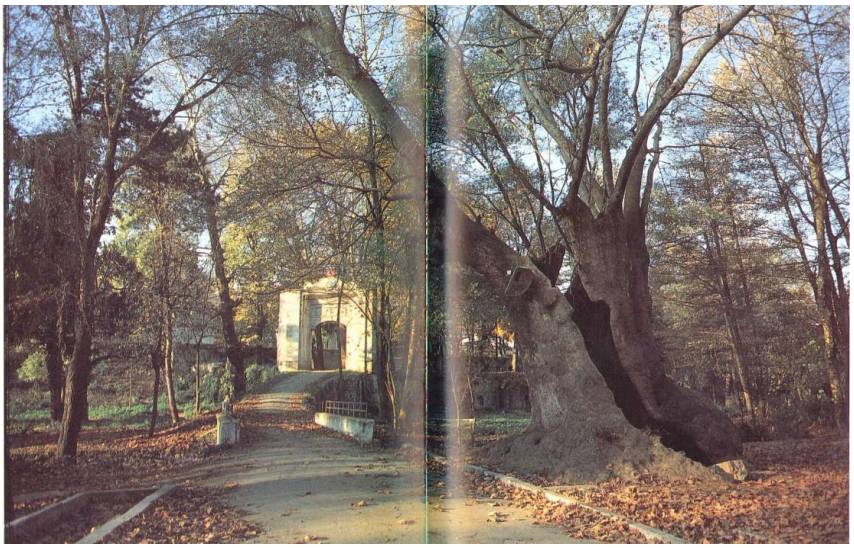
Komplekse ait bazı yapı birimlerinin artık mevcut olmadığı yine haritalardan anlaşılabilmektedir. Yapılarda genel olarak zamanın ve kullanımın verdiği ağır tahribatlar meydana gelmiştir. Beykoz kağıt ve çuha fabrikası 1803-1805' te kurulmuş, 1826' da kundura işletmesine dönüştürülmüş, 1863'te kadar askeri dikimhane olarak kullanılmış, 1845' te debbağhaneye bağlanmış, 1945' te kışlaya dönüştürülmüş, 1980' de atıl duruma gelmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 : Beykoz Çuha ve Kağıt Fabrikası (Beykoz Kışlası ve Dikimhane) mevcut durumu(Url-91).

Komplekse ait bazı yapı birimlerinin artık mevcut olmadığı yine haritalardan anlaşılabilmektedir. Yapılarda genel olarak zamanın ve kullanımın verdiği ağır tahribatlar meydana gelmiştir. Beykoz kağıt ve çuha fabrikası 1803-1805' te kurulmuş, 1826' da kundura işletmesine dönüştürülmüş, 1863'te kadar askeri dikimhane olarak kullanılmış, 1845' te debbağhaneye bağlanmış, 1945' te kışlaya dönüştürülmüş, 1980' de atıl duruma gelmiştir (Şekil 4.18).Kaynaklarda 2007' den beri restorasyonunun devam ettiği bilgisi yer almaktadır. Fabrika kompleksi, Bizans Döneminde arazide mevcut olan dini bir külliyenin birimleri olan yapıla, fabrika yapıları, setli bahçe, rampa köprü ve yollardan meydana gelmektedir (Şekil 4.19)(Url-90).

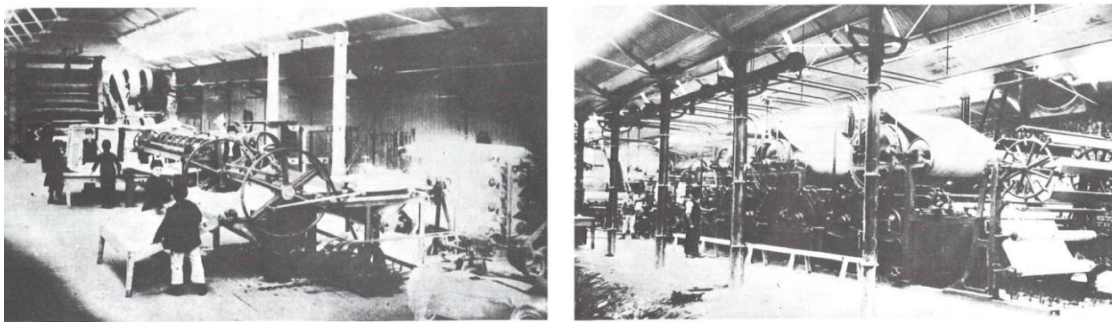
1836 yılında İstanbul'da bulunan İngiliz yazar Miss Pardoe, Boğaziçi gezileri sırasında Kâğıt ve Kumaş fabrikalarını görür ve o günkü durum hakkında şu satırları yazar: *Hünkar İskelesi mevkiinin arkasında sıra tepeler vardır. Bu tepelerin sol tarafında büyük bir kumaş fabrikası ile bir kâğıt imalathanesi bulunmaktadır. Bu tesisler geniş bir alan üzerine kurulmuşlardır (*Giz, 1967).

Şekil 4.19 : Beykoz Dikimhanesi (daha sonra kışla olarak kullanılmıştır) (Küçükerman,1988).

4.1.2.2 Hamidiye Kâğıt Fabrikası

1890 – 1893 yıllarında inşa edilmiş olanBeykoz Hamidiye Kâğıt Fabrikası da dönemin önemli üretim tesislerindendir(Şekil 4. 20). Daha sonra Beykoz Deri Kundura Fabrikası kompleksine dâhil edilmiştir.

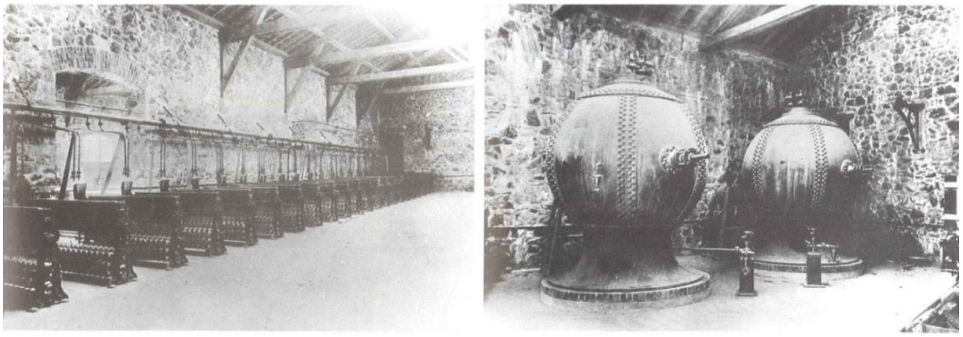
Şekil 4.20 : Hamidiye Kâğıt Fabrikasındaki sigara kağıt makinesi ve Hamidiye Kağıt Fabrikasındaki son hazırlık atölyesi (Küçükerman, 1988).

Altı aydan fazla düzenli çalışamamış olan bu fabrikanın ürünleri hakkında da herhangi bir bilgi yoktur. Bununla birlikte Hamidiye Kâğıt Fabrikası'nda üretilen kağıtların bir süre kullanıldığı kesindir. Dönde gelen kültür, sanat ve bilim dergilerinden birisi olan *Maarif'de*yazılan yazılardan*yerli kağıdın* dönemin aydınlarınca olumlu karşılandığının bilinmektedir.

4.1.2.3 İspermeçet Mum Fabrikası

Osmanlı Fransız ortaklığı ile Paşabahçe'de kurulmuştur. Fabrikanın sahibinin ölümü ve varislerin bulunmayışı nedeniyle hazineye kalan fabrika kapatılmış ve yerine

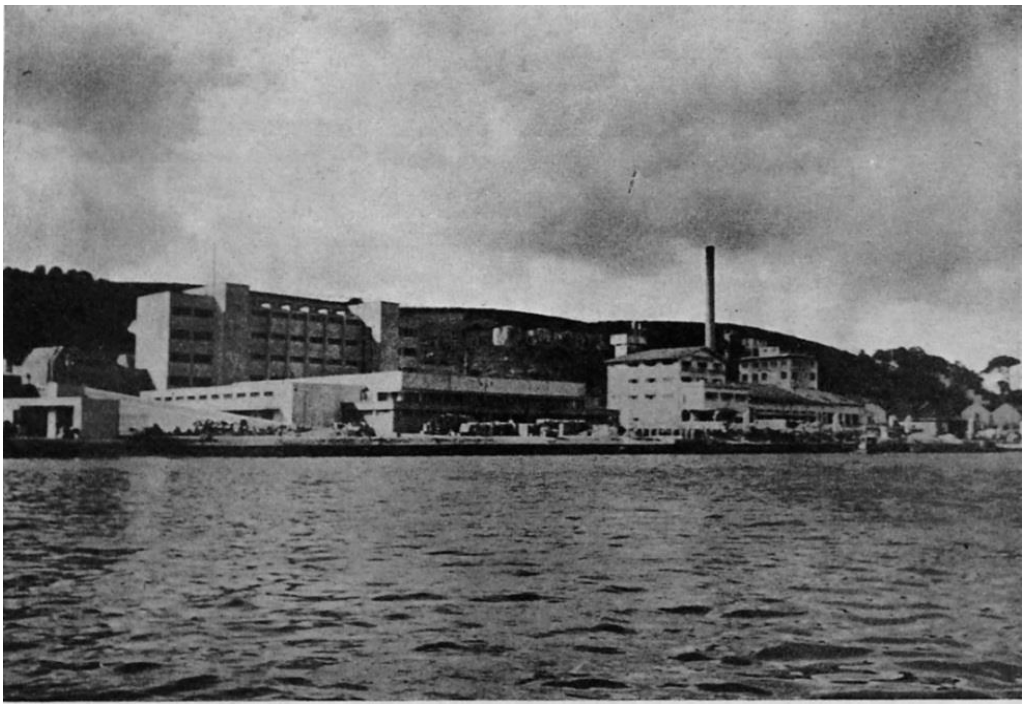
1930’da İstanbul Paşabahçe Tekel İspirto ve İçki Fabrikası kurulmuştur (Şekil 4.21) (Url-92).

Şekil 4.21 : İspermeçet Mum Fabrikası mum dökme makineleri ve mum hamurunun hazırlandığı bakır otoklav makinesi (Küçükerman, 1988).

4.1.2.4 Paşabahçe İspirto ve İçki Fabrikası

19. yüzyıl sonlarında Modiano Cam Fabrikası ile Osmanlı-Fransız ortaklığında kurulan ispermeçet mum fabrikası bulunmaktadır. 1922’de Modiano Cam Fabrikası kapatılmıştır. Aynı tarihlerde mum fabrikasının sahibi ölmüş ve varisleri olmadığı için fabrika hazineye devredilmiştir. Bu bölümü hazineden satın alan Hasan Hulki Bey, 1923’te İspirto ve Mustahzarat-ı Kimyeviye Fabrikası’nı kurmuş ve 8 işçi ile rakı üretimine başlamıştır. Fabrika 1930’da genişletilmiş (Şekil 4. 22).

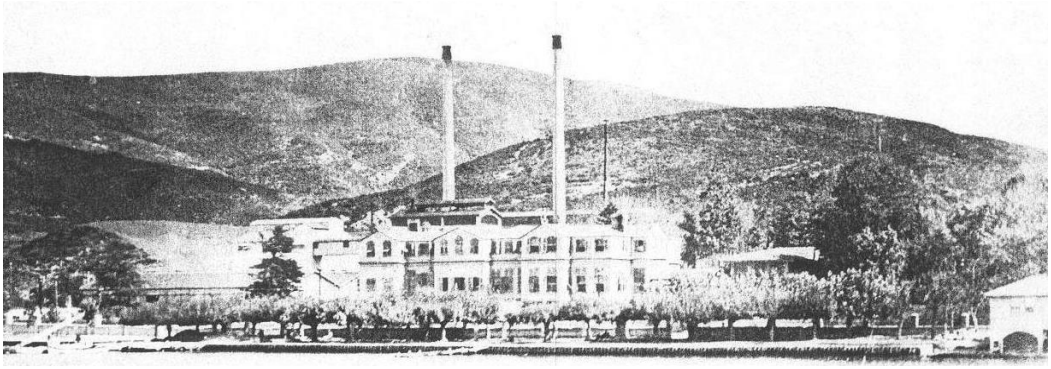

Şekil 4.22 : Paşabahçe İspirto ve Rakı Fabrikası Boğaz’dan görünümü, 1940’ lar (Url-93).

1932'de, yurt dışından getirtilen saf alkolü üretmeye başlamıştır. 1940'da fabrikanın üretim kapasitesini iki kat arttıracak olan yeni birfabrika kurulmuş ve eski binalar depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1944'te işletmeye rakı taktir ve şişeleme bölümleri eklenmiştir(Doğruel, 2000). Fabrika binası 2012 yılında yıkılmıştır.

4.1.2.5 Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası

Atatürk'ün imzaladığı kararname ile Türk cam sanayiini kurma görevini üstlenen İş Bankası, 14 Ağustos 1934 yılında Beykoz Fabrikası'nın temelini atmıştır (Şekil 4.23). 4 Temmuz 1935'te 400 çalışanıyla üretime başlayan Beykoz Paşabahçe Fabrikası'nı Kırklareli, Mersin ve Eskişehir izlemiştir. 1935'te işletmeye açılan fabrikaya, 1954'te dört otomatik makine eklenmiştir (Küçükerman, 1994).

Şekil 4.23 : Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası, 1937 (Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf-Harita Arşivi; Köksal, 2005).

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.' ye bağlı olarak üretimini sürdüren fabrika, 22 Temmuz 2002 üretimi durdurularak 6 Ağustos 2012 tarihinde kapatılmıştır(Şekil 4. 24) (Şekil 4. 25) (Url-94).

Şekil 4.24 : Paşabahçe Şişecam Fabrikası Yönetim Binası (Özdemir, 2015).

Şekil 4.25 : Boşaltılmış olan Paşabahçe Şişecam Fabrikası' ndan bir görünüm (Özdemir, 2015).

4.2 Beykoz Deri Kundura Fabrikası'na İlişkin Analizler

Çalışma alanına ilişkin analizler kapsamında, çalışma alanı olarak seçilen Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nın İstanbul içindeki konumu ve ulaşım olanakları incelenmiştir. Fabrikanın geçişteki ve güncel durumu, Beykoz ilçesi ile ilişkisi ile birlikte fabrika yapıları eklemlenme sıralarına göre kronolojik olarak haritalanmıştır. Bu analizler doğrultusunda, Beykoz Deri Kundura Fabrikası ile ilgili kullanıcı ve uzman anketleri uygulanarak anketler analiz edilmiştir.

4.2.1 Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın İstanbul içindeki konumu

İstanbul Sümerbank Beykoz Deri ve kundura fabrikası İstanbul ili Anadolu yakasında, Yeniköy' ün karşı kıyısında konumlanmıştır(Şekil 4. 26). Fabrika alanı 28° 01've 29° 55' doğu boylamlarıyla 41° 33' ve 40° 28' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır.

Şekil 4.26 : Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın İstanbul içindeki konumu.

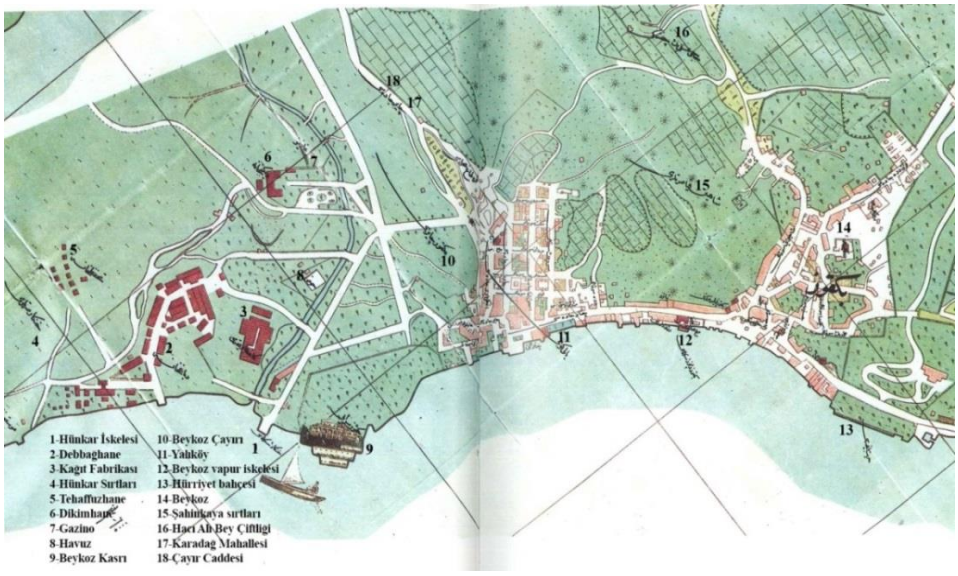
Gelişen ulaşım olanakları ile birlikte Beykoz ilçesi ve fabrika alanı geçmişten bu yana ulaşımı daha kolay hale gelmiştir. Edirne istikametinden ve Avrupa yakasının güneybatısından, TEM otoyolu ile Boğaziçi köprüsü bağlantısını kullanılarak Anadolu yakasına ulaşıp, Şile Otoyolu ile İstanbul Çevre yoluna bağlanarak Kavacık üzerinden veya Mahmut Bey Doğu girişinden İstanbul Çevre Yolu' na bağlanarak Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nden Kavacık üzerinden Yeni Riva Yolu ile alana ulaşmak mümkündür. Anadolu yakası kuzeybatıda yer alan ilçelerden D020 karayolu ile güneydoğu ve güneybatıda yer alan ilçelerden TEM oto yolu ile ve Sakarya istikametinden ise yine D020 karayolu kullanılarak fabrika alanına ulaşılabilir. Ayrıca Kadıköy ve Üsküdar'dan dolmuşlar ile İETT otobüsleri ve Boğaz hattı deniz seferleri ile ile Bostancı, Kadıköy, İstinye, Sarıyer, Kabataş, Beşiktaş ilçelerinden Beykoz Kundura Fabrikası'na ulaşmak mümkündür (Şekil 4.27).

Şekil 4.27 : Beykoz Deri Kundura Fabrikası Ulaşım Şeması.

4.2.2 Beykoz Kundura Fabrikası'nıngeçmişteki ve bugünkü durumu, Beykoz İlçesi ile ilişkisi

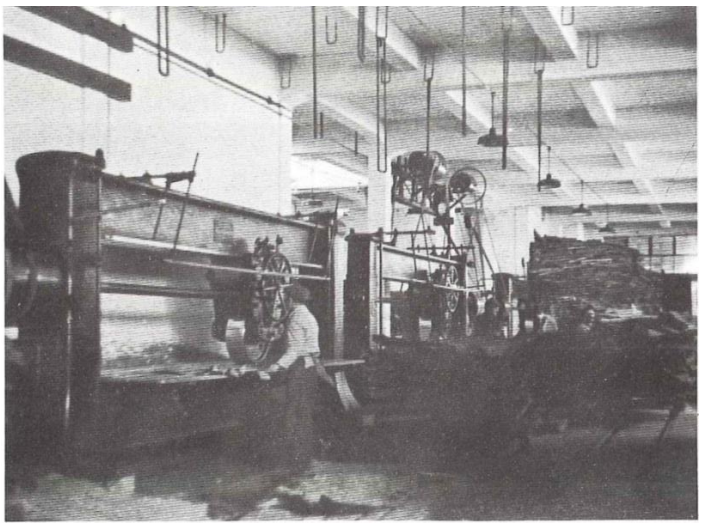
Beykoz'da Hünkar İskelesi'nin kuzeyinde, Servi Burnu tarafında kalan sahil bölgesinde, su ihtiyacı gerek bu kaynaktan gerekse diğer derelerden sağlanan bir sanayi bölgesi kurulurmuştur. Bu bölgede Beykoz Kundura Fabrikası, 1803 yılında Hamza Efendi tarafından deri imalathanesi olarak kurulmuştur. Deri imalathanesi 1810 yılında ordu tarafından alınmış ve fabrikaya dönüştürülmüştür. Fabrika 1816'da Beykoz Teçhizat-ı Askeriye Fabrikası adını almıştır. 1826'da işletmeye yeni bir tesis kurularak, el üretimi askeri kundura yapımına başlanmıştır. Beykoz Debbağhanesi, Beykoz Askeri Debbağ Fabrikası olmuştur. Asker ve halk için farklı ayakkabılar üretmiştir. Fabrika'da ilk olarak 1842'de buhar makineleri kullanılmaya başlanmıştır. Fabrika tesisinin teknik donanımı arttırılmış, Bu dönemde fabrikaya 40 beygir gücünde bir buhar makinesi, 2 buhar kazanı, iki taş değirmen, palamut ve çam kabuğu öğütmeye yarayan değirmenler ve 70 deri kuyusu eklenmiştir (Küçükerman, 1988). 1884'te deri fabrikasının yanına günde 260-300 çift ayakkabı üretecek bir tesis kurulmuştur (Şekil 4. 28) (Toprak, 1985).

Şekil 4.28 : 1909 yılında Beykoz Kundura Fabrikası çevresinin görünümü (Küçükerman, 1988).

1912 yılında, Avrupa'dan getirtilen 2 dizel motoru, yeni makineler ve buhar kazanı ile üretim kapasitesi arttırılmıştır. 1915-1917 yılları arasında fabrikanın geliştirilmesi için yeni yatırımlar yapılmıştır.I.Dünya Savaşı sırasında hemen her iş kolunda olduğu gibi, bu fabrikada da üretim azalmıştır. Fabrika 1923'te Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlanmış, 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilmiş,

1933’te de Sümerbankkuruluşuna geçerek Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi adını almıştır (Şekil 4. 29) (Küçükerman, 1988).

Şekil 4.29 : 1945 Yılında Beykoz Kundura Fabrikası deri desen makinelerinin görünümü (Küçükerman, 1988).

1968’de suni deri üretimine başlayan fabrika 2002’ye kadar Sümerbank Holding A.Ş. Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi adıyla varlığını sürdürmüştür. 20. Yüzyılda mevcut yapılar; perdahhane, deri kuyuhanesi, türbin dairesi, demirhane, kimyahane, kazan, kireçhane, 2 depo, kundura imalathanesi, marangozhane, 4 çeşme, su haznesi, okul ve müdüriyettir (Küçükerman, 1988). Fabrika 1980’lere dek 800-900 işçi ile tam kapasite çalışırken, bu dönemde tesisin ham deri işleme ünitesi dönemin ilgili bakanı tarafından kapatılmıştır. Bu nedenle fabrikanın zarar etme süreci başlamıştır (Köksal, 2005). Zamanla yavaşlatılan üretim faaliyetine, 2002’de son verilmiştir. Fabrika 184 hektarlık arazisi ile birlikte 2005 yılında özel bir şirkete satılmıştır. Bu işletmenin, Cumhuriyetin ilanından sonra Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne bağlandığı, 1925'te ise yeni kurulan Sanayi ve Maadin Bankası'na devredildiği bilinmektedir. Bu bankanın sanayii kısmı 1933'te Sümerbank adıyla yeniden örgütlenirken, kurum da Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi adını almıştır. Fabrika’ya giren ham deri, dışardan hiçbir malzeme alınmadan ayakkabı olarak dışarı çıkmıştır. Kapasite giderek artırılmış, tüm Cumhuriyete kundura sağlamıştır (Şekil 4.30) (Küçükerman, 1988).

Şekil 4.30 : 1945-1946 Yıllarında Beykoz Kundura Fabrikası tamir atölyesi (Küçükerman, 1988).

Beykoz Kundura Fabrikası geçmişte Beykoz' un yaşam biçiminde etkili olmuştur. Fabrika ilçe nüfusuna önemli bir geçim kaynağı olmakla birlikte burada yaşayan insanların bir veya iki kuşağının ömrü bu fabrikada geçmiş buradan emekli olmuşlardır. Fabrika' da düzenlenen şenlikler ilçe insanı için önemli kültürel etkinlikler haline gelmiştir. Fabrika işçilerinin çocuklarının eğitim aldığı fabrika bünyesindeki okul da yine ilçe insanı için önemli sosyal ve kültürel etkiye sahiptir.

Beykoz Kundura sosyal ve kültürel etkilerinin yanı sıra Beykoz' un fiziksel biçimlenmesinde de etkili olmuştur. Fabrikanın kentin uzak bir bölgesinde olmasından dolayı çalışanlar için kent merkezinden buraya gidiş geliş zordur. Bu nedenle fabrika yakınlarında kurulan işçi konutları ilçenin konut alanlarını şekillendirmiştir (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 : İşçi evlerinden bir görünüm (Url-95).

Her ne kadar gecekondulaşma olsa da bu konutlar çağımızın gökdelenlerinin soğuk yüzlerinin aksine ilçenin sokaklarında sıcak görünüm sağlamışlardır (Şekil 4. 32) (Küçükerman, 1988).

Şekil 4.32 : Beykoz Kundura Fabrikası ve işçi konutlarından bir görünüm (Anonim, tarihsiz).

Fabrika' nın Cumhuriyet döneminin endüstrileşme hareketinin imgesi olduğu söylemek mümkündür. Yalnızca Beykoz ilçesinin değil tüm Türkiye' nin ayakkabı üretim merkezi haline gelmesi bir döneme *Beykoz Ayakkabıları* adını kazıması ülkenin geçmişinin önemli bir parçası haline gelmesine neden olmuştur.

Beykoz Kundura Fabrikası bir dönemin en önemli ekonomik unsurlarından olmakla birlikte ilçenin endüstriyel, tarihi ve sosyo- kütürel geçmişinin izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda fabrika alanı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 27.7.2004/14823 no'lu kararı ile koruma altına alınmıştır (Köksal, 2005).

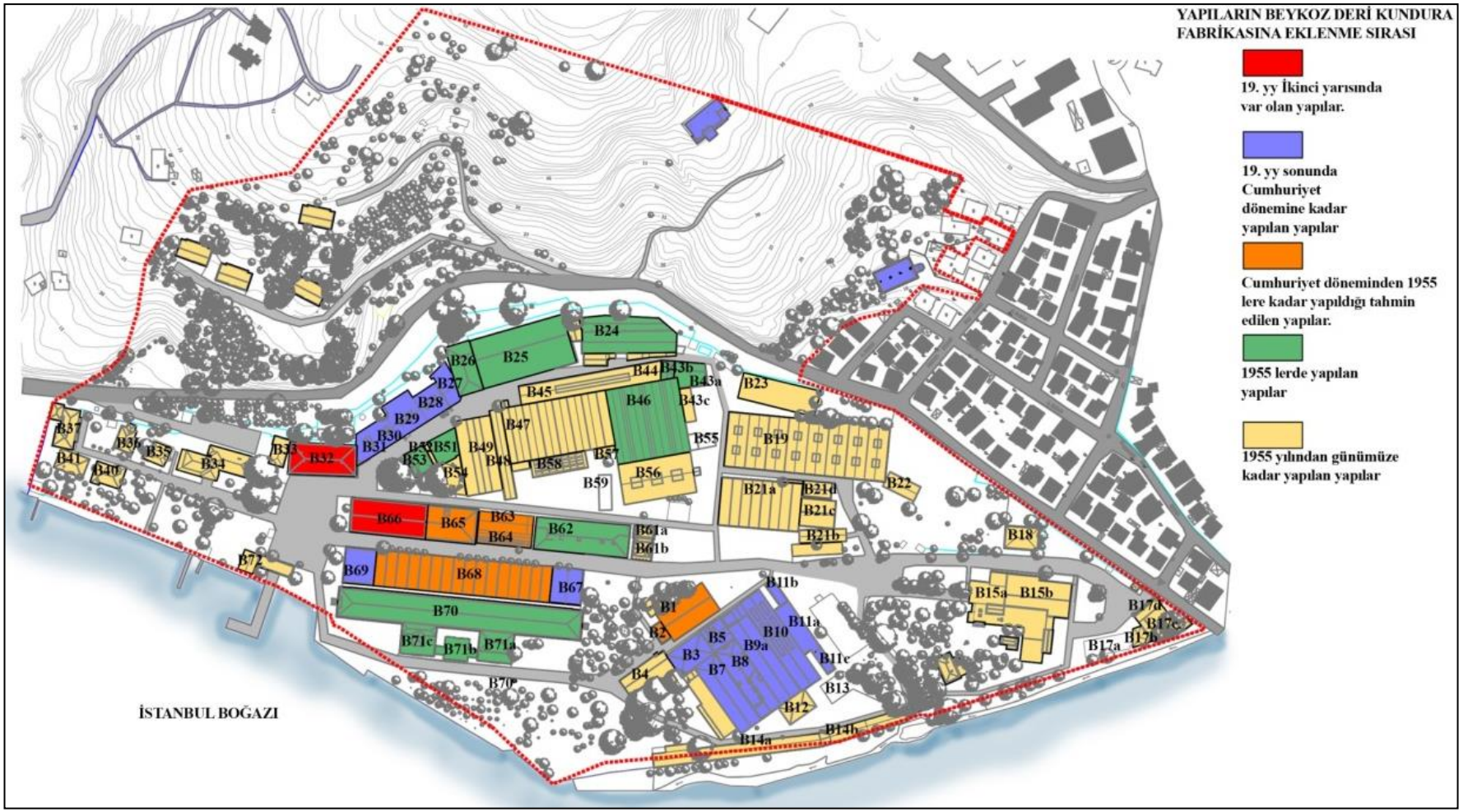
Beykoz Deri Kundura Fabrikası ' nın kurulduğu yıldan itibaren değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesi için bünyesine farklı yıllarda farklı yapılar eklemlenmiştir. Bu yapılar kronolojik sıra ile çizelge 4.3 te verilmiştir. Şekil 4.33' de Beykoz Deri Kundura Fabrikası vaziyet planı üzerinde yapılar ve eklenme sıraları gösterilmiştir.

Çizelge 4.2 : Beykoz Kundura Fabrikası Yapıları işlev çizelgesi, Küçükerman, (1988)' dan uyarlanmıştır.

Yapı No.	**İşlevi**	**Adedi**
B4	İşçi Kantini	4
B5;B7;B8	Lastik İşletmesi	1
B6	Papenmeier Tesisleri	4
B9a;B9b;B9c;B12	Suni Deri İşletmesi	1
B10	Cami ve Halı atölyesi	1
B11a;B11b;B11c	Kart Basma	1
B12	Lastik İşletmesi ek bina	4
B13	Depo	4
B14a;B14b	Depolar	4
B15a;B15b	Yemekhane	4
B17a;B17b;B17c;B17d	Ürün Satış Mağazası ve Depolar	4
B18	Solüsyon işletmesi	4
B19	Mamul Ambarı	3
B21a;B21c;B21d	Hamderi soğuk hava depoları	3
B21b	Hamderi soğuk hava depoları	4
B22	Benzin Servisi	4
B23	Ambar	4
B24	Deri işletmesi/Hamderi debagat	3
B25;B26	Deri İşletmesi/ Boyahane ve Kromaj	2
B27;B28;B29;B30	Elektrik Santrali ve Kazan Dairesi	1
B32	Laboratuar,misafirhane,lojman	2
B33	Doktor	4
B34	Yönetim	2
B35;B36;B37;B40;B41	Lojmanlar	

Çizelge 4.2 (Devam)

Yapı No.	İşlevi	Adedi
B43b	Deri işletmesi/Hamderi	1
B43a; B43c	Deri işletmesi/depo	
B44;B45	Deri işletmesi/Asma kurutma makineleri	1
B46;B47;B48;B49;B56	Deri işletmesi/Hamderi debagat, Kurutma,Kesim	3
B51;B53;B54	Teknik hacimler	4
B52	Teknik Müdürlük + Kütüphane	1
B60	Baraka	4
B61a;B61b	Bakım / işçi temsilciliği	4
B62	El imalathanesi,saraciye, soyunma	3
B63;B64	Çarkhane	1
B65	B65 Mamul Ambarı 1	1
B66	İtfaiye,Ambar	1
B67;B68;B69	Kundura İşletmesi	1
B70; B71a;B71b;B71c	Kundura İşletmesi	2
B71	Dikili Taş	1
B72	Sosyal Tesis	2
B4	İşçi Kantini	4
B5;B7;B8	Lastik İşletmesi	1

Şekil 4.33 : Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' ndaki yapılarının eklenme kronolojilerinin vaziyet planı üzerinde gösterimi.

4.3 Kullanıcı Anketleri

Araştırmada, kullanıcılar için bire bir (yüz yüze) anketler uygulanmıştır. Kullanıcı anketleri için hedef kitle olarak, Beykoz ilçesinde ve özellikle de çalışma alanı Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın yakınında bulunan rekreasyon alanlarındaki insanlar seçilmiştir. Kullanıcı anketleri üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kullanıcı profilinin tanımlanmasıdır. Bu bölümde kullanıcılar yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına göre gruplanmış, kullanıcıların rekreasyon alanlarını hangi mevsimlerde kullandıkları, kullanım sıklıkları ve nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm, mevcut duruma ilişkin kullanıcı memnuniyetinin ölçülmesidir. Çalışma alanının güncel durumuyla ilgili kullanıcı memnuniyeti ölçülmeye çalışılmıştır. Bu bölümde Endüstri Mirası olarak Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın güncel durumuna ilişkin, yerel halkın memnuniyetini araştırmaktadır.

Anketin üçüncü bölümü, kullanıcı taleplerinin ortaya konulmasıdır. Kullanıcıların çalışma alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası ve işleviyle ilgili talepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kullanıcı anketlerinin cevapları(2. Bölüm hariç), istatistiksel analizlerde yaygın olarak kullanılan 5'li likerd ölçeğine göre hazırlanmıştır. Anketler bir istatistiksel analiz programı olan SPSS' te değerlendirilmiştir.

Önce her soru için ki kare bağımsız değişken analizi yapılmış her cevap grubunun frekansı bulunmuştur. Sonra belirlenen her kullanıcı grubunun cevapları için (çalışmada bu gruplar yaş, cinsiyet ve eğitim olarak belirlenmiştir) anlamlı bir ilişkisi olup olmadığını belirlemek amacı ile ki kare analizleri yapılmıştır. Bulunan sonuçlar anlaşılır olması için grafiklerle ifade edilmiş ve bu sonuçların yorumlamaları yapılmıştır.

Anket yapılacak denek sayısı, Beykoz ilçesi nüfusu dikkate alınarak %95 güven aralığında (en yaygın kullanılan güven aralığı) 73 olarak belirlenmiştir. Bu sayının hesaplanması, Kalıpsız (1981)' ın örneklem büyüklüğü hesaplama formülüne göre, aşağıdaki gibi yapılmıştır.

Araştırmada, kullanıcılar için birebir (yüz yüze) anketler uygulanmıştır. Kullanıcı anketleri için hedef kitle olarak, Beykoz ilçesinde ve özellikle de çalışma alanı

Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın yakınında bulunan rekreasyon alanlarındaki insanlar seçilmiştir.

$$n = \frac{\mathrm{Z}^2 \mathrm{N} PQ}{ND^2 + Z^2 PQ} \tag{4.1}$$

n= Örneklem büyüklüğü

P= Ölçmek istenilen özelliğin kütlede bulunma ihtimali

(çalışmada %95 olarak alınmıştır)

Z= Güven katsayısı (1,96)

Q= 1-P

N= Ana kütle büyüklüğü (248.071)

D= Kabul edilen örnekleme hatası (Çalışma için %5 olarak kabul edilmiştir.)

$$n = \frac{1{,}96^2 x 248.071 x 0{,}95 x 0{,}05}{248071 x 0{,}05^2 + 1{,}96^2 x \times 0{,}05 x 0{,}95}$$

$$n = 73(\ herkullanıcıgrubuiçin)$$

$$73x3 = 219\ (tümkullanıcıgruplarıiçintoplamdenek)$$

Örneklem büyüklüğü 73 bulunmuştur. Katılımcılar yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına göre gruplandıkları için bu sayının üç katı alınmış ve denek sayısı 219 olarak hesaplanmıştır. Ancak güvenilirliği arttırmak amacı ile anketler 287denek üzerinde yapılmıştır. Anketlerden üç tanesi, tüm sorularda aynı şık işaretlendiği içingeçersiz sayılmıştır ve değerlendirmeler 284 anket üzerinde yapılmıştır.

Örneklem seçiminde rast gele örnekleme yapılmıştır ancak çalışmanın güvenilirliği arttırmak amacı ile homojenliği sağlamak için katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumları dağılımlarında her grupta eşit/eşite yakın sayıda denek olmasına dikkat edilmiştir.

4.3.1 Kullanıcı anketlerinin analizi

4.3.1.1 Kullanıcı profilinin tanımlanması

Kullanıcı anketleri, ankete katılan bireyleri yaş, cinsiyet ve eğitim durumları, gruplama yapılarak uygulanmıştır. Güvenilirliği arttırmak ve homojen dağılıma yaklaşmak amacı ile her grupta enaz 9 katılımcı olmasına dikkat edilmiştir. Ankete katılan bireylerin her gruptaki sayıca dağılımları 4.3 numaralı çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 4.3 : Kullanıcı profili.

Yaş Grubu	Cinsiyet-Eğitim					
	İE	**LE**	**ÜE**	**İK**	**LK**	**ÜK**
15-19	9	13		9	12	
20-30	9	11	9	10	12	14
31-40	9	11	9	12	11	9
41-50	11	9	9	9	10	9
>51	11	9	9	9	9	10

İE: İlkokul Mezunu Erkek

LE: Lise Mezunu Erkek

ÜE: Üniversite Mezunu Erkek

İK: İlkokul Mezunu Kadın

LK: Lise Mezunu Kadın

ÜK: Üniversite Mezunu Kadın

Yaş

Kullanıcı anketleri 5 farklı yaş grubunda yapılmış ve yaş dağılımlarının, homojenliği artırmak amacı ile her grup için yakın dağılımlar olması hedeflenmiştir. Toplam 284 denek üzerinde uygulanan ankete katılan bireylerin 47'si 15-19 yaş grubunda, 66'sı 20-30 grubunda, 66'sı 31-40 yaş grubunda, 54'ü 41-50 yaş grubunda, 53'ü 51 yaş ve

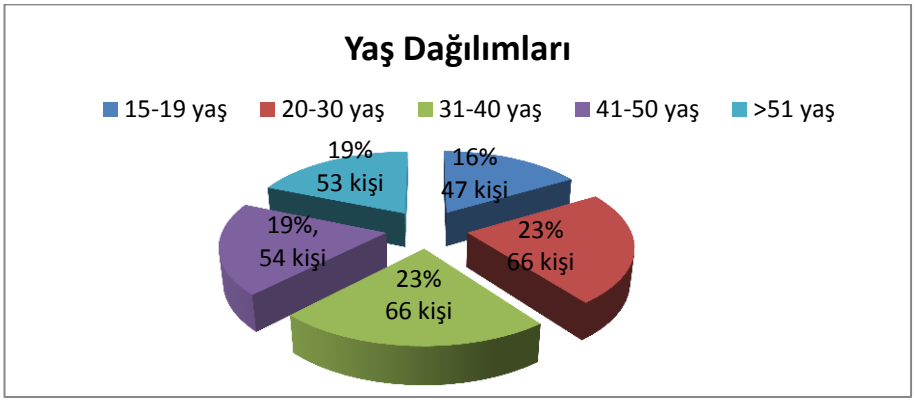
üstü yaş grubundadır. Dağılımlar, yaş dağılımları grafiğinde gösterilmiştir (Şekil 4.1).

Cinsiyet

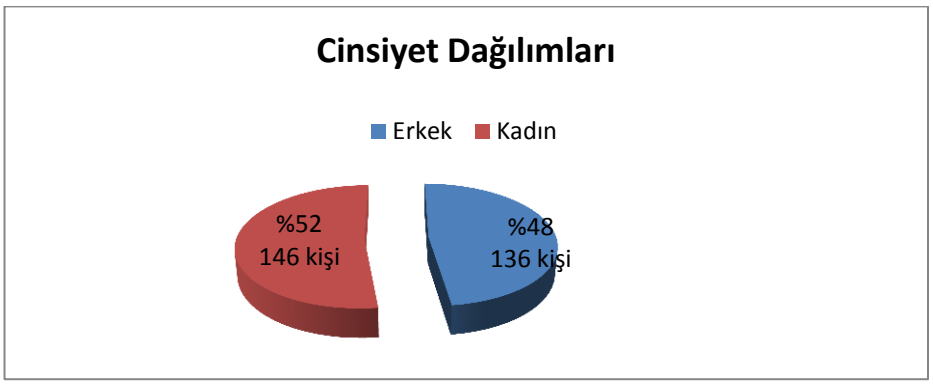
Anket uygulamasında, cinsiyet grubunda homojen dağılım görülmesi için kadın ve erkek bireylerin yakın sayıda olması amaçlanmıştır. Ankete katılanlardan 146'sı kadın, 136'sı erkektir. 2 Katılımcı cinsiyet sorusunu cevaplamamıştır. Cinsiyet dağılımları, cinsiyet grafiğinde gösterilmiştir (Şekil 4.2).

Eğitim

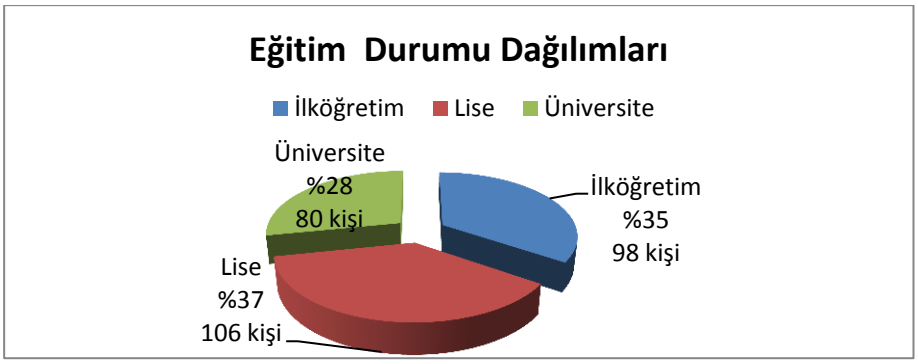
Ankete katılan bireylerin eğitim durumları ilköğretim, lise ve üniversite olarak gruplanmıştır. Katılımcılar seçilirken, her grupta homojen dağılım yakalanmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılardan, 98'i ilköğretim, 106'sı lise, 80'i üniversite mezunudur. Üniversite mezunlarının, ilköğretim ve lise mezunu katılımcılardan az sayıda olmasının sebebi, 15-19 yaş grubunda üniversite mezunu kadın ve erkek bireylerin bulunduğu grupta, öyle bir katılımcı grubun mevcut olmamasıdır. Eğitim dağılımları, grafikte gösterilmiştir (Şekil 4.3).

Şekil 4.34 : Kullanıcı Anketleri Yaş Dağılımları Grafiği.

Şekil 4.35 : Kullanıcı Anketleri Cinsiyet Dağılımları Grafiği.

Şekil 4.36 : Kullanıcı Anketleri Eğitim Dağılımları Grafiği.

Kullanıcı Profilinin Değerlendirilmesi

Kullanıcı profili, cevaplarda homojen dağılıma yaklaşabilmek ve güvenilirliği arttırmak amacı ile katılımcıları, yaş, cinsiyet, eğitim olmak üzere 3 gruba ayrılarak oluşturulmuştur.Bu profilden yararlanılarak, her soruya verilen cevapların, kullanıcı profilinin her grubu için anlamlı bir ilişkisi olup olmadığı incelenmiştir.

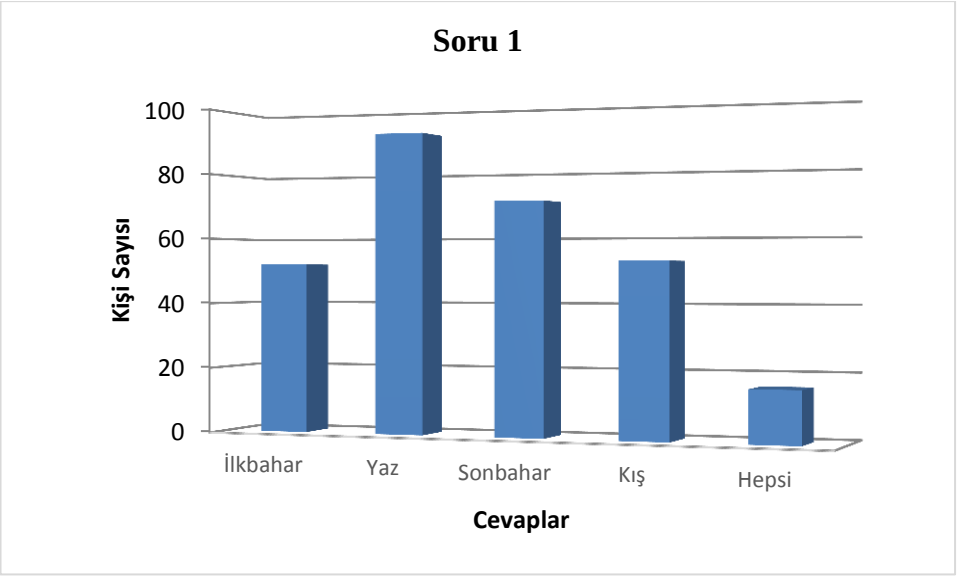
4.3.1.2 Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi

Bu bölümde kullanıcıların rekreasyon alanlarını, ne sıklıkla, ne amaçla ve hangi mevsimlerde tercih ettikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Soru 1: Rekreasyon alanlarını en çok hangi mevsimlerde kullanırsınız?

'Rekreasyon alanlarını en çok hangi mevsimlerde kullanırsınız?' ifadesine verilen cevapların yüzdelik dağılımları; ilkbahar %18,30, yaz %32,39, sonbahar %25, kış %18,66, hepsi %5,63 şeklindedir. Bu dağılımlarda kullanıcıların çoğunluğunun rekreasyon alanlarını en çok yaz mevsiminde kullandığı söylenebilir. Ancak diğer mevsimlerde de rekreasyon alanı kullanımının olduğu görülmektedir. Bu alanları her mevsim kullanan kişi sayısı az olsa da sonbahar ve kış aylarında dahi bu alanların kullanıldığı ifade edilmiştir.

Yapılan analizlerde 'Rekreasyon alanlarını en çok hangi mevsimlerde kullanırsınız?' ifadesine verilen cevapların kullanıcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmadığı belirlenmiştir.

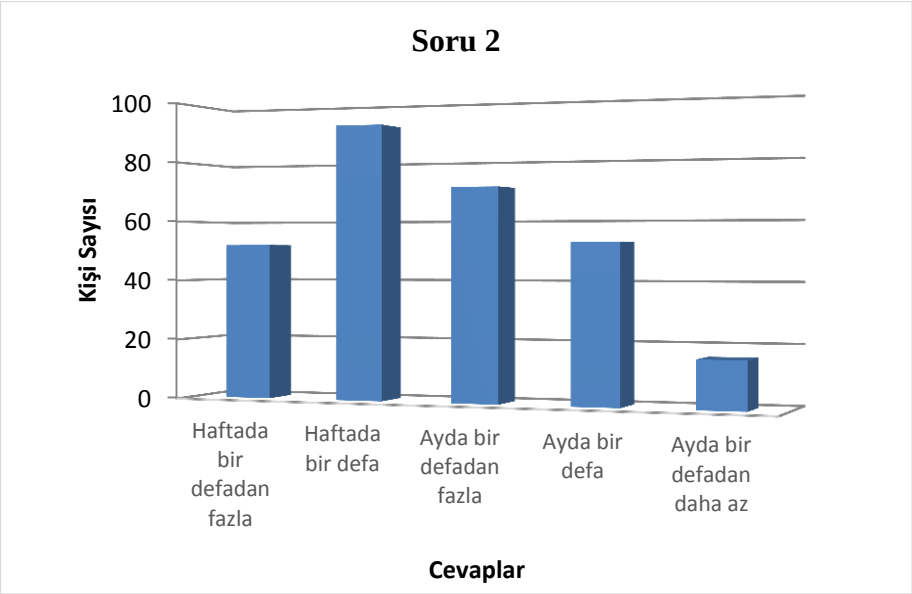

Şekil 4.37 : 'Rekreasyon alanlarını en çok hangi mevsimlerde kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların dağılımı.

Soru 2: Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?

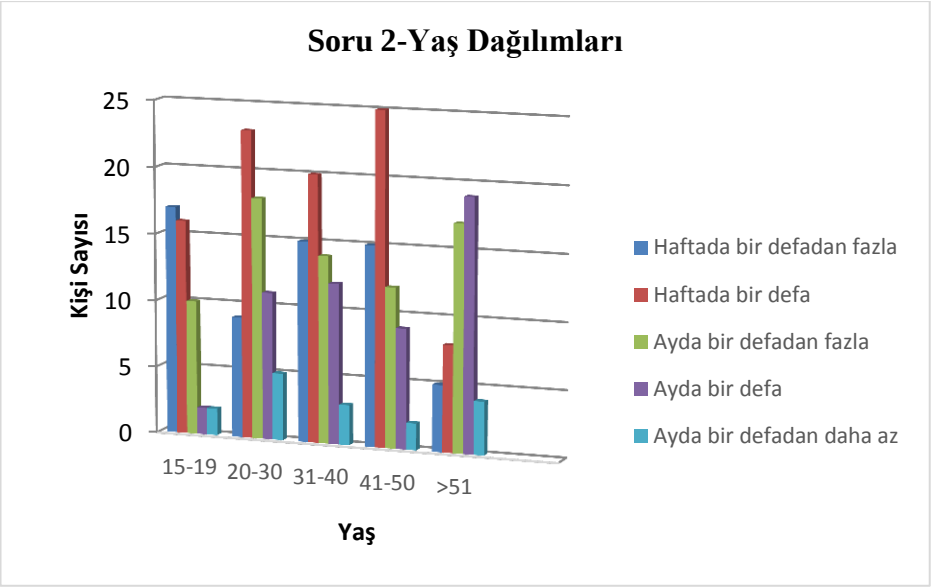
'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevaplar; %18,30'u haftada bir defadan fazla,%32,39'u haftada bir defa, %25'i ayda bir defadan fazla, %18,66'sı ayda bir defa, %5,63'ü ayda bir defadan daha az şeklindedir (Şekil 4.38). Dağılımlara bakıldığında, kullanıcıların çoğunluğunun, rekreasyon alanlarına haftada bir defadan fazla gittikleri görülmektedir. Ayrıca rekreasyon alanlarına ayda bir defadan daha az giden kullanıcıların %5,63'lük bir azınlık olduğu görülmektedir. Genel olarak kullanıcıların çoğunluğunun rekreasyon alanlarına, haftada bir defadan fazla, haftada bir defa ve ayda bir defadan fazla olmak üzere sıklıkla gittikleri söylenebilir.

Yapılan analizlerde'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevapların kullanıcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları ile ise anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Verilen cevapların yaş grupları ile anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4.38 : 'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevapların grafiği.

'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevapların yaş grupları ile ilişki dağılımlarına bakıldığında, 15-19 yaş grubundaki bireylerin cevapları; haftada bir defadan fazla %5,98, haftada bir defa %5,63 ayda bir defadan fazla %3,52, ayda bir defa %0,7, ayda bir defadan daha az %0,7 şeklindedir. 20-30 yaş grubundaki bireylerin cevapları; haftada bir defadan fazla %3,16, haftada bir defa %8,09, ayda bir defadan fazla %6,33, ayda bir defa %3,87, ayda bir defadan daha az %1,76 şeklindedir. 31-40 yaş grubundaki bireylerin cevapları; haftada bir defadan fazla %5,28, haftada bir defa %7,04, ayda bir defadan fazla %4,92, ayda bir defa %4,22, ayda bir defadan daha az %1,05 şeklindedir. 41-50 yaş grubundaki bireylerin cevapları; haftada bir defadan fazla %2,11, haftada bir defa %8,80, ayda bir defadan fazla %4,22, ayda bir defa %3,16, ayda bir defadan daha az %0,7 şeklinde ve >51 yaş grubundaki bireylerin cevapları; haftada bir defadan fazla %1,76, haftada bir defa %2,81, ayda bir defadan fazla %5,98, ayda bir defa %6,69, ayda bir defadan daha az %1,40 şeklindedir (Şekil 4.39). Dağılımlarda rekreasyon alanlarını haftada bir defadan fazla kullanan en çok bireyin >51 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bu durumun yaş grubunun emekli yaş grubu olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak 20-30, 31-40, ve 41-50 yaş gruplarında da verilen en yüksek cevabın haftada bir defadan fazla olması kulllanıcıların genelinin rekreasyon alanlarını sıklıkla kullandığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu alanları diğer yaş grupları arasında en az kullanan grup 15-19 yaş grubudur.

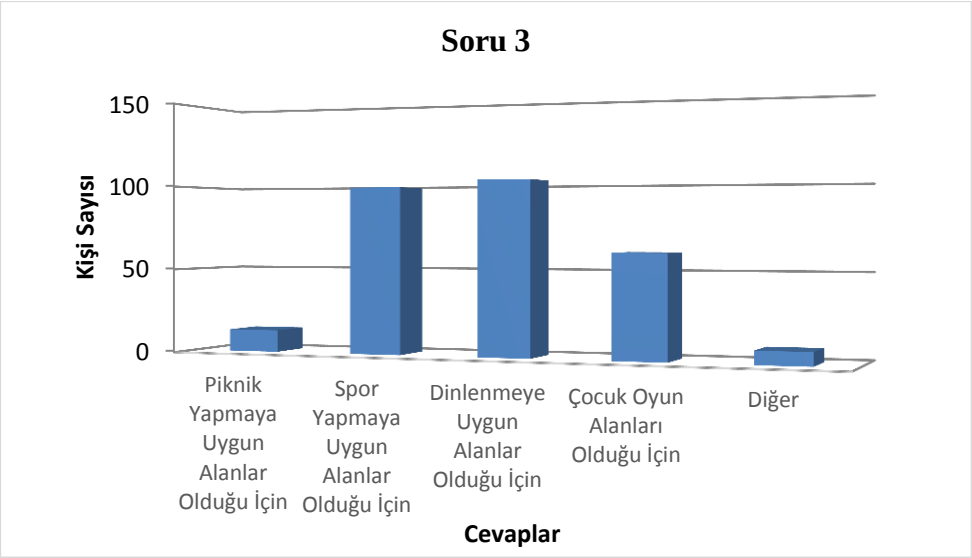

Şekil 4.39 : 'Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?' sorusuna verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 3: Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?

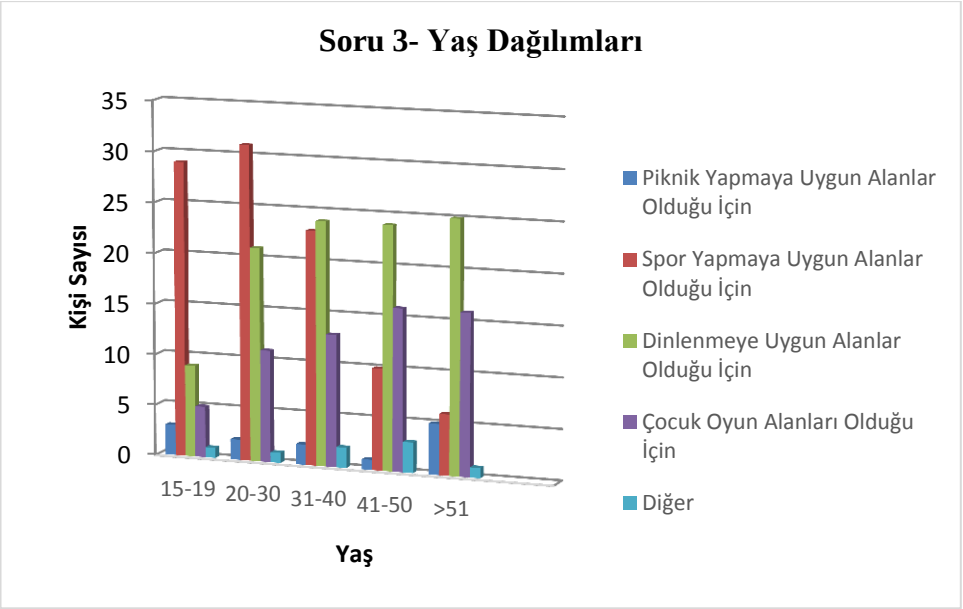
'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların dağılımları; %4,57' i piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için, %34,85'i spor yapmaya uygun alanlar olduğu için, %36,26'i dinlenlemeye uygun alanlar olduğu için, %21,47'i çocuk oyun alanları olduğu için ve %2,81'i diğerşeklindedir (Şekil 4. 40). Grafiklerde görüldüğü üzere, kullanıcıların rekreasyon alanlarını tercih etmelerinin öncelikli sebebi dinlenmeye uygun alanlar olmasıdır. Bu sebebi takiben spor yapmaya uygun alanlar olmasıdır. Bunun ardından gelen tercih amacı çocuk ayanları olmasıdır.

'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların katılımcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları ile anlamlı ilişkisi bulunmamaktadır. 'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaş grupları ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.40 : 'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların grafiği.

'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen. cevapların yaş gruplarına göre dağılımları, 15-19 yaş grubunda; piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için %1,05, spor yapmaya uygun alanlar olduğu için %10,21, dinlenmeye uygun alanlar olduğu için %3,16, çocuk oyun alanları olduğu için %1,76, Diğer %0,35 şeklindedir. 20-30 yaş grubunda; piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için %0,7, spor yapmaya uygun alanlar olduğu için %10,91, dinlenmeye uygun alanlar olduğu için %7,39, çocuk oyun alanları olduğu için %3,87, diğer %0,35 şeklindedir. 31-40 yaş grubundaki biriylerin cevapları; piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için %0,7, spor yapmaya uygun alanlar olduğu için %8,09, dinlenmeye uygun alanlar olduğu için %8,45, çocuk Oyun alanları olduğu için %4,57, diğer %0,7 şeklindedir. 41-50 yaş grubundaki bireylerin; piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için %0,7, spor yapmaya uygun alanlar olduğu için %3,5, dinlenmeye uygun alanlar olduğu için %8,45, çocuk Oyun alanları olduğu için %5,63, diğer %1,05 şeklindedir. >51 yaş grubundaki bireylerin cevaplarının dağılımları; piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için %1,76, spor yapmaya uygun alanlar olduğu için %2,11, dinlenmeye uygun alanlar olduğu için %8,80, çocuk oyun alanları olduğu için %5,63, diğer %0,35 şeklindedir. Rekreasyon alanlarınıdinlenmeye uygun alanlar olduğu için kullanımı yaş grubuyla artmaktadır. Rekreasyon alanlarını en çok spor yapmaya uygun alanlar olduğu için kullanan bireylerin 15-19 ve 20-30 yaş grubunda olduğu görülmektedir (Şekil 4. 41). Ayrıca rekreasyon alanlarını en çok çocuk youn alanları olması nedeni ile tercih eden bireylerinin sayısının yaş grubu arttıkça arttığı görülmektedir.

Şekil 4.41 : 'Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?' sorusuna verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği.

Kullanıcı Tercihlerinin Değerlendirilmesi

Endüstri mirasının kullanıcılar tarafından tercih edilmesi, hem sahiplenilip korunarak yaşatılmasında hem de kente entegre olabilmesinde önemli bir etkendir. Endüstri mirası olarak Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın öncelikle Beykoz İlçesi' nin ve sonra İstanbul'un yaşan bir parçası olması için yerel halkın tercihleri oğrultusunda uygulamalar yapılması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda kullanıcı anketlerinin ikinci bölümü olan kullanıcı taleplerinin belirlenmesi bölümünde yerel halkın rekreasyon alanları ile ilgili tercihleri sorgulanmıştır. Kullanıcı taleplerinin belirlenmesi bölümünde, kullanıcıların rekreasyon alanlarını çoktan aza doğru yaz, sonbahar, kış ilkbahar mevsimlerinde tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlara bakılarak, Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın, endüstriyel miras olarak yeniden işlevlendirilmesi ve rekreasyonel kullanıma açılması durumunda dört mevsim kullanılacağı söylenebilir. Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz sorusuna verilen kullanıcı cevaplarına göre, kullanıcıların bu alanları çoktan aza doğru haftada bir defa, ayda bir defadan fazla, ayda bir defa, haftada bir defadan fazla, ayda bir defadan daha az olduğu tespit edilmiştir. Cevaplara göre bu bölgede yer alan ve endistriyel miras alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın halkın kullanılmasına açılması durumunda yoğun kullanılabilecek bir alan olabileceği söylenebilir. Bu durum yerel halkın söz konusu alanı sahiplenmesine dolayısı ile bu alanın sürdürülebilir olmasına katkı sağlayacaktır.

Kullanıcıların rekreasyon alanlarını tercih etme sebepleri çoktan aza doğru dinlenmeye uygun alanlar olduğu için, spor yapmaya uygun alanlar olduğu için, çocuk oyun alanları olduğu için, piknik yapmaya uygun alanlar olduğu için ve diğer sebepler şeklinde belirlenmiştir. Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın kentle bütünleşen ve işleyen bir alana dönüştürülmesi durumunda bu alanda, başta dinlenme alanları olmak üzere spor alanları, çocuklar için oyun alanları gibi işlevlere sahip olması söz konusu olduğunda kullanıcılar tarafından tercih edilecek bir alan olması kuvvetle muhtemeldir denilebilir.

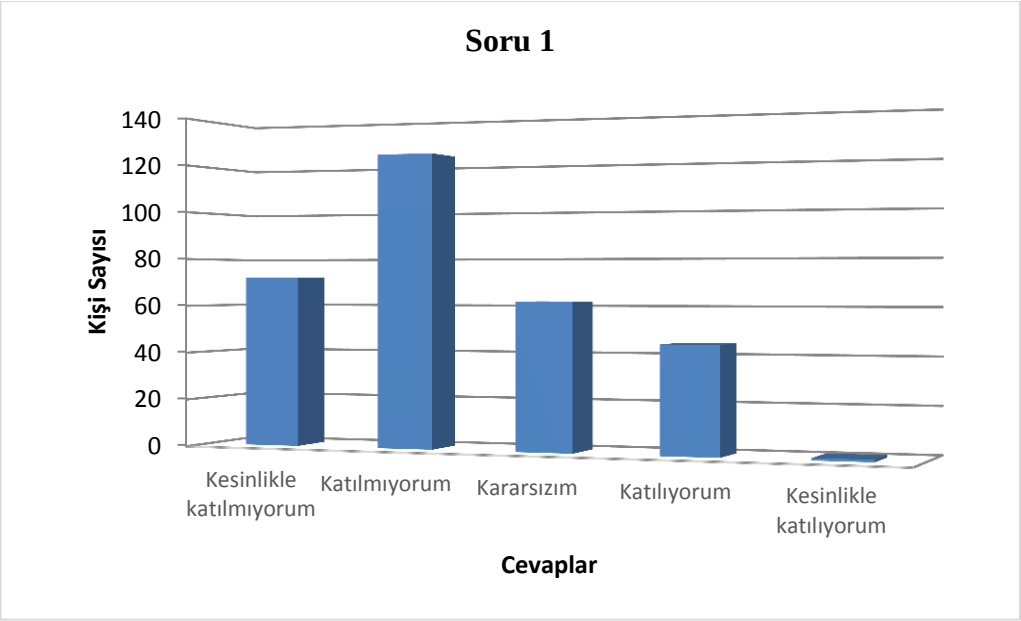
Kullanıcı tercihleri, endüstri mirasına ilişkin kararların alınmasında etkili olmalıdır. Endüstriyel miras alanları geçmişteki önemli bir dönemin şahitliğini yapmış, geçmişin üretim ve yaşam biçimine ait izler taşıyan mekânlardır. Bu nedenle yaşatılmaları önem arz etmektedir. Mekânların yaşatılmasının ise kullanıcılarla mümkün olduğu düşünüldüğünde, Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın yaşatılarak gelecek nesillere aktarılabilmesi için potansiyel kullanıcıları olan yerel halkın tercihlerinin sorgulanması ve alanla ilgili kararların bu doğrultuda alınması endüstri mirasının korunması için önemli bir adım olacaktır.

4.3.1.3 Mevcut Duruma İlişkin Kullanıcı Memnuniyetinin Ölçülmesi

Anket çalışmasının bu bölümünde mevcut duruma ilişkin kullanıcıların görüşlerine danışılmış ve memnuniyetlerinin ölçülebilmesi hedeflenmiştir. Çalışma alanının mevcut durumu ile ilgili kullanıcı görüşleri analiz edilmeye çalışılırken aynı zamanda çalışma alanının bulunduğu bölgedeki rekreasyon alanlarının kullanıcılar için yeterliliği ve çalışma alanı ile ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Soru 1 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.

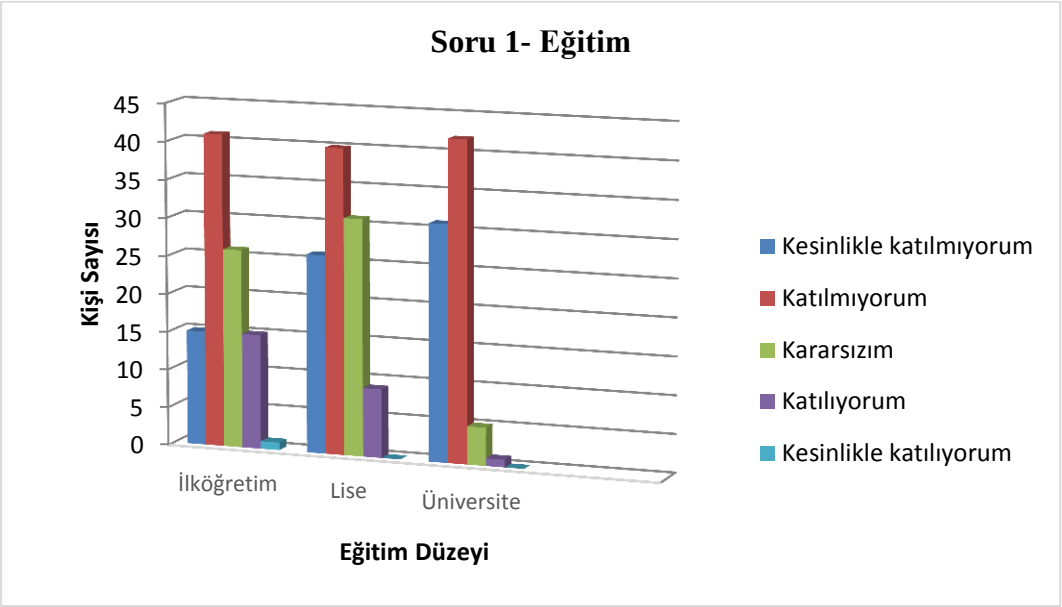
'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yöndeetkilemektedir' sorusuna, ankete katılan bireylerin %25, 40'ı kesinlikle katılmıyorum, %43,70'i katılmıyorum, %22'si kararsızım, %8,8'i katılıyorum ve %0,4'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermişlerdir (Şekil 4.42). Beykoz Kundura Fabrikası İstanbul Boğazı' na cephe veren bir konumda olmasına rağmen, dağılımlara bakıldığında, ankete katılan bireylerin, Fabrika' nın kıyı kullanımına olumlu etkisi olmadığını ifade ettiği görülmektedir.

Şekil 4.42 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir' ifadesine verilen cevapların dağılımı.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir' sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaşları ve cinsiyetleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Ancak yapılan analizde soruya verilen cevapların katılımcıların eğitim düzeyi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir.. Anket sorusuna, eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların %5,28'i kesinlikle katılıyorum, %14,43'ü katılmıyorum, %9,15'i kararsızım, %5,28'i katılıyorum, %0,35 kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların %9,15'i kesinlikle katılmıyorum, %14,08'i katılmıyorum, %10,91'i kararsızım, %3,16' sı katılıyorum, %0'ı kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların ise %10,91'i kesinlikle katılmıyorum, %14,78'i katılmıyorum, %1,76' sı kararsızım, %0,35'i katılıyorum, %0'ı kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.43). Eğitim düzeyi arttıkça katılımcıların çalışma alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın kıyı kullanımını olumlu yönde etkilediğine katılım azalmaktadır. Dağılımlarda eğitim düzeyi yükseldikçe, Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemesine kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin sayısının arttığı ayrıca katılıyorum cevabını veren bireylerin sayısının azaldığı görülmektedir. Kesinlikle katılmıyorum cevabı veren ve eğitim düzeyi ilköğretim olan katılmcıların oranı %5,28 iken bu oran, düzenli biçimde artış göstermiş ve üniversite mezunu eğitim düzeyi için,

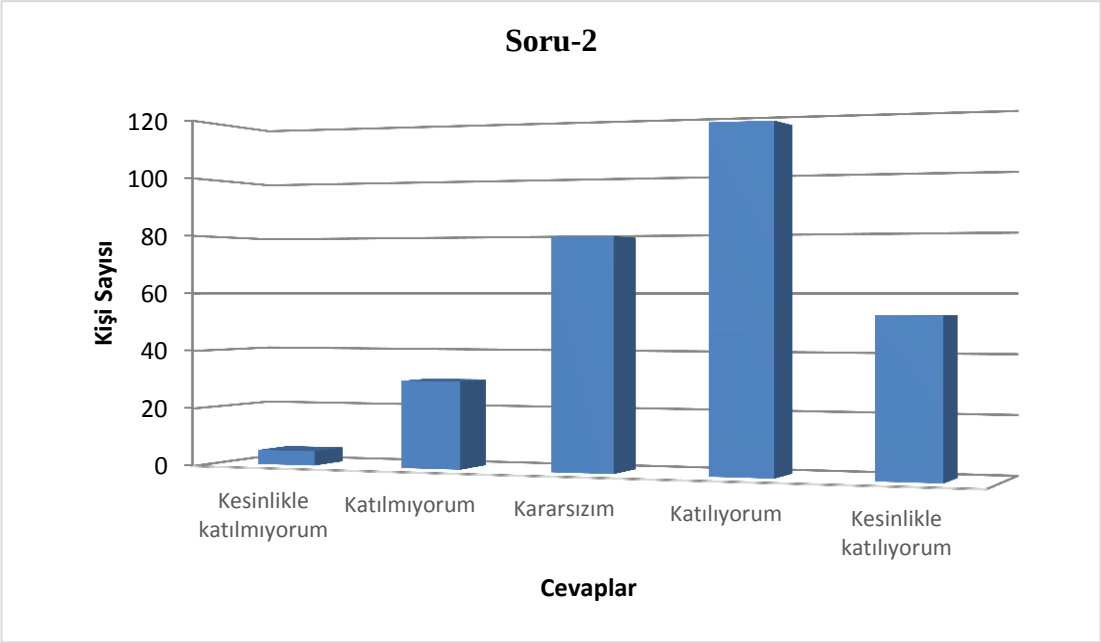
%10,91 olduğu görülmüştür. Katılıyorum cevabının oranı da eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar için %14,43 iken düzenli biçimde azalarak üniversite mezunu eğitim düzeyinde katılımcılar için %0,35 olduğu görülmektedir. Endüstriyel miras alanı olarak alanın kıyı kullanımını olumsuz yönde etkilediği fikrinin, eğitim düzeyi arttıkça daha yaygın görüldüğü söylenebilir. Eğitim düzeyi endüstri mirası olan bu alanın kıyı kullanımına etkisini değerlendirmede etkilidir ve eğitim düzeyi arttıkça alanın kıyı kullanımını olumsuz yönde etkilediği görüşü baskın gelmiştir.

Şekil 4.43 : Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır

Soru 2 SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.

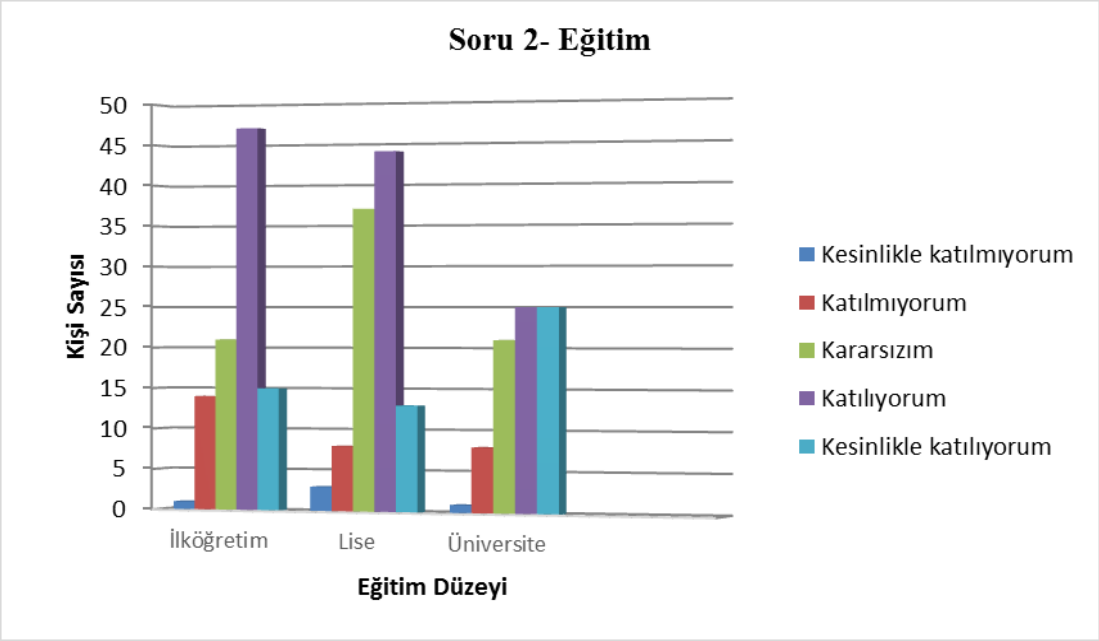
'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır' sorusuna, katılımcıların %1,76' sı, kesinlike katılmıyorum, %10,56' sı katılmıyorum, %27,81'i kararsızım, %40,80' i katılıyorum ve %18,66' sı kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.44). Cevap dağılımlarına bakıldığında katılımcıların çoğunluğu (%40,80 katılıyorum ve %18,66 kesinlikle katılıyorum) fabrika alanının mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmakta olduğunu düşünmektedir denilebilir. Grafiğe bakıldığında fabrika alanı kullanıcıların, geniş arazisi, tarihi yapıları, kıyıda konumlanması ile çevresinde bulunan eğlence ve dinlenme alanlarıyla bağlantı/ geçiş sağlamasını, geçirgen yapıda olmasını bekledikleri bir alandır.

Şekil 4.44 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır' ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır' sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaşları ve cinsiyetleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Ancak verilen cevapların eğitimle anlamlı bir ilişkisi bulunduğu tespit edilmiştir. 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır'sorusuna verilen cevapların katılımcıların eğitimi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların %0,35'i kesinlikle katılmıyorum, %4,92 katılmıyorum, %4,32' si kararsızım, %7,39' u katılıyorum, %16,54'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların %1,05'i kesinlikle katılmıyorum, %2,81'i katılmıyorum, %13,02'si kararsızım, %15,49'u katılıyorum, %4,57'si kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların ise %0,35 i kesinlikle katılmıyorum, %2,81'i katılmıyorum, %7,39'u kararsızım, %8,80'i katılıyorum, %8,80'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4. 45). Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcılardan arttıkça Fabrika' nın mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparıyor sorusuna kesinlikle katılıyorum cevabının %8,80 ile en yüksek oranıdır. Ayrıca yine eğitim düzeyinin artması ile katılmıyorum cevabını veren birey sayısı azalmıştır. Eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların katılmıyorum cevabı oranı %4,92 iken üniversite mezunu bireyler için bu oran %2,

81 olmuştur. Genel olarak eğitim düzeyi arttıkça bireylerin fabrikanın mevcut eğlence ve dinlenme alanları ile ilişkiyi kopardığı görüşü çoğunluk kazanmaktadır. Eğitim düzeyi endüstriyel miras alanı olan bu alanın mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmayacak hatta bağlantı oluşturacak geçirgen bir yapıya sahip olması gerekliliği bilinci üzerinde etkilidir denilebilir.

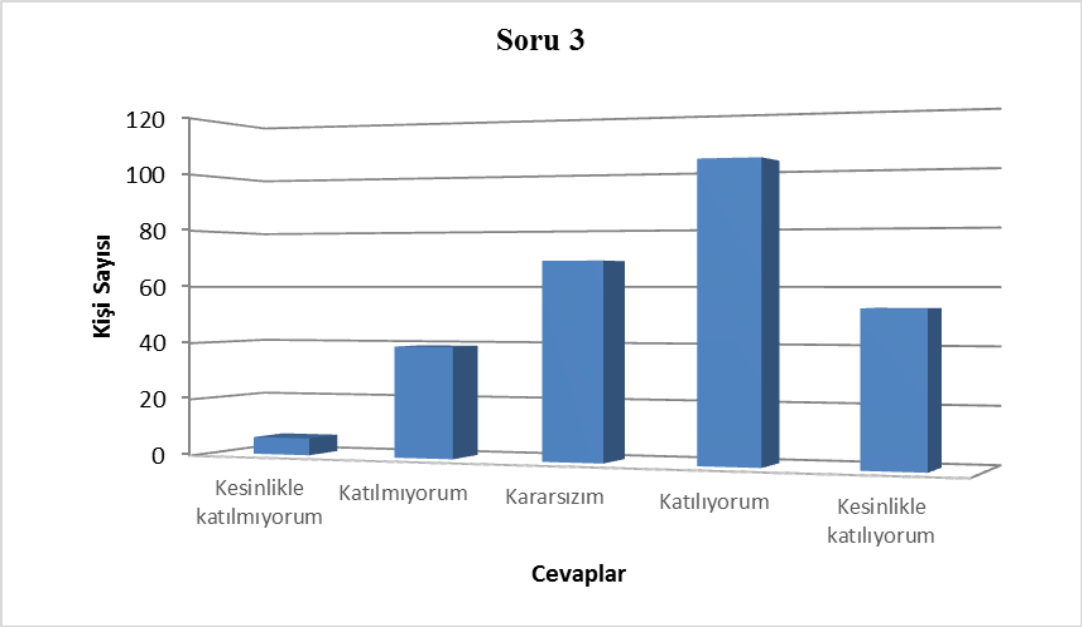
Şekil 4.45 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.' ifadesine verilen cevapların eğitim düzeyi ile ilişki grafiği

Soru 3 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor' ifadesine, katılımcıların %1,76' sı kesinlikle katılmıyorum, %10,56'sı katılmıyorum, % 27,81'i kararsızım, %40,80'i katılıyorum ve %18,66' sı kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%40,80'i katılıyorum ve %18,66' sı kesinlikle katılıyorum) fabrikanın çevresi ile birlikte bir çeşitlilik sağladığı kanaatindedir (Şekil 4.46). Fabrikanın varlığının katılımcılar için çeşitlilik unsuru olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda katılımcıların, bu alanın endüstriyel miras alanı olarak bulunduğu bölgede çevresi ile çeşitlilik sağlayan bir parçası olduğunu düşündüğü söylenebilir.

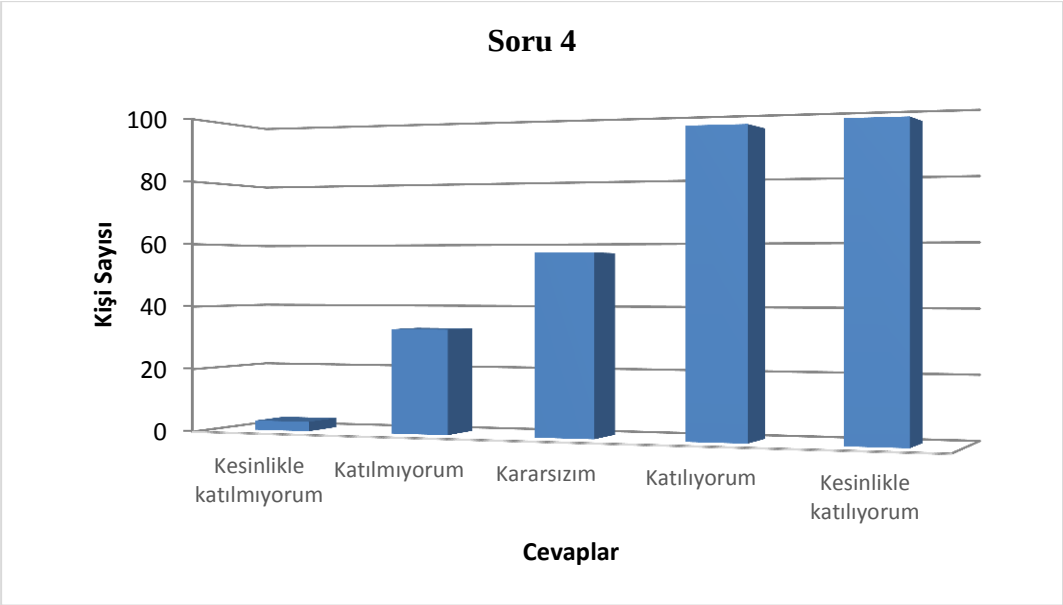
‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor’ sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitimleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.46 : ‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor’ ifadesine verilen cevapların grafiği.

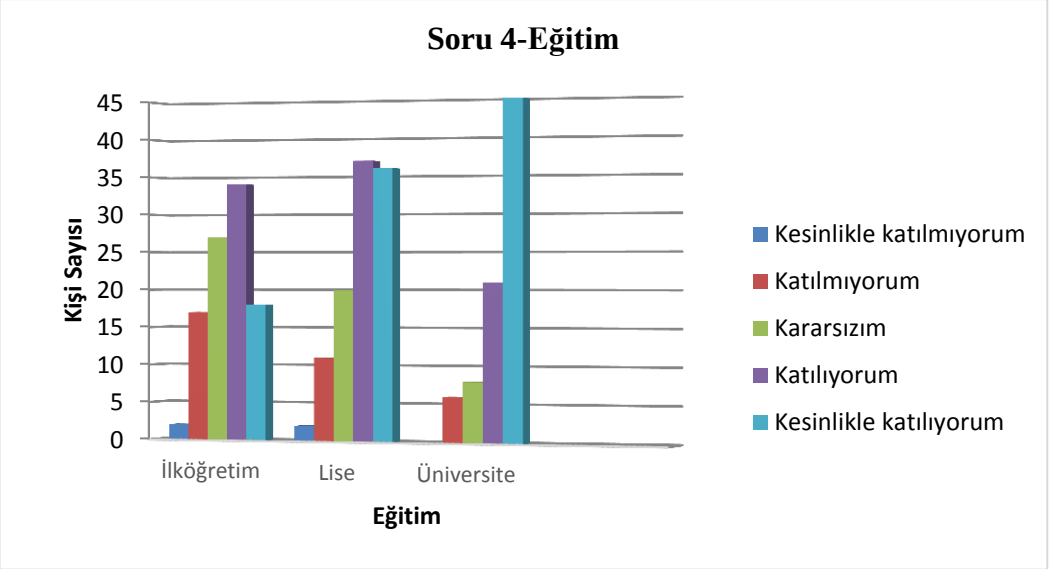
Soru 4 SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.

‘Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır’ ifadesine katılımcıların %1,05’i kesinlikle katılmıyorum, %11,61’i katılmıyorum, %20,07’si kararsızım, %33,45’i katılıyorum, %33,80’i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Şekil 4.47). Kullanıcıların çoğunluğu (%33,45’i katılıyorum, %33,80’i kesinlikle katılıyorum) bu endüstriyel miras alanının çevresi ile uyumlu bir biçimde yeniden tasarlanması gerektiği kanaatindedir. Yapılan görüşmelerde %20,7 oranı ile kararsızım cevabını veren bireylerin genel olarak, yapılabilecek yanlış uygulamalar ile bu alanının miras değerini yitirmesinden endişe duydukları için kararsız oldukları cevabını verdikleri öğrenilmiştir.

Şekil 4.47 : 'SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.'ifadesine verilen cevapların grafiği.

Yapılan analizlerde soruya verilen cevapların katılımcıların eğitim durumları ile anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların %0,7' si kesinlikle katılmıyorum, %5,98'i katılmıyorum, %9,5'i kararsızım, %11,97' si katılıyorum, %6,33'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların %0,7' si kesinlikle katılmıyorum, %3,87' si katılmıyorum, %7,04'ü kararsızım, %13,02' si katılıyorum, %12,67' si kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların ise %0' ı kesinlikle katılmıyorum, %2,11'i katılmıyorum, %2,81'i kararsızım, %7,39'u katılıyorum, %15,84'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Bu alanın çevresi ile birlikte yeniden tasarlanmasına kesinlikle katılıyorum cevabını veren ilköğretim mezunu katılımcıların oranı %6,33 iken, lise mezunu katılımcıların oranı %12,67, üniversite mezunu katılımcıların oranı ise %15,84' tür (Şekil 4.47). Burada kesinlikle katılıyorum cevabını veren katılımcıların oranı eğitim düzeyi ile birlikte artış göstermiştir. Katılmıyorum cevabını veren bireylerin oranı ise aynı şekilde azalmıştır. Bu bağlamda, endsütriyel miras alanı olan bu alanın mevcut halinin değiştirilerek çevresi ile uyumlu biçimde yeniden tasarlanması ile ilgili fakındalığın eğitim düzeyi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

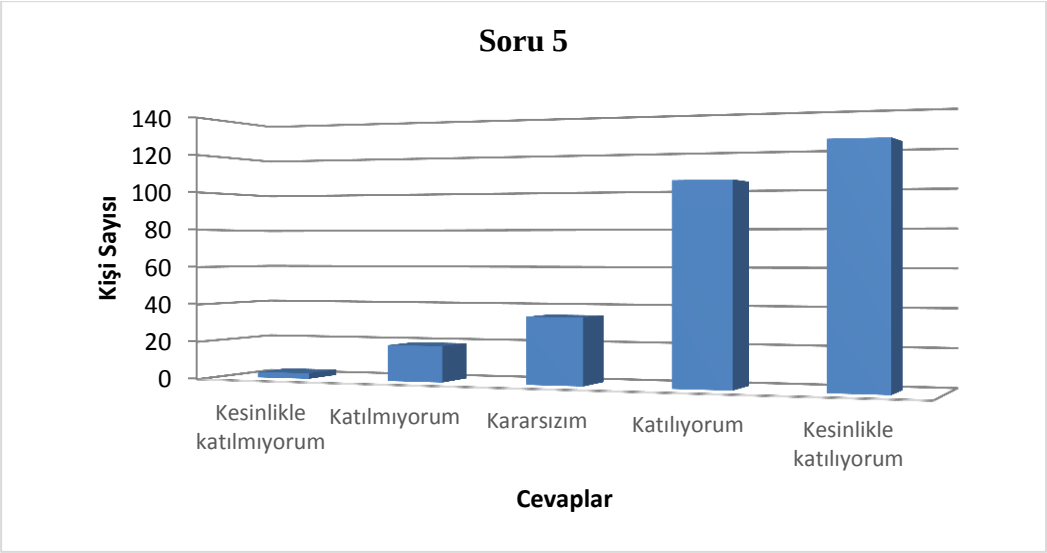

Şekil 4.48 : 'SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.'ifadesine verilen cevapların eğitim düzeyi ile ilişki grafiği.

Soru 5 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır.

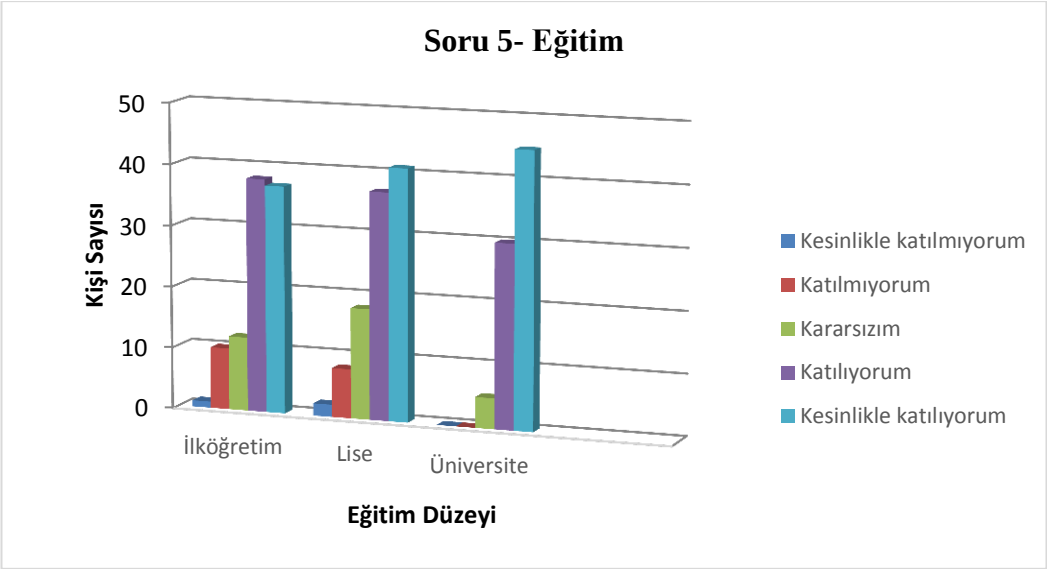
'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır' ifadesine katılımcıların %1,05'i kesinlikle katılmıyorum, %6,69' u katılmıyorum, %12,32'i kararsızım, %36,61'i katılıyorum, %43,30'u kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.49). Katılımcıların çoğu (%36,61'i katılıyorum, %43,30'u kesinlikle katılıyorum) fabrika alanının kullanıcılara açık olması gerektiği düşüncesindedir. Yapılan görüşmelerde kesnlikle katılmıyorum, katılmıyorum ve kararsızım cevaplarını veren katılımcıların genel olarak, bu alanın kullanıma açılması durumunda tahrip olmasından endişe ettikleri için bu cevapları verdikleri öğrenilmiştir.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır'sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaşları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.49 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Yapılan ki kare analizinde soruya verilen cevapların katılımcıların eğitim durumları ile ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Bu soruya, ilköğretim mezunu katılımcıların %0,5'i kesinlikle katılmıyorum, %3,52' si katılmıyorum, %4,52' si karrsızım, %13,38'i katılıyorum, %13,02' si kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların %0,7'si kesinlikle katılmıyorum, %3,52' si katılmıyorum, %4,52'si kararsızım, %13,38'i katılıyorum, %13,02'si kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Üniversite mezunu katılımcıların ise %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %0'ı katılmıyorum, %1,76'sı kararsızım, %10,56'sı katılıyorum, %15,84'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça alanın halkın kullanımına açık olmasına verilen kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin sayısı artmıştır. Eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar için bu oran %13,02 iken lise olan katılımcılar için %13,02, üniversite mezunu katılımcılar için ise %15,84 olmuştur. Katılmıyorum cevabını veren katılımcıların sayısı ise eğitm düzeyi arttıkça azalmıştır. Katılmıyorum cevabının ise eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar için %4,52 iken eğitim düzeyi lise olan katılımcılar için % 4,52 ve üniversite olan katılımcılar için %0 olduğu görülmektedir. Endüstriyel miras alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın halkın kullanımına açık olması konusunda olan bilincin, eğitim düzeyi arttıkça arttığı söylenebilir.

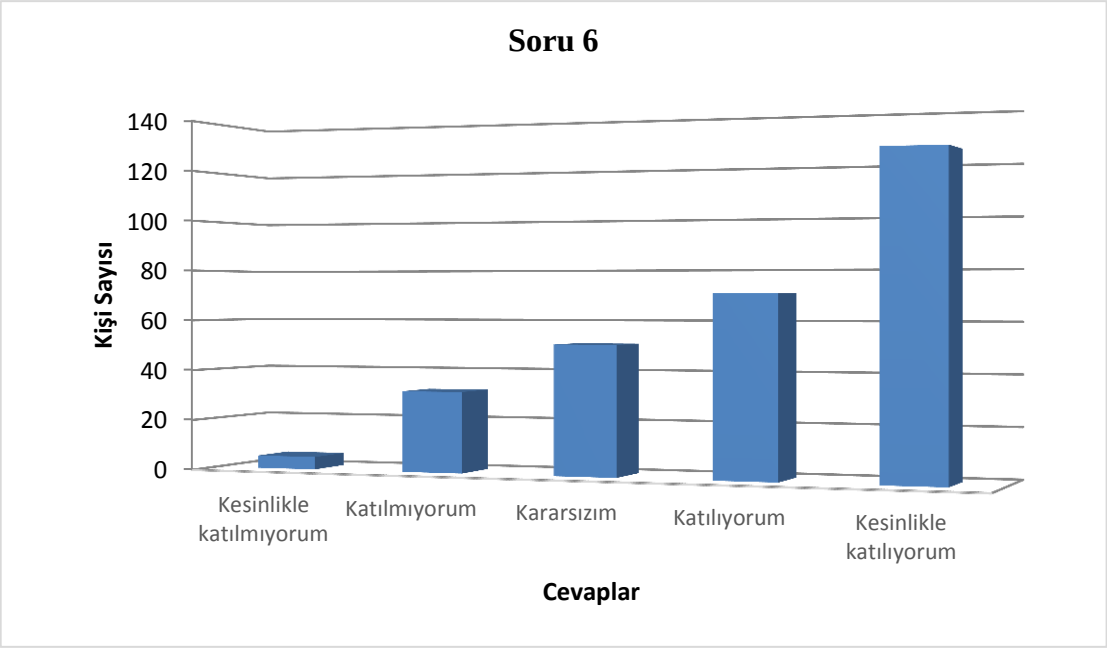

Şekil 4.50 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır' ifadesine verilen cevapların eğitim düzeyi ile ilişki grafiği.

Soru 6 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip' ifadesine,katılımcıların %1,76' sı kesinlikle katılmıyorum, %11,26'sı katılmıyorum, %17,95'i kararsızım, %25'i katılıyorum, %44,01'i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir (Şekil 4.51). Katılımcıların çoğu (%25'i katılıyorum, %44,01'i kesinlikle katılıyorum) çalışma alanının terk edilmiş bir görünüme sahip olduğunu düşünmekte olduğu söylenebilir. Yapılan görüşmelerde bunun nedeninin, alanın halkın kullanımına kapalı olması ve yalnızca dizi/film çekimleri için belirli bir kitle tarafından, bazı kısımlarının kullanılıyor olması diğer bölümlerinin kullanım dışı kalması olduğu belirtilmiştir. Dolayısı ile ankete katılan bireylerin alanı atıl ve terkedilmiş bir alan gibi algıladıkları söylenebilir.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip' sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarıyla anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

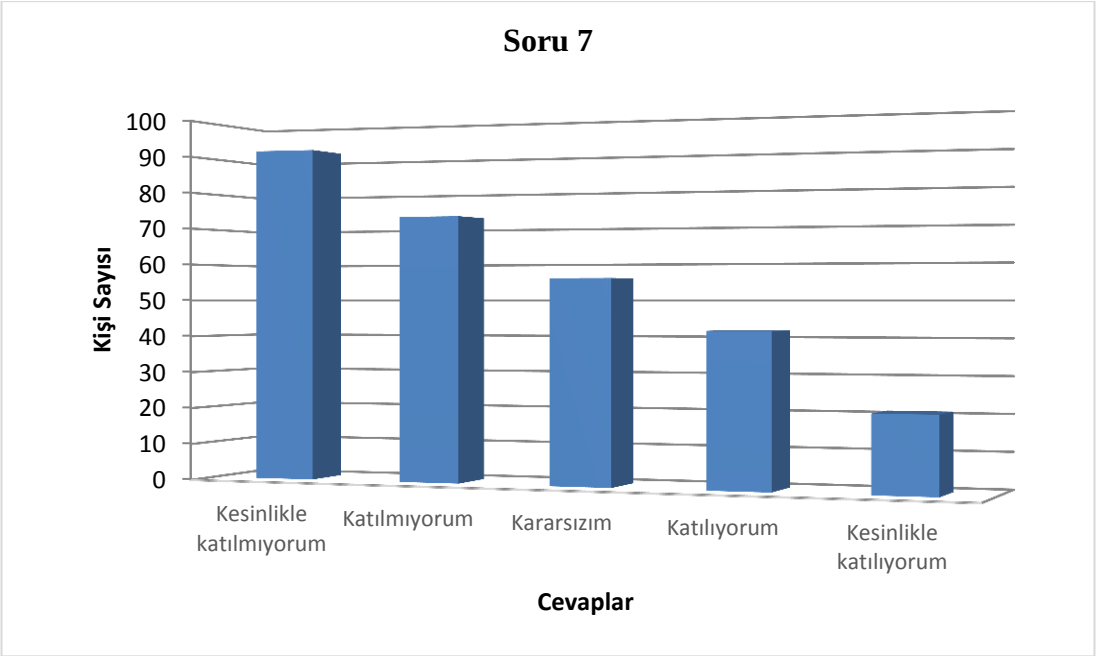

Şekil 4.51 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 7 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor' ifadesine, ankete katılan bireylerin %32,29'u kesinlikle katılmıyorum, %25,70'i katılmıyorum, %19,79'u katılıyorum, %7,39'u kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.52). Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını veren katılımcıların fabrikanın kıyıya doğal ve estetik bir etkisi olduğu kanaatinde oldukları öğrenilmiştir. Kararsız olan katılımcıların ise fabrikanın kıyıya doğal ve estetik bir etkisi olduğu ancak kullanımının olmamasından dolayı bu etkinin hissedilmediği fikrinde oldukları öğrenilmiştir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarını veren çoğunluğun (%32,29'u kesinlikle katılmıyorum, %25,70'i katılmıyorum), alanın bakımsız, atıl bir görünüme sahip olduğu bu nedenle kıyıya estetik ve doğal bir görünüm kazandırmadığı görüşünde olduğu belirlenmiştir.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor' sorusuna verilen cevapların yaşları, cinsiyetleri ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

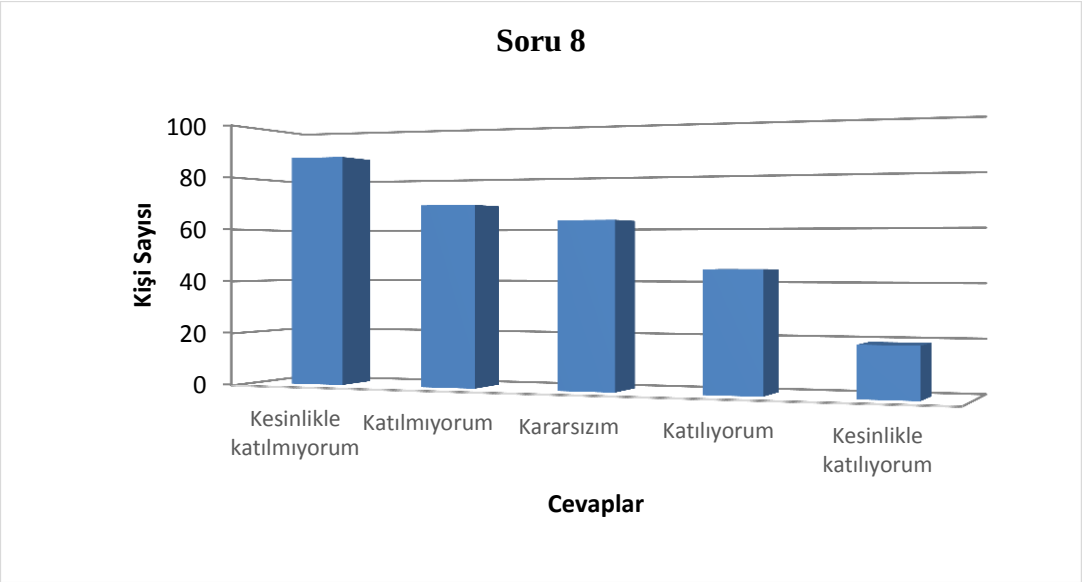
Şekil 4.52 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor' ifadesine cevapların grafiği.

Soru 8 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.

Ankete katılan bireylerin 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir' ifadesi için, %30,98'i kesinlikle katılmıyorum, %24,29'u katılmıyorum, %22,18'i katılıyorum, %15,84'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.53).

Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarını veren katılımcıların, bu alanın geçmişten bu güne kadar çevresi ile uyumlu biçimde var olduğu fikrine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarını veren çoğunluk olan (%30,98'i kesinlikle katılmıyorum, %24,29'u katılmıyorum) katılımcıların, bu alanın çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahip olmadığı, çevresiyle kopuk olduğu düşüncesinde olduklarını düşündükleri söylenebilir. Kullanıcıların, alanın yakın çevresinde bulunan rekreasyon alanları (Beykoz çayırı, Beykoz korusu, Beykoz kasrı gibi), kıyı şeridi, konut alanları ve ticarethaneler ile kopuk olduğunu ifade ettikleri söylenebilir.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir' sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

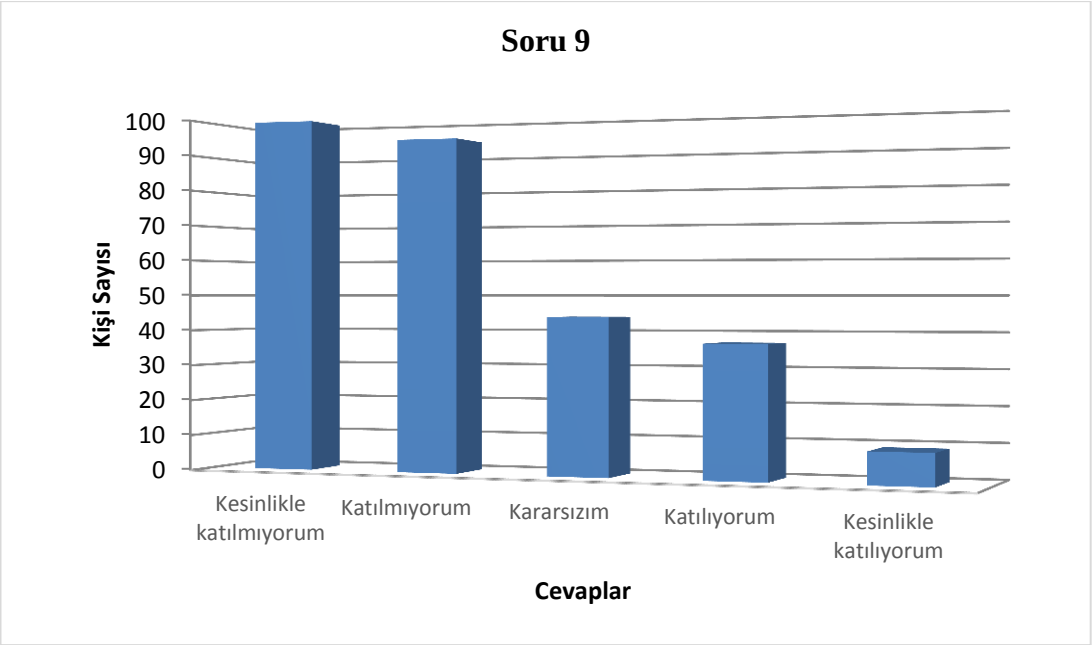

Şekil 4.53 : Ankete katılan bireylerin 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 9 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kalması gerekiyor.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kalması gerekiyor' ifadesine, katılımcıların %35,21'i kesinlikle katılmıyorum, %33,09' u katılmıyorum, %15,49' u kararsızım, %13,02 katılıyorum, %3,16' sı kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Endüsti mirası olan çalışma alanının halkın kullanımına kapalı, yapıların içindeki makine ve aksamlar boşaltılmış şekilde film/dizi seti olarak kullanıldığı haliyle kalmasına katılımcıların toplamda %68,30'u kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir (Şekil 4.54). Yapılan görüşmelerde, toplamda %%31,57 lik dilimi oluşturan kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevabını veren katılımcıların ise alanın bu halinin değiştirilmesi (halkın kullanımına açılması, yeni işlevler kazandırılması vs.) durumunda tahrip olacağı kanaatinde oldukları öğrenilmiştir.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor' sorusuna verilen cevapların katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.54 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kalması gerekiyor' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Mevcut Duruma İlişkin Kullanıcı Memnuniyetinin Değerlendirilmesi

Endüstri mirasının öncelikli sahipleri, kullanıcıları ve koruyucuları olan yerel halkla yapılan anket çalışmasında, çalışma alanı Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın güncel durumu ile ilgili memnuniyet/ memnuniyetsizliğin ortaya konması alanın korunması için alınacak kararlarda etkili olabilir. Çünkü bir alanın korunması kentle bütünleşebilmesiyle mümkündür. Kentle bütünleşebilmesi ise başta yerel halkın bu mekânı kabullenmesi sonucunda gerçekleşir. Yerel halkın bir alanı kabullenmesi için o alanla ilgili memnuniyeti/ memnuniyetsizliğinin tespitine yönelik çalışmalar iyileştirme çalışmaları için altlık olabileceği gibi isabetli kararların alınmasında doğru yönlendiriciler olabilirler. Çalışmada bu amaçla hazırlanan kullanıcı anketlerinin III. Bölümünde Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın güncel durumu ile ilgili kullanıcı memnuniyeti sorgulanmıştır. Farklı yüzdelik dilimlerde olmakla birlikte ağırlıklı sonuçlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, kıyı kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir.
- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.
- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, çevresiyle birlikte bir çeşitlilik sağlamaktadır.

- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.
- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, halkın kullanımına açık olmalıdır.
- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahiptir.
- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası, bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırmamaktadır.
- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahip değildir.

4.3.1.4 Kullanıcı Taleplerinin Ortaya Konulması

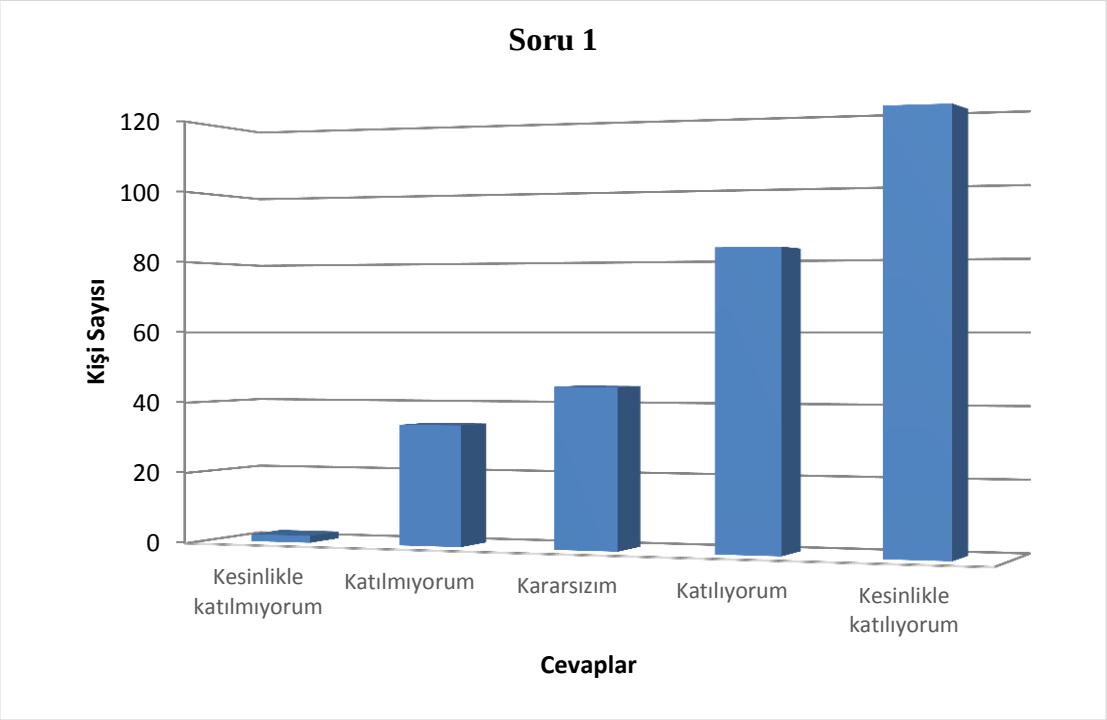
Çalışmanın bu bölümünde, çalışma alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası ile ilgili kullanıcı taleplerini ortaya koymak amaçlanmıştır ve katılımcılara bu doğrultuda sorular yöneltilmiştir. Endüstri mirası olan bu alan için katılımcıların hangi işlevleri uygun buldukları ve hangi işlevlere ihtiyaç duydukları sorgulanmıştır.

Soru 1 Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı.

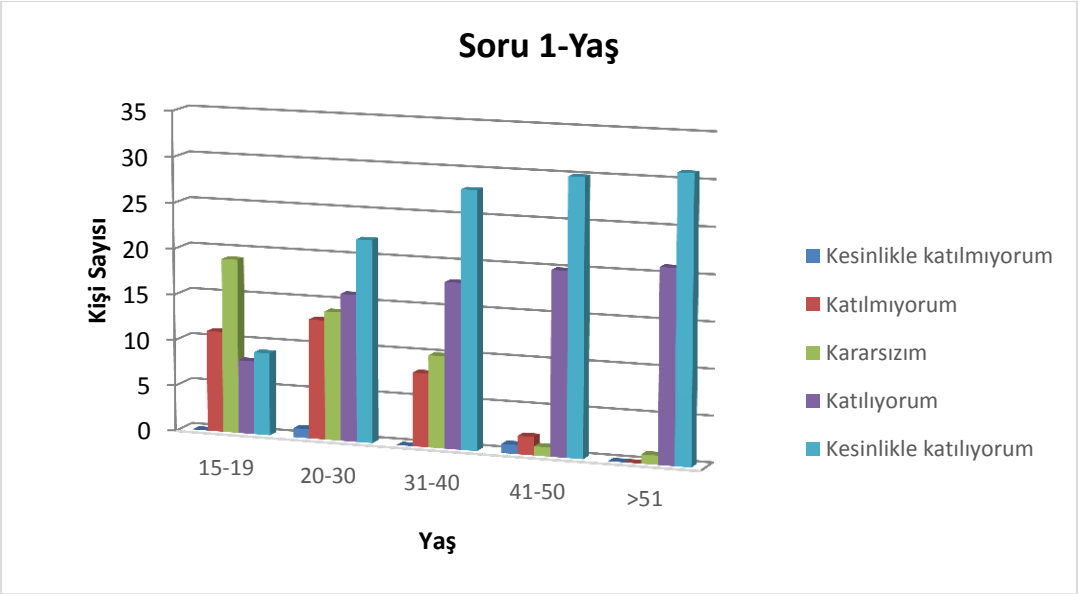
'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı' ifadesine verilen cevapların, katılımcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmazken yaşları ile anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

15-19 yaş grubunda olan katılımcıların %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %3,87'si katılmıyorum, %6,69'u kararsızım, %2,8'i katılıyorum ve %3,1'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. 20-30 yaş grubunda olan katılımcıların %0,35'i kesinlikle katılmıyorum, %4,5'i katılmıyorum, %4,9'u kararsızım, %5,63'ü katılıyorum ve %7,74'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. 31-40 yaş arasındaki katılımcıların %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %2,81'i katılmıyorum, %3,5'i kararsızım, %6,33'ü katılıyorum ve %9,8'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. 41-50 yaş grubunda olan katılımcıların %0,35'i kesinlikle katılmıyorum, %0,7'si katılmıyorum, %0,35'i kararsızım, %7,04'ü katılıyorum, %10,56'sı kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılımcıların >51 yaş grubunda

olanların ise, %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %0'ı katılmıyorum, %0,35'i kararsızım, %7,39'u katılıyorum, %10,91'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermişlerdir (Şekil 4.56). Yaş gruplarına göre cevapların dağılımlarına bakıldığında katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarının yaş grubu arttıkça arttığı görülmektedir. Kararsızım cevabı ise 15-19 yaş grubunda diğer yaş gruplarından daha fazladır ve üst yaş gruplarında azalmıştır. Burada alt yaş gruplarının sanat atölyelerinin yapılması yönünde daha az istekli oldukları yaş arttıkça sanat atölyeleri yapılması isteğinin arttığı görülmektedir. Bu durum katılımcıların yaş dağılımları ile ilişkili olarak ilgi alanlarının farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır denilebilir.

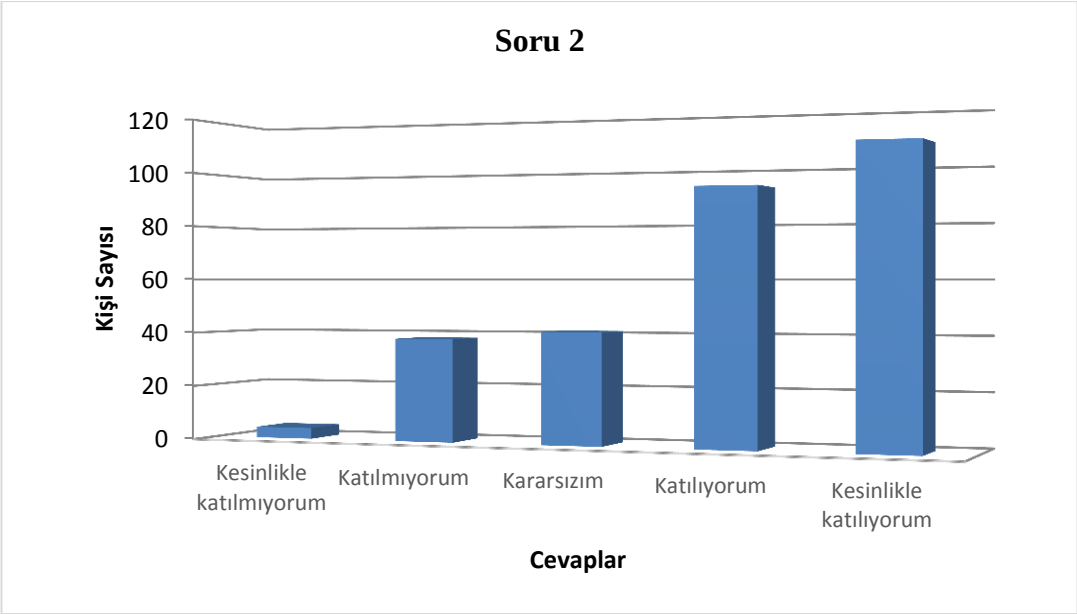
Şekil 4.55 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

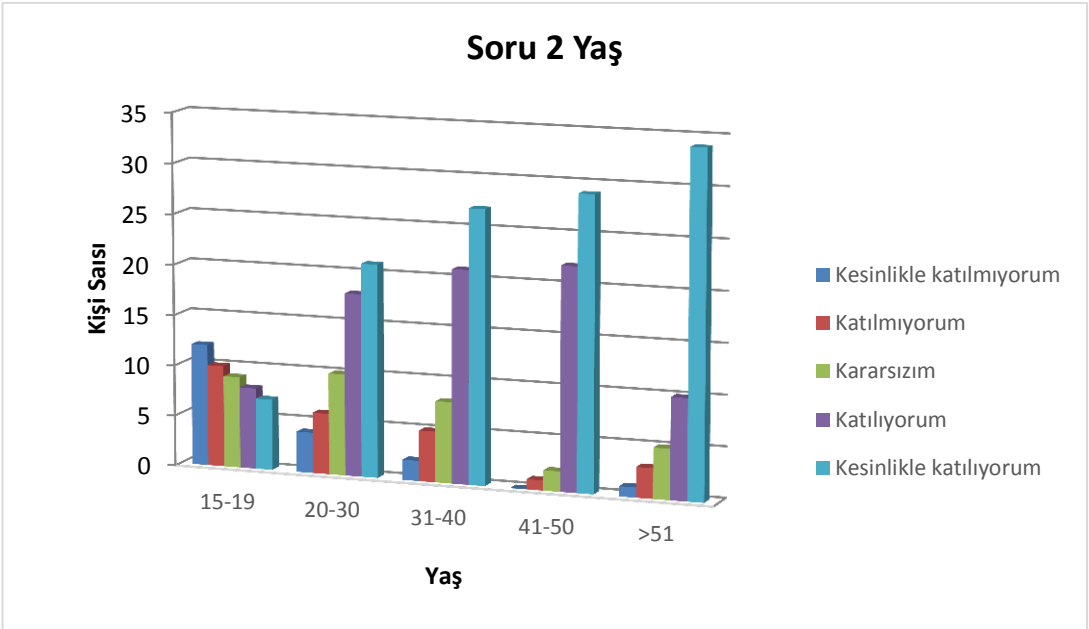
Şekil 4.56 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı' ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 2 Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).

'Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli)' ifadesine katılımcıların %1,40'ı kesinlikle katılmıyorum, %13,38 katılmıyorum, %14,43'ü kararsızım, %32,74'ü katılıyorum, %38,02'si kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermişlerdir (Şekil 4.57). Katılımcıların toplamda %75,76' sından oluşan çoğunluğu bu alanda yapılabilecek sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Bir önceki III-1numaralı 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı' ifadesine %65,83 oranında katılımcının katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarını verdiği ve bu oranın sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı ifadesine verilen katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarından (%75,76) düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların bu alanda daha çok aktif katılımcı oldukları sanatsal aktivitelerin gerçekleştirilmesini istediği söylenebilir.

Şekil 4.57 : 'Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli)' ifadesine verilen cevapların grafiği.

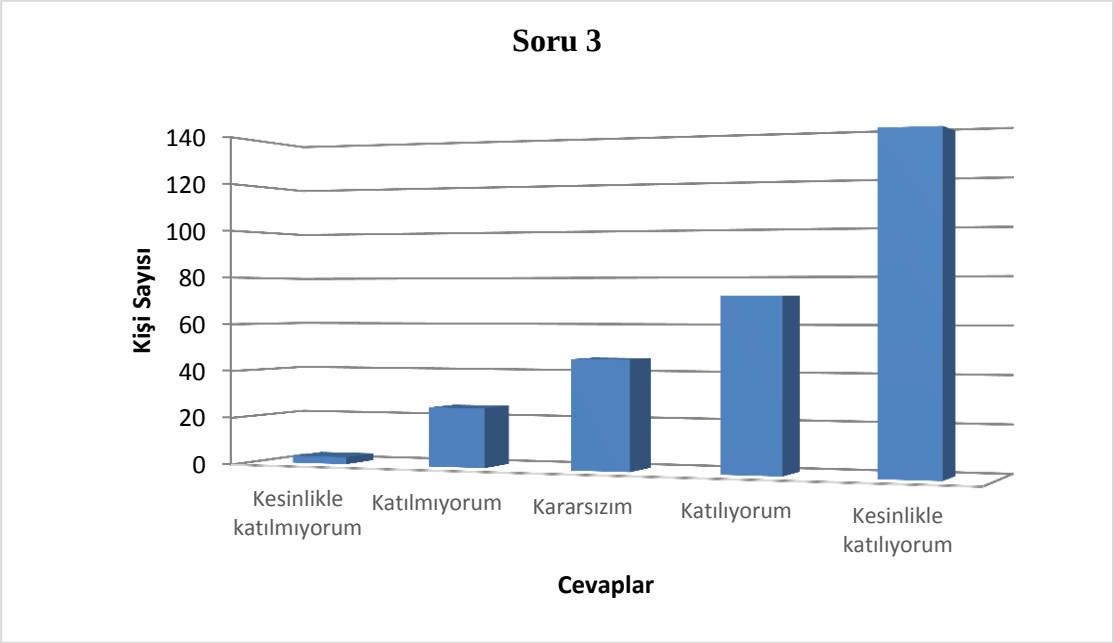

Şekil 4.58 : Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli)' ifadesine verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 3 Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.

'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı'ifadesine katılımcıların %1,05'i kesinlikle katılmıyorum, %8,80'i katılmıyorum, %16,19'u kararsızım, %25,35'i katılıyorum, %48,59'u kesinlikle

katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.59). Katılımcıların %73,94'lük çoğunluğunun, bu alanda spor aktiviteleri yapılmalı ifadesine katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevaplarını verdiği görülmektedir.

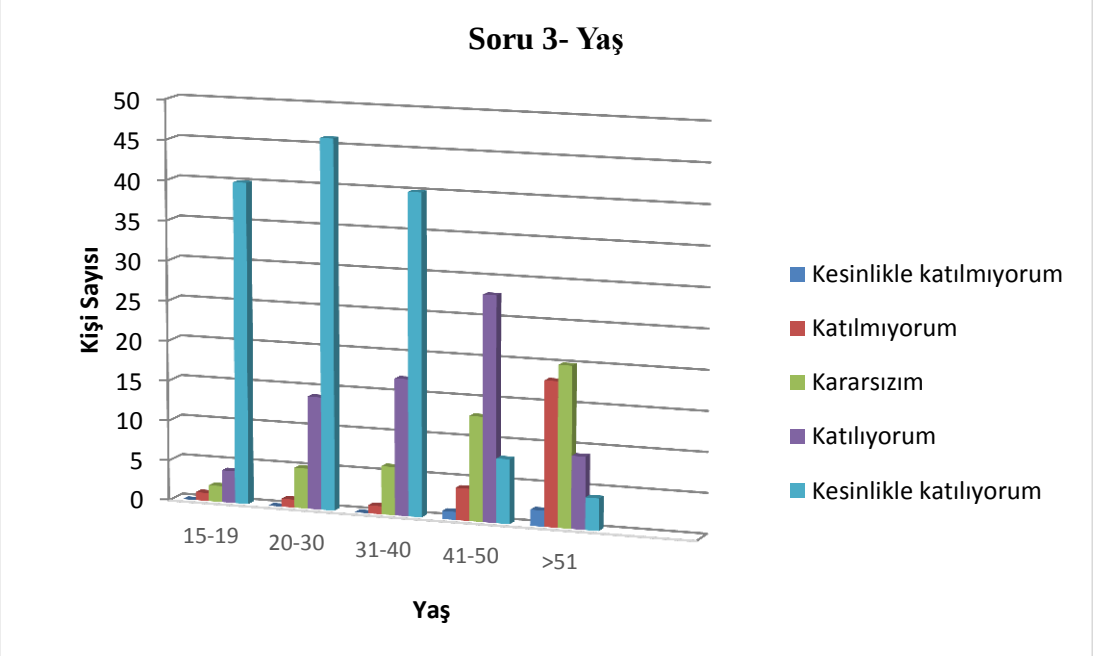

Şekil 4.59 : 'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı'ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı' sorusuna verilen cevapların, katılımcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmazken yaşlarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.60).

'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı' sorusuna verilen cevapların yaşla anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. 15-19 yaş grubundaki katılımcıların %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %0,35'i katılmıyorum, %0,70'i kararsızım, %1,40'ı katılıyorum ve %14,08'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir.20-30 yaş grubundaki katılımcıların %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %1'i katılmıyorum, %1,7'ı kararsızım, %4,92'si katılıyorum, %16,19'u kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. 31-40 yaş grubundaki katılımcıların %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %0,35'i katılmıyorum, %2,11'i kararsızım, %4,92'si katılıyorum ve %14,08'i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. 41-50 yaş grubundaki katılımcıların %0,35'i kesinlikle katılmıyorum, %1,40'ı katılmıyorum, %4,5'i kararsızım, %9,85'i katılıyorum, %2,81'i kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. >51 yaş grubundaki katılımcıların %0,7'si kesinlikle katılmıyorum, %6,33'ü katılmıyorum, %7,04'ü kararsızım, %3,16'sı katılıyorum,

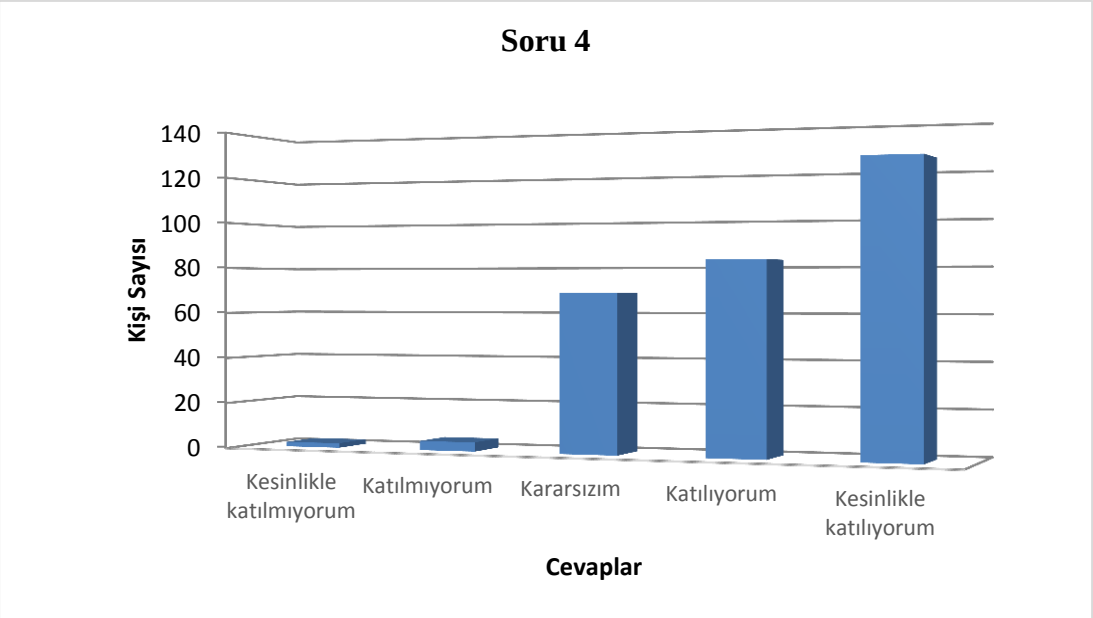
%1,40'ı kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Dağılımlara bakıldığında, alanda spor aktiviteleri yapılmalı ifadesine verilen cevapların 15-19,20-30 ve 31-40 yaş grubunda >51 yaş grubundan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde >51 yaş grubundaki katılımcıların yaşlarının bu aktif sporları yapmaya elverişli olmamaları nedeni ile kesinlikle katılıyorum cevabı bu grupta azaldığı öğrenilmiştir. III-1 numaralı 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı' ve III-2 numaralı 'Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli)' ifadesine verilen kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarının yaş arttıkça artması, 'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı' ifadesine verilen kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarının ise yaş azaldıkça artması, yaş gruplarının bu alanda gerçekleştirilecek aktif rekreasyon biçimlerini alt yaş gruplarının istediğini ve pasif rekreasyon biçimlerini ise üst yaş gruplarının istediğini göstermektedir denilebilir.

Şekil 4.60 : 'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı'ifadesine verilen cevapların yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 4 SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır' ifadesine katılımcıların %0,70'i kesinlikle katılmıyorum, %1,40'ı katılmıyorum, %24,29'u kararsızım, %29,22'si katılıyorum ve %44,01'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.61). Katılımcıların çoğunluğunun (%29,22'si katılıyorum ve %44,01'i kesinlikle katılıyorum) fabrika alanının çevresi ile birlikte yeniden tasarlanmasını istediği söylenebilir.

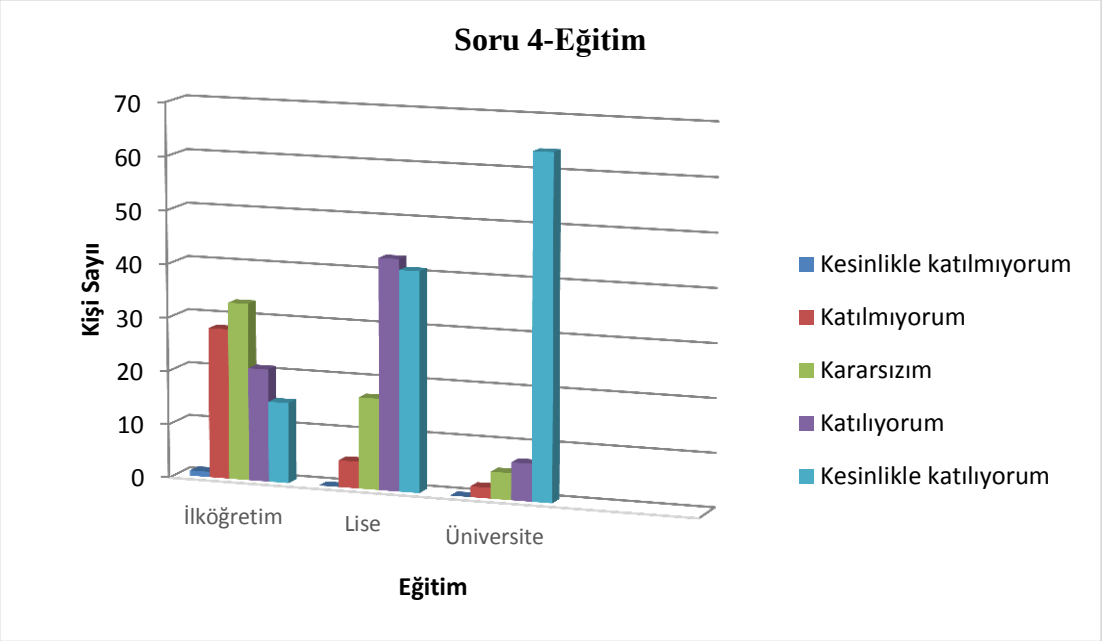

Şekil 4.61 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır' ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır' sorusuna verilen cevapların, katılımcıların yaşları ve cinsiyetleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunmazken eğitim durumları ile ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.62).

'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır' sorusuna verilen cevapların eğitimle anlamlı bir ilişkisi bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan eğitim düzeyi ilköğretim olanların %0,35'i kesinlikle katılmıyorum, %9,85'i katılmıyorum, %11,61'i kararsızım, %7,39'u katılıyorum, %5,28'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %1,71'i katılmıyorum, %5,98'i kararsızım, %15,14'ü katılıyorum ve %14,43'ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını

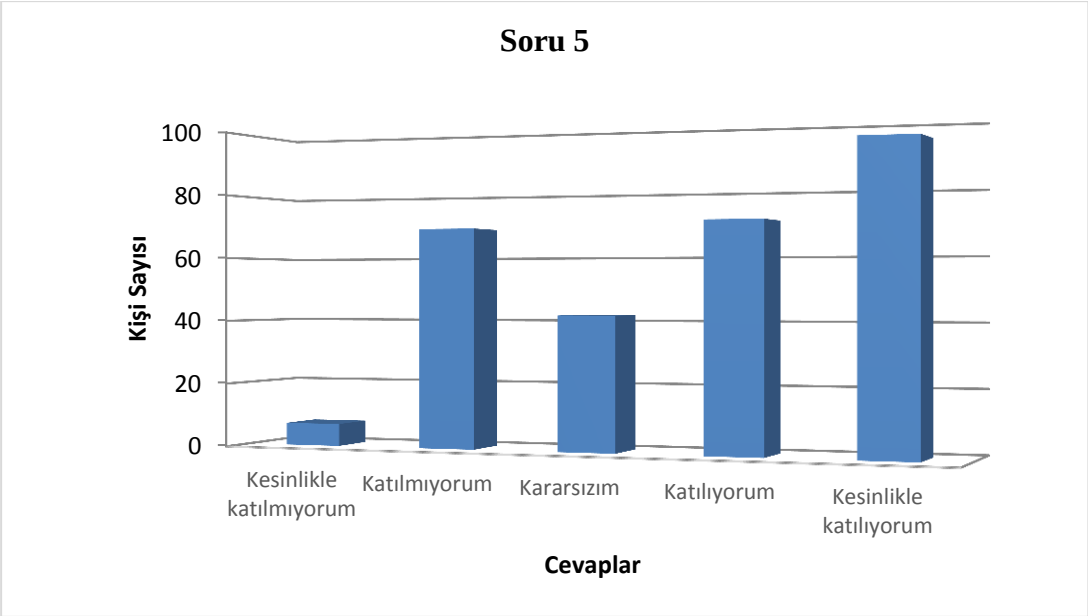
vermiştir. Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların ise %0'ı kesinlikle katılmıyorum, %0,70'i katılmıyorum, %1,70'i kararsızım, %2,46'sı katılıyorum ve %22,43'ü kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Dağılımlara bakıldığında eğitim düzeyi arttıkça'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır' ifadesine verilen kesinlikle katılıyorum cevabının arttığı, katılmıyorum cevabının azaldığı görülmektedir. Alanın yeniden tasarlanmasının gerekli görülmesinin katılımcıların eğitim durumları ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Şekil 4.62 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır' ifadesine verilen cevapların, yaşla ilişki grafiği.

Soru 5 Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.

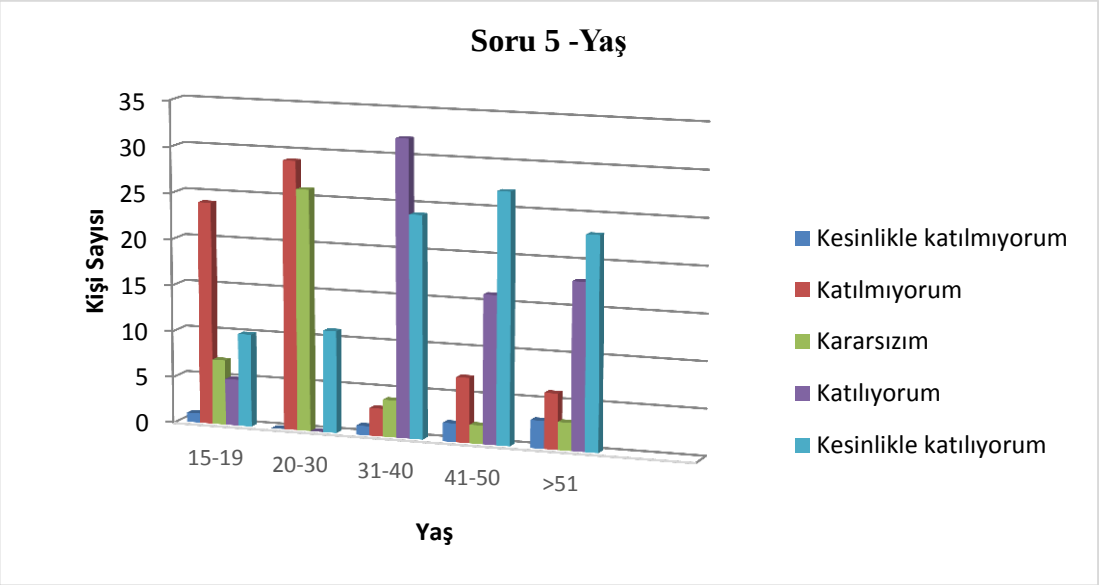
'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı' ifadesine katılımcıların %2,46' sı kesinlikle katılmıyorum, %24,29'u katılmıyorum, %14,79'u kararsızım, %25'i katılıyorum, %33,45'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.63). Genel olarak katılımcıların çoğunluğunun(toplam %58,45 katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum) bu alanda bilimsel aktiviteleri olan çocuk oyun alanları olmasını istedikleri söylenebilir. Yapılan görüşmelerde katılmıyorum cevabını veren yarışmacıların ağırlıkta bu alanları kullanacak çocuğu olmayacak yaş grubuna giren katılımcılar oldukları belirlenmiştir.

Şekil 4.63 : 'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı' ifadesine verilen cevapların, katılımcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları eğitimleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır ancak yaşları ile ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.64). 15-19 yaş grubundaki katılımcıların cevaplarının oranları; kesinlike katılmıyorum % 0,35, katılmıyorum %8,45, kararsızım % 2,46, katılıyorum % 1,76, kesinlikle katılıyorum %3,52, 20-30 yaş grubundaki katılımcıların cevaplarının oranları; kesinlike katılmıyorum %0, katılmıyorum % 10,21 kararsızım %9,15, katılıyorum % 0, kesinlikle katılıyorum %3,87, 31-40 yaş grubundaki katılımcıların cevaplarının oranları; kesinlike katılmıyorum % 0,35, katılmıyorum % 1,05, kararsızım %1,40, katılıyorum % 11,26, kesinlikle katılıyorum %8,45, 41-50 yaş grubundaki katılımcıların cevaplarının oranları; kesinlike katılmıyorum %0,7, katılmıyorum % 2,46, kararsızım % 0,7, katılıyorum % 5,63, kesinlikle katılıyorum % 9,5, >51 yaş grubundaki katılımcıların cevaplarının oranları; kesinlike katılmıyorum %1,05, katılmıyorum %2,11, kararsızım %1,05, katılıyorum % ,6,33 kesinlikle katılıyorum % 8,09 olduğu görülmektedir. Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarının 15-19 ve 20-30 yaş grubunda diğer yaş gruplarından daha düşük olduğu, katılmıyorum cevabının ise 15-19 ve 20-30 yaş gruplarında diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle 'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı' ifadesine genel olarak bu alanlarda oynayabilecek çocuk sahibi olan yaş

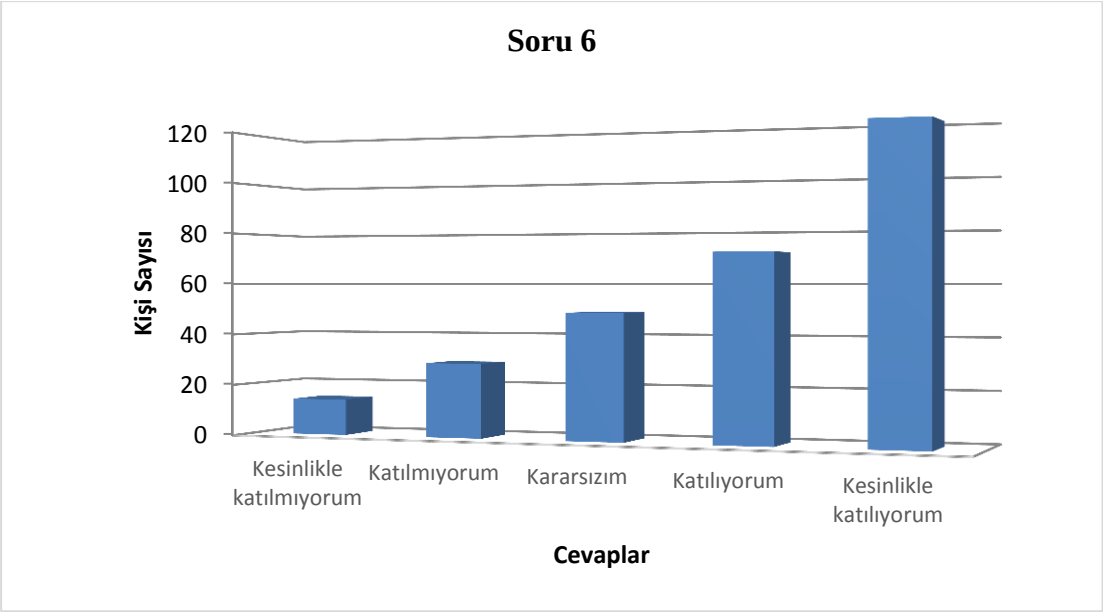
gruplarının katılıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarını verdiği diğer grupların katılmıyorum ve kararsızım cevaplarını daha fazla vermiş olduğu söylenebilir.

Şekil 4.64 : 'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı' ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 6 Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.

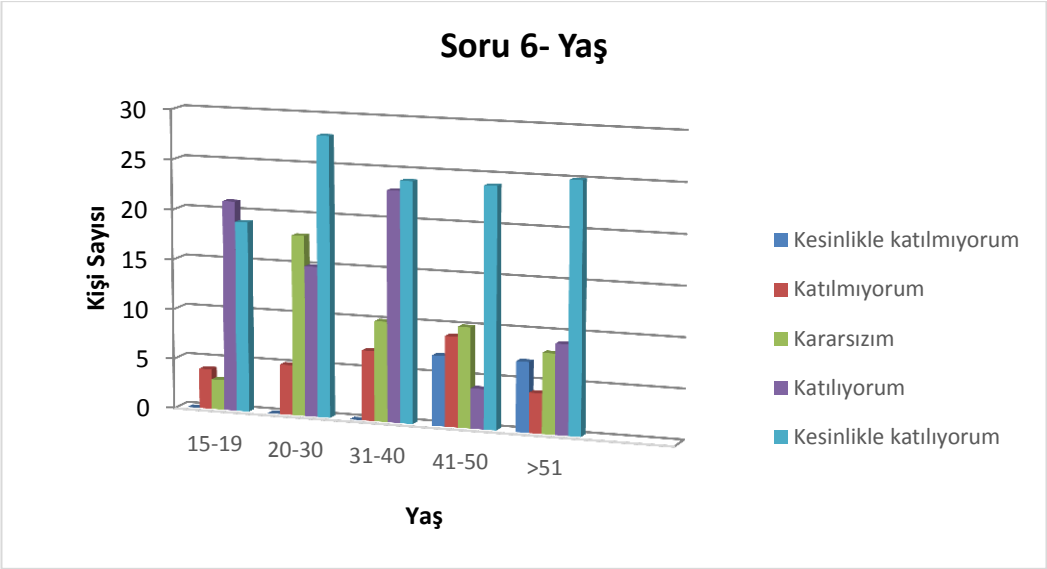
'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı' ifadesine katılımcıların %4,92'si kesinlikle katılmıyorum, %10,21'i katılmıyorum, %17,25'i kararsızım, %25,35'i katılıyorum, %42,25'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir.'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı' ifadesinekatılımcıların toplamda %67,60'ı kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.66). Katılımcıların çoğunluğunun bu alanda manzara izleme mekânları yapılması gerektiğini düşünmekte olduğu söylenebilir.

Şekil 4.65 : 'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı ifadesine verilen cevapların, katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Verilen cevapların katılımcıların yaşları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.66).

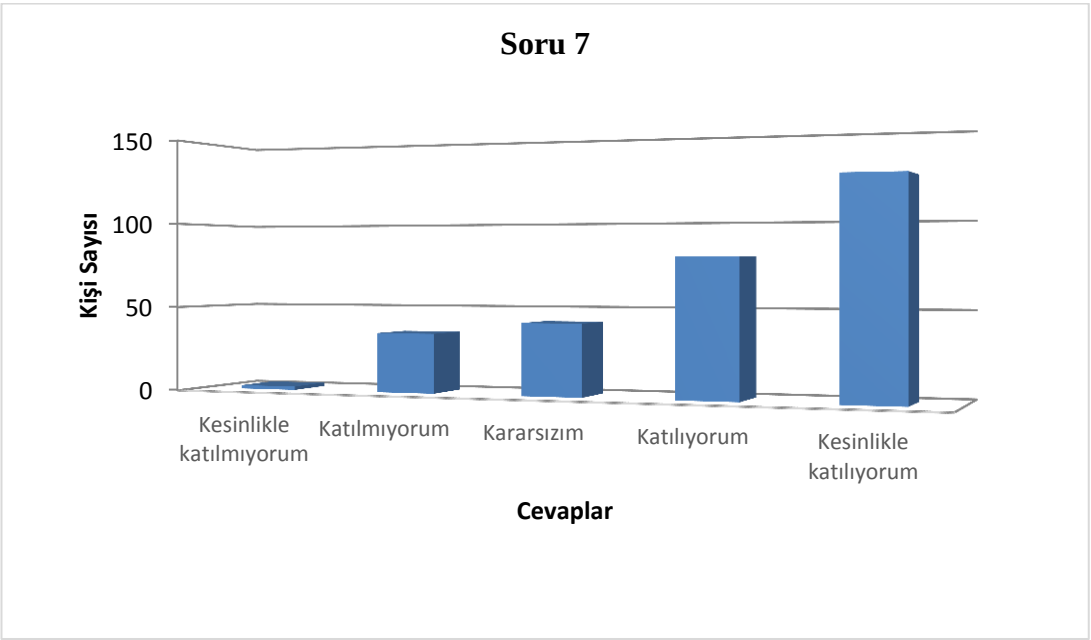
Katılımcılardan 15-19 yaş grubunda olanların cevaplarının oranlarının, kesinlikle katılmıyorum %0, katılmıyorum %1,40, kararsızım %1,05, katılıyorum % 7,39, kesinlikle katılıyorum %6,69, 20-30 yaş grubunda olanların cevaplarının oranlarının, kesinlikle katılmıyorum %0, katılmıyorum %1,76, kararsızım %6,33, katılıyorum % 5,28, kesinlikle katılıyorum %9,85, 31-40 yaş grubunda olanların cevaplarının oranlarının, kesinlikle katılmıyorum %0, katılmıyorum %2,46, kararsızım %3,52, katılıyorum % 8,09, kesinlikle katılıyorum %8,45, 41-50 yaş grubunda olanların cevaplarının oranlarının, kesinlikle katılmıyorum %2,46, katılmıyorum %3,16, kararsızım %3,52, katılıyorum % 1,40, kesinlikle katılıyorum %8,45, >51 yaş grubunda olanların cevaplarının oranlarının, kesinlikle katılmıyorum %2,46, katılmıyorum %2,11, kararsızım %2,81, katılıyorum % 3,16, kesinlikle katılıyorum %8,80 olduğu görülmektedir.

Şekil 4.66 : 'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 7 Bu alanda müze olmalı.

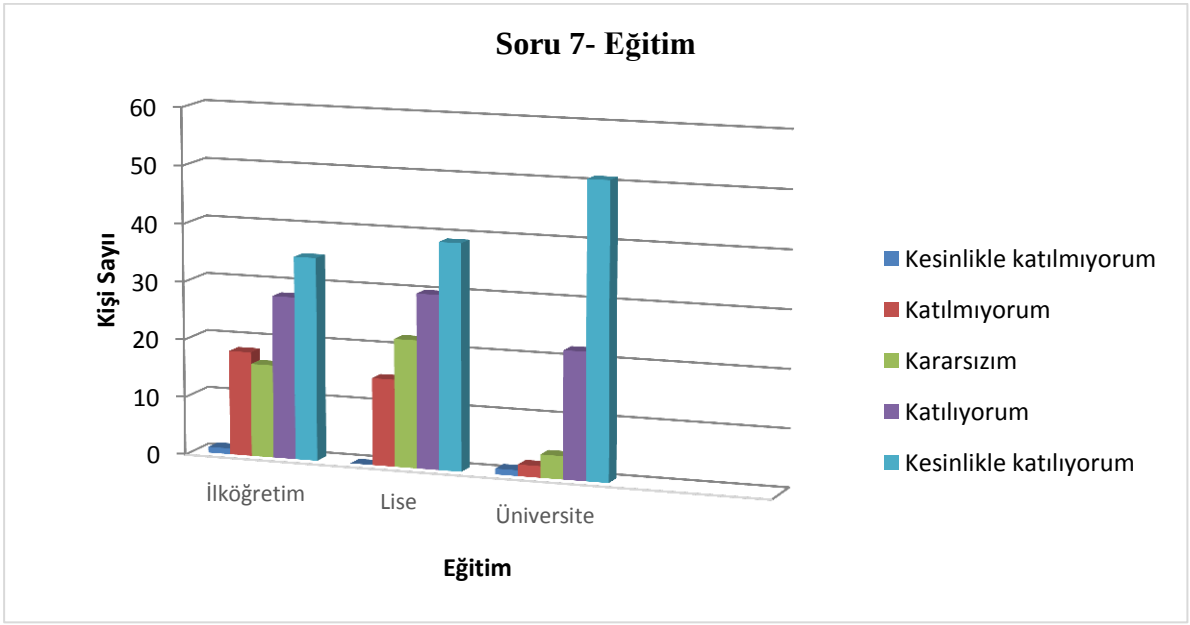
'Bu alanda müze olmalı' ifadesine katılımcıların %0,7'si kesinlikle katılmıyorum, %12,32'si katılmıyorum, %12,32'si katılmıyorum, %14,78'i kararsızım, %28,6'sı katılıyorum ve %44,01'i kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir (Şekil 4.67). Katılımcıların çoğunluğunun (%28,6'sı katılıyorum ve %44,01'i kesinlikle katılıyorum) Endüstri mirası olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası' nın bulunduğu alanda müze olması gerektiğini düşünmektedir denilebilir.

Şekil 4.67 : 'Bu alanda müze olmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

‘Bu alanda müze olmalı’ ifadesine verilen cevapların, katılımcıların yaşları ve cinsiyetleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır (Şekil 4.68). Ancak yapılan analizlerde soruya verilen cevapların, katılımcıların eğitim durumları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

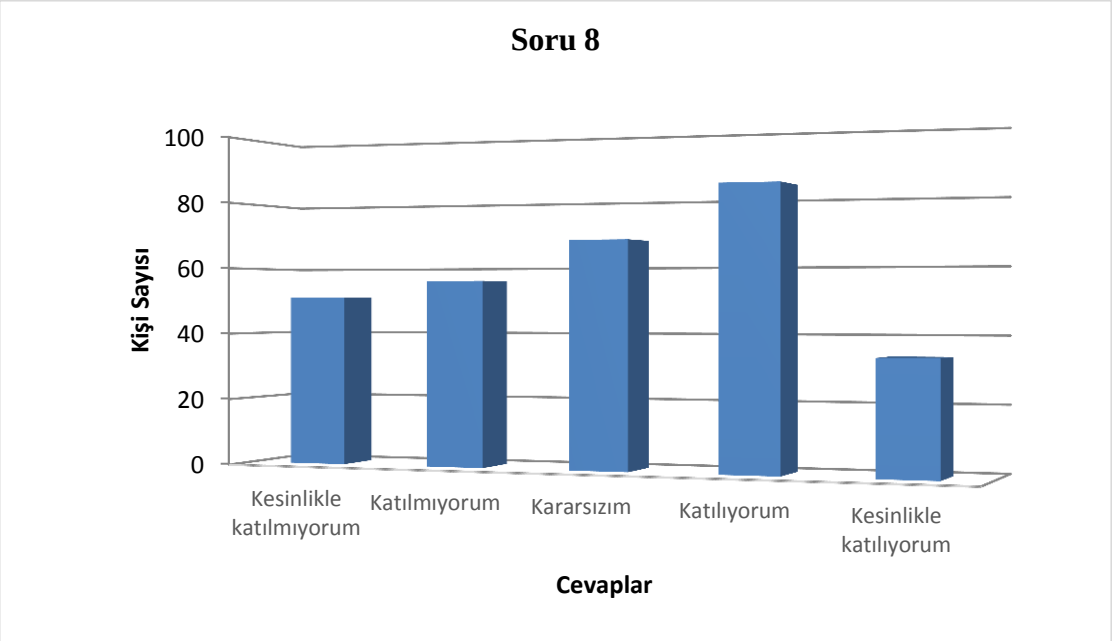
‘Bu alanda müze olmalı’ ifadesine verilen cevapların eğitimle anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır. Eğitim düzeyi iköğretim olan katılımcıların %0,35’i kesinlikle katılmıyorum, %6,33 katılıyorım, %5,63’ü kararsızım, %9,85’i katılıyorum, %12,32’ si kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi lise olan katılımcıların, %0,35’i kesinlikle katılmıyorum, %5,28’ i katılmıyorum, %7,74’ü kararsızım, %10,56’ sı katılıyorum ve %13,73’ü kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların ise %0,35’i kesinlikle katılmıyorum, %0,70’i katılmıyorum, %1,40’ı kararsızım, %7,74’ü katılıyorum, %17,94’ü ise kesinlikle katılıyorum cevaplarını vermiştir. Dağılımlara göre eğitim durumu arttıkça bu alanda müze yapılması sorusuna verilen kesinlikle katılıyorum cevabının oranları artarken katılmıyorum cevabının azaldığı görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyesi, endüstri mirası olan bu alanda müze olması ile ilgili bilinç düzeyi üzerinde etkilidir denilebilir.

Şekil 4.68 : ‘Bu alanda müze olmalı’ ifadesine verilen cevapların, eğitim durumu ile ilişki grafiği.

Soru 8 Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı.

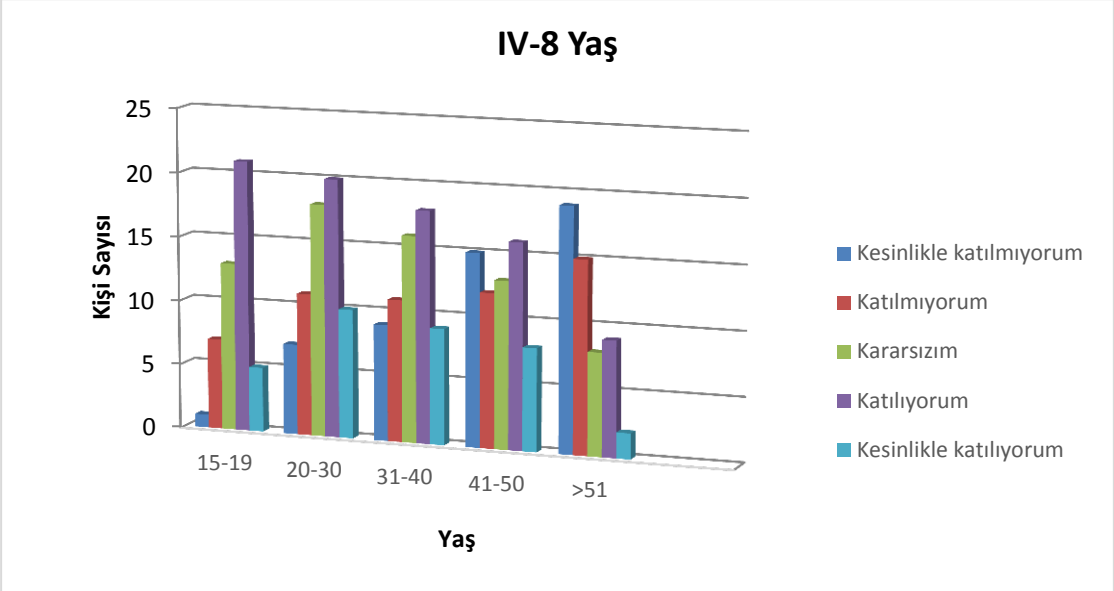
'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine katılımcıların verdiği cevapların yüzdelik dağılımları; kesinlikle katılmıyorum %17,95, katılmıyorum %19,71, kararsızım %23,94, katılıyorum %29,57, kesinlikle katılıyorum %11,97 şeklindedir (Şekil 4.69). Yapılan görüşmelerde kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum ve kararsızım cevaplarını veren katılımcıların bu cevapları vermelerinin temel nedeninin bu alana otel/pansiyon işlevinin yüklenmesi durumunda rant nedeni ile alanın korunmasının güçleşeceği kanaatinde oldukları öğrenilmiştir. Katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum cevabını veren katılımcıların ise genel olarak bu alanda konaklama imkânının olmasının alanın turistik hale gelmesine katkısı olacağı fikrinde oldukları söylenebilir.

Şekil 4.69 : 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen cevapların, katılımcıların cinsiyetleri ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Yapılan ki kare analizinde soruya verilen cevapların katılımcıların yaşları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.70). 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. 15-19 yaş grubundaki katılımcıların cevapları; kesinlikle katılmıyorum %0,35, katılmıyorum %2,46, kararsızım %4,57, katılıyorum % 7,39, kesinlikle katılıyorum %1,76 şeklindedir. 20-30 yaş

grubundaki katılımcıların cevapları; kesinlikle katılmıyorum %2,46, katılmıyorum %3,87, kararsızım %6,33, katılıyorum %7,39, kesinlikle katılıyorum %3,52 şeklindedir. 31-40 yaş grubundaki katılımcıların cevapları; kesinlikle katılmıyorum %3,16, katılmıyorum %3,87, kararsızım %5,63, katılıyorum % 6,33, kesinlikle katılıyorum %3,16 şeklindedir. 41-50 yaş grubundaki katılımcıların cevapları; kesinlikle katılmıyorum %5,28, katılmıyorum %4,22, kararsızım %4,57, katılıyorum % 5,63, kesinlikle katılıyorum %2,81 şeklindedir. >51yaş grubundaki katılımcıların cevapları; kesinlikle katılmıyorum %6,69, katılmıyorum %5,28, kararsızım %2,81, katılıyorum % 3,16, kesinlikle katılıyorum %0,70 şeklindedir. Dağılımlara bakıldığında 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen katılıyorum cevaplarının katılımcıların yaş grubu büyüdükçe azaldığı ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarının da aynı yönde arttığı görülmektedir. Bu oranlara göre yaş grubunun büyümesi ile bu alana konaklama işlevinin yüklenmesi yönündeki isteğin azaldığı söylenebilir.

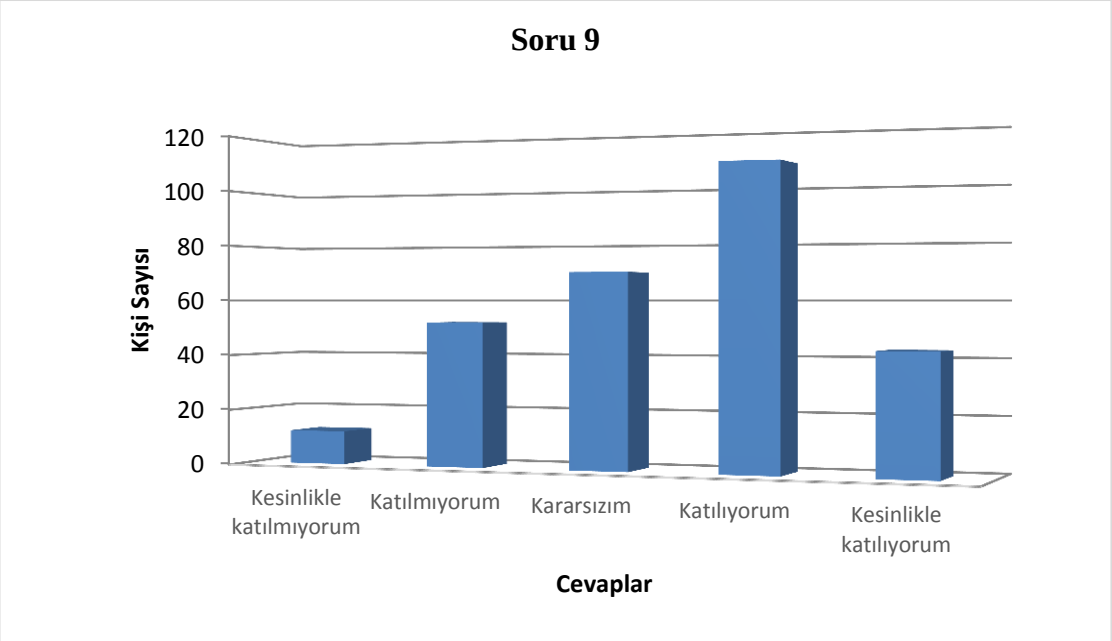
Şekil 4.70 : 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı' ifadesine verilen cevapların, yaş grupları ile ilişki grafiği.

Soru 9 Alanda otoparklar yapılmalı.

'Alanda otoparklar yapılmalı' ifadesine verilen cevapların yüzdelik dağılımları; kesinlikle katılmıyorum %4,22, katılmıyorum %18,30, kararsızım %24,64, katılıyorum % 38,02, kesinlikle katılıyorum %15,14 şeklindedir (Şekil 4.71). Toplamda %53,16 oranda katılımcının katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum

cevaplarını verdiği görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun bu olanda otopark olması gerektiğini düşündüğü söylenebilir.

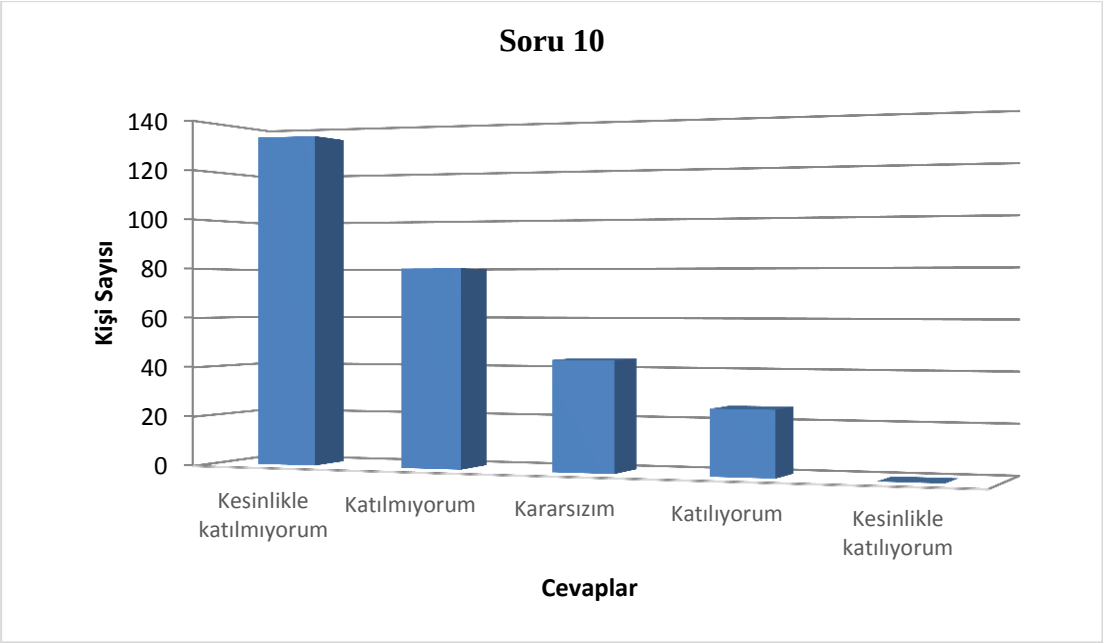
'Alanda otoparklar yapılmalı' ifadesine verilen cevapların katılımcıların, yaş, cinsiyet ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.71 : 'Alanda otoparklar yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

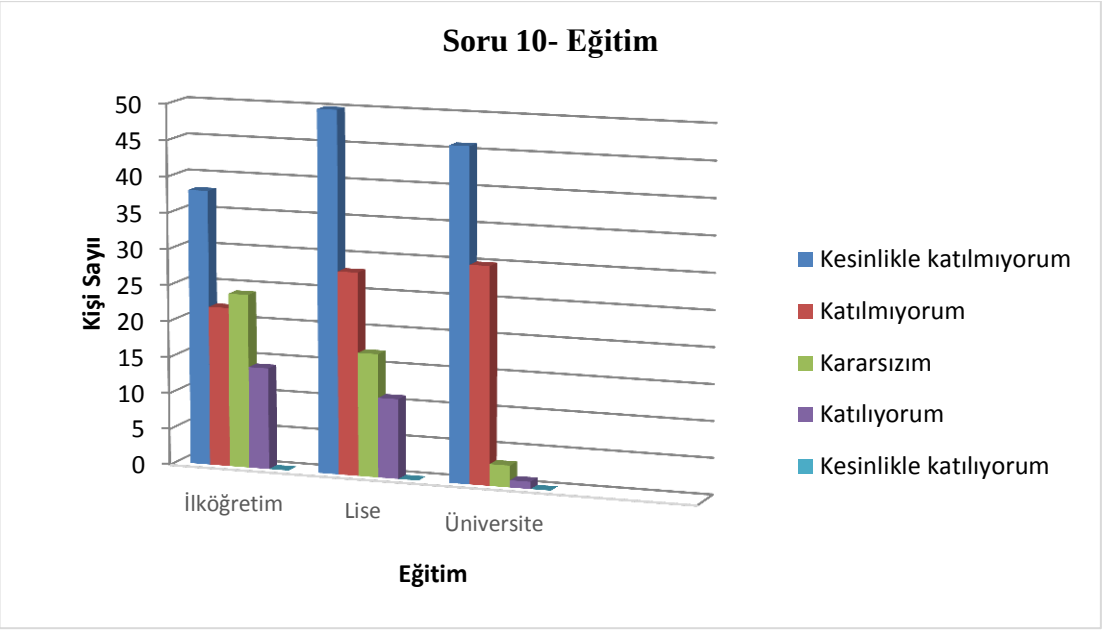
Soru 10 Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.

'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı' ifadesine verilen cevapların yüzdelik dağılımları; kesinlikle katılmıyorum %47,18, katılmıyorum %28,16, kararsızım %15,49, katılıyorum %9,15, kesinlikle katılıyorum %0 şeklidedir (Şekil 4.72). Katılımcıların toplamda %75,34'ü kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarını vermiştir. Bu dorultuda katılımcıların burada sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmasını istemedikleri söylenebilir.

Şekil 4.72 : 'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

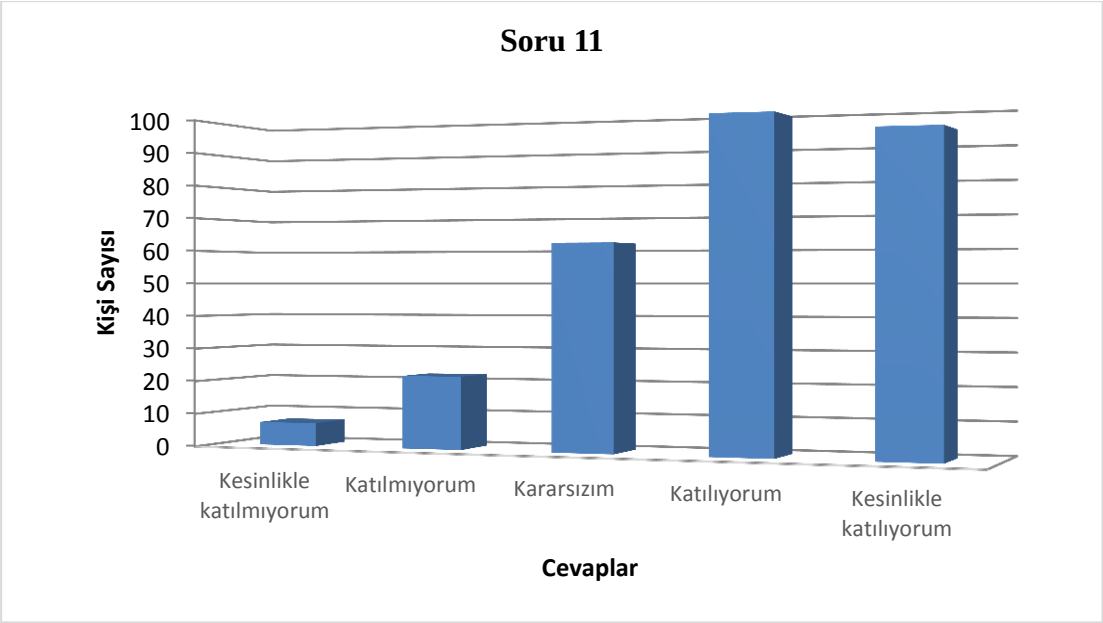
'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı' ifadesine verilen cevapların, katılımcıların yaşları ve cinsiyetleriylr anlamlı bir ilişkisi yoktur. Yapılan ki kare analizinde cevapların, katılımcıların eğitimleri ile anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.73). Eğitim düzeyi iköğretim olan katılımcıların cevaplarının oranı; kesinlikle katılmıyorum %13,38, katılmıyorum %7,74, kararsızım %8,45, katılıyorum %4,92, kesinlikle katılıyorum %0 şeklindedir. Eğitim düzeyi liseolan katılımcıların cevaplarının oranı;kesinlikle katılmıyorum %17,60, katılmıyorum %9,85, kararsızım %5,98, katılıyorum %3,87, kesinlikle katılıyorum %0 şeklindedir. Eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların cevaplarının oranı ise;kesinlikle katılmıyorum %16,19, katılmıyorum %10,56, kararsızım %1,056, katılıyorum %0,35, kesinlikle katılıyorum %0 şeklindedir. Katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça fabrika alanında sert zeminlerin ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı ifadesine verlien kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarının azaldığı görülmektedir.

Şekil 4.73 : 'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı' ifadesine verilen cevapların,eğitim düzeyi ile ilişki grafiği.

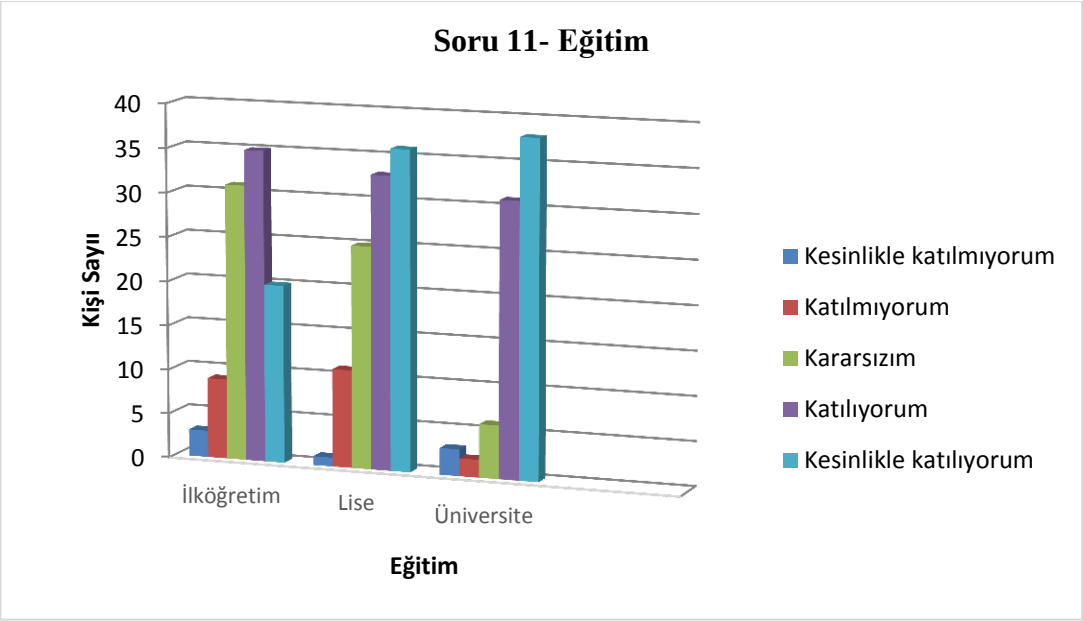
Soru 11 Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.

'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine katılımcıların verdiği cevapların yüzdelik oranları; kesinlikle katılmıyorum %2,46, katılmıyorum %7,74, kararsızım %21,84, katılıyorum %34,85, kesinlikle katılıyorum %33,09 şeklindedir (Şekil 4.74). Katılımcıların vermiş olduğu kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarının oranı toplamda %67,94 ' tür. Bu bağlamda katılmcılarının çoğunluğunun, alanın bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Şekil 4.74 : 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine verilen cevapların katılımcıların yaşları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır. Verilen cevapların, katılımcıların eğitim durumları ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.75). Eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların cevaplarının yüzdelik oranları; kesinlikle katılmıyorum %1,05, katılmıyorum %3,16, kararsızım %10,91, katılıyorum %12,32, kesinlikle katılıyorum %7,04 şeklindedir. Eğitim durumu lise olan katılımcıların cevaplarının yüzdelik oranları; kesinlikle katılmıyorum %0,35, katılmıyorum %3,87, kararsızım %8,80, katılıyorum %11,61, kesinlikle katılıyorum %12,67 şeklindedir. Eğitim durumu üniversite olan katılımcıların cevaplarının yüzdelik oranları; kesinlikle katılmıyorum %1,05, katılmıyorum %0,7, kararsızım %2,11, katılıyorum %10,91, kesinlikle katılıyorum %13,38 şeklindedir. Dağılımlara bakıldığında katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine verilen kesinlikle katılıyorum cevabının oranının da arttığı görülmektedir. Ayrıca yine aynı yönde kararsızım cevabı azalmıştır.

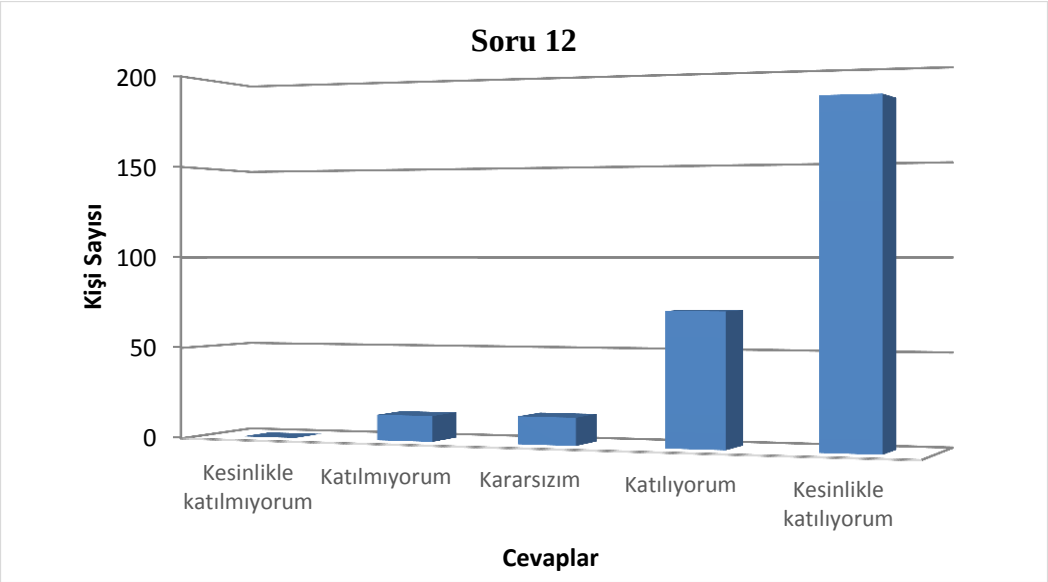

Şekil 4.75 : 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı' ifadesine verilen cevapların eğitim durumu ile ilişki grafiği.

Soru 12 Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.

'Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı' ifadesine verilen cevapların oranları; kesinlikle katılmıyorum % 0, katılmıyorum % 4, 92, kararsızım % 5,28, katılıyorum % 25,35, kesinlikle katılıyorum % 64,43 şeklindedir (Şekil 4.75). Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum cevaplarını veren katılımcıların oranı toplamda %89, 78'dir. Bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun fabrika alanında kafeteryalar/restoranlar olmasını istedikleri söylenebilir.

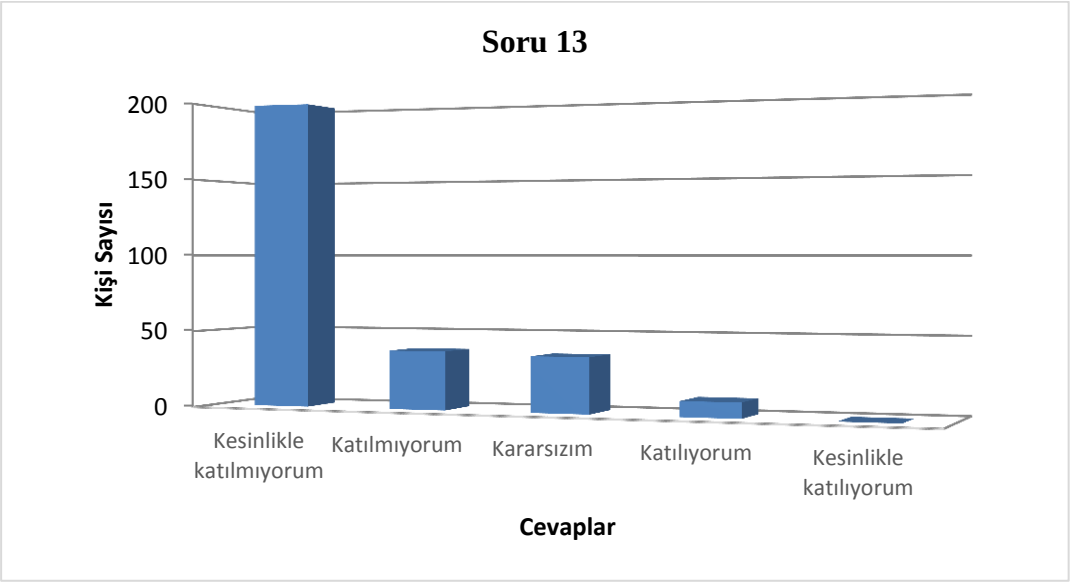
'Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı' ifadesine verilen cevapların, katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyleriyle anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.76 : 'Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 13 Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı.

'Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı' ifadesine verilen cevapların oranları; kesinlikle katılmıyorum % 70,42, katılmıyorum % 13,38, kararsızım % 12,67, katılıyorum %3,52, kesinlikle katılıyorum % 0 şeklindedir (Şekil 4.77). Toplamda %83,90 oranında katılımcı kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum cevaplarını vermiştir. Bu doğrultuda, katılımcıların çoğunluğunun bu alanın mevcut işlevinin değiştirilmesini istediği söylenebilir. Verilen cevapların, katılımcıların yaş, cinsiyet ve eğitim durumları ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Şekil 4.77 : 'Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Kullanıcı Taleplerinin Değerlendirmesi

Endüstri mirasının korunarak yaşatılmasında miras alanının kullanıcıların taleplerini karşılıyor olması önem taşır. Aksi halde bu alanlar bulunduğu bölge ve kentle izole alanlar haline gelirler. Çalışma alanı olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası güncel hali ile özel mülktür ve halkın kullanımına açık değildir. Bu alanın halkın taleplerini karşılayan kullanımlarla hizmet vermesi ve kullanıcıların talepleri gözetilerek değerlendirilmesi, hem mülk sahipleri için ekonomik anlamda ek bir gelir sağlayacak hem de toplumun için endüstriyel miras alanı kimliği ile bu alanı tanıması, bağ kurması yönünden olumlu katkıları olacaktır. Bu bağlamda, kullanıcıların taleplerini belirlemek önem arz etmektedir. Anket çalışmasının dördüncü ve son bölümünde kullanıcılar olarak yerel halkın, Beykoz Deri Kundura Fabrikası ile ilgili talepleri sorgulanmıştır. Bu sorgulamanın, endüstriyel miras alanları için yeni işlev önerileri geliştirilirken kullanılmak üzere, işlevlendiricek alanın sahip olduğu nitelikler ve kullanıcıların demografik yapısı doğrultusunda geliştirilerek kullanılması mümkündür. Bu çalışmada kullanıcı anketinin dördüncü ve son bölümü olan kullanıcı taleplerinin ortaya konması bölümünde, kullanıcıların Beykoz Deri Kundura Fabrikası için olan talepleri sorgulanmıştır. Kullanıcı talepleri, anket sorularına verilen cevapların en yüksek yüzdelik orana sahip olanları dikkate alınarak aşağıda listelenmiştir.

- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergile, konser alanları vs.) için kullanılmalı.
- Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).
- Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.
- Bu alanda maceraya yönelik çocuk oyun alanları yapılmalı.
- Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.
- Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.
- Bu alanda müze olmalı.

- Bu alana konaklama işlevi yüklenmemeli.
- Alanda otoparklar yapılmalı.
- Bu alan, sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir biçimde değil, bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.
- Bu alanda, yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.
- Bu alanın mevcut durumu/işlevi değiştirilmeli.

4.4 Uzman Anketleri

Uzman anketleri 32 katılımcı üzerinde uygulanmıştır. Katılımcılar, peyzaj mimarlığı mesleğinde en az dört yıldır aktif olarak uygulama ve proje çalışmaları yapanlar veya akademisyenlerden seçilmiştir. Uzman anketleri, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nı bilen, buraya daha önce gitmiş/alanı görmüş kişiler olmasına özen gösterilmiştir. Uzman anketleri internet ortamında anket formlarının paylaşılması yolu ile gerçekleştirilmiştir.

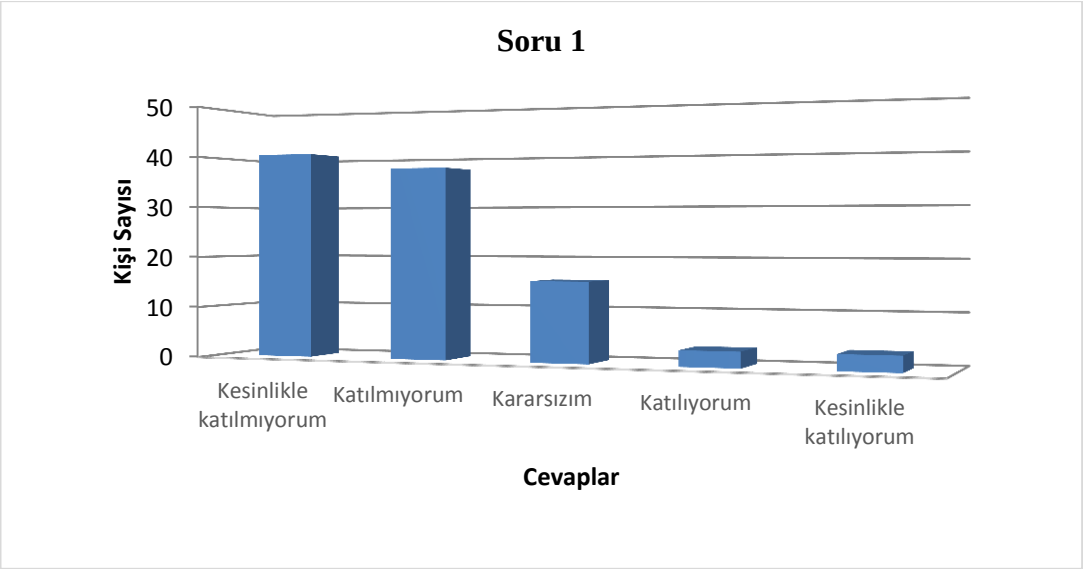
4.4.1 Uzman Anketlerinin Analizi

4.4.1.1 Mevcut Duruma İlişkin Uzman Görüşlerinin Belirlenmesi

Soru 1 : "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Kıyı Kullanımını Olumlu Yönde Etkilemektedir."

Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.78). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu

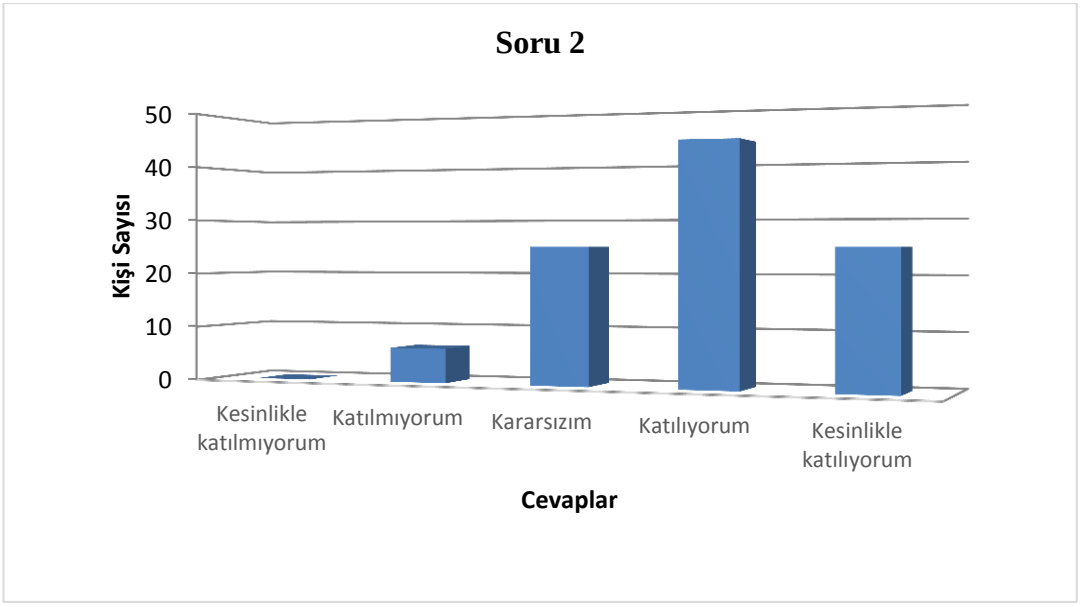
ifadeye kesinlikle katılmayanlar çoğunluktadır (%40,6).

Şekil 4.78 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.'ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 2 : Mevcut Duruma İlişkin "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Mevcut Eğlence Ve Dinlenme Alanlarıyla İlişkiyi Koparmaktadır."

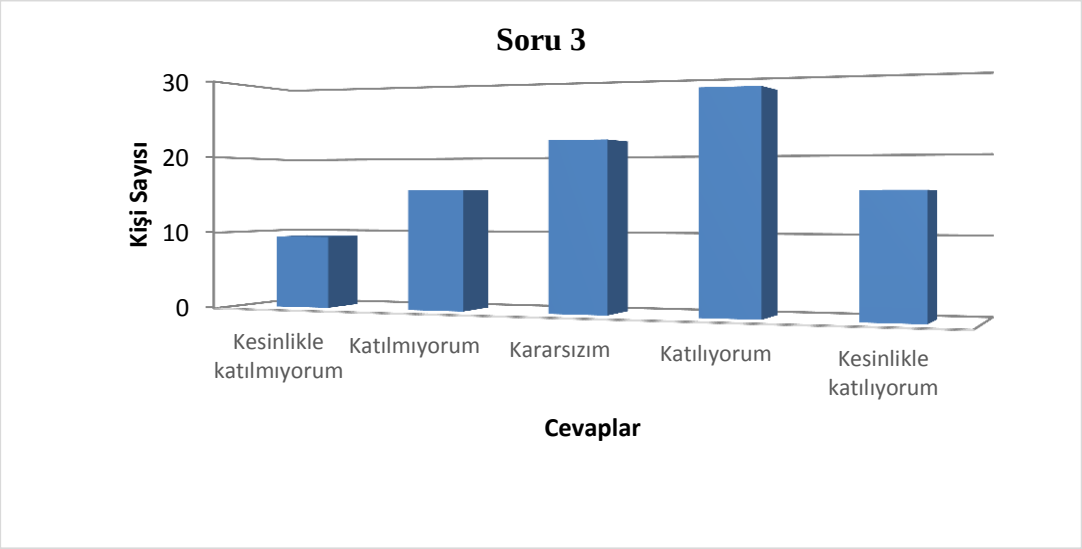
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.79). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye katılanlar çoğunluktadır (%43,8).

Şekil 4.79 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.' İfadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 3: Mevcut Duruma İlişkin "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Çevresiyle Birlikte Çeşitlilik Sağlıyor."

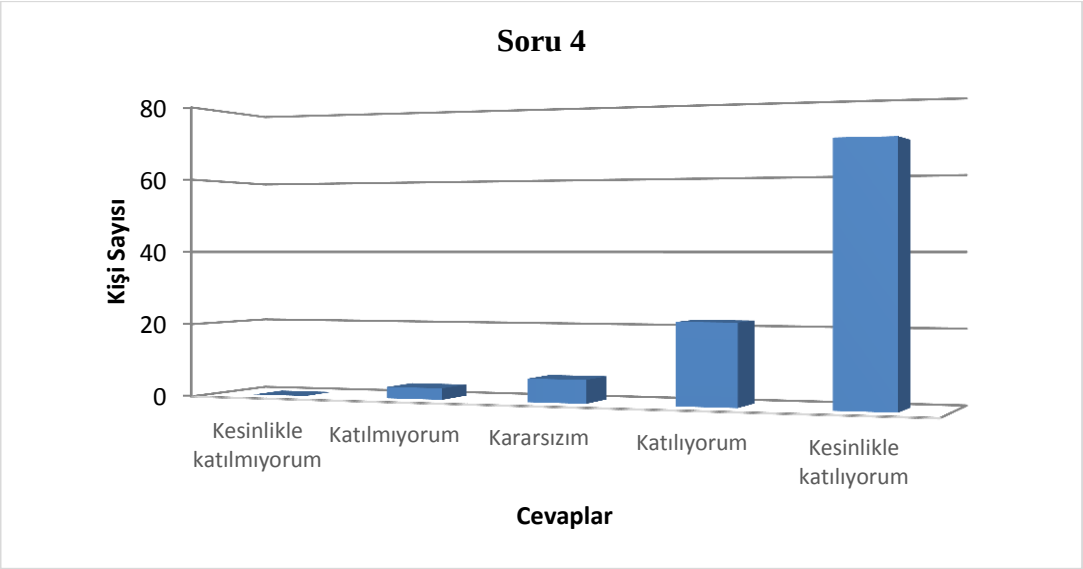
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor**." ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.79). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye katılanlar çoğunluktadır (%28,1).

Şekil 4.80 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 4: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Çevresiyle Birlikte Yeniden Tasarlanmalıdır."

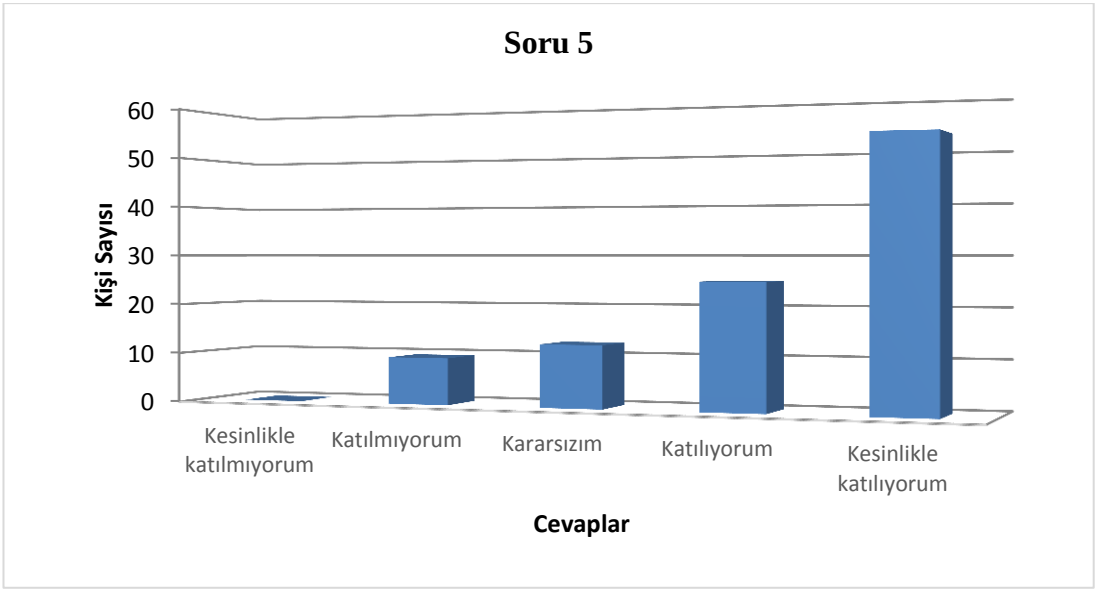
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır**." ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.81). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%68,8).

Şekil 4.81 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.'ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 5: İlişkin "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Halkın Kullanımına Açık Olmalıdır."

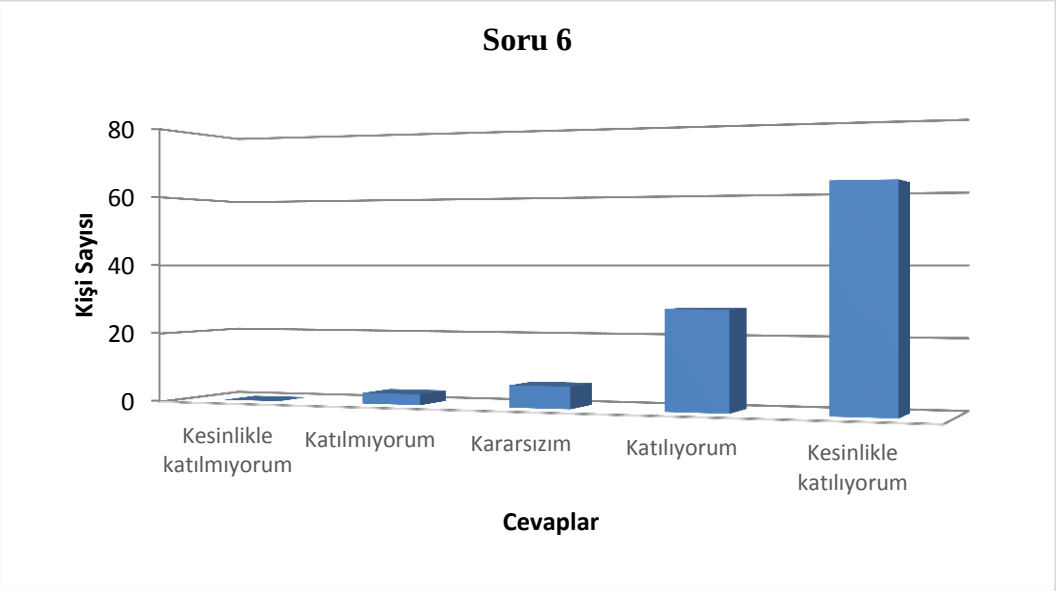
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır**." ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.82). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%53,1).

Şekil 4.82 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır.'ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 6: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Bu Haliyle Terk Edilmiş Bir Görünüme Sahip."

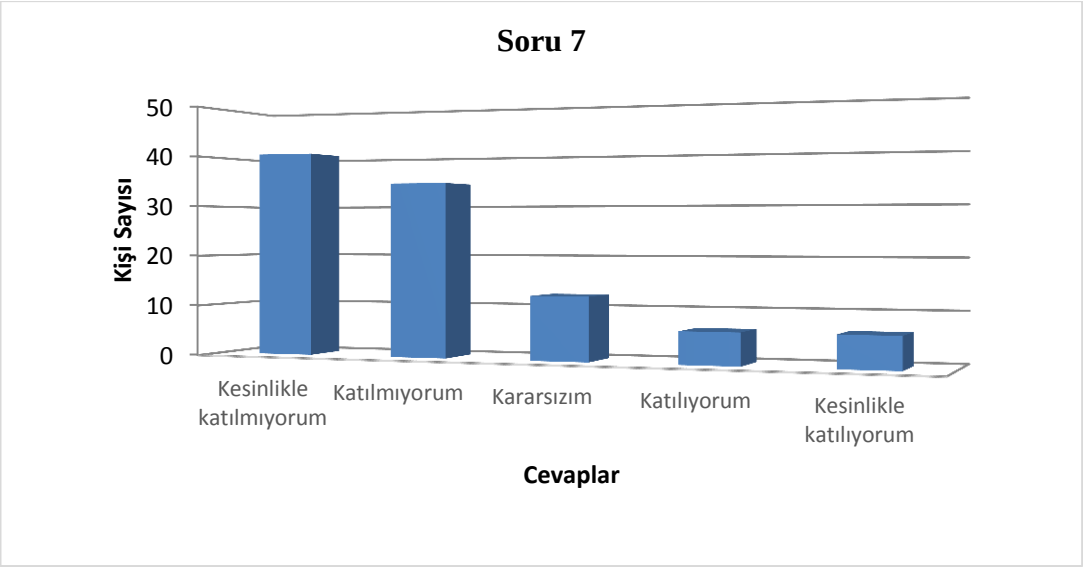
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip**." ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.83). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%62,5).

Şekil 4.83 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip.'ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 7: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Bu Haliyle Kıyıya Doğal ve Estetik Bir Görünüm Kazandırıyor."

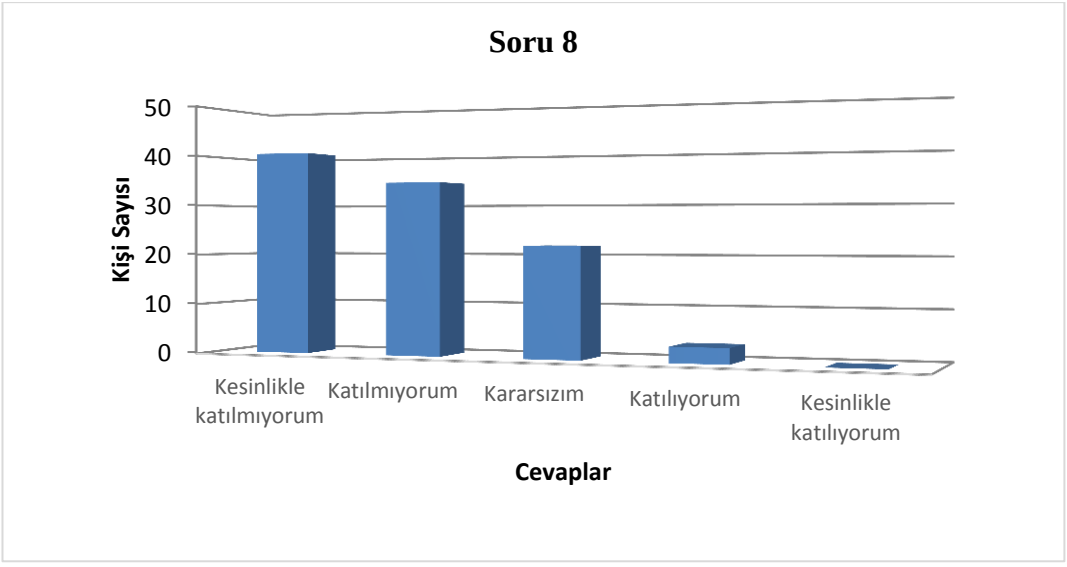
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.84). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılmayanlar çoğunluktadır (%40,6).

Şekil 4.84 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 8: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın Bu Hali Çevresiyle Uyumlu Bir Bütünlüğe Sahiptir."

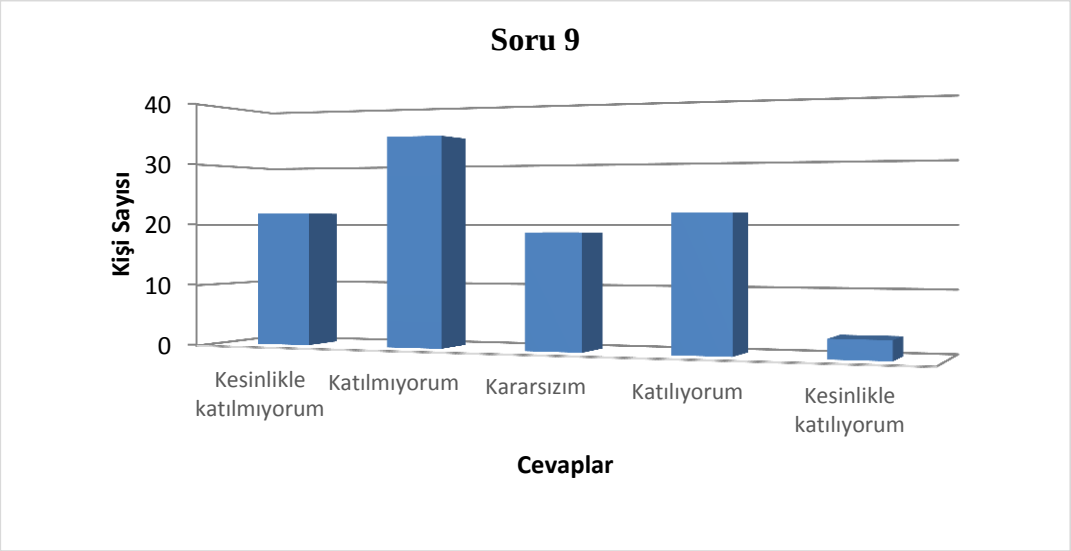
Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.**" ifadesine katılım durumu dağılımı tabloda görülmektedir (Şekil 4.85). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılmayanlar çoğunluktadır (%40,6).

Şekil 4.85 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 9: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası Bu Haliyle Korunması Gerekiyor."

Ankete katılan uzmanların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.86). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye katılmayanlar çoğunluktadır (%34,4).

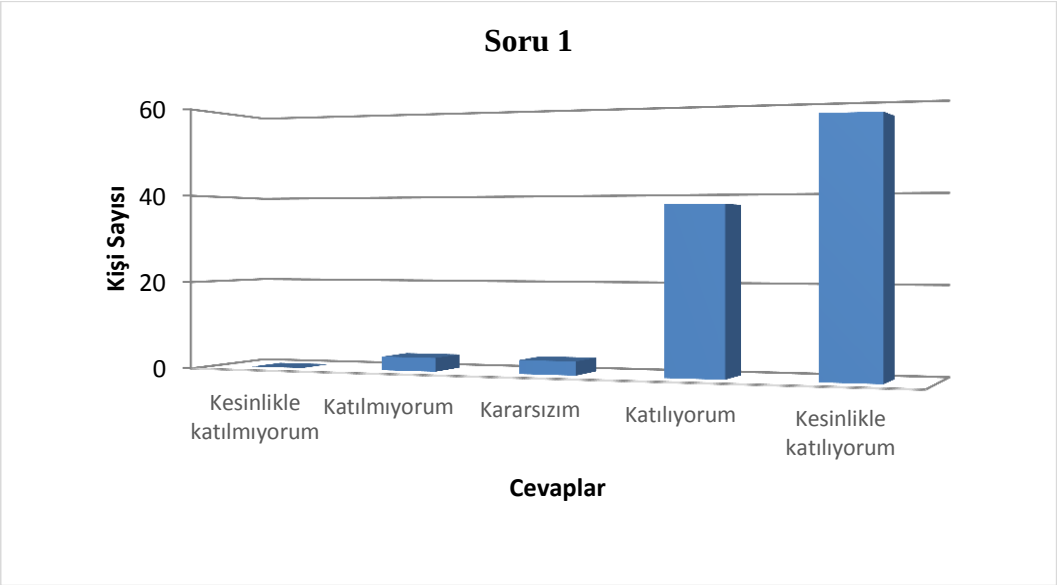

Şekil 4.86 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

4.4.1.2 Tercihlerin Ortaya Konulmasına Yönelik Uzman Görüşleri

Soru 1: "Fabrika Alanı Sanatsal Aktiviteler (El Sanatları Atölyeleri, Tiyatro/Sinema Sahneleri, Sergiler, Konser Alanları Vs.) İçin Kullanılmalı."

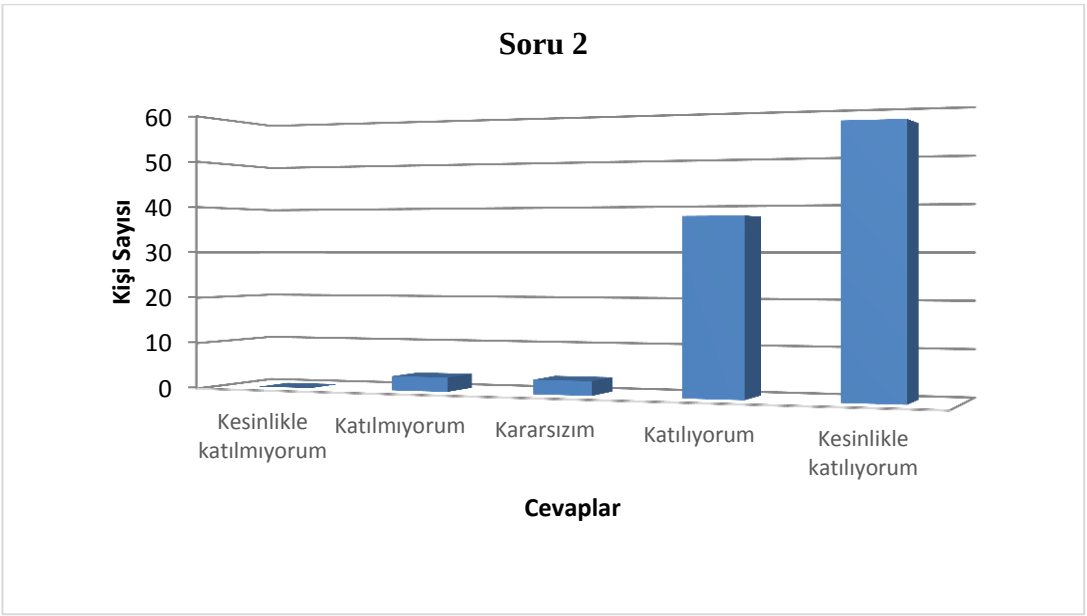
Ankete katılan uzmanların "**Fabrika alanı sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.87). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%56,3).

Şekil 4.87 : "Fabrika alanı sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler, konser alanları vs.) için kullanılmalı." ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 2: "Bu Alanda Sanatsal Aktivitelere Kullanıcılar Katılmalı. (Atölyelerde El Sanatlarını İcra Etmeyi Deneyimlemeli)."

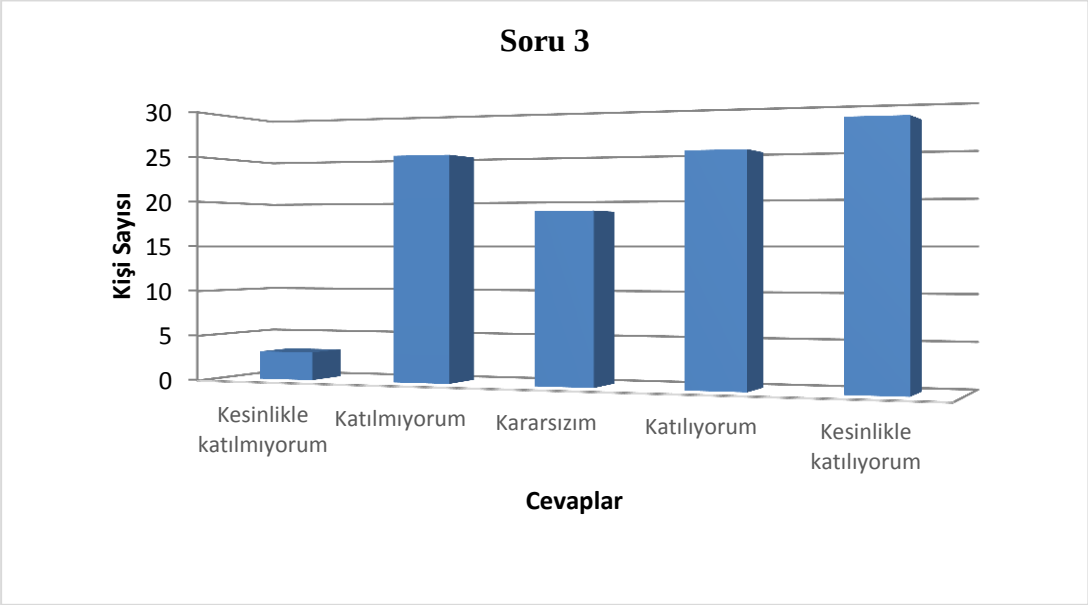
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.88). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%56,3).

Şekil 4.88 : 'Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 3: "Fabrika Alanında Spor Aktiviteleri (Yürüyüş, Voleybol, Tenis, Yüzme vs.) Yapılmalı."

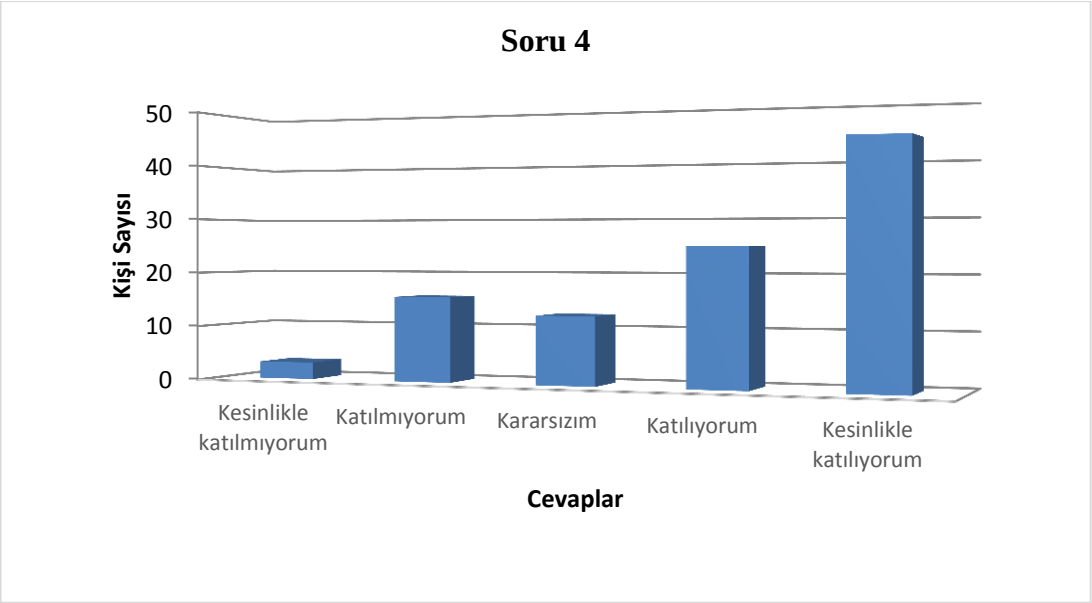
Ankete katılan uzmanların "**Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.89). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%28,1).

Şekil 4.89 : 'Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 4: "Bu Alanda Maceraya Yönelik Çocuk Oyun Alanları Yapılmalı."

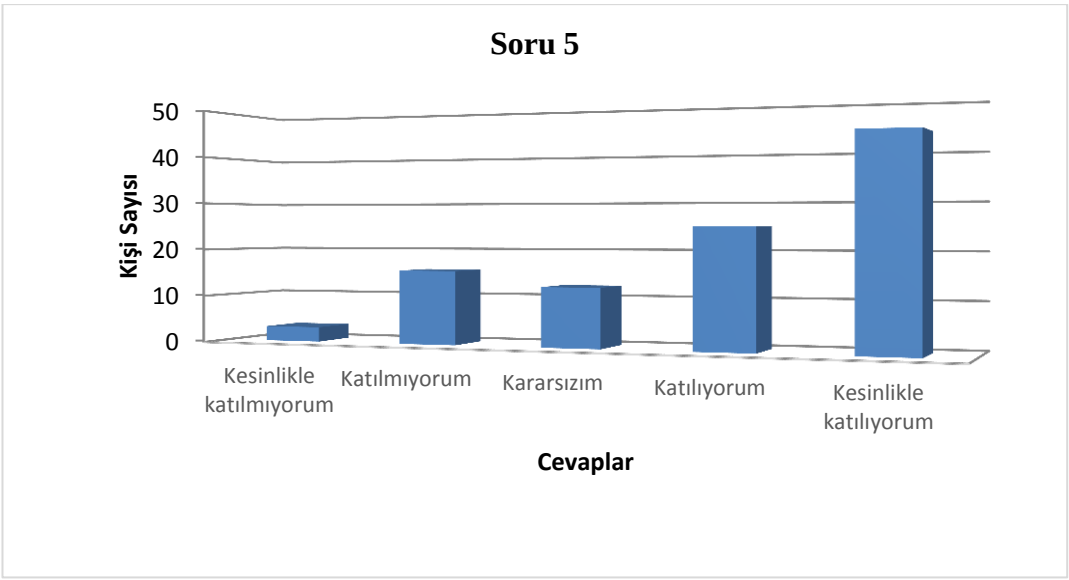
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.90). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%43,8).

Şekil 4.90 : 'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 5: "Bu Alanda Bilimsel Aktiviteleri Olan (Öğrenmeye Yönelik) Çocuk Oyun Alanları Yapılmalı."

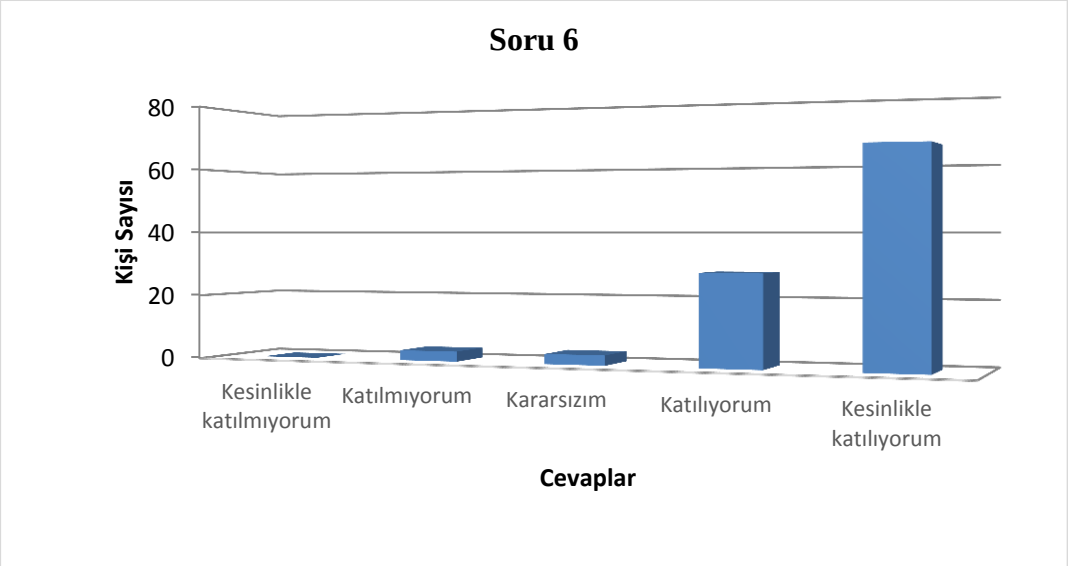
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.91). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%43,8).

Şekil 4.91 : 'Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 6: "Bu Alanda Manzara İzleme Mekânları Olmalı."

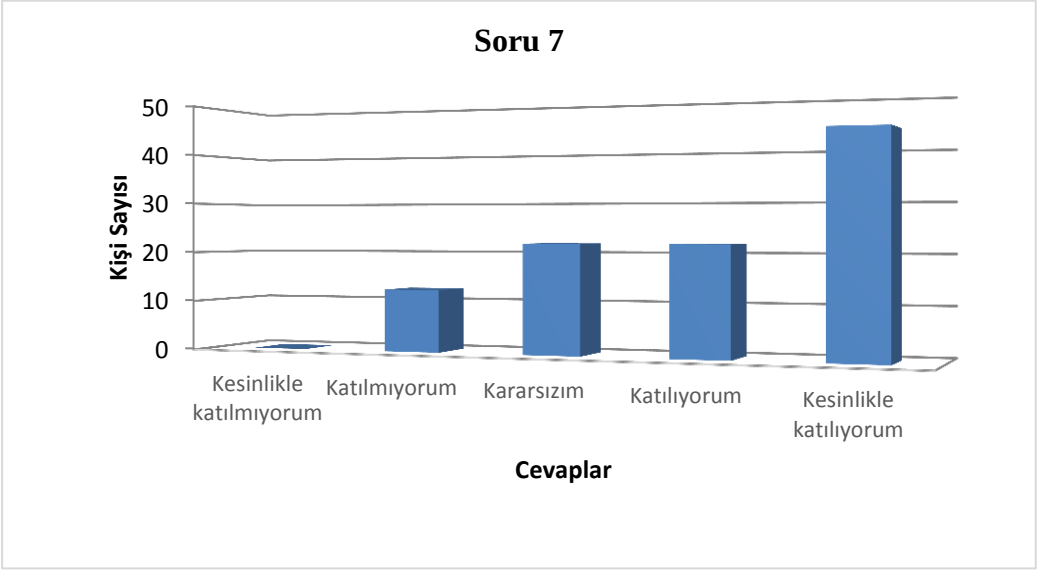
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.92). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%65,6).

Şekil 4.92 : 'Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 7: "Bu alanda Müze Olmalı."

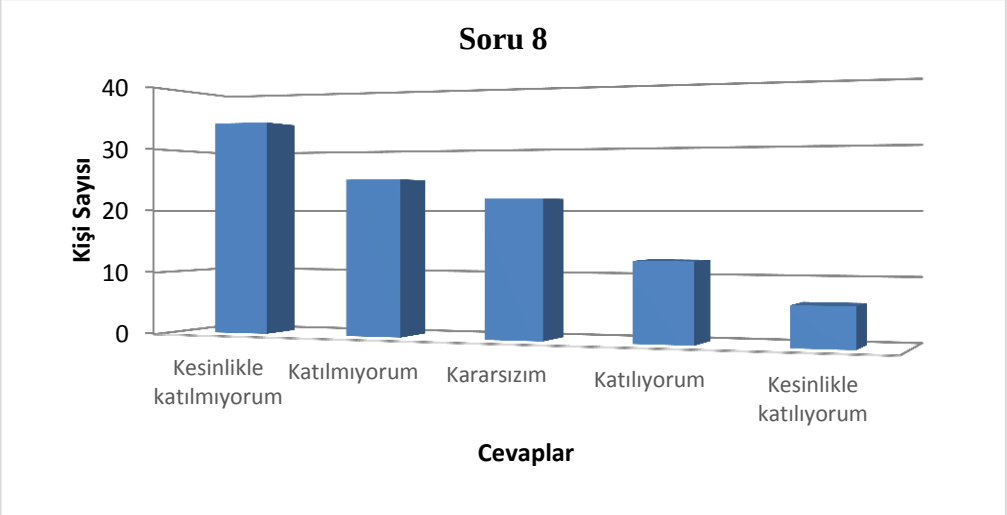
"**Bu alanda müze olmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.92). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%43,8).

Şekil 4.93 : 'Bu alanda müze olmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 8: "Bu Alanda Konaklama İçin Otel/Pansiyonlar Olmalı."

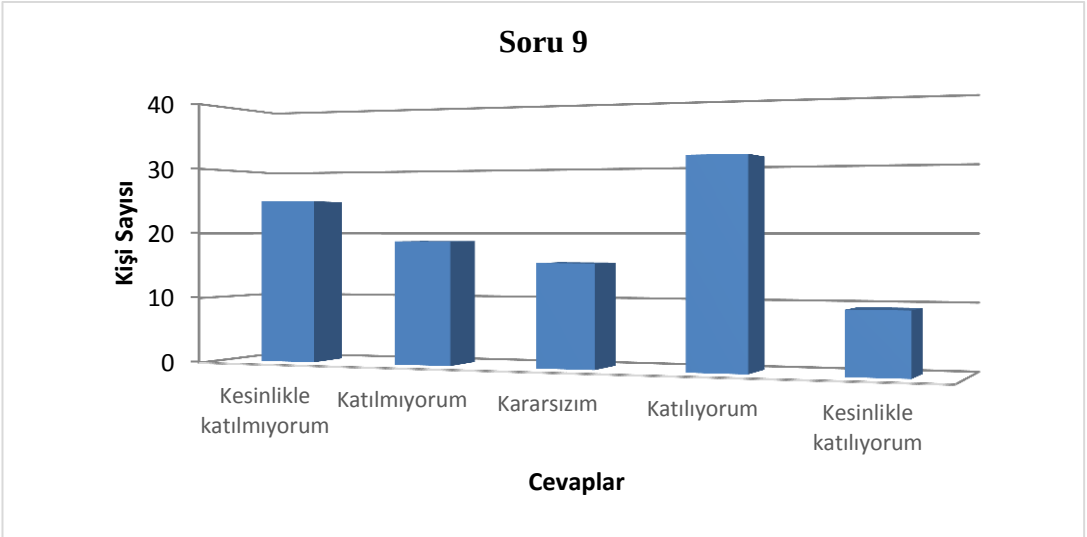
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.94). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılmayanlar çoğunluktadır (%34,4).

Şekil 4.94 : 'Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 9: "Alanda Otoparklar Yapılmalı."

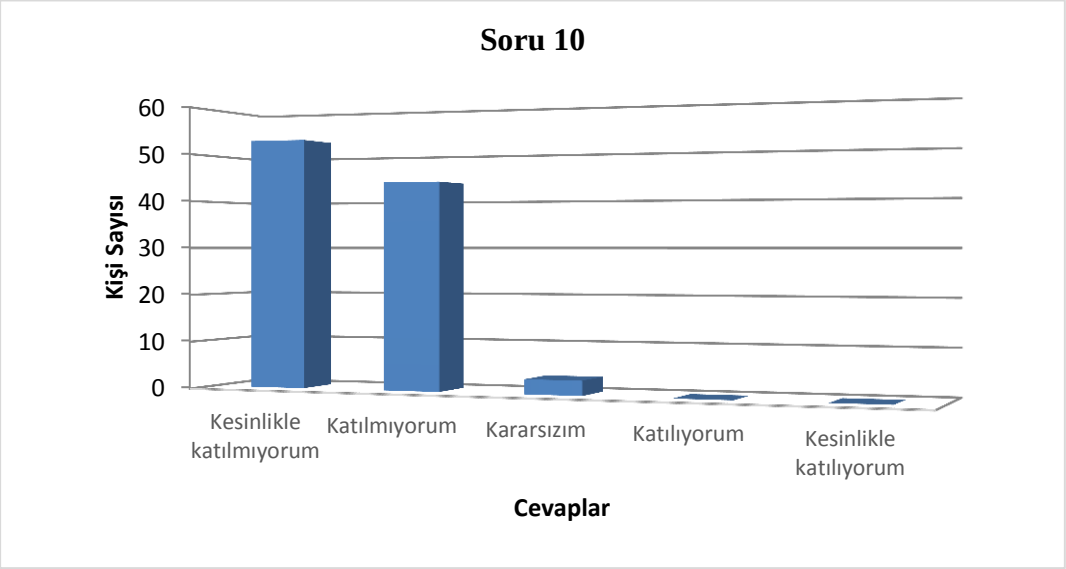
Ankete katılan uzmanların "**Alanda otoparklar yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.95). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye katılanlar çoğunluktadır (%31,3).

Şekil 4.95 : 'Alanda otoparklar yapılmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 10: "Bu Alanda Sert Zeminler Ve Yapıların Yoğun Olduğu Bir Tasarım Yapılmalı."

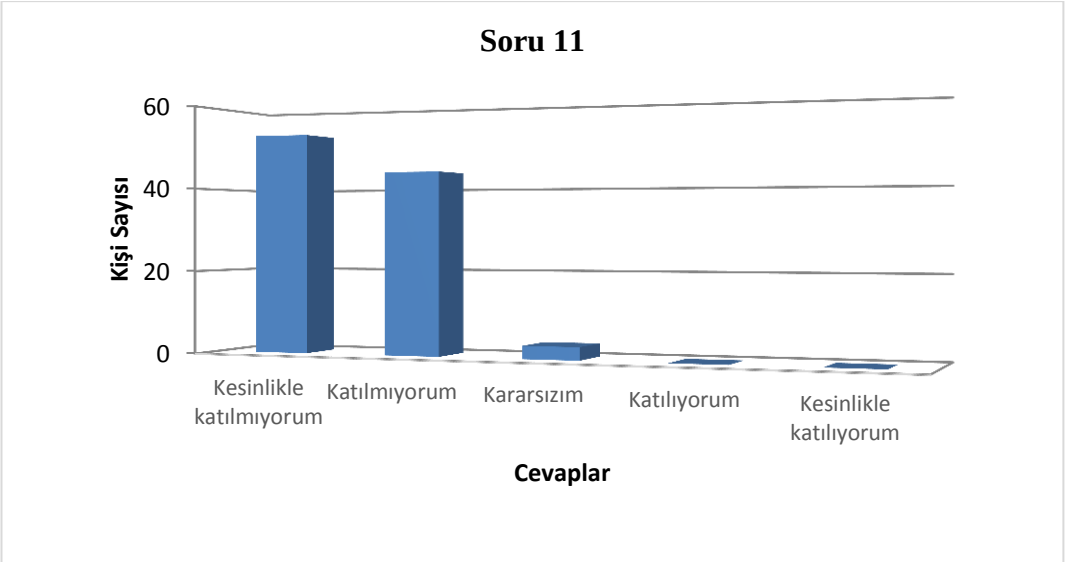
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.96). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılmayanlar çoğunluktadır (%53,1).

Şekil 4.96 : 'Bu Alanda Sert Zeminler Ve Yapıların Yoğun Olduğu Bir Tasarım Yapılmalı' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 11: Yönelik "Bu Alanda Bitkilerin Yoğunlukta Olduğu Açık Yeşil Mekânlar Olarak Yeniden Tasarlanmalı."

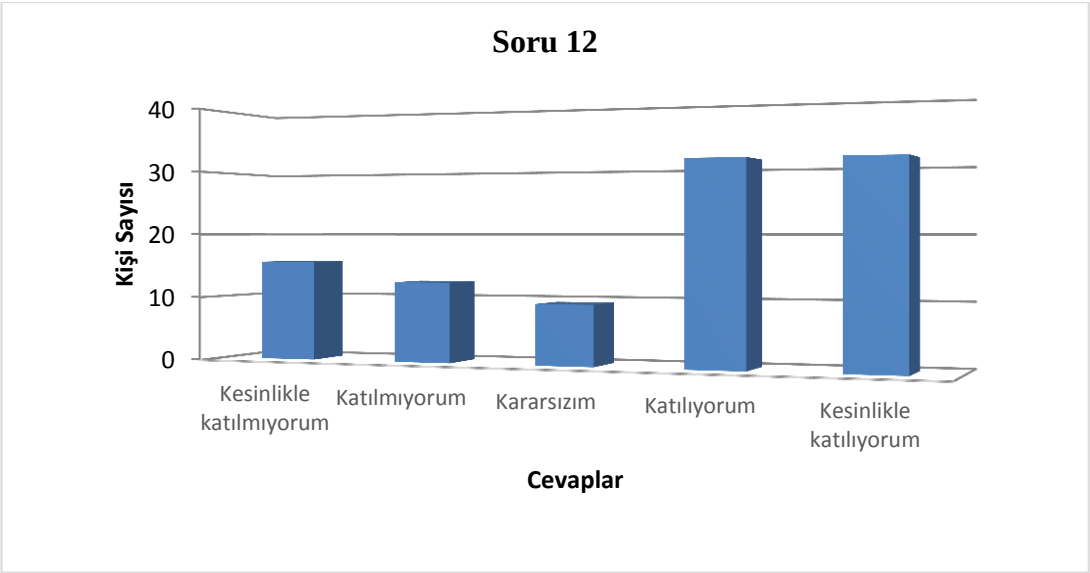
Ankete katılan uzmanların "**Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.97). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar çoğunluktadır (%62,5).

Şekil 4.97 : 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 12: "Yeme İçme İhtiyacını Karşılamak İçin Kafeteryalar/Restoranlar Olmalı."

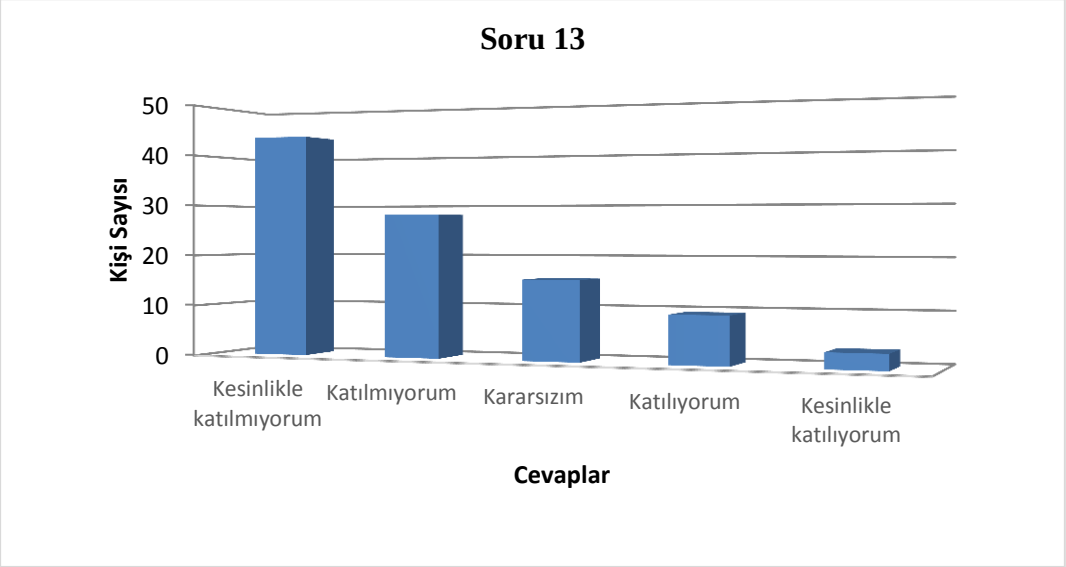
Ankete katılan uzmanların "**Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.98). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılanlar ve katılanlar çoğunluktadır (%31,3).

Şekil 4.98 : 'Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.' İfadesine verilen cevapların grafiği.

Soru 13: "Bu Alanın Mevcut İşlevi Değiştirilmeden Kalmalı."

Ankete katılan uzmanların "**Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.99). Buna göre uzmanlar içerisinde söz konusu ifadeye kesinlikle katılmayanlar çoğunluktadır (%43,8).

Şekil 4.99 : 'Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı.' ifadesine verilen cevapların grafiği.

4.5 Kullanıcı ve Uzman Anketi Sonuçlarının Karşılaştırılması

Kullanıcı ve uzman anketi sonuçlarının karşılaştırılması bölümünde, yapılan kullanıcı ve uzman anketleri karşılaştırılmış, verilen cevapların dağılımlarının uyumluluk/uyumsuzlukları yorumlanmıştır.

Önerme 1: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.100). Buna göre uzmanların %68,8'i kullanıcıların ise %33,8'i söz konusu ifadeye kesinlikle katılmaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.**" ifadesine katılım durumu ile katılımcı arasında ilişki vardır. Uzmanların söz konusu ifadeye katılım oranı kullanıcılara göre daha fazladır.

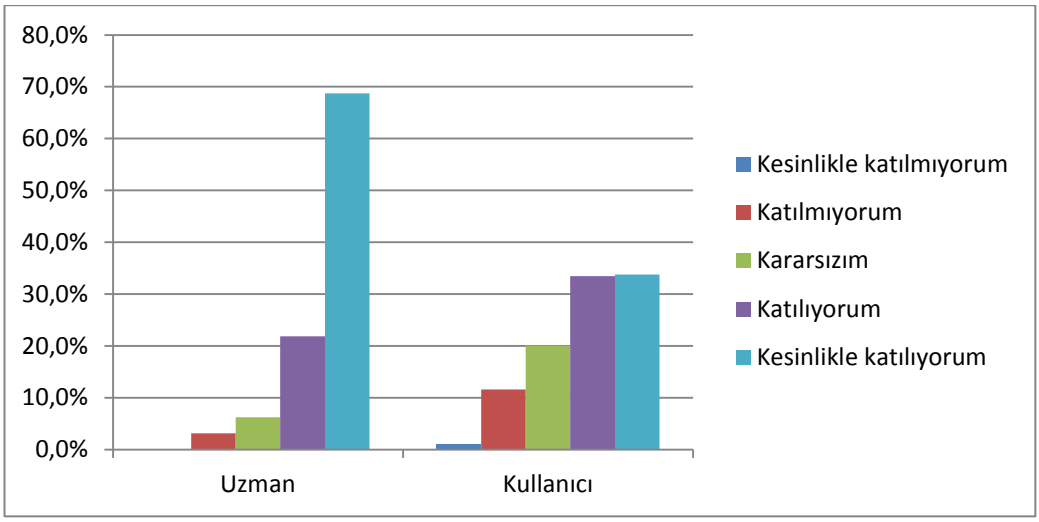
4.6 Kullanıcı ve Uzman Anketi Sonuçlarının Karşılaştırılması

Kullanıcı ve uzman anketi sonuçlarının karşılaştırılması bölümünde, yapılan kullanıcı ve uzman anketleri karşılaştırılmış, verilen cevapların dağılımlarının uyumluluk/uyumsuzlukları yorumlanmıştır.

Önerme 1: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.100). Buna göre uzmanların %68,8'i kullanıcıların ise %33,8'i söz konusu ifadeye kesinlikle katılmaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.**" ifadesine katılım durumu ile katılımcı arasında ilişki vardır. Uzmanların söz konusu ifadeye katılım oranı kullanıcılara göre daha fazladır.

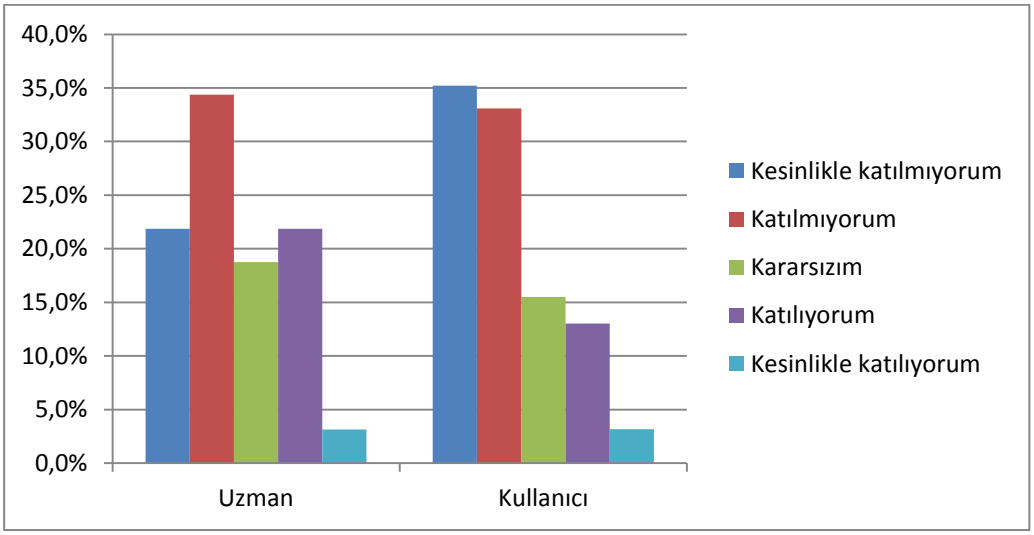

Şekil 4.100 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.' ifadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği.

Önerme 2: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.101). Buna göre uzmanların %34,4'ü kullanıcıların ise %33,1'i söz konusu ifadeye katılmamaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.**" ifadesine katılım durumu ile katılımcı arasında ilişki yoktur.

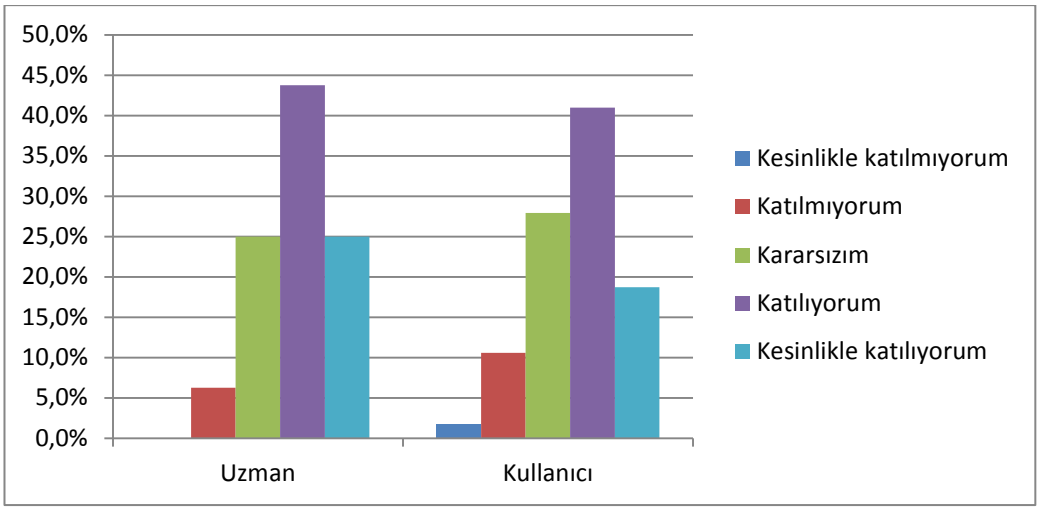

Şekil 4.101 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor.' ifadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği.

Önerme 3: Kullanıcıların "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.102). Buna göre uzmanların %43,8'i kullanıcıların ise %41,0'i söz konusu ifadeye katılmaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre **"Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır."** ifadesine katılım durumu ile katılımcı arasında ilişki yoktur.

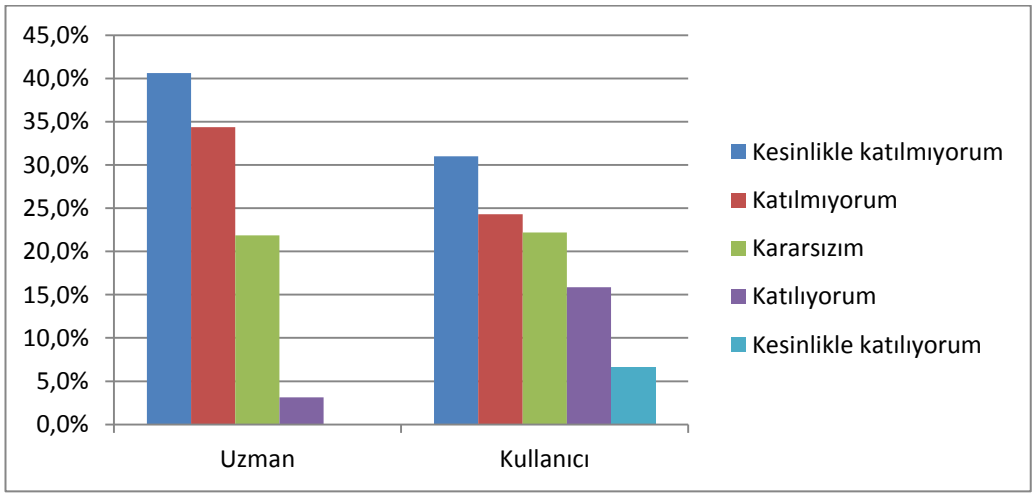

Şekil 4.102 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.' ifadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği.

Önerme 4: "Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.**" ifadesine katılım durumu dağılımı tabloda görülmektedir. Buna göre uzmanların %40,6'sı kullanıcıların ise %31,0'i söz konusu ifadeye kesinlikle katılmamaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre "**Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.**" ifadesine katılım durumu ile katılımcı arasında ilişki yoktur.

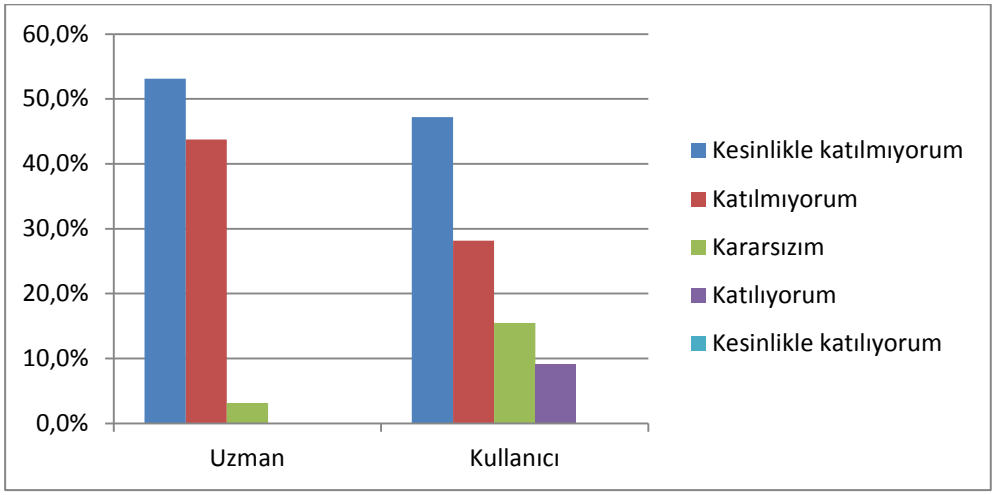

Şekil 4.103 : 'Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.' ifadesine uzman ve kullanıcıların katılım durumunun karşılaştırmaı grafiği.

Önerme 5: "Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.104). Buna göre uzmanların %53,1'i kullanıcıların ise %47,2'si söz konusu ifadeye kesinlikle katılmamaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre "**Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.**" ifadesine katılım durumu ile katılımcı arasında ilişki vardır. Uzmanların söz konusu ifadeye katılmama oranı kullanıcılara göre daha fazladır.

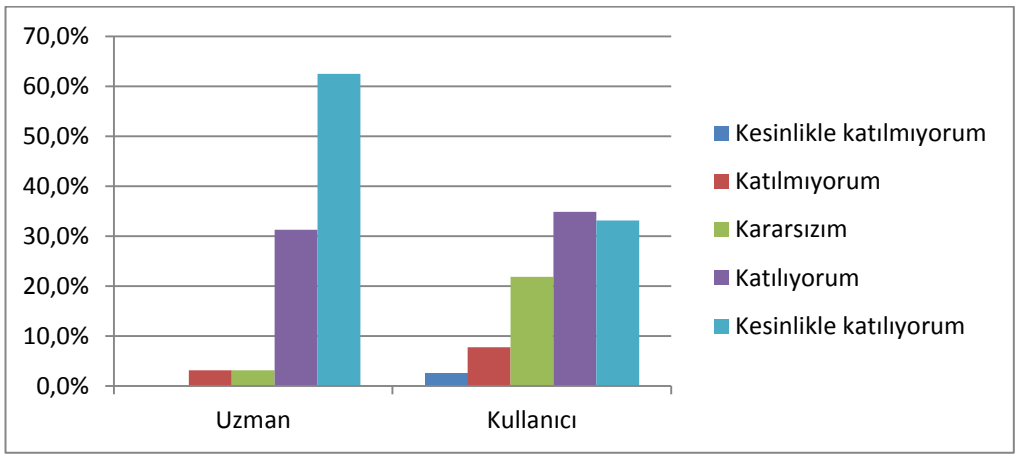
Şekil 4.104 : 'Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.' ifadesine, uzman ve katılımcıların katılım durumunun karşılaştırılması grafiği.

Önerme 6: "Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı."

Ankete katılan uzman ve kullanıcıların "**Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.**" ifadesine katılım durumu dağılımı grafikte görülmektedir (Şekil 4.105). Buna göre uzmanların %62,5'i söz konusu ifadeye kesinlikle katılırken kullanıcıların ise %34,9'u söz konusu ifadeye katılmaktadır.

Yapılan ki kare ilişki analizi sonucuna göre "**Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.**" ifadesine katılım

durumu ile katılımcı arasında ilişki vardır. Uzmanların söz konusu ifadeye katılma oranı kullanıcılara göre daha fazladır.

Şekil 4.105 : 'Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.' İfadesine, uzman ve kullanıcıların katılım durumunun kaşılaştırıması grafiği.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Endüstrileşme süreci, 18. yüzyılda İngiltere'de yaşanan endüstri devrimi ile başlamış ve uzun bir zaman diliminde olgunlaşmış bir süreçtir. Endüstrileşme süreci, teknolojide yaşanan gelişmelerin yanı sıra, endüstri tesislerinin kurulduğu mekânlarda fiziksel değişimlere neden olmuştur. Kentlerden uzak, su kaynaklarının yakınında ve kıyılarda konumlanan endüstri tesislerinin kurulması ile çevrelerinde banliyöler oluşmuş kentler endüstri tesisleri doğrultusunda büyümeye başlamıştır. Teknolojideki gelişmeler, mevcut endüstri tesislerinin ihtiyacı karşılayamaz duruma gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle söz konusu alanlar, kentlerde çöküntü mekânlar haline gelmişlerdir. Endüstrileşme sürecinin ardından atıl alanlar olan, geçmişin üretim ve yaşayış biçimlerine tanıklık ettmiş bu alanlar için, endüstri mirası olarak korunması gerektiği bilinci gelişmiştir.

Endüstri alanları, toplumun geçmişini sergileyen alanlardır. Toplumun, geçmişi ve bugününü muhafaza edebilmek açısından, endüstri mirasının korunması gereklidir. Endüstri mirasının nasıl değerlendirileceği, bulundukları mekânlarda, özellikle de kentsel mekânlar için mevcut yapı ile toplumun geçmişinin izleri silinmeden ilişkilendirilmesi önemlidir. Kullanılmadıklarında tahrip olmaları da göz önünde bulundurulduğunda, endüstriyel miras alanlarının, aktif kullanılacakları ve zarar görmeyecekleri doğru işlevler ile yeniden işlevlendirilmeleri, korunmalarına katkı sağlayacaktır. Endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirilmesi, dünyada yaygın olarak kullanılan bir yöntemlerdir. Endüstriyel miras alanlarının, yeniden işlevlendirilerek kentin bir parçası haline getirilmeleri, bu alanları kentten kopuk alanlar olmaktan kurtarmakla birlikte, yapıldıkları dönemin endüstri mimarisi, üretim ve yaşam biçimi ile ilgili izlerin yaşatılmasına ve yerel halkın mekânla ilişki kurmasına katkı sağlar.

Endüstrileşme süreci, dünyada farklı coğrafyalarda farklı hız ve biçimlerde yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu süre, dönemin başkenti İstanbul ve yakın çevresinde yaşanmıştır. İstanbul, endüstriyel faaliyetler için hammadde ve son ürünün taşınmasında gerekli ulaşım ağına veüretim için gereken enerjinin sağlandığı su kaynaklarına sahip olması, dönemin başkenti olması gibi nedenlerle

endüstrinin de başkenti olmuştur. Su kaynaklarının endüstri için gerekli enerjiyi elde etmede kullanımı ve kıyıların ürün nakliyesi için gemi ile taşıma olanağı sunması, kentteki endüstri faaliyetlerinin İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi kıyılarında, zengin su kaynaklarına sahip kırsal alanlarda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle İstanbul endüstri mirası açısından oldukça zengindir. İstanbul'da, endüstrileşme sürecinde endüstri tesisleri özellikle Haliç kıyıları ve Beykoz İlçesi'nde yoğunlaşmıştır. Beykoz İlçesi, yerleşim yerlerine uzak konumu, başta Beykoz Deresi, Göksu ve Küçüksu Dereleri olmak üzere sahip olduğu zengin su kaynakları ve İstanbul Boğazı'na cephe veren konumu ile İstanbul' da endüstri tesislerinin yoğunlaştığı bölgelerden biri olmuştur. İlçede, 18. yüzyıl' dan günümüze kadar kurulmuş, farklı ölçek ve sektörlerde üretim yapan 24 adet endüstri tesisi olduğu bilinmektedir (Çizelge 4.1). Bugün, bu tesislerin yalnızca 5 tanesi mevcuttur.

İstanbul'da, endüstrileşmenin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olan Beykoz İlçesi'nde, bugün varlığını sürdüren az sayıda endüstri tesisinden biri Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'dır. İstanbul kıyılarında konumlanmış ve üretim yaptığı dönemdeBeykoz yerel halkının yaşam biçimini şekillendirmiş olan Beykoz Deri Kundura Fabrikası, günlük 500 bin çift ayakkabıya kadar çıkan üretim kapasitesi, 183 dönümlük geniş arazisi, boğaza cephe veren konumu,180 yıllık ayakkabı geleneğini yansıtan bir üretim merkezi olması ile İstanbul ve Beykoz endüstri mirasının en önemli parçalarındandır.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, bugün bir holdingin özel mülkiyetindedir. Tez çalışmasında, halkın kullanımına açık olmayan Beykoz Deri Kundura Fabrikası ile ilgili olarak, Beykoz yerel halkı ve uzmanlarla anketler yapılmış, güncel durumu ile ilgili kullanıcı memnuniyeti ve yüklenebilecek işlevler sorgulanmıştır. Bu doğrultudaalan için işlev önerileri ortaya konmuştur.

Endüstri mirasının kullanıcılar tarafından tercih edilmesi, hem sahiplenilip korunarak yaşatılmasında hem de kente entegre olabilmesinde önemli bir etkendir. Bu bağlamda, endüstri mirası olarak Beykoz Deri Kundura Fabrikası'nın öncelikle Beykoz İlçesi'nin ve sonra İstanbul'un yaşayan bir parçası olması için yerel halkın tercihleri doğrultusunda uygulamalar yapılması gerekmektedir. Yapılan anketlerde yerel halkın, bu alanın halkın kullanımına açık olması gerektiğini düşündüğü belirlenmiştir (%36,61'i katılıyorum, %43,30'u kesinlikle katılıyorum). Uzman anketlerinde alanın kullanıcıya açık olması gerektiği noktasındaki görüşün,

kullanıcılarla paralel olmakla birlikte daha net olduğu görülmüştür (%62,5 kesinlikle katılıyorum). Bunun nedeni, yerel halkla yapılan görüşmelerde, *alanın kullanımdan kaynaklanacak tahribat kaygısı* olarak belirlenmiştir.

Çalışmada, Beykoz İlçesi yerel halkı ve uzmanların, Beykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut hali ile kıyı kullanımını olumsuz yönde etkilediği kanaatinde oldukları belirlenmiştir. Uzmanların görüşü de (%40,6) , yerel halkla (%43,70) paraleldir. Gülez (1997), kıyıların korunması ve kullanımında İstanbul için yerel ve bölgesel talebin öncelikli olduğunu belirtmiştir. Beykoz ilçesi yerel halkı için yapılan anket çalışması ve uzman anketleri geliştirilerek bölgesel ölçekte de uygulanması, endüstri mirasının korunması yönünde olacağı gibi kıyı kullanımını sürdürülebilir biçimde geliştirmede de katkı sağlayıcı olacaktır.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın kıyı kullanımında etkisi olmasının yanı sıra bu alanın korunarak kullanılabilmesi, özellikle yakın çevresindeki benzer ve/veya farklı işlevlerde mekânlarla ilişkili olması ile doğrudan ilgilidir. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın çevresinde Beykoz Çayırı, Sultaniye Parkı, Yasemin Terzi Parkı, Beykoz Kasrı, Beykoz Korusu olmak üzere bir çok rekreasyon alanı mevcuttur. Güncel hali ile kullanıcılar (%40,80) ve uzmanlar (43,80), Beykoz Deri ve Kundura Fabrikasının, mevcut eğlence ve dinlenme alanları ile (rekreasyon alanları) ilişkiyi kopardığı görüşündedirler. Ayrıca fabrika alanı, yerel halk (%44,01) ve uzmanlara (%62,5) göre bu hali ile terk edilmiş bir görünüme sahiptir. Kullanıcı ve uzmanların, bu alanın eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi kopardığı ve terk edilmiş bir görünüme sahip olduğu görüşünde olmalarının başlıca nedenleri, fabrika alanının halkın kullanımına açık olmaması, bu alandan söz konusu diğer alanlara geçişler/bağlantıların olmaması, güvenliğin sağlanması amacı ile tel örgüler, duvarlar gibi ayırıcı elemanlarla kuşatılmış olmasıdır. Fabrika'nın, endüstri mirası olarak korunması ve işlevlendirilmesi söz konusu olduğunda, yapılacak uygulamalar, fabrika alanı ile söz konusu alanlar arasında ilişki kuracak nitelikte olmalıdır. Bu doğrultuda yapılacak işlevlendirme çalışmaları, fabrika alanının kullanımının artması ve ilçeye entegre olması yönünde katkı sağlayacaktır.

Endüstri mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları için, söz konusu mirasın kentsel mekâna entegre olması ve öncelikle yerel halk daha sonra bölge halkı tarafından kullanılarak benimsenmesinin yanı sıra bu alanların çevreleri ile birlikte çeşitlilik sağlayan alanlar olması, kullanıcıların konfor düzeylerini olumlu yönde etkileyecektir. Endüstri mirasının korunarak gelecek kuşaklara aktarılması bu

oranla doğrudan ilişkilidir. İşlevsel çeşitliliğin yanı sıra kentsel mekânlarda, farklı bina yükseklikleri, sert zemin veya yeşil alanların yoğun olması, farklı yapı tipleri ve çevreleri, donatı elemanlarının yeterli veya yetersiz olması gibi fiziksel anlamdaki çeşitliliğin de mekânın konfor düzeyinde farklı etkileri olduğu bilinmektedir.Tez çalışmasında yapılan anket analizlerinin sonuçlarına göre, yerel halk (%40,80 katılıyorum, %18,66 kesinlikle katılıyorum) ve uzmanların (%28,1 katılıyorum, %15,6 kesinlikle katılıyorum) Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın, bulunduğu çevrede çeşitlilik sağladığı görüşünde oldukları belirlenmiştir.

Anket çalışmasında, yerel halk ve kullanıcılara, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nın çevresi ile birlikte ele alınarak yeniden tasarlanmasının gerekliliği sorulduğunda ise kullanıcıların (%33,45'i katılıyorum, %33,80'i kesinlikle katılıyorum) ve uzmanların (%68,8 kesinlikle katılıyorum) bu alanın çevresi ile birlikte yeniden tasarlanması gerektiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. Yerel halk ve uzmanlar, fabrika alanının varlığının, işlevsel ve fiziksel olarak bir çeşitlilik unsuru olduğu görüşünde olmakla birlikte bu alanın varlığı korunarak yeniden işlevlendirilmesi gerektiği (yerel halkın % 33,80'i kesinlikle katılıyorum, %33,45'i katılıyorum, uzmanların %68,8' i kesinlikle katılıyorum) görüşündedirler.

Tez çalışmasında, endüstriyel miras alanları için dünyada uygulanmış başarılı projeler incelenerek yerel halk ve uzmanların Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nın mevcut durumu ile ilgili görüşleri doğrultusunda işlev önerileri geliştirilmiştir. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için geliştirilen işlev önerileri, anket çalışması ile yerel halk ve uzmanların görüşüne sunulmuştur. Anket sorularına verilen uzman ve yerel halkın cevaplarının ki kare analizleri sonucu, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için uygun olan öneriler;

- Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler (el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergile, konser alanları vs.) için kullanılmalı,
- Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli),
- Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı,
- Bu alanda maceraya yönelik çocuk oyun alanları yapılmalı,

- Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı,
- Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı,
- Bu alanda müze olmalı,
- Bu alana konaklama işlevi yüklenmemeli,
- Alanda otoparklar yapılmalı,
- Bu alan, bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı,
- Bu alanda, yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı, şeklinde sıralanabilir.

Ortaya konulan işlev önerileri alanın, çok işlevli bir yapıda varlığını sürdürmesi doğrultusundadır. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın bugün dizi ve film platosu kullanılıyor olmasının bu çok işlevli yapıya olumlu etkisi bulunacaktır. Alanın çok işlevli kullanımı, daha fazla kullanıcı tipine hizmet vererek kent ve kentli için görünür bir mekân olmasına olanak sağlamakla birlikte, alanın korunması ve yaşatılması için başlıca koşutlardan olan ekonomik getiriyi arttıracak bir unsur olacaktır.

Anket çalışması sonucunda ortaya konulan söz konusu işlev önerileri dünyada endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinde başarılı olmuş uygulamalarda kullanılmış işlevlerdir. Bu bağlamda önerilen işlevlerin, fabrika alanının kullanılarak yaşatılmasına katkısı olacaktır. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın, halkın taleplerini karşılayan kullanımlarla hizmet vermesi ve kullanıcıların talepleri gözetilerek değerlendirilmesi, hem mülk sahipleri için ekonomik anlamda ek bir gelir sağlayacak hem de toplum için endüstriyel miras alanı kimliği ile bu alanı tanıması, bağ kurması yönünden olumlu katkıları olacaktır.

Bu tez çalışmasında, endüstriyel kültür mirası olarak Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için, yerel halk ve uzmanlara uygulanan anketlerle uygun işlev önerileri ortaya konulmuştur.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın endüstriyel kültür mirası olarak korunması ve dünyada başarılı olmuş uygulamalar referans alınarak yeniden işlevlendirilmesi, bu

alanın kentle bütünleşerek yaşatılması noktasında önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası için oluşturulan anket çalışması ve sonuçları, endüstriyel kültür mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları için bir örnek teşkil edebilir ve endüstriyel miras alanları için yeni işlev önerileri geliştirilirken, alanın sahip olduğu nitelikler ve kullanıcıların demografik yapısı doğrultusunda, disiplinlerarası ekiplerin rehberliğinde geliştirilerek kullanılması mümkündür.

EKLER

EK A :Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Avrupa'daki Endüstri, Teknik veMühendislik Mirasının Korunmasına Yönelik Tavsiyesi No. R (90) 20. 1

EK B:Endüstri Mirasının Belgelenmesi ve Korunmasına İlişkin TICCIH (TheInternational Committee for the Conservation of Industrial Heritage-Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi) Tüzüğü (Mart 2003, 5. versiyon)

EK C:ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi "2013"

EK D: Kullanıcı Anketi Formu

EK E: Uzman Anketi Formu

EK A: Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Avrupa'daki Endüstri, Teknik ve Mühendislik Mirasının Korunmasına Yönelik Tavsiyesi No. R (90) 20. 1

Avrupa Konsey Yasası'nın 15b maddesinin koşullarına göre oluşturulan Bakanlar Kurulu, 19 Aralık 1954 tarihinde Paris'te imzalanan Avrupa Kültür Anlaşması'nı ve özellikle 1. ve 5. maddeleri dikkate alarak; Granada'da, 3 Ekim 1985'te imzaya sunulan Avrupa Mimari Mirası'nın Korunması Anlaşması'nı göz önünde tutarak; Granada'da mimari mirastan sorumlu Bakanlar tarafından 3-4 Ekim 1985'te yapılan Avrupa Konferansı'nın kararlarına ve özellikle mimari mirasın sosyo-kültürel yaşam ve yaşam kalitesi faktörü olarak desteklenmesine dair 2 numaralı karara göre; Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının, Avrupa'nın tarihi mirasının ayrılmaz bir parçasını teşkil ettiğini hatırlayarak; Sözkonusu mirasın özel doğasını dikkate alan uygun önlemlerle korunmasını güvence altına alma gerekliliğini vurgulayarak; Bu miras için tasarlanan teşvik edici ve kamu bilincini arttırıcı stratejilere, Avrupa düzeyinde planlanmış faaliyetler bağlamında hak ettiği yerin verilmesini dikkate alarak; Bu hedeflere ulaşmak için, teknik, endüstri ve mühendislik mirasının Konsey'e üye olan ülkelerde artan bir ilgi odağı haline getirilmesi gerekliliği göz önünde tutularak; Avrupa Konseyi, üye ülkelerin hükümetlerine şunları tavsiye eder;

- Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının tanımlanması, incelenmesi ve bilimsel olarak değerlendirilmesini sağlayan önlemler alınmalı veya bunların yürürlüğe konulması sağlanmalıdır.

- Sözkonusu miras, niteliklerine uygun yasalar ile korunmalıdır.

- Kamuyu harekete geçiren kampanyalar ile, turizmin gelişimi üzerinde önemle durularak; teknik, endüstri ve mühendislik mirasına yönelik kamu bilgisi ve ilgisi arttırılmalıdır.

- Avrupa'nın ortak tarihi mirasının bir parçası olan bazı özel endüstri komplekslerinin korunması için, gösterilen çabaların birleştirilme olasılıkları araştırılmalıdır.

- Bu tavsiyenin ekinde yer alan ölçütlerin üzerinde durulmalıdır.

Genel Sekreterlik'ten bu metnin, Konsey'e üye olmayan devletlere, partilere ya da

parti olma teklifi almış olanlara, Avrupa Kültür Kongresi'ne, ve/veya Avrupa MimariMirasını Koruma Kongresi'ne gönderilmesini talep eder.

I. Tavsiyenin amaçları

Toplumlardaki hızlı gelişim, yeni üretim teknikleri, yaşanan ekonomik kriz, günümüzve toplumumuz için tipik hale gelen teknolojik patlama; kentsel ve kırsal kesimlerdekiendüstri faaliyetinin, yapılarının, ya da eserlerinin zaman zaman tamamen yokolmasına kadar varan değişimler de dahil olmak üzere, sanayi sektörlerinin tümündegeniş çapta karışıklıklara neden olmuştur.

Bugün, Avrupa, ortak hafızasının ve kimliğinin önemli bir yanını barındıran ve bazıunsurları mimari mirasın bir parçası olarak korunmayı hak eden sözkonusu mirasınteknik, kültürel ve sosyal değerinin farkına varmaktadır.

Avrupa Konseyi tarafından organize edilen; Lyon (Fransa) "Endüstri miras için,hangi politikalar uygulanmalı?", Madrid (İspanya) "Mühendislik ve kamu çalışmaları;mimari mirasın yeni bir boyutu", Bochum (Almanya) "Kültürel bir miras olarak madenanıtları" ve Durham (İngiltere) "Endüstriyel mirası belgeleme" gibi bir dizi kolokyum ile, endüstri sonrası toplumlarda bu mirasın rolünü dikkate alan koruma politikalarını yürütme gereksiniminin altını çizmiştir. Bu yaklaşım, tarihi mirasın özel bir kategorisine uygulandığında; amaç sadece binaları, teknik anıtları, sitleri ya da nesneleri değil, aynı zamanda fiziksel çevreyi, bilginin bütününü, yaşam tekniklerini ve biçimlerini de sürdürmek olmalıdır.

II. Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının tanımlanması, incelenmesi ve bilimsel analizi için ölçütler

1. Sözkonusu miras, sistematik olarak şu yöntemlerle tanınmalıdır:

i. Bu mirasın çok disiplinli karakterini dikkate alan, koruma ve değerini arttırma politikaları için kullanılabilen ayrıntılı incelemeler başlatılmalı ve sürdürülmelidir.

ii. Önemli sitler ve tesisler; özellikle küçük hidrolik tesisler, küçük barajlar, kullanılmayan maden ocakları gibi coğrafi durumları nedeniyle ulaşımı ve korunması daha güç olan sitler ve tesisler belirlenmelidir.

iii. Teknik, endüstri ve mühendislik mirası üzerinde yapılan çalışma ve araştırma programlarının ilerletilmesi şu kişi/kurumlarla sağlanmalıdır.

- Mimari mirasın yönetiminden sorumlu kamu organları,

- Profesyonel kişi, üniversite ve bilimsel araştırma enstitüleri,

- İlgili sanayi ve ticaret şirketleri, sponsorlar,

- Bu mirasın savunması ve geliştirilmesiyle ilgilenen örgütler, organizasyonlar ve özel kurumlar.

iv. İnsan kaynakları daha iyi kullanılmalıdır. Özellikle de eski ya da yeni emekli olmuş uzmanları çalışma kapsamında ziyaret etmek gereklidir. Bu, sadece arşivlerin incelenmesi amacıyla değil, aynı zamanda işletim tekniklerinin, yöntemlerinin ve araçlarının, makinelerin ve tesisatın nasıl kullanıldığının öğrenilmesi amacıyla da gerçekleştirilmelidir.

2. Bu amaç doğrultusunda, Avrupa düzeyinde belirlenmiş ortak ölçütlere uygun, modern ve yüksek performanslı yöntemler ve kaynaklar kullanılmalıdır.

III. Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının korunması için ölçütler

Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının ölçeği, genişliği, aynı zamanda kendine özgü koşulları, daha özel koruma yöntemlerinin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Tarihi veya bilimsel değerleri olsa bile, Avrupa'daki teknik ve endüstri anıtlarının tümünü korumak mümkün değildir.

Bu konuda seçim yapma, diğer mimari miras alanlarından çok daha fazla önemlidir.

Bazen, binanın, donanımın ya da makinenin sadece tanımlanması da, bir koruma biçimi olmaktadır. Bu seçim, değişik üretim dallarının dengeli bir şekilde temsil edilmesini sağlayacak şekilde yapılmalıdır.

Yapılması gerekenler:

1. Teknik, endüstri ve mühendislik mirasının koruma politikalarını Avrupa düzeyinde geliştirmek için:

i. Bu mirasın doğasına uyarlanmış uygun kanunsal önlemler almalıdır.

ii. Koruma, ya da araştırma yapmak üzere endüstri bölgeleriyle ilgili toprak politikasının çerçevesi belirlenmelidir.

iii. Bölgesel düzeyde pilot araştırma ve koruma programları uygulanmalıdır.

2. Teşvik edici unsurları harekete geçirmek için şu stratejiler oluşturulmalıdır:

i. Sözkonusu mirasın kurtarılması ve değerinin arttırılması için, sponsorlar vergi teşviklerine dayalı girişimlerle desteklenmelidir.

ii. Teknik, endüstri ve mühendislik binaları, mühendislik çalışmaları ve üretim süreciyle ilgili tarihçe, planlar ve diğer bilgileri içeren arşivler yardımıyla seçici koruma teşvik etmelidir.

iii. Teşvik edici girişimler, sözkonusu mirasa ait bütün malzemeyi ortadan kaldırmamalı ve en azından bazı örnekler saklanmalıdır.

IV. Teknik, endüstri ve mühendislik mirasına kamunun dikkatini çekmek için

Öneriler Teknik bilgi sahibi olmak, teknik, endüstri ve mühendislik mirasına kamunun dikkatini çekmek, onun korunmasını teşvik eder ve onu koruyan, iyileştiren ve değerini artıran projelerin tamamlanmasını sağlar. Bunu sağlamak için kamu yöneticilerine düşen işler;

1. Üniversitelerde ve teknik düzeyde, ya da sanat uzmanlarının eğitiminde; bilim disiplini ve mimari mirasa yöneltilmiş yaklaşımlar arasında karşılıklı dayanışma ruhu geliştirmek,

2. Aşağıdakileri bilgilendirmeye ve uyarmaya yönelik özel kampanyalar düzenlemek;

i. Yöresel ve bölgesel temsilcilerin dikkatini, bu mirasın tarihi değerine, değerinin arttırılmasına ve endüstri turizminin teşvikine çekmek, özel endüstri kültürü güzergâhları organizasyonu ve endüstri turizminin gelişimini içeren yeni kullanım biçimleri yaratmak;

ii. İlgili kurumların yöneticilerini ve sahiplerini, endüstri miraslarının değerinin sadece üretim kapasitesi ile sınırlı olmadığı konusunda bilinçlendirmek;

iii. Bu tip bir mesaj için özellikle gençleri bilinçlendirmek,

iv. Tarihi mirasla ilgili bilgisi genellikle anıtlar ve bina gruplarıyla sınırlı olan kamunun büyük bir çoğunluğunu bilinçlendirmek; bu konuda özelleşen müzelerin geliştirilmesinin yanı sıra "Tarihi Anıtlar Açık Günü" ya da "Avrupa Miras Günleri" kapsamında, dikkati endüstri mirası üzerinde yoğunlaştırmak, endüstri tesislerinin tarihi miras içinde ne kadar önemli bir yeri olduğu hakkında halkı bilinçlendirebilir. Yerel yönetimler endüstri turizminin düzenlenmesi ve geliştirilmesinde önemli bir

role sahiptir ve halkla bağlantı kurabilirler. Özel endüstri kültürü güzergâhları bilinci arttırma yönündeki böyle bir programa tam olarak uygunluk gösterebilir.

V. Avrupa düzeyinde işbirliğini ilerletmek için öneriler

Birçok varsayıma göre, yapılacak işler, uzmanlar veya bölgesel, hatta ulusal

düzeydeki çevreler tarafından verilebilecek olandan daha çok desteği

gerektirmektedir. Bu sebeple, Avrupa çapındaki bir işbirliği, hedeflere ulaşmayı kolaylaştırır. Bu bağlamda;

- Teknik ve endüstri mirasının geliştirilmesi ve korunması için tanımlanacak

stratejiler, devlet yetkilileri arasında, özellikle de Avrupa'nın Mimari Mirasını Koruma Kongresi'ne yapılan başvuru ve takipler kapsamında, uzmanlara danışılmalı ve işbirliği yapılmalıdır;

- Avrupa ölçeğindeki fevkalade önemli bölgesel projeler için, birçok ülkede ilgililerin bilgilerini ve yatırımlarını buluşturduğu, geniş kapsamlı çalışmalara girişmek amacıyla somut işbirliği imzalanmalıdır. Avrupa projelerinin yerine getirilmesi;

- Avrupa Konseyi teknik yardım programları,

- Avrupa enstitülerinin destek fonları veya sponsorlar ile mümkün olabilir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun, 13 Eylül 1990 tarihli 443. toplantısında kabul edilmiştir.

EK B: Endüstri Mirasının Belgelenmesi ve Korunmasına İlişkin TICCIH (TheInternational Committee for the Conservation of Industrial Heritage-Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi) Tüzüğü (Mart 2003, 5. versiyon)

Giriş

Obje yapımında kullanılan yöntemlerdeki temel değişiklikleri aktarmak üzere, insanlık tarihinin en eski dönemleri arkeolojik kanıtlarla tanımlanmaktadır. Bu değişiklikleri korumanın ve bunlar üzerinde çalışmalar yapmanın önemi evrensel olarak kabul edilmektedir. 18. yüzyılın sonlarında, en az Neolitik Çağ ile Demir Çağı arasındaki kadar köklü bir değişiklik meydana gelmiştir. Bu dönemde üretimin sosyal, teknik ve ekonomik boyutlarında görülen gelişmeler, bir devrim olarak kabul edilebilecek denli hızlı ve köklü olmuştur. Sanayi Devrimi, insan nüfusunun her zamankinden daha geniş bir kısmının yanı sıra, diğer tüm varlıkları da etkileyen tarihi bir fenomenin başlangıcını oluşturmaktadır ve bu, günümüze kadar sürmüştür. Bu köklü değişikliklere ait kanıtlar, insanlık adına evrensel bir önem taşımaktadır. Bu kanıtların incelenmesinin ve korunmasının öneminin farkına varılmalıdır. 2003 yılında TICCIH'in Rusya'daki kongresinde bir araya gelen temsilciler, endüstriyel faaliyetler amacıyla inşa edilen yapıların, içlerinde kullanılan donanımın ve bunların bulunduğu alanların tüm diğer somut ve soyut özellikler ile birlikte, büyük bir önem taşıdığını belirtmek istemişlerdir. Bunlar incelenmeli, tarihleri öğretilmeli, taşıdıkları anlam ve önem herkes için açık bir hale getirilmeli, en dikkat çekici ve tipik örnekleri belirlenmeli, korunmalı, günümüzde ve gelecekte kullanmak üzere bakılmalıdır.[1]

1. Endüstri mirasının tanımı

Endüstri mirası; endüstri kültürünün tarihi, teknolojik, sosyal, mimari, ya da bilimsel değer taşıyan kalıntılarını içerir. Endüstri arkeolojisi, somut ya da soyut bütün kanıtları, belgeleri, endüstriyel üretim için veya endüstriyel işlemlerle oluşturulan yapıları, yerleşimleri, doğa ve kent peyzajlarını2 inceleme yöntemidir. Endüstri arkeolojisi, endüstriyel geçmişi ve günümüzü anlamak için en uygun olan

[1]Tüzük, Venedik (1964), Burra (1994) ve Avrupa Konseyi'nin R (90) 20 numaralı tavsiyesi (1990) gibi konu ile ilgili daha önceki tüzüklerin doğruluğunu kabul etmektedir.

yöntemlerden faydalanır. Bu çalışmaya yönelik ilgi, 18. yüzyılın 2. yarısında Sanayi Devrimi'nin başlangıcından günümüze kadar uzanmaktadır. Endüstri arkeolojisi, teknoloji tarihi çerçevesinde iş ve çalışma tekniklerine yönelik çalışmalardan faydalanmanın yanı sıra, erken endüstri olarak nitelendirilebilecek daha eski dönemleri de inceler.

2. Endüstri mirasının değeri

i. Endüstri mirası, köklü tarihi sonuçları olan ve olmaya devam eden faaliyetlerin bir kanıtıdır. Bu kanıtlar dünyamızı tanımamızda ve dünyanın nasıl meydana geldiğini anlamamızda çok büyük bir öneme sahiptir.

ii. Daha çok fiziksel materyaller içerse de, endüstri mirası, insan davranışlarının önemli bir yönünü oluşturan insan zekâsına yönelik önemli bir kanıttır.

iii. Endüstri mirası ekonomik bir kaynak ve bir servettir. Bu kaynağı kullanmaya devam etmek, yıkarak ve yeniden inşa ederek enerji kaybetmeyi engellerken, diğer yandan doğaya, tarım alanlarına yapılan müdahaleyi ve nüfus hareketlerini azaltır.

iv. Endüstri mirasının, bozulan veya zarar gören alanların ekonomik açıdan yenilenmesinde de önemli rolü vardır. Yeniden işlevlendirme ile sağlanan süreklilik, uzun süreli istihdam kaynaklarının aniden yok olmasıyla karşı karşıya kalan toplumlarda psikolojik istikrarı sağlayacaktır.

v. Endüstri, modern yaşam için hayati bir önem taşımaya devam etmektedir ve bu önem hem geçmişte, hem de günümüzde halk tarafından anlaşılmaktadır.

3. Tanımlama, tescil etme ve araştırmanın önemi

i. Belgeleme, endüstri mirası çalışmalarının temel kısmını oluşturur. Bir sit alanının fiziki özelliklerini ve koşullarını tam olarak belgeleme, henüz sit bölgesine hiçbir müdahale yapılmadan gerçekleştirilmeli ve kamu arşivinde yerini almalıdır. Sit alanı işlevini yitirmeden önce belgelenirse, pek çok bilgi toplama olasılığı vardır. Belgeler; yazılı açıklamalar, çizimler, fotoğraflar ve hareketli objelerin video filmleri ile, bunları destekleyen referanslardan oluşmalıdır. İnsanların anıları da eşsiz ve yeri doldurulamayacak kaynaklardır ve fırsat buldukça bunlar da belgelenmelidir.

ii. Endüstri mirası çalışmalarındaki temel yöntemlerden biri, tarihi endüstri sitlerinin arkeolojik incelemeleridir. Bu tür kazı çalışmaları, diğer tarihi ve kültürel dönemlerdeki çalışmalar ile aynı yüksek standartlarla gerçekleştirilmelidir.

iii. Endüstri mirasının kapsamını belirlemek için, coğrafi bölgelerin ve dikkate değer iş kollarının incelenmesi gereklidir. Bu bilgileri kullanarak, tanımlanan sit alanlarının tümünün envanteri oluşturulmalıdır. Hazırlanan envanterler kolaylıkla araştırılabilecek nitelikte olmalı ve kamu hizmeti olarak serbestçe ulaşabilmesi sağlanmalıdır. Bilgisayara yüklemek ve on-line erişimi sağlamak yararlı hedeflerdir.

iv. Tarihi araştırma programları, endüstri mirasının korunmasını destekleyen politikalara ihtiyaç duymaktadır. Pek çok endüstri mirasının birbirinden bağımsız olması nedeniyle, dünya çapında önemli sitlerin veya bölge çeşitlerinin tanımlanmasında uluslararası çalışmalar yardımcı olabilir.

v. Endüstri yapılarının değerlendirilmesi için ölçütler belirlenmeli, makul ve tutarlı standartların kamu tarafından kabul edilmesi için bunlar yayımlanmalıdır. Bu ölçütler; uygun araştırmalarla kuvvetlendirilerek, en önemli mevcut peyzaj alanlarının, sitlerin, yerleşkelerin, yapıların, makinelerin ve endüstri süreçlerinin tanımlanmasında kullanılmalıdır.

vi. Belli bir öneme sahip olduğu tespit edilen alanlar ve yapılar, bu yerlerin önemini koruyacak bir biçimde etkili yasal düzenlemelerle korunmalıdır. Uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayan ortak ölçütler belirlenmelidir. UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi, sanayileşmenin insan kültüründeki olağanüstü etkisini yansıtmalıdır.

vii. Dikkat çekici sitlerin değeri belirlenmeli ve gelecekteki müdahaleler için konunun ana noktaları saptanmalıdır. Bu yerlerin önemlerinin korunmasına ilişkin her türlü yasal, idari veya mali önlemler uygulamaya koyulmalıdır.

viii. Risk altındaki sit alanları belirlenmeli ve bu riski azaltmak için uygun önlemler alınmalıdır. Ayrıca bu alanları restore etmek veya yeniden kullanmak için uygun projelere yardım edilmelidir.

4. Yasal koruma

i. Endüstri mirası, kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir. Bununla birlikte, yasal olarak korumaya yönelik düzenlemeler yapılırken, endüstri mirasının kendine özgü nitelikleri de gözönüne alınmalıdır. Bu düzenlemeler endüstri komplekslerindeki donanımı, makineleri, yer altındaki elemanları, yapıları, bina gruplarını ve bütün alanı koruyacak nitelikte olmalıdır. Endüstriyel atık bölgeleri,

ekolojik değerlerinin yanı sıra, potansiyel arkeolojik değerleri açısından da dikkate alınmalıdır.

ii. Endüstri mirasının korunmasına yönelik programlar, ekonomik gelişme politikalarıyla ve bölgesel-ulusal planlamalarla bütünleştirilmelidir.

iii. Endüstri mirasının önemli unsurlarının ortadan kaldırılmasını veya zarar görmesini engellemek için, önemli endüstri tesislerinin kapanmasına süratli bir şekilde tepki verebilmek üzere, gerekli yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır. Tehdit altındaki önemli alanları korumak gerektiğinden yetkililer müdahale edebilmelidir.

iv. Çok önemli endüstri sitleri, tamamen korunmalı ve tarihi bütünlükleri veya özgünlüklerini tehlikeye atacak hiçbir değişikliğe izin verilmemelidir. Adaptasyon ya da yeniden kullanım, endüstri yapılarının kurtarılmasını sağlamanın uygun ve kârlı bir yolu olarak kabul edilebilir. Bu uygulamalar, yasal kontrollerle, teknik önerilerle, vergi düzenlemeleriyle ve bağışlarla teşvik edilmelidir.

v. Hızlı yapısal değişikliklerle tehdit edilen endüstri yerleşkeleri hükümet tarafından desteklenmelidir. Bu tür değişiklikler nedeniyle endüstri mirasına yönelik potansiyel tehditler önceden sezilmeli ve acil eylemlerden kaçınmak için planlar hazırlanmalıdır.

vi. Hükümetlerin endüstri mirasının korunmasıyla ilgili soruşturmalarda bağımsız bilgi verebilecek uzman danışma kurulları bulunmalıdır ve önemli her durumda, bu kurulun görüşlerine başvurulmalıdır.

vii. Gönüllülerin oluşturduğu dernekler ve topluluklar, endüstri sitlerinin tanımlanmasında, korumaya halkın katılımını sağlamakta, konuyla ilgili bilgilerinaraştırmaların yayılmasında önemli bir role sahiptir ve endüstri mirasının korunması için vazgeçilemez aktörlerdir.

5. Koruma ve bakım

i. Diğer kültürel alanların hepsinden farklı olarak, endüstri mirasının korunması işlevsel bütünlüğün korunmasına bağlıdır ve bir endüstri mirasına yapılacak müdahaleler, mümkün olduğunca koruma amaçlı olmalıdır. Bölgedeki makinelerin veya diğer bileşenlerin özgün yerlerinden ayrılması, ortadan kalkması, ya da bölgenin bir parçasını oluşturan yardımcı unsurların yıkılması durumunda endüstri sitinin önemi büyük oranda azalacaktır.

ii. Endüstri sitlerinin korunması, tesislerin orada bulunma amacının, ya da amaçlarının ayrıntılı olarak bilinmesini ve burada gerçekleştirilmiş çeşitli endüstriyel işlemlerden haberdar olunmasını gerektirir. Bunlar geçen zaman içinde dikkat çekici bir şekilde değişikliğe uğramış olabilirler, ancak tüm eski kullanımlar incelenmeli ve değerlendirilmelidir.

iii. Yerinde koruma her zaman için yerine getirilecek ilk sorumluluk olmalıdır. Bir yapının parçalara ayrılması, ya da başka bir yere taşınması, ancak çok büyük ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar sözkonusu olduğu takdirde kabul edilebilir.

iv. Yeniden işlevlendirerek korumayı sağlamak için, endüstri sitinin rehabilitasyonu ve uygun bir yeni işleve uyarlanması, sadece özel bir tarihi öneme sahip olmayan sitler için kabul edilebilir. Endüstri sitinin niteliklerine dikkat eden, özgün işleyiş ve düzenek modellerini koruyan yeni kullanımlar aranmalıdır. Yeni işlevler, endüstri sitinin özgün veya temel kullanımıyla mümkün olduğunca uyumlu nitelikte olmalıdır.

v. Müdahaleler geri dönülebilir nitelikte ve minimum düzeyde etkili olmalıdır. Kaçınılmaz boyutlardaki her türlü değişiklik belgelenmeli, alandan alınan önemli öğeler kayda geçirilmeli ve güvenli bir şekilde saklanmalıdır. Birçok endüstriyel işlemin anlaşılması, endüstri sitinin bütünlüğünün bir parçası olan patinaya bağlıdır.

vi. Endüstri sitini yeniden inşa etmek, ya da daha önceden bilinen haline geri döndürmek, sıradışı müdahalelerdir ve yalnızca alanın bütünlüğüne faydalı olduğu takdirde, ya da tehlike altındaki önemli bir alanın zarar görmesi durumunda uygun görülmektedir.

vii. Eski, ya da modası geçmiş süreçlerdeki insan marifetleri çok önemli kaynaklardır ve bunların kaybolması durumunda yerleri doldurulamaz. Bunların çok dikkatli bir şekilde kayda geçirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması gereklidir.

6. Öğretim ve eğitim

i. Endüstri mirasının metodolojik, teorik ve tarihi yönlerine ilişkin profesyonel uzman eğitimi, teknik ve yüksek öğretim düzeyinde verilmelidir.

ii. İlk ve orta öğretimdeki öğretmenlerin faydalanması için, endüstri geçmişi ve endüstri mirası hakkında özel eğitim malzemeleri üretilmelidir.

iii. Belgesel kayıtların, şirket arşivlerinin, bina planlarının, ayrıca endüstriyel ürünlerin örnek modellerinin saklanması teşvik edilmelidir.

iv. Uluslararası işbirliği endüstri mirasının eşgüdümlü girişimlerle ve ortak kaynaklarla korunmasına yönelik uygun bir yaklaşımdır. Seçim, uluslararası envanterler ve veri tabanları için, genel ölçütler belirlenmelidir.

7. Sunum ve yorum

i. Kamunun endüstri mirasına ilgi duyması ve sözkonusu mirasın değerinin bilinmesi korumanın en kesin yoludur. Bunun için, televizyon programları yapılmalı, kitap ve broşürler basılmalı, sergiler düzenlenmeli, önemli endüstri sitleri ve endüstri alanlarındaki turizm geliştirilmeli ve koruma teşvik edilmelidir.

ii. Uzman endüstri ve teknik müzeler ile, koruma altındaki endüstri sitleri ve endüstri mirasının tanıtılması, korumanın ve sunmanın önemli yollarıdır.

iii. Kamu yetkilileri tarihi endüstri alanlarının önemlerini, değerlerini ve taşıdıkları anlamı halka anlatmakta etkin bir yaklaşım benimsemelidirler.

iv. Bölgesel ve uluslararası endüstri mirası güzergâhları, farklı toplumlar arasındaki endüstri teknolojisi akışına dikkati çekebilir.

TICCIH endüstri mirası konusunda çalışan bir dünya örgütüdür. TICCIH'in amacı, endüstri arkeolojisinin ve endüstri kültür mirasının korunmasına, incelenmesine, belgelenmesine, araştırılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olmaktır. TICCIH endüstri mirası konusunda ICOMOS'un danışmanıdır.

EK C : ICOMOS TÜRKİYE MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ "2013"

30 MAYIS 2012 VE 17 MART 2013 TARİHLERİ ARASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ULUSAL MİMARİ KORUMA UZMANLARI TOPLANTILARI VE ICOMOS TÜRKIYE MİLLİ KOMİTESİ'NİN REVİZYONU İLE SON ŞEKLİ VERİLMİŞTİR.

I. GEREKÇE VE AMAÇ

Türkiye, kültürel miras açısından evrensel düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu durum, Türkiye'ye uluslararası düzeyde bir sorumluluk yükler. Bu nedenle, koruma sürecinde yer alan tüm kadroların, koruma alanına ilişkin ulusal çerçevenin yanı sıra, uluslararası gelişme ve kararları bilmesi ve bir uzlaşma ve iletişim zeminde buluşması gereklidir. Türkiye, Avrupa Konseyi ve UNESCO'nun birçok kararını onaylamış; Venedik Tüzüğü (1964), Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi (1972), Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi (1985), Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi'ni (1992) yasallaştırarak iç hukuk belgesi haline getirmiştir. Ancak, Osmanlı döneminden beri günümüze yasal ve örgütsel düzenlemelere sahip olan Türkiye'de koruma alanını düzenleyen kimi yasa ve yönetmelikler korumayı doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit eden nitelikte hükümler içermektedir. [2]

Bu durum, TÜRKİYE MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ'nin hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Koruma alanında çalışan uzmanlar tarafından oluşturulan bu belge, Türkiye ölçeğinde kamuoyuyla paylaşılacak ve içselleştirilecek bir kültür politikasına kaynak oluşturması amacıyla hazırlanmıştır. Bu belge, koruma sürecinde yer alan tüm disiplinler ve toplumun farklı kesimleri için mimari mirası korumanın temel ilkelerini tanımlar, mimari mirasa yönelik tanımları, korumanın süreç ve araçlarını, koruma eğitimi ve politikalarını, korumanın topluma maledilmesi

[2]Koruma alanını düzenleyen temel yasa olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na, 2004'te yürürlüğe giren 5226 sayılı yasa ile getirilen bazı değişiklikler korumanın evrensel gerekliliklerıyle çelişmektedir. Bunun yanı sıra, 5366 sayılı Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelikleri.

konularını içerir. Bu belge; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme", 13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı kanunla kabul edilen "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" ve 05.08.1999 tarih ve 4434 sayılı kanunla kabul edilen "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (Gözden Geçirilmiş)" birer iç hukuk belgesi haline geldiğini de göz önüne alarak, söz konusu belgelerde ele alınmış hususları ve ICOMOS tarafından hazırlanmış uluslararası belgeleri benimser.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kültürel miras, insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, tarihselbelgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir. Yenilenemez bir kaynak olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan "emanet" kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluktur. Mimari miras, kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biridir. Mimari mirasın çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi toplumların kültürel sürekliliği açısından önem taşır.

Mimari mirası korumanın amacı, özgünlüğü ve kimliği oluşturan nitelikleri bozmadan estetik ve kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır. Kültürel, sanatsal, teknik ve ustalık gerektiren bir eylem olan mimari koruma, koruma etiğine uygun olarak bilimsel ve sistematik araştırma ve değerlendirmelere dayanan, insanoğlunun kültürel üretimine saygılı bir uygulamadır. Bu nedenle mimari koruma, mimari mirasın bütünlüğünü, parçası olduğu sosyal ve kültürel bağlam ile birlikte dikkate almalıdır. Dolayısıyla mimari mirasın korunması, kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçasıdır. Tutarlı bir gelişmeyi amaçlayan ve mimari mirasa saygılı her politika, korumayı, güncel, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele almalıdır. Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde mimari mirasın işlevlendirilmesi, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu göstererek toplumda yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak; aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın temin edilmesinde önemli bir rol üstlendiğini gösterecektir. Mimari miras sadece ekonomik değere bağlı bir meta olarak görülmemeli, bu eserler kültür varlığı olmalarını sağlayan tüm değerleriyle birlikte ele alınmalıdır. Mimari mirasın

korunmasına yönelik eylemler, bu varlıkların değerlerini ve niteliklerini göz önüne alan en üst düzeyde uygulama standardına ulaşmalıdır. Bu nedenle koruma uygulamaları sadece gerekli eğitimi almış, yeterli bilgi ve deneyime sahip kişilerce gerçekleştirilmelidir. Bu husus, koruma sürecinin planlama, projelendirme ve uygulama aşamalarında görev alacak her tür kurum ve kişi için de geçerli olmalıdır.

Mimari mirası korumanın amacı, özgünlüğü ve kimliği oluşturan nitelikleri bozmadan estetik ve kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır. Kültürel, sanatsal, teknik ve ustalık gerektiren bir eylem olan mimari koruma, koruma etiğine uygun olarak bilimsel ve sistematik araştırma ve değerlendirmelere dayanan, insanoğlunun kültürel üretimine saygılı bir uygulamadır. Bu nedenle mimari koruma, mimari mirasın bütünlüğünü, parçası olduğu sosyal ve kültürel bağlam ile birlikte dikkate almalıdır. Dolayısıyla mimari mirasın korunması, kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçasıdır. Tutarlı bir gelişmeyi amaçlayan ve mimari mirasa saygılı her politika, korumayı, güncel, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele almalıdır. Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde mimari mirasın işlevlendirilmesi, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu göstererek toplumda yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak; aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın temin edilmesinde önemli bir rol üstlendiğini gösterecektir. Mimari miras sadece ekonomik değere bağlı bir meta olarak görülmemeli, bu eserler kültür varlığı olmalarını sağlayan tüm değerleriyle birlikte ele alınmalıdır. Mimari mirasın korunmasına yönelik eylemler, bu varlıkların değerlerini ve niteliklerini göz önüne alan en üst düzeyde uygulama standardına ulaşmalıdır. Bu nedenle koruma uygulamaları sadece gerekli eğitimi almış, yeterli bilgi ve deneyime sahip kişilerce gerçekleştirilmelidir. Bu husus, koruma sürecinin planlama, projelendirme ve uygulama aşamalarında görev alacak her tür kurum ve kişi için de geçerli olmalıdır.

III. MİMARİ MİRASA YÖNELİK TEMEL TANIMLAR VE KORUMA DEĞERLERİ

III.1. TEMEL TANIMLAR

kültürel miras

Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel

miras, insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir.

mimari miras

İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, bütünleşik koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır.

koruma alanı

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde bulundukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır.

etkileşim geçiş alanı

Koruma alanı dışında, sınırları iyi belirlenmesi gereken bir geçiş bölgesidir. Koruma alanını çevreleyen ikincil koruma alanı olan etkileşim geçiş alanı, onu fiziki, görsel ve sosyal olarak etkiler ve bu alandan etkilenir.

sit, sit alanı

Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların ait oldukları dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan, süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve/veya yerleşme kalıntılarıdır Sitler; kentsel, kırsal, arkeolojik, tarihi, doğal ve karma sit olarak nitelendirilirler.

kentsel sit

Kentsel sitler, mimari, tarihsel, sanatsal ve yerel özellik taşıyan ve bir arada bulunmaları ve bütünlükleri nedeniyle değerleri artan kültürel ve doğal çevre ögelerinin (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır.

arkeolojik sit

Tarih öncesinden günümüze ulaşan eski uygarlıkların yerüstü, yeraltı veya sualtında bulunan ve varlıklarını sürdürdükleri dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan kültür varlıklarının yer aldığı alanlardır.

kırsal sit

Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır.

geleneksel mimari miras

Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

endüstri mirası

Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamları ve yerleşimler ile içinde bulundukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur.

modern mimarlık mirası

Türkiye'de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş, gerek uluslararası, gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

sualtı kültür mirası

Sualtı kültür mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan çıkarılmış olan arkeolojik miras olarak anlaşılmaktadır. Sualtında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleriyle doğal çevreleri de bu kapsama girmektedir.

kültürel peyzaj alanları

Toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlardır.

III.2. KORUMA DEĞERLERİ

Yapı, yapı grubu veya yapı parçasının korunması gerekli kültür varlığı niteliğini kazanabilmesi, özgünlüğünün yanısıra aşağıdaki değerlerden bir veya birkaç tanesine sahip olmasıyla mümkündür:

özgünlük: Bir mimari kültür varlığının anlam kazanabilmesi için gereken ve onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan tüm özellikleridir. Mimari mirasın özgünlüğü söz konusu olduğunda, konum, tasarım, malzeme ve işçilik özellikleri açısından içinde bulunduğu kültür alanının bozulmamış ve tahrif edilmemiş bir belgesi olması istenir. İlk yapımından günümüze yapıların bünyesinde yer alan ve yapının kimliğini oluşturan tarihsel katmanlar, özgünlüğünün bileşenleri olarak kabul edilir. Mimari mirasın korunmasına yönelik tüm yaklaşım ve uygulamalar, bu mirasın sahip olduğu değerleri somutlaştıran özgünlüğünün korunmasını hedeflemelidir.

Özgünlüğünü tüm boyutları ile (konum, tasarım, malzeme ve işçilik) kaybetmiş bir mimari kültür varlığının korunmasından söz edilemez. Özgünlüğü dikkate alınmadan ve onarılabilir maddi varlığı yok edilerek yeniden ve yeni tasarım, taşıyıcı sistem, malzeme ve işçilik ile ve yeni bir çevre içinde inşa edilen yapıların korunmuş olduğundan söz edilemez. Aynı kapsamda tarihin bir döneminde var olan ancak, günümüzde yok olmuş ve çevresel bağlamı değişmiş bir yapının, yeniden inşa edilmesi, savaş vb. bir durum söz konusu değil ise, koruma uygulaması olarak kabul edilemez. Bu konularda yasalar, yönetmelikler ve ilke kararlarında var olsa dahi ve yenileme başlığı altında mimari kültür mirasının yok edilmesine ve yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olan hükümlerin ve uygulamaların doğruluğundan bahsedilemez.

bütünlük: Mimari mirasın yapısal ve mimari olarak bir bütün tanımlaması ve miras olma durumunu belgeleyen tüm unsurları ile var olması durumudur. Bütünlüğün diğer bir boyutu ise, mimari mirasın içinde varlık kazandığı çevre ve diğer miras unsurları ile birlikte süreklilik göstermesi şeklinde anlaşılmaktadır.

tarihsel değer: Tarihsel değer iki ölçüte bağlı olarak anlaşılmaktadır: 1. Yapı ya da yapı gruplarının tarihsel önem taşıyan bir "olay", kişi ve/veya kurumla ilişkili olması; 2. Kentsel, kırsal, endüstriyel miras öğesinin eskiliği.

belgesel değer: Yaşamın mekâna yansıması olarak kabul edilen yapılar, değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamları, yapım teknolojileri hakkında bilgi veren kaynaklardır.

estetik ve sanatsal değer: Kültür varlığının tasarımındaki anlayışı ve bezeme özelliklerini, dönemin ulaştığı beğeni düzeyini ve niteliğini kapsar.

teknik ve teknolojik değer

Kültür varlığının ait olduğu dönemin teknik bilgi, beceri, yapım, malzeme ve işçiliğine ilişkin belgesel niteliklerinin tümüdür.

enderlik - teklik değeri

Benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar. Türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşırlar.

grup değeri

Birlikte bir bütün oluşturan, mimari miras ögelerinin yapısal ve anlamsal bağlamda bir arada bulunmalarından doğan değerdir.

kullanım değeri

Kültürel varlığın kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulması bağlamında, yapının kullanılarak korunması ve çağdaş yaşamda yer alarak geleceğe taşınması durumudur. Yapının özgün kullanımının ya da toplumun onun için öngördüğü yeni kullanımın yapıya kattığı değerdir.

folklorik değer

Toplumun yerleşmiş örf ve adetleri, yaşam biçimleri, inanışları ve alışkanlıklarının mimari mekânlarla (yapılar, yapı grupları veya yapı parçaları) birlikte varolmasının yarattığı değerdir.

IV. MİMARİ MİRASI KORUMA SÜRECİ VE ARAÇLARI

Mimari mirasın korunmasına yönelik süreç; belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama, teşhis ve koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahale tanımlarının yapılması, uygulama ve izleme faaliyetlerinden oluşur. Bu süreçte ilgili mesleklere mensup uzmanlar yer almalıdır.

Her kültür varlığının kendine özgü nitelik, sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel yaklaşımlara uymak koşuluyla, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren mirasın incelenmesine, belgelenmesine, değerlendirilmesine ve koruma müdahalelerinin tanımlanmasına yönelik çalışmalar o yapıya özgü olmalıdır.

IV.1. MİMARİ MİRASIN TANIMLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapı ve yakın çevresinin çözümlenme süreci, tasarım özelliklerinin betimlenmesinin yanı sıra, tüm dönemleri kapsamak koşuluyla, taşıyıcı sistem, yapım tekniği ve malzeme konusunda yeterli ve gerekli müdahalelerin yapılmasına olanak sağlayacak ölçek ve nitelikte, araştırmaya dayanan bilgi ve belge içermelidir. Bu süreçte yapının değerlerinin teşhisi de yapılmalıdır.

Mimari mirası etkileyebilecek doğal ve insan kaynaklı çoklu risklerin yönetimi için yapılacak analiz çalışmaları, yapının tanınma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Herhangi bir müdahale öncesinde kültür varlığının yapım tekniği, malzemesi, taşıyıcı sistem özellikleri araştırılmalı; bozulma nedenleri ve sorunları bu doğrultuda incelenmelidir. Bu araştırmalara dayanan bir temel yaklaşım geliştirilmeli, bu yaklaşım ışığında kısa ve uzun vadeli bir planlama yapılıp buna bağlı projeler üretilmeden uygulamaya geçilmemelidir. Korumaya yönelik projelendirme süreçleri "toplum yararı"nı öne çıkaran bir anlayışla kurgulanmalıdır.

IV.1.1. Belgeleme

Mimari Belgeleme, yapının ve yakın çevresinin mevcut durumunun, yazıya, çizime ve fotoğrafa ilişkin yöntemler ile ses, multimedya gibi araçlar ve gelecekte keşfedilecek diğer yöntemler aracılığıyla kayıt altına alınmasıdır. Gerekli görülen hallerde yapıyı belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis süreçleri, uygulama sırasında ve sonrasında da devam etmelidir.

Taşıyıcı Sistemin Araştırılması mimari belgeleme ile bütünleşmek koşuluyla, yapı taşıyıcı sisteminin incelenmesidir. Yapının taşıyıcı sistem davranışını belirlemeye yarayacak veriler, tarihi belgelerden, yapının doğrudan kendisinden, alanda veya laboratuvar ortamında yürütülen test ve ölçüm çalışmalarından elde edilir. Alanda yürütülecek testlerin, tahribatsız testler olmasına dikkat edilmelidir. Yapı temellerinin ve zemin özelliklerinin tespiti de bu inceleme kapsamındadır.

IV.1.2. Taşıyıcı Sistem Sorunlarının Tanımlanması-Teşhis

Mimari mirasın korunmasına yönelik kararların alınması, hasarların teşhisi, müdahale tekniklerinin belirlenmesi ve yapı güvenlik değerlendirmeleri disiplinlerarası çalışma gerektiren işlemlerdir. Bunlara yönelik kararlar, tüm disiplinlerin birlikte yapacakları çalışmalar sonucu geliştirilmelidir.

Taşıyıcı sistem güvenliğinin değerlendirilmesi ve iyileştirme/destekleme müdahale önerilerinin geliştirilmesi için taşıyıcı sistemin ve yapıda tespit edilen hasarların incelenmesi gerekmektedir. Güvenlik değerlendirmesi öncesinde, yapının maruz kaldığı deprem ve yangın gibi afetler ile bu afetler sonrasında gerçekleştirilmiş onarım bilgilerinin, yapının geçmişte hangi işlevlerle kullanıldığının, kullanıcı müdahalelerinin, yapının çevresinde meydana gelen değişikliklerin ve yapının komşu yapılarla ilişkilerinin tespit edilmesi gerekir. Bu bilgilerin yanında, deneysel ve sayısal analizlere dayanan verilerin elde edilebilmesi de önemlidir.

Mimari mirasın yapısal güvenliğinin değerlendirilmesi için gerekli araçlar ve izlenecek ilkeler ile uygulamada kullanılacak müdahale teknikleri hakkındaki bilgiler, hazırlanacak uygulama rehberinde tanımlanacaktır.

IV.1.3. Korunacak Değerlerin Tanımlanması

Mimari mirasın korunmasına yönelik ana tavrın belirlenmesinde kültür varlığının kendi değerlerinin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi esastır. Koruma sürecinin, bu değerleri tehdit eden etkenleri ortadan kaldırması ve/veya denetim altına alması gerekir.

Bu süreçte kültürel mirasın içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel ortamın gerektirdiği değişiklikler dikkate alınmalı, kültürel, teknolojik ve sosyal tarihi araştırılmalıdır.

IV.1.4. Bilginin Oluşumu ve Paylaşımı

Belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis sürecinin her aşaması kayda alınmalı ve bu belgeler arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalı, ulusal kültür envanteriyle ilişkilendirilmelidir.

Bilginin oluşturulması kadar, o bilgiye gereksinim duyacak her kişi ve kurum tarafından kullanılmasının da önemli olduğu göz önüne alındığında, koruma

konusunda üretilen her ölçek ve nitelikteki bilginin kullanılabilmesi için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.

Ülke ölçeğinde taşınmaz kültür varlığı envanterinin tamamlanması için mevcut yasalara ek düzenlemeler yapılmalıdır. Bu envanterin tüm ilgililer tarafından kullanılabilen bir bilgi altlığı oluşturması ve bu oluşumun kurumsallaşması için gerekli örgütlenme gerçekleştirilmelidir.

IV.2 MİMARİ MİRASA MÜDAHALE İLKELERİ

1. Mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerde yapının özgünlüğünün tüm boyutlarıyla korunması esastır.

2. Müdahaleler yapıya zarar vermemeli; tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına ve değiştirilmemesine dikkat edilmeli; yapının bütünlüğü korunmalıdır.

3. Herhangi bir kültürün (veya dönemin) verisi, zorunlu olmadıkça diğer bir kültürün verilerinin açığa çıkarmak için ortadan kaldırılmamalıdır. Bu konuda girişilecek eylemler, uzmanların ortak mutabakatı ile gerçekleştirilmelidir.

4. Müdahaleler, daha sonra gerçekleştirilecek araştırma ve çalışmaları yanıltmamalı, özgün yapıya olabildiğince zarar vermeden kaldırılabilir ve/veya yenilenebilir tekniklerle yapılmalıdır.

5. Özgün malzeme ve tekniklerle birlikte kullanılması zorunlu olan yeni malzeme ve teknikler, ilgili proje özelinde tanımlanacak testler yapılmadan ve bilimsel verilerle uygunluğu ortaya konulmadan kullanılmamalıdır.

6. Uygulama sürecinde ve sonrasında yapılan müdahalelerin etkinliğini belirleyecek şekilde, ölçüme dayalı ve düzenli izleme yapılacak mekanizmalar tanımlanmalıdır.

7. Mimari mirasın korunması ile ilgili olarak proje hazırlama, uygulama ve denetleme süreci, bu sisteme özgü geliştirilecek yasal çerçeve (ihale kuralları-koşulları ve fiyatlandırma sistemi) kapsamında ele alınmalıdır.

8. Uygulamanın her aşaması belgelenmeli ve bu belgeler, sürecin başlangıcında hazırlanacak diğer belgelerle birlikte arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalıdır.

9. Her kültür varlığının kendine özgü sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel ve ulusal yaklaşımlara uyulmak koşuluyla projelendirme ve uygulamada değişik değerlendirme ve çözümler gerekebileceği kabul edilmelidir. Bu kabulün doğal sonucu olarak, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren kültürel mirasın belgelenmesi, değerlendirilmesi ve uygulamaya yönelik müdahalelerin belirlenmesinde genellemelerden kaçınılmalıdır.

IV.3. MİMARİ MİRASIN KORUNMASI: MÜDAHALE ÖLÇEĞİ, MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI VE MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Mimari mirasın korunması kapsamında gerçekleştirilecek her düzeydeki müdahale, bu bildirgenin öngördüğü bilimsel yaklaşım ve ilkeler çerçevesinde ele alınmalıdır. Müdahale biçimleri yapının sahip olduğu değerlere ve koruma ilkelerine göre belirlenir tanımlanır. Koruma müdahalelerinde özgün niteliklerin korunması ve en az müdahale esastır; gerekli durumlarda aşağıdaki yaklaşım ve biçimlerden biri, ya da birkaçına bütüncül bir anlayışla başvurulabilir.

IV.3.1. Müdahale Ölçeği

Bakım

Yapının özgün şekli ile korunmasını, geleceğe aktarılmasını ve yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen uygulamalardır (çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana vb.).

Basit onarım

Yapıların, taşıyıcı sistemine ve plan kurgusuna müdahale etmeden, bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının uzman değerlendirmesiyle, belgeleme ve irdelemeye dayalı olarak, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılması veya tamamlanmasıdır.

Esaslı onarım

Kültür varlıklarının bakım ve basit onarımla çözülemeyen sorunlarına yönelik, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır. Müdahalelerin derecesi, yapıdaki hasarların niteliği ve çağdaş kullanımın gerektirdiği donatıların eklenmesi gerekliliğine göre değişir. Hasarlı, ya da eksik olan kesimlere

yapılacak müdahale, yapının sunumu ve/veya kullanımıyla bağlantılı olarak malzemelerinin sağlamlaştırılmasından, yeniden yapımına doğru artar.

IV.3.2. Müdahale Yaklaşımları

Sağlıklılaştırma-Rehabilitasyon

Güncel kullanımda çağdaş konfor koşullarını karşılayamayan ve bu nedenle kullanım değerini yitirmiş yapıların, mimarisini koruyarak, onarım ve çağdaş donanımla desteklemeyi kapsayan uygulamalardır.

Yeniden kullanım – Yeni işleve uyarlama

Kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır.

Bu yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir.

Taşıma

Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde (in-situ) korunmaları esastır. Ancak, taşınmaz kültür varlıkları için açık ve ortadan kaldırılamaz bir tehdit söz konusuysa ya da bilimsel olarak kanıtlanmış ve seçeneği olmayan toplumsal bir yarardan ötürü başka bir yere nakil zorunluluğu varsa ve bu işlem mümkün ise, hazırlanacak projelere göre taşıma işlemi gerçekleştirilebilir.

Anastylosis

Mimari mirasa ait dağınık mimari parçaları, anıt hakkında fikir verecek biçimde yeniden bir araya getirerek onu belirli bir bütünlüğe kavuşturma yöntemidir. Bu müdahale yeniden yapımı

hedeflemez; yapının ayakta tutulması için gereken çağdaş müdahale ve ekler sınırlı tutulmalı ve öne çıkmamalıdır.

Yeniden yapım

Kültür varlığı değerlerini taşıyan ve toplumsal hafızada güncelliğini korumakla birlikte herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının, gerek kültür varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları ve toplumsal açıdan vazgeçilmezliğinin tanımlanması durumunda yeniden yapılmasıdır. Yapının içinde

bulunduğu kentsel bağlamın değişmemiş, bu değişikliğin toplumsal hafızada yer bulmamış olduğu, eldeki mevcut belgelerin varsayımları en aza indirgeyecek düzeyde olduğu durumlarda (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı ve kendi parselinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, özgün mimarisi, malzeme ve yapım tekniğiyle ilk durumuna uygun olarak projelendirilmesi ve uygulanmasıdır.

VI.3.3. Müdahale Biçimleri

Acil koruma önlemleri

Yapının inceleme ve nihai koruma kararları oluşuncaya kadar, daha fazla tahrip olmasını ve çevreye zarar vermesini önlemek amacıyla alınan geçici koruma önlemleridir.

Koruma

Yapı bileşenlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere, malzemeleri sağlamlaştırarak var olanı korumak şeklindeki onarım yöntemidir.

Sağlamlaştırma

Kültür varlığının bozulma sürecinin engellenmesi/ yavaşlatılması amacıyla malzemesinin ve/veya taşıyıcı sisteminin dayanımının arttırılması, mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi işlemleridir.

Bütünleme-Reintegrasyon

Kısmen hasar görmüş veya bazı bileşenleri yok olmuş bir yapının eksik bölümlerinin özgün veya çağdaş malzeme kullanılarak tamamlanması işlemidir.

Yapısal İyileştirme

Yatay ve düşey yükler göz önünde bulundurularak, yapının mevcut güvenlik seviyesinin iyileştirilmesi ve en fazla ilk yapım aşamasında sahip olduğu güvenlik seviyesine kadar çıkarılmasıdır. Müdahaleler yapı bileşenlerinin bir bölümünü ya da taşıyıcı sistemin bütününü kapsayabilir. Yapının mevcut taşıyıcı sisteminin, işlevini yeterince yerine getiremediği durumlarda, hasarlı yapı bileşenlerine yapılacak destekler uygulamada farklı müdahale tekniklerini içerebilir. Müdahaleler, özgünlük-güvenlik ilişkisini optimum düzeyde sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır.

Güçlendirme

Bir yapının mevcut güvenlik seviyesinin işlev değişikliği ya da standartların gereği olarak yükseltilmesi amacıyla yapılan strüktürel müdahalelerin tümüdür. Kültür varlıklarının mimari bütünlüğüne zarar vermeden, aşağıdaki ilkeler çerçevesinde ve buna uygun geliştirilecek düzenlemeler doğrultusunda ihtiyatla uygulanmalıdır:

1. Geleneksel tekniklerle inşa edilmiş yapılarda strüktürel güvenliği arttırmak amacıyla yapılacak müdahaleler yapının özgün strüktürel bünyesini değiştirmemeli ve geri dönülebilir olmalıdır.

2. Erken modern ve çağdaş yapı strüktürleri söz konusu olduğunda, özellikle kamusal kullanımlarda olması durumunda, yapının özgün niteliklerinin başkalaştırılmasına yol açılmaması öngörülür.

V. POLİTİKALAR

V.1. YASAL VE YÖNETSEL DÜZENLEMELER

Mimari mirasın korunması kamu yararına olan dinamik bir süreçtir. Bu nedenle mimari mirasın korunmasına yönelik yasal düzenlemeler, koruma alanındaki evrensel ilkelerden ödün vermeden yeni kavram ve yaklaşımları içerecek şekilde güncellenebilir olmalıdır.

Yasal düzenlemeler taşınmaz sahiplerini özendirici ve destekleyici bir anlayış içermelidir. Bu doğrultuda devlet, kişi ve kurumların korumaya yönelik yatırımlarını destekleyen ve özendiren yeni önlemler almalıdır. Bu önlemlerin ortak kültürel miras anlayışı içinde tüm vatandaşların yararına olduğu unutulmamalıdır. Kültür varlıklarının, özgün işlevleri olabildiğince sürdürülerek ve içinde yaşayanlar yerlerinde tutularak korunması yönünde politikalar geliştirilmelidir.

Mevcut yasal ve yönetsel çerçevede yetki ve sorumluluklar dağınıktır ve çelişkiler içermektedir. Yapılacak düzenlemelerle bu sorunlar giderilmeli, dil ve eylem bütünlüğü sağlanmalıdır.

Mimari miras yenilenemez bir kaynaktır ve korunması kamu yararınadır. Bu nedenle mimari miras söz konusu olduğunda farklı mevzuat arasındaki çelişkiler mimari miras yararına çözümlenmelidir.

Yeni yapılar için üretilen yasal düzenlemeler, teknik hükümler ve standartlar (her durumda) mimari mirasa uygun değildir. Dolayısıyla mimari mirasa özgü

düzenlemeler üretilmelidir. Koruma kararlarının alınması sürecinde önemli rol oynayan koruma kurulları, koruma konusunda uzmanlaşmış mimarların yanı sıra bu konuda uzmanlaşmış farklı disiplinlerin temsilcilerinden oluşmalıdır.

Mimari mirasın korunmasıyla ilgili kurumlar bünyelerinde farklı disiplinlerden koruma uzmanları barındırmalıdır. Kuruluş amaç ve hedefleri koruma ile ilişkili olmayan ve bünyesinde koruma uzmanı olmayan kurumlar, bu alanda karar üretmemeli ve uygulama yapmamalıdır. Bu aşamada yer alan tüm uzmanların görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmelidir.

Mimari mirasın korunmasından doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu kamu kurum ve kuruluşları, bu konuda geliştirecekleri kuramsal ve uygulamaya yönelik strateji ve ilkeleri, konuyla ilgili uzmanlar, akademik kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kamuoyunun temsilcileriyle paylaşmalıdır. Koruma kararları olabildiğince en geniş katılımın ve mutabakatın sağlandığı bir ortamda alınmalıdır.

Kamuoyu, korumayla ilgili süreç ve kararlara katılma ve her aşamasından haberdar olma hakkına özel bir başvuru yapmadan sahip olmalıdır.

V.2. KORUMA ALANINDA ÇALIŞAN UZMANLAR

Mimari mirasın korunması doğası gereği çok disiplinli bir alandır. Kültürel mirasın niteliğine ve sorunlarına bağlı olarak koruma alanında deneyimli veya uzmanlık sahibi mimar, arkeolog, inşaat mühendisi, sanat/mimarlık tarihçisi, kimyacı, fizikçi, şehir plancısı, peyzaj mimarı, hukukçu, işletmeci, ekonomist, iletişim uzmanı, sosyolog, jeoloji mühendisi ve diğer ilgili mühendislik alanlarından aktörler koruma sürecinde yer almalıdır. Koruma alanında uzmanlaşmış farklı disiplinler kendi alanları ile ilgili konulardan sorumlu olmalıdır. “Koruma konusunda uzmanlaşmış mimar” ise bu çok disiplinli alanın bütününün eşgüdüm ve yönetiminden sorumludur. Koruma alanında uzmanlaşma tanımının birinci boyutunu eğitim, ikinci boyutunu ise uygulama deneyimi oluşturmalıdır.

“Koruma konusunda uzmanlaşmış proje müellifi mimar” ve proje danışmanı uzmanlar, uygulama sürecinde karşılaşılan yeni durumları değerlendirmeli ve çözüme yönelik kararları ortak olarak almalıdır.

V.3. AKTÖRLER VE PAYDAŞLAR

Koruma alanında uzmanlaşmış farklı disiplinlerin yanı sıra, merkezi ve yerel yönetimler, koruma kurulları, uygulamacılar ve mülk sahipleri mimari mirasın korunmasındaki diğer aktörlerdir. Bu aktörlerin farklı aşamalarda ve farklı boyutlarda yetki, görev ve sorumlulukları ana hatlarıyla tanımlanmalıdır.

Üniversiteler, sivil toplum örgütleri, halk, kullanıcılar, meslek odaları, basın yayın organları mimari mirasın korunmasındaki paydaşlardandır.

Aktörlerin ve paydaşların mimari mirasa atfettikleri değerler, tanımladıkları sorunlar ve beklentileri koruma sürecinde bir arada göz önünde bulundurulmalı ve koruma kararları bu şekilde oluşturulmalıdır. Mimari korumanın başarısı bu kararların tüm aktörler ve paydaşlar tarafından benimsenmesiyle mümkündür. Bu nedenle, tüm aktör ve paydaşların katkı ve katılımlarıyla bir mutabakat modeli geliştirilmelidir.

VI. MİMARİ MİRASIN KORUNMASINDA EĞİTİMİN ROLÜ

Mimari mirasın korunması, salt yasal kısıtlar ve önermelerle sağlanamaz. Bu konudaki başarı toplumun her bireyinin, koruma olgusunu benimsemesi ve kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmesiyle doğrudan ilişkilidir. Mimari mirasın korunması konusunda kamu bilincinin gelişimi, her aşamada verilecek eğitimle sağlanabilir. Bu nedenle koruma eğitimi, her yaşa ve düzeye yönelik örgün ve yaygın eğitimi kapsamalıdır.

Eğitimin hedefleri:

Koruma eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren ve süreklilik içerisinde uygulanması korumanın toplumca benimsenmesi için önkoşuldur.

Koruma eğitiminin başarısı için uluslararası çağdaş koruma yaklaşımları ulusal ve yerel niteliklere göre yeniden tanımlanmalı, bu yaklaşımların uzmanlar tarafından tüm hedef kitlelere doğru araç ve yöntemlerle ulaştırılması hedeflenmelidir.

Koruma eylemlerinde görev alan farklı uzmanlık dalları arasında ortak çalışmanın sağlanabilmesi için bu uzmanların temel koruma bilgileriyle ve ortak koruma terminolojisiyle donatılması gerekmektedir.

Örgün Eğitim:

Mimari mirasın korunmasıyla ilgili eğitimde, her uzmanlık alanının kendi dalında yapacağı eylemleri çağdaş korumanın kuramsal yaklaşımları çerçevesinde sürdürmesi ana amaçtır.

Koruma çalışmalarının gerek planlama, gerekse uygulama aşamasının uzmanlık gerektiren çalışmalar olduğunun bilinmesi ve tüm bu eylemlerin, konu hakkında eğitim almış uzmanlara bırakılması gerekmektedir. Söz konusu eğitim şunları sağlamalıdır:

Uluslararası ve ulusal koruma kavramlarını bilmek,

Ülkede geçerli olan yasal, yönetsel ve ekonomik koşulları bilmek,

Her yapının bağlamı ile ilişkisini fiziksel özellikleri yanısıra, ait olduğu toplumun nitelikleri açısından da değerlendirebilecek bilgi birikimi ve bakış açısına sahip olmak,

Bu bildirgenin yapının tanımlanması ve çözümlemesine ilişkin bölümünde yer alan (bölüm IV.1.) bilgi birikimine sahip olmak.

Mimari koruma projelerinin başarısı, öngörülen hedeflerin uygulamalara tam ve doğru biçimde aktarılmasıyla sağlanır. Bu hedef doğrultusunda, uygulamaları gerçekleştirecek teknik elemanların yetiştirilmesi ve bu elemanların uzmanlıkları doğrultusunda istihdamlarının sağlanması gereklidir.

Yaygın Eğitim

Mimari mirasın korunması, bu kavramın toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesi ve desteklenmesiyle süreklilik kazanabilir. Bu nedenle kamu bilincini artıracak yaygın eğitimin de tasarlanması gerekir.

Toplumun tüm kesimlerine (birey ve kurumlar düzeyinde) yönelik koruma bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla;

Birey ve kurum düzeyinde hedef kitlenin tanımlanması,

Hedef kitlenin niteliklerine uygun olarak yaygın eğitim programlarının tasarlanması,

Kitlesel ve odaklı iletişim stratejisinin oluşturulması, araçlarının belirlenmesi ve uygulanması,

Tasarlanan eğitim programlarının ve odaklı iletişim stratejisinin uygulanması sürecinde, üniversitelerin ilgili bölümleri, sivil toplum örgütleri, kurum ve kuruluşlar ile medyanın desteği alınarak işbirliğinin sürekli hale getirilmesi gerekmektedir.[3]

[3]Bu bildirge değişen ihtiyaçlar ve mimari koruma alanının evrimleşen yapısı içinde ICOMOS Türkiye Milli komitesi tarafından sürekli olarak geliştirilecek bir belgedir; sunulan metin bir bütün olarak ele alınmalı ve uygulamacılara rehber olmalıdır.

EK D: Kullanıcı Anketi Formu

Değerli Katılımcı,

Yüksek lisans tez çalışması için hazırlanan bu anket, **Sümerbank Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası'nın yakın çevresindeki aktivite alanlarıyla (çocuk oyun alanları, parklar, piknik alanları) ilişkisini, katkısını ve yeterliliğini ölçebilmek için hazırlanmıştır.**

Ankette **kimlik bilgilerinize ilişkin sorular bulunmamaktadır.** Cevapların doğrusu veya yanlışı yoktur. Bu yüzden size en yakın gelen şıkkı işaretlemeniz çok önemlidir. Soruların Cevaplanması 2 şekildedir. Birincisi size uygun olan **a),b),c),d),e)** şıklarından **birine☒ veya ☑**işareti ile yapılacaktır. Diğeri **en çok katıldığınız görüşe5.Kesinlikle Katılıyorumdaha aza doğru** ise **4.Katılıyorum,3. Kararsızım,2. KatılMIyorum,1. Kesinlikle KatılMIyorum** şıklarından **biri** işaretlenecektir.

Yaklaşık **10 dakikanızı alabilecek** bu ankete katılımınızdan dolayı **teşekkür eder, saygılarımı sunarım.**

Kısa Bilgi: Rekreasyon faaliyetleri, insanların serbest zamanlarını değerlendirmek için yaptıkları faaliyetlerin geneli olarak tanımlanabilir. Rekreasyon faaliyetlerine yürüyüş yapma, kitap okumak, piknik yapma eylemleri örnek olarak gösterilebilir. Rekreasyon faaliyetleri insanın fiziksel ve psikolojik sağlığını olumlu yönde etkiler.**Rekreasyon insanın temel ihtiyaçlarındandır**.İnsanların bu faaliyetlerigerçekleştirebilmeleri için rekreasyon alanları bazı niteliklere sahip olmalıdır. Bu niteliklerin varlığı siz **kullanıcıların tüm ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabileceği, konforlu ve eğlenceli vakit geçirebileceği ortamların oluşmasını sağlar.**

Arş. Gör. Manolya ÖZDEMİR
Artvin Çoruh Üniv. Orman Fak.
Peyzaj Mimarlığı Böl.
Tel. : 0466 215 10 35-4176

I. Kullanıcı Profilinin Tanımlanması	Size Uygun olan cevap şıkkının yanındaki kutucukları☒ veya ☑ şeklinde işaretleyiniz.				
	a)	**b)**	**c)**	**d)**	**e)**
1. Kaç Yaşınızdasınız?					
a) 15-19					
b) 20-30					
c) 31-40					
d) 41-50					
e) >51					
2. Cinsiyetiniz?					
a) Kadın					
b) Erkek					
3. Eğitim Durumunuz Nedir?					
a) İlköğretim					
b) Lise					
c) Üniversite					
4. Rekreasyon alanlarına ne sıklıkla gidersiniz?					
a) Haftada bir defadan fazla					
b) Haftada bir defa					
c) Ayda bir defadan fazla					
d) Ayda bir defa					
e) Ayda bir defadan daha az					
5. Bu alanları en çok hangi mevsimlerde kullanırsınız?					
a) İlkbahar					
b) Yaz					
c) Sonbahar					
d) Kış					
e) Hepsi					
6. Rekreasyon alanlarını en çok ne amaçla kullanırsınız?					
a. Piknik Yapmaya Uygun Alanlar Olduğu İçin					
b. Spor Yapmaya Uygun Alanlar Olduğu İçin					
c. Dinlenmeye Uygun Alanlar Olduğu İçin					
d. Çocuk Oyun Alanları Olduğu İçin					
e. Diğer					
II. Mevcut Duruma İlişkin Kullanıcı Memnuniyetinin Ölçülmesi	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
	5.	**4.**	**3.**	**2.**	**1.**
1. Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.					
2. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.					

II. Mevcut Duruma İlişkin Kullanıcı Memnuniyetinin Ölçülmesi	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
	5.	**4.**	**3.**	**2.**	**1.**
3. Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor.					
4. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır.					
5. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır.					
6. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip.					
7. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor.					
8. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.					
9. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kalması gerekiyor.					
III. Kullanıcı Taleplerinin Ortaya Konulması	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
	5.	**4.**	**3.**	**2.**	**1.**
1. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergile, konser alanları vs.) için kullanılmalı.					
2. Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).					
3. Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.					
4. Bu alanda maceraya yönelik çocuk oyun alanları yapılmalı.					
5. Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.					
6. Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.					

III. Kullanıcı Taleplerinin Ortaya Konulması	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	5.	4.	3.	2.	1.
7. Bu alanda müze olmalı					
8. Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı.					
9. Alanda otoparklar yapılmalı.					
10. Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.					
11. Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.					
12. Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.					
13. Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı.					

EK E: Uzman Anketi Formu

Değerli katılımcı, aşağıda Sümerbank Beykoz Deri Ve Kundura Fabrikası ile ilgili kısa bilgi ve fotoğraflar yer almaktadır. Bu veriler ışığında yüksek lisans tez çalışması için hazırlanan**Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'na** ilişkin **anket sorularını cevaplandırmanızı** rica ederim. Anket 5li Likert ölçeğine göre hazırlanmış olup **en çok katıldığınız görüşe5.Kesinlikle Katılıyorumdaha aza doğru** ise **4.Katılıyorum,3.Kararsızım,2.KatılMIyorum,1.Kesinlikle KatılMIyorum**şıklarından **biri** işaretlenecektir.

Yaklaşık **10 dakikanızı alabilecek** bu ankete katılımınızdan dolayı **teşekkür eder, saygılarımı sunarım.**

Arş. Gör. Manolya ÖZDEMİR
Artvin Çoruh Üniv. Orman Fak.
Peyzaj Mimarlığı Böl.
Tel. : 0466 215 10 35-4176

Kısa Bilgi:

Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' nın konumlandığı Beykoz semti Boğaziçi'nin kuzey kesiminde, Anadolu yakasında, Paşabahçe ile Anadolu Kavağı arasında, aynı adla anılan koyun çevresinde kurulu bir boğaz köyüdür. Boğaziçi'nin eskiden uzak sayılan, diğer boğaz semtlerine oranla daha kırsal bir yapıda olan çevre köyleri, ormanları ve korularıyla ünlü bir yerleşmesidir.

Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura fabrikasıBoğaziçi'nin en güzel bölgelerinden olan Beykoz'da, **183 dönüm bir alanda kuruludur ve İstanbul Boğazı'na cephe veren bir konumdadır.** 1810'da tabakhane olarak kurulan Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası giderek büyümüş bir dönem ordunun ayakkabı ve palaska ihtiyacını karşılamıştır. Fabrikanın1986'dan itibaren zarar ettiği açıklanmış ve 1999'da fabrikada üretim durdurulmuştur. 2004 yılında özelleştirme kapsamında **özel bir şirkete** satılmıştır.Günümüzde **halkın kullanımına kapalı** olan fabrikanın geniş arazisi ve kıyısı dizi/film çekimlerine ve etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır.

Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabirkası

F5

F7

I. Mevcut Duruma İlişkin Uzman Görüşleri	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım/Fikrim yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	5.	4.	3.	2.	1.
1. Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası kıyı kullanımını olumlu yönde etkilemektedir.					
2. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası mevcut eğlence ve dinlenme alanlarıyla ilişkiyi koparmaktadır.					
3. Sümerbank Beykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte çeşitlilik sağlıyor.					
4. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası çevresiyle birlikte yeniden tasarlanmalıdır					
5. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası halkın kullanımına açık olmalıdır					
6. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle terk edilmiş bir görünüme sahip.					
7. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle kıyıya doğal ve estetik bir görünüm kazandırıyor.					
8. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası'nın bu hali çevresiyle uyumlu bir bütünlüğe sahiptir.					
9. SümerbankBeykoz Deri Kundura Fabrikası bu haliyle korunması gerekiyor					
II. Taleplerin Ortaya Konulmasına Yönelik Uzman Görüşleri	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım/Fikrim yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
	5.	4.	3.	2.	1.
1. Fabrika alanı sanatsal aktiviteler(el sanatları atölyeleri, tiyatro/sinema sahneleri, sergiler,konser alanları vs.) için kullanılmalı.					
2. Bu alanda sanatsal aktivitelere kullanıcılar katılmalı. (atölyelerde el sanatlarını icra etmeyi deneyimlemeli).					
3. Fabrika alanında spor aktiviteleri (yürüyüş, voleybol, tenis, yüzme vs.) yapılmalı.					
4. Bu alanda maceraya yönelik çocuk oyun alanları yapılmalı.					
5. Bu alanda bilimsel aktiviteleri olan (öğrenmeye yönelik) çocuk oyun alanları yapılmalı.					

II. Taleplerin Ortaya Konulmasına Yönelik Uzman Görüşleri	**Kesinlikle Katılıyorum**	**Katılıyorum**	**Kararsızım/Fikrim yok**	**Katılmıyorum**	**Kesinlikle Katılmıyorum**
	5.	**4.**	**3.**	**2.**	**1.**
6. Bu alanda manzara izleme mekânları yapılmalı.					
7. Bu alanda müze olmalı.					
8. Bu alanda konaklama için otel/pansiyonlar olmalı.					
9. Alanda otoparklar yapılmalı.					
10. Bu alanda sert zeminler ve yapıların yoğun olduğu bir tasarım yapılmalı.					
11. Bu alanda bitkilerin yoğunlukta olduğu açık yeşil mekânlar olarak yeniden tasarlanmalı.					
12. Yeme içme ihtiyacını karşılamak için kafeteryalar/restoranlar olmalı.					
13. Bu alanın mevcut işlevi değiştirilmeden kalmalı.					

KAYNAKLAR

Akbulut, M. R. ve Sorguç, C.,(1994). Gazhaneler, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 3, İstanbul, Sf. 377-378.

Akatay, S. H.,(2003). Terkos Su Pompa İstasyonu Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul.

Akyurtlaklı, S., (1997). Bomonti Bira Fabrikası Restorasyon Projesi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul.

Alfrey, J., Putnam, T., (1992). The Industrial Heritage Managing Resources and Uses. Routledge. 1 edition, London and New York.

Alioğlu, F. ve Alper, B.,(1998). Cibali Tütün ve Sigara Fabrikası, Sanayi Yapısından Üniversiteye, İstanbul, sayı: 27, İstanbul, Sf. 40-48.

Almaas, I. H., (1999). Regenerating the Ruhr - IBA Emscher Park project for the regeneration of Germany's Ruhr region.

Alper, M.,(2004). Dünü ve Bugünü ile Cibali Tütün Fabrikası, Dünü ve Bugünü ile Haliç, Sempozyum Bildirileri, der. S. F. Göncüoğlu, 22-23 Mayıs2003, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, Sf. 33-40.

Anonim, (1984). Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, 1984, c.12, s.7599. Anonim, (1992).Meydan Larousse, Meydan Gazetecilik, Neşriyat Ltd. Şti Yayıncılık, 1992, c.17, Sf. 275.

Anonim, (1994). Cibali Tütün Fabrikası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 2, Sf. 429, İstanbul.

Anonim, (2000). Uğruna beste yapılan tesis sonunda bitiyor, Hürriyet Gazetesi İstanbul Eki 13.06.2000, alındığı tarih: 05.04.2015. Adres: http://www.hurriyet.com.tr/index/ArsivNews.aspx?id=-161091

Anonim, (1993). *Beykoz*, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 2:193.

Aslan, D., (1989). Peyzaj Planlaması Açısından İstanbul Boğazı'nın Yeşil Dokusunun Tarihi Süreci ve Halkın Kullanımına Açılmış Rekreatif Alanların İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aslanoğlu, R., (1998), Kent, Kimlik ve Küreselleşme, ASA, Bursa.

Aulenti, G., (1999). Progetto Bicocca Headquarter. Pirelli Real Estate, Sf. 46-57, alındığı tarih, 21.03.2015. Adres:<http://www.pirelli.com/en_IT/browser/attachments/pdf/pirelliworld2003r1.pdf>

Aydın, S.,(2007). *Kent, Devlet ve Endüstri*, Antropoloji, der: Handan Üstündağ Aydın, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Aysu, Ç., (1990). Boğaziçi'nde Mekânsal Değişim, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Başak, O., (2008). *Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu' da Maden Sanatın Gelişimi ve Kullanımı*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, sayı:28, Sf. 15-33, alındığı tarih: 06/10/2014. Adres: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsed/article/view/1025002211/1025002210>

Batur, A., Batur, S., (1970). *Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının Evrimi üzerine Düşünceler*, Mimarlık Aylık Dergisi, sayı 80, Sf. 27.

BB EİM, (2014). Beykoz Belediyesi İmar Müdürlüğü, Emlak İstimlak Müdürlüğü, alındığı tarih: 15.04.2015. Adres: <http://www.beykoz.bel.tr/uploaded/dosyalar/1/1415097827_beykoz_belediyesi_2015_2019_stratejik_plani.pdf>

BB İM, (2014). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İstanbul İli Beykoz İçesi 1. Bölge 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Revizyon Nazım ve Uygulama İmar Planı Araştırma ve Açıklama Raporu, Beykoz Belediyesi İmar Müdürlüğü, İstanbul. Alındığı tarih: 20.04.2015, adres:<http://www.csb.gov.tr/iller/istanbul/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id=31114#>

Begel, E., A.,(1996). Kentlerin Doğuşu, Kent ve Kültürü, Üç aylık düşünce dergisi, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 8, Sf. 8-10.

Benevolo, L., (1981). Modern Mimarlığın Tarihi, Birinci cilt: Sanayi Devrimi, Çevre Yay., İstanbul.

Benevolo, L., (2006). Avrupa Tarihinde Kentler,Literatür Yayınları Avrupa' yı Kurmak Dizisi: 10, İstanbul.

Bilgi, Ö., (2014).*Pre-Classical Age / Klasik Çağ Öncesi*, Anatolia, Cradle of Castings Anadolu, Dökümün Beşiği, İstanbul.

Brown, Brenda, J., (2001). Reconstructing the Ruhrgebiet. Landscape Architecture 4/2001, 66.

Cansever, T.,(2006). *Şehir* Kent ve Kültürü, Üç aylık düşünce dergisi, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 8, Sf. 125.

Binney, M., Machin, F. ve Powell, K., (1990). Bright Future: The Re-use of Industrial Buildings. Save Britain's Heritage (Association), London.

Cartier, C. ve diğ.,(1993). Identification of the industrial heritage: Objectives and methods, Architectural heritage: inventory and documentation methods in Europe, European colloquy organised by the Council of Europe and the French Ministry for Education and Culture, Nantes, 28-31 October 1992, Cultural heritage, No. 28, p. 99-104, Netherlands, alındığı tarih, 15.02.2015.Adres:<https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/resources/Publications/Pat_PA_28_en.pdf>.

Cengizkan, N. M., (2006). Endüstri Yapılarında Yeniden İşlevlendirme: İşi Biten Endüstri Yapıları Ne İşe Yarar. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 45, Sf. 9-11.

Çavuşlar, N., (1991), Boğaziçi Mekânı'nda Yer Alan Vadilerin Şehir Ekolojisi Açısından Analizi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çeçen, K.,(1992). İstanbul'un Vakıf Sularından Taksim ve Hamidiye Suları, İstanbul.

Çeçen, K.,(1994). Hamidiye Suyu Tesisleri, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,cilt: 3, Sf. 544-545, İstanbul.

Deane, P.,(1994). İlk Sanayi İnkılâbı, çev. Tevfik Güran, TTK, Ankara.

Föhl, A.,(1995). Bauten der Industrie und Technik, Schriftenreihe desDeutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz, sayı: 47, Bonn.

Föhl, A.,(2003).What Future for Zollverein XII?, TICCIH Bulletin, sayı: 21, Yaz 2003, s. 1 ve 6.

Doğruel, F. ve Doğruel, S.,(2000). Osmanlı'dan GünümüzeTekel, İstanbul.

Elhan, S., (2009). Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü İstanbul.

Eyice, S., (1994). Poligon Kasrı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 6, Sf. 277, İstanbul.

Feroğlu, Y., (2008). Ankara Bira Fabrikasının Günümüz Koşullarında İşlev Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Ankara. Alındığı tarih: 15.02.2015, adres:http://library.cu.edu.tr/tezler/7992.pdf

Freeman, C. ve Soete, L., (2003). Yenilik İktisadı (Çeviri: Ergun Türkcan), Tübitak Yayınları, Ankara.

Ganser, K., (1992). Strukturwandel, Geschichtlichkeit und Perspektiven des Ruhrgebietes, Deutsche Kunst und Denkmalpflege, sayı:2, yıl:50, Sf. 119-128, Rosenheim, Almanya.

Gimpel, J., (1996). Orta Çağda Endüstri Devrimi, (Çev. N.ÖZÜAYDIN), TÜBİTAK, Ankara.

Giz, A.,(1967), İstanbul'da İlk Sınai Tesislerin Kuruluş Yılı:1805, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, 23:25-26, İstanbul.

Goldstein, M., B., (2002). Local Government and Urban Development in Milan Between the 80's and the 90's. Urbanistica, 119.

Günay, D., (2002). Sanayi ve Sanayi Tarihi, Mimar ve Mühendis Dergisi, Sayı:31,Sf. 8-14.

Gülez, S., (1997). Kıyısal Alanlarının Koruma-Kullanma Yönünden Bütüncül Planlaması, Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı Bildirileri, 24-7 Haziran 1997, Kıyı Alanları Yönetimi Türk Milli Komitesi, ed. E. Özhan, ODTÜ, Sf. 85-92, Ankara.

Hançerlioğlu, O., (1981). Ekonomi Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hout, J.,L., Thalmann, J., P., Valbelle, D.,(2000). Kentlerin Doğuşu, İmge Kitabevi, Ankara.

Höhmann, R., (1992). Denkmale der Industrie-Museen der Industrie; Museum und Denkmalpflege, Bericht über ein Internationales Symposium, Bodensee, 30.5-1.6.1991, Sf. 56-61, ICOM ve ICOMOS Almanya, Avusturya veİsveç, yayınlanan: ICOM Alman Komitesi, Münih.

ICOMOS., (2013). Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, alındığı tarih 25.07.2014. Adres:<http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf>.

İETT Dergisi., (1956). Yedikule Havagazı Fabrikası, İETT (İstanbul Elektrik Tramvay Tünel Otobüs ve Havagazı İşletmeleri Umum Müdürlüğü) Dergisi, sayı: 1, Sf. 26-27, İstanbul.

İETT Dergisi., (1957a). Dün, Bugün ve Yarın, İETT (İstanbul Elektrik Tramvay Tünel Otobüs ve Havagazı İşletmeleri Umum Müdürlüğü) Dergisi, sayı: 4, Sf. 4-7, İstanbul.

İETT Dergisi.,(1957b). Silahtarağa Elektrik Fabrikası, İETT (İstanbul Elektrik Tramvay Tünel Otobüs ve Havagazı İşletmeleri Umum Müdürlüğü) Dergisi, sayı: 12, Sf. 1-4, İstanbul.

İspir, E., (1991). Şehirleşme ve Meseleleri, 2.Baskı, s.5, Ankara.

İUAP., (2011). İstanbul Metropoliten Alanı Kentsel Ulaşım Ana Planı, alındığı tarih 20.04.2015. Adres:<http://www.ibb.gov.tr/trTR/kurumsal/Birimler/ulasi_mPlanlama/Documents/%C4%B0UAP_%C3%96zet_Raporu.pdf>

Kalkan, E., (2002). Tütün İşçilerinin Yerini Şimdi Öğrenciler Aldı, Hürriyet Pazar Gazetesi, 23. 03. 2002, Sf. 14., alındığı tarih: 21.03.2015. Adres:http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=61487

Kapınak, Ö., (2012). Orada Bir Su Medeniyetleri Müzesi Var, Açılmadan Eskiyor!, Radikal Gazetesi, 17. 07. 2012, alındığı tarih: 21.03.2015. Adres: <http://www.radikal.com.tr/kultur/orada_bir_su_medeniyetleri_muzesi_var_acilmadan_eskiyor-1094363>.

Kara, H. ve Ensari, F.,(1994). Silahtarağa Elektrik Santrali, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 6, Sf. 554-555, İstanbul.

Kavruk, H.,(2002). Anakente Bakış, Türkiye'de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi, Hizmet-İş, Ankara.

Kaya, N.,(1998). Cendere Su Pompa İstasyonu Restorasyon Projesi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul.

Kazas, J.,(2008). Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmadaki Rolünün İrdelenmesi Ödemiş Örneği, Doktora Tezi, Y.T.Ü İstanbul, alındığı tarih: 20.06.2014. Adres:<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Keleş R., Ünsal,A., (1982). Kent ve Siyasal Şiddet, A.Ü.S.B.F Yay. , Ankara.

Keleş, R.,(1996). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.

Keleş, R.,(2010). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.

Kıraç, B.,(2001). Türkiye'deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması. M.S.Ü. Doktora Tezi, İstanbul.

Knapas, R., Schybergson, P., (1978). Interpretation of on – site Material to the General Public, Ed. Nisser, M., 1978. The Industrial Heritage, TheThird International conference on The Conservation of IndustrialMonuments, Sweden 30 May-5 June 1978. Civiltryck AB, Stockholm, Sf. 79-83, alındığı tarih: 21.02.2015. Adres: <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/resources/Publicat i_ons/Pat_PA_03_en.pdf>

Köksal, G., (2005). İstanbul' daki Endüstri Mirası İçin Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koçu, R. E., (1961). İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 5:2639.

Kozaman, S.,(2007). Boğaziçinde Silüet ve Silüetin Belirlenmesinde Fotogrametri, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kurtuluş, H., Purkis, S., Alada, A., (2012). İstanbul'da Yeni Konut Sunum Biçimleri ve Orta Sınıfların Sosyo-Mekânsal Yeniden İnşası, Tübitak Projesi Proje No:110K061, Ankara.

Küçükerman, Ö., (1988). Geleneksel Türk Dericilik Sanayii ve Beykoz Fabrikası Boğaziçi'nde Başlatılan Sanayi. 1. Baskı. İstanbul: Sümerbank.

Küçükerman, Ö.,(1994). Paşabahçe Cam Fabrikası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 6, s. 228-229.

Labelle, J., M., (2001). Emscher Park, Germany - expanding the definition of a park, Ed. Harmon, D., Crossing Boundaries in Park Management: Proceedings of the 11th Conference on Research and Resource Management in Parks and on Public Lands, The George Wright Society, Hancock, Michigan, Sf. 222-227.

Latz, P., (2003). Postindustriele Landschappen, Duisburg, Ulm, Thornton, Latz+Partner Landschapsarchitecten, De Natuur Versteld, Intervieuw Door N. Gilsoul, A+ 183 Tweemaandelijks Tijdschrift Brussel, Belgium, 42-49.

Libeskind, D., (1996) A Conversation Between the Lines with Daniel Libeskind, El Croquis (80) 6-29.

Maden, F., Şengel D., (2009). Kırılan Temsiliyet: Libeskind' de Bellek, Tarih ve Mimarlık, METU JFA,s.49-70, (26:1) ,Ankara 2009. Alındığı tarih: 15.03.2015.Adres:<http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/02585316/ 2009/ c ilt26/sayi_1/49-70.pdf>

Mantoux, P., (1961). The Industrial Revolution in the Eighteenth Century, Harper and Row, New York.

Molinari, L., (ed.), (1999). Progetto Bicocca Headquarter. Pirelli Real Estate.

Mossetto, G., (1994).The Economic Dilemma of Heritage Preservation, Eds. Peacock, A. ve Rizzo, I.,Cultural Economics and Cultural Policies. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Murray., M., A., (1949). The Splendor That was Egypt, New York.

Meneguello, C.,(2006). The Industrial Heritage in Brazil and prospects for the Brazilian Committee for the Conservation of Industrial Heritage. TheBrazilian Committee for the Preservation of Industrial HeritageReport _TICCIH Brazil). Alındığı tarih: 07.03.2015. Adres: <http://www.ncpe.us/wpcontent/uploads/2013/01/Campagnol_OffprintPERvol4.pdf>.

Müller-Wiener, W.,(1992). 15-19. Yüzyıllar arasında İstanbul'da İmalathane ve Fabrikalar, Osmanlılar ve Batı Teknolojisi, Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler, ed. E. İhsanoğlu, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, Sf. 53-120, İstanbul.

Neaverson, P.,Palmer, M., (1998). Industrial Archaeology: Principles and Practice, Rutledge, London.

Neill, W., J., V., (1997). Memory, Collective Identity and Urban Design: The Future of Berlin's Palast Der Republic, Journal of Urban Design, Vol. 2 Issue 2, p: 179-192.

Niray, N., (2002), Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 99, alındığı tarih: 25.07.2014.Adres:<http://sbed.mu.edu.tr/index.php/asd/article/view/ 114/118>

Ocakçı, M., (2010), Yaya Mekânları Yayınlanmamış Ders Notu, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Özek, Ç., (1973). Türkiye'de Şehirleşmenin Ana Nitelikleri ve Ceza Adaleti Yönünden Yol Açabileceği Sorunlar, Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu (17-19 Aralık 1973), İ.Ü. Huk. Fak.

Özen H., Sert, A., (2006). Karadeniz'de Unutulan Endüstri Mirası, G.Ü. Müh. Mim. Fak. Der., 21(3):499-508.

Ökçün, G.,(1997). Osmanlı Sanayii, 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistikî, Ankara.

Öztürk H.,(1998), Beykoz'un Jeolojisi ve Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı açısından Yerleşim Planlaması, B_ ÇSS, Bildiriler Kitabı, 6-7 Haz. 1998, İstanbul.

Özüdoğru, A., (2010). Adana'da Dokuma Sanayi Yapılarının Endüstri Mirası Kapsamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, alındığıtarih:17.10.2013. Adres:<http://library.cu.edu.tr/tezler/7992.pdf>.

Pamuk, Ş., (1999). 100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Aslanoğlu, R., A.,(1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, s. 31, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Pirgaip, G., (2007). Peyzajın tarihsel gelişiminin Beykoz ilçesi örneğinde irdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ FBE, İstanbul.

Puri Negri, C., A., (1999). A New Urban Centrality, Ed. Molivari, L., 1999. Progetto Bicocca 1985-1998.

Seyidoğlu, H., (2002). Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, Güzem Can Yayınları, İstanbul.

Stilgenbauer, J., (2005). Landschaftspark Duisburg Nord - Duisburg, Germany, Issue: Places, 17(3), p.6-9. Alındığı tarih: 21.03.2015. Adres:<http://escholarship.org/uc/item/0s88h5sd>.

Şimşek, E., (2006). Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi: İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği, D.E.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Sönmezer, Ş. ve Şahin, S., (2014). Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, c. LXXVIII s.282, Sf. 600-610, alındığı tarih: 23.03.2015. Adres:<https://docs.google.com/uc?id=0B7liBn5XLsAfbU1lSExMRlA3 ej Q&export=download>.

Şen, Z., (2009). Bulanık Mantık İlkeleri ve Modelleme, İstanbul: Su Vakfı.

Tanyeli, G.ve Aslan, D., (2001). Kadıköy-Hasanpaşa Gazhanesi, Arredamento Mimarlık, sayı: 2001/9, Sf. 105-115, İstanbul.

Tanyeli, G., (2003). İstanbul'da Endüstri Arkeolojisi, İki Su Tesisi Örneği, İstanbul, sayı: 46, Sf. 94-98, İstanbul.

Tarakçı, S., Altay, V., Keskin, M. ve Sümer S. (2012). Beykoz ve Çevresi (İstanbul)'nin Kent Florası Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi. 2(7), 47-66.

Tekeli, İ.,(1971). Osmanlı İmparatorluğu' nda MekânOrganizayonundaki Değişmeler ve Türkiye Cumhuriyeti' nin Bölgesel Politikası I, Belgelerle Türk Tarihi, s.45, Haziran 1971, s.7.

Tekeli, İ., (2011). Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekin S. A.,(1990). Eski Kent Mekânlarında Sosyal Dönüşüm ve Beyoğlu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tez, M., (2014). Babylon'a ne olacak?, Milliyet Gazetesi, 28.06.2014. Alındığı tarih: 26.03.2015.Adres:<http://www.milliyet.com.tr/babylon-a-ne-olacak-/mehmet-tez/cumartesi/yazardetay/28.06.2014/1903793/default.htm>.

Thiry, F.,(2003). Editorial, A+ 183 Tweemaandelijks Tijdschrift – August-September 2003. Brussel, Belgium, 40.

Trinder, B., Föhl, A. vd., (1992). Blackwell's Encyclopedia of Industrial Archaeology, Oxford, İngiltere.

Toprak, Z.,(1985). Osmanlı Devleti ve Sanayileşme Sorunu, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, cilt: 5, İstanbul, s. 1340-1344.

Toprak, Z.,(1993). Aydınlatma, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 1, İstanbul.

TICCIH., (2003). The Nizhny Tagil Charter For The Industrial Heritage / July, 2003, alındığı tarih: 23.07.2014. Adres:<http://ticcih.org/about/charter/>.

TKD., (1998). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Ankara.

Türk, Ş.,(2004). Büyükdere Nektar Bira Fabrikası Restorasyon Projesi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul.

Uçar, B., (2013). Endüstriyel Miras ve Yeniden İşlevlendirme Kavramları Kapsamında Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası' sının İrdelenmesi, YL Tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Quataert, D., (1999). Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü, (yayın evi), İstanbul.

Wehdorn, M., (1985). Council of Europ Architectural heritage reports and studies, No. 6 The industrial heritage: what policies? Report of the Lyons colloquy, Lyons, Vaulx-en-Velin, Protectıon And Specıal Features Of The Industrıal Herıtage: The Internatıonal Context, p. 68-73, 22-25 October 1985, Strazburg, alındığı tarih: 07.03.2015. Adres:<http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/resources/Publications/Pat_PA_03_en.pdf>.

Winter, J., (1970). Endustrial Architecture: A Survey of Factory Buildings, Littlehampton Book Services Ltd, London.

Varlık, M.B.,Emiroğlu, K., Türkoğlu, Ö., (2008). Adana Sanayi Tarihi, Yeniden Grup Matbaacılık, Adana.

Yavuz, F., (1972). Şehirleşme Sorunu, Mimarlık Dergisi, sayı 10, Sf. 21-24, alındığı tarih: 15.03.2015. Adres: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/424/6657.pdf>.

Yelmen, H., (1994). Debbağlık, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 3, Sf. 13-14.

Yıldırım, N., (2007). Endüstri Arkeolojisi Kavramı ve Tire'de Bulunan Endüstri Yapılarının Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İncelenmesi, Yeni 'İşlev' Önerileri Y.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 145s. (yayınlanmamış).

Yılmaz, T., Yılmaz, K., (1997). İstanbul. Tam Eğitim Yayıncılık, İstanbul.

Yılmaz, S., Bulut, Z., (2003). Kentsel Mekânlarda Çocuk Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi: Erzurum Örneği, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 158, Sf. 63-73.

Yurt Ans., (1982-1983). İstanbul-Enerji, Yurt Ansiklopedisi, cilt: 6, İstanbul, s. 3922-3923.

Yücel, S. D., (2012). Sürdürülebilir Kent ve Peyzaj İlişkisinde Ekolojik Geçiş Zonları: İstanbul Beykoz Örneği, Doktora Tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Alındığı tarih, 20.08.2014. Adres:<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

Zat, V., (1994). Bomonti Bira Fabrikası, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 2, İstanbul, s. 296.

Url-1<http://tr.wikipedia.org/wiki/Venedik_Tersanesi#/File:View_of_the_entrance_to_the_Arsenal_by_Canaletto,_1732.jpg>, alındığı tarih: 02.02.2015.

Url-2<http://en.wikipedia.org/wiki/Lombe's_Mill#mediaviewer/File:Lombe%27s_Mill_print_Darley-Factory_p105.png>, alındığı tarih: 02.03.2015.

Url-3<http://www.libraryofbirmingham.com/article/archivesofsohoinnovation/sohomanufactory>, alındığı tarih: 02.03.2015.

Url-4 <http://www.erih.net/industrial-history.html>, alındığı tarih: 20.08.2014.

Url-5 <http://en.wikipedia.org/wiki/Watt_steam_engine>, alındığı tarih: 15.07.2014.

Url-6<http://cevreplanlama.blogspot.com.tr/2009/05/cumhuriyetin-mimari-irasinin-planlama.html>, alındığı tarih: 02.02.2015.

Url-7 <http://arsiv.ntv.com.tr/news/376729.asp?cp1=1>, alındığı tarih: 02.02.2015.

Url-8 <http://ticcih.org/about/directory/>, alındığı tarih: 04.02.2015.

Url-9<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr>, alındığı tarih: 04.02.2015.

Url-10<http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_092490900135367123 3 .pdf>, alındığı tarih: 04.02.2015.

Url-11<http://www.ironbridge.org.uk/assets/Uploads/_resampled/SetWidth472-ironbridge-museum.jpg>, alındığı tarih: 04.02.2015.

Url-12 <http://whc.unesco.org/en/criteria/>, alındığı tarih: 08.02.2015.

Url-13<http://tr.wikipedia.org/wiki/Wieliczka_Tuz_Madeni#mediaviewer/File:Wieliczka-color.jpg>, alındığı tarih: 08.02.2015.

Url-14<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0055_00045003332011011111 4 8 07.jpg>, alındığı tarih: 08.02.2015.

Url-15<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0124_0006-500-332-20121218171636.jpg>, alındığı tarih: 08.02.2015.

Url-16<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0203_0005-500-187-20090506110410.jpg>, alındığı tarih: 10.02.2015.

Url-17<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0344_0005-500-184-20110920201329.jpg>, alındığı tarih: 10.02.2015.

Url-18<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0311_0007-500-306-20110707113222.jpg>, alındığı tarih: 10.02.2015.

Url-19<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0371_0008-500-382-20140108125839.jpg>, alındığı tarih: 10.02.2015.

Url-20<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0371_0008-500-382-20140108125839>, alındığı tarih: 11.02.2015.

Url-21<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0460_0022-500-333-20131209173340.jpg> alındığı tarih: 11.02.2015.

Url-22<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0482_0002-500-334-20110920201130.jpg> alındığı tarih: 11.02.2015.

Url-23<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0623_0030-500-249-20140718143008.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-24<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0556_0001-500-332-20090928173543.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-25<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0676_0001-500-333-20090928171726.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-26<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/96/Banska_Stiavnica_pohlad_z_Katovej_ulice.jpg/1024pxBanska_Stiavnicapohlad_zKatovej_ulice.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-27<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0658_0010-500-282-20121204165503.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015

Url-28<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0687_0011-500-333-20121207160625.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-29<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0730_0002-500-350-20100407180158.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-30<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0732_0034-500-333-20140718143141.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-31<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0770_0006-500-334-20090423155333.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-32<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0751_0001-500-324-20090925164428.jpg>alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-33<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0751_0001-500-324-20090925164428.jpg>alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-34<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0818_0008-500-278-20140620164203.jpg>alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-35<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0803_0009-500-333-20140211122239.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-36<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0785_0012-500-375-20130924110949.jpg> alındığı tarih: 13.02.2015.

Url-37<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0856_0008-500-333-20090518115413.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-38<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0867_0004-500-375-20140620164852.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-39<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0871_0001-500-328-20090923165935.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-40<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0944_0015-500-348-20140612151717.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-41<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1006_0001-500-375-20090924152659.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-42<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1001_0011-500-333-20131205124252.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-43<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0984_0001-500-375-20090929155701.jpg>, alındığı tarih:17.02.2015.

Url-44<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0975_0001-500-375-20090924150135.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-45<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0993_0001-500-344-20090916171218.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-46<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1030_0001-500-267-20090923145058.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-47<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_0429_0001-488-500-20090921175242.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-48<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1028_0001-500-479-20090923143911.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-49<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1027_0001-500-335-20090923170920.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-50<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1217_0011-500-333-20140212161520.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-51<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1209_0004-500-363-20140121145113.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-52<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1246_0002-444-500-20110920204503.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-53<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1276_0001-405-500-20090923174453.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-54<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1302_0009-500-335-20100125162815.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-55<http://whc.unesco.org/uploads/thumbs/site_1315_0001-500-137-20090921151605.jpg>, alındığı tarih: 17.02.2015.

Url-56 <http://www.erih.net/route-system.html>, alındığı tarih: 21.02.2015.

Url-57<http://www.erih.net/anchor-points/map-anchor-points.html>, alındığı tarih: 23.02.2015.

Url58<http://istanbuldesignbiennial.iksv.org/wpcontent/uploads/2012/11/SantralIstanbul_OmerKanipak.jpg>, alındığı tarih: 24.02.2015.

Url-59<http://www.erih.net/anchor-points/anchor-points.html>, alındığı tarih: 26.02. 2015.

Url-60<http://www.erih.net/erih-membership.html>, alındığı tarih: 21.02.2015.

Url-61<http://www.routeindustriekultur.de/fileadmin/userupload/metropoleruhr.de/Channel_Route_Industriekultur/Downloads/RoutePerRad/RadwegenetzNetzfunktionen10_A3.pdf>, alındığı tarih: 21.02.2015.

Url-62<http://www.kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Avrupa-Endustryel-Miras-Koruma-90-20-COE,-1990.pdf>, alındığı tarih: 01.03.2015.

Url-63<http://www.mimarizm.com/kentintozu/Makale.aspx?id=411&sid=408>, alındığı tarih: 03.03.2015.

Url-64<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/15/View_from_Kersal_Moor%2C_Salford1820.jpg/800pxView_from_Kersal_Moor%2C_Salford_-_1820.jpg>, alındığı tarih: 15.03.2015.

Url-65<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e2/Manchester_fromKersal_Moor_William_Wylde_%281857%29.jpg/800pxManchester_from__Kersal_Moor_William_Wylde_%281857%29.jpg>, alındığı tarih: 15.03.2015.

Url-66<http://wfiles.brothersoft.com/l/landschaftspark-duisburg-nord_106213-1920x1200.jpg>, alındığı tarih: 20.03.2015.

Url-67<http://www.landschaftspark.de/der-park/einfuehrung>, alındığı tarih: 20.03.2015.

Url-68<http://www.maib.unimib.it/campus-milano-bicocca/>, alındığı tarih: 21.03.2015.

Url-69<http://www.resimbul.com/milano/milano-bicocca.xhtml>, alındığı tarih: 21.03.2015

Url-70<http://www.mulkiyeistanbul.org//wpimg/proje2.jpg>, alındığı tarih: 15.02.2015

Url-71<http://www.mulkiye.org.tr/index.php?page=duyuruoku&id=122>, alındığı tarih: 15.02.2015.

Url- 72<http://www.mulkiyeistanbul.org>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-73<http://41.media.tumblr.com/8dfbfcf2ad1bdffc1aa85a05bb611f2a/tumblr_nf8d89 Opur1tmm2yno1_1280.jpg>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-74<http://1.bp.blogspot.com/Jgk03i4ikoo/Uk3icQKHNGI/AAAAAAACij4/9hyrQ3DWyiA/s1600/yedikule+gazhanesi.JPG>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-75<http://www.mimarizm.com/Disses/Detay.aspx?id=1201>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-76<http://www.santralistanbul.org/pages/index/about/tr/>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-77<http://webtest.bilgi.edu.tr/iletisim/fotograf-galerisi/#.VUZLNPntmko>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-78<http://www.iett.gov.tr/tr/main/pages/iett-baglarbasi-kultur-merkezi/33> , alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-79<http://www.uskudar.bel.tr/userfiles/images/menuler/DSC_0046.jpg>, alındığı tarih: 15.04.2015.

Url-80<http://www.khas.edu.tr/universitede-yasam/foto-galeri-2/cibali-tutun-fabrikasi.html>, alındığı tarih:16.04.2015.

Url- 81<http://www.khas.edu.tr/77/tarihce>, alındığı tarih: 16.04.2015.

Url-82<http://www.arkitera.com/haber/9005/akibeti-bilinmeyen-bir-muze-girisimi--istanbul-su-medeniyetleri-muzesi-terkos-pompa-istasyonu>, alındığı tarih: 15.04.2015

Url-83<http://www.timeoutistanbul.com/images/uploadedimages/Ekim2012/bomonti.jpg>, alındığı tarih: 16.04.2015.

Url-84<http://www.mekaniktasarim.com/imgup/image/proje/bomontibirafabrikasi/foto/002.jpg>, alındığı tarih: 16.04.2015.

Url-85<http://tr.wikipedia.org/wiki/Beykoz, alındığı tarih 20.04.2015>, alındığı tarih: 04.04.2015.

Url-86<http://webgis.beykoz.bel.tr/keos/?Workspacename=REHBER6>, alındığı tarih: 20.04.2015.

Url-87<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ISTANBUL.pdf>, alındığı tarih: 20.04.2015.

Url-88<http://emlakansiklopedisi.com/images/wiki/bogaziciongorunumbolgesi_%2020973.jpg>, alındığı tarih: 20/04/2015.

Url-89<http://cdr.cevre.gov.tr/icd_raporlari/istanbuiicd2008_2009.pdf>, alındığı tarih: 20.04.2015.

Url-90<http://www.envanter.gov.tr/anit/index/detay/39430>, alındığı tarih: 21.04.2015.

Url-91<http://www.envanter.gov.tr/anit/index/galeri/5303?page=1>, alındığı tarih: 21.04.2015.

Url-92<http://www.arkitera.com/gorus/307/istanbul-icki-fabrikasi-yikiliyor>, alındığı tarih: 21.04.2015.

Url-93<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/116/1311.pdf>, alındığı tarih: 21.04.2015.

Url-94<http://arsiv.ntv.com.tr/news/167865.asp#BODY>, alındığı tarih: 22.04.2015.

Url-95<http://static.panoramio.com/photos/large/45417733.jpg>,alındığı tarih: 23.04.215.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad **:** Manolya Özdemir

Doğum Yeri ve Tarihi **:** İskenderun/ 21.09.1985

E-Posta **:** ozdemirmanolya@gmail.com

Lisans **:** Peyzaj Mimarlığı

Mesleki Deneyim **:**

Peyzaj Mimarı Kerem Peyzaj Mart -Ağustos 2013
Araştırma Görevlisi A.Ç.Ü Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Ekim 2013-

Yayın ve Patent Listesi:

Surat, H., Surat, B., Z., Özdemir, M.,(2014). "Korunan Alanların Rekreasyonel Kullanımı ve Yerel Halkın Farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı Örneği", Sözlü Sunum, II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 22-24 Ekim 201, sf. 331-342., Isparta.

Öztürk, M., Doygun, H., Özdemir, M.,(2015). "Modern Design in Historical Landscapes: Landscape Design Conflicts" Poster Exhibition, Le:Notre İnstitue 4th Landscape Forum 21-25 April 2015, Bucharest, Romania.

Öztürk, M., Doygun, H., Özdemir, M.,(2015). "Assessing Landscape Vulnerability Using Remote Sensing: The Case Study of Kahramanmaras", The 24th Symposium "Deltas and Wetlands", 19-21 May 2015, p.40, Tulcea, România.